

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΥΛΩΝΑΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΟΥΣΚΑΣ ΖΑΦΕΙΡΩ ΦΡΑΓΚΑΚΗ

Πολιτική Παιδεία

Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ - βιβλίο μαθητή / μαθήτριας

Πολιτική Παιδεία

Α΄ Λυκείου

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης
Συντονιστής/τρια / Αξιολογητής/τρια

Αξιολογητής/τρια

Αξιολογητής/τρια

Τεχνικός Εμπειρογνώμονας

Επικουρικός Εμπειρογνώμονας

**Υπεύθυνος/η του μαθήματος/γνωστικού
αντικειμένου στο πλαίσιο της Πράξης**

Νέλλα Αθηνά
Εν ενεργεία μέλος Διδακτικού Ερευνητικού
Προσωπικού Πανεπιστημίου

Κουματζίδης Δημήτριος
Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Λούκας Ηλίας
Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Χωριανοπούλου Ελένη
Πτυχιούχος Πληροφορικής

Βαποράκη Άννα Στεφανία
Διπλωματούχος τεχνολογίας γραφικών τεχνών

Ειρήνη Παπαδάκη
Σύμβουλος Β΄ ΙΕΠ, μέλος της Επιστημονικής
Ομάδας Έργου (ΕΟΕ) της Πράξης

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
Σπυρίδων Δουκάκης
Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης
Πολυξένη Μπίλλα
Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Προϊσταμένη Τμήματος Β΄ Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού

Αναπληρώτρια Υπεύθυνη Πράξης
Άννα-Αικατερίνη Λυκούρη
Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΙΚΟΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΟΥΣΚΑΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΥΛΩΝΑΣ
ΖΑΦΕΙΡΩ ΦΡΑΓΚΑΚΗ

Πολιτική Παιδεία

Α΄ Λυκείου

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **24** γράμματα

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ

Επιστημονική υπεύθυνη:	Ασπασία Τσαούση, καθηγήτρια Κοινωνιολογίας του Δικαίου στη Νομική Σχολή του ΑΠΘ
Συγγραφείς:	Δρ Γεώργιος Μπίκος, πολιτικός επιστήμονας και κοινωνιολόγος, Σύμβουλος Εκπαίδευσης Κοινωνικών Επιστημών Δρ Δημήτριος Μυλωνάς, οικονομολόγος, νομικός, Σύμβουλος Εκπαίδευσης Οικονομίας Νικόλαος Ρούσκας, κοινωνιολόγος, MSc, MEd, καθηγητής της δημόσιας δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης Ζαφειρώ Φραγκάκη (ΜΔΕ στη Διοίκηση και ΜΔΕ στο Δίκαιο), νομικός, πιστοποιημένη Σύμβουλος Ακεραιότητας, Δ.Υ. ΥΠΑΙΘΑ-ΠΔΕ Κεντρικής Μακεδονίας Φιλιώ Καραστάθη Κατερίνα Βλαντώνη, εικαστικός, εικονογράφος, εκπαιδεύτρια, Δανάη Τσαλδάρη, εικονογράφος Αθανασία Σαλονικίδη (ΜΔΕ), χαρτογράφος Γεώργιος Μπίκος
Γλωσσική και φιλολογική επιμέλεια:	
Εικονογράφηση:	
Σχεδιασμός χαρτών:	
Συντονισμός ομάδας σχεδιασμού και ανάπτυξης, συντονισμός και επιμέλεια έκδοσης:	
Επιστημονικοί υπεύθυνοι ψηφιακού εμπλουτισμού:	Δημήτριος Μυλωνάς (επιμορφωτής Β' επιπέδου στις ΤΠΕ), Ζαφειρώ Φραγκάκη
Ψηφιακός εμπλουτισμός:	Μάριος-Ραφαήλ Στίνης
Σελιδοποίηση, γραφιστική επιμέλεια:	Svitlana Gutsol
Σχεδιασμός εξωφύλλου:	Εκδόσεις 24γράμματα

Ευχαριστούμε τον σκιτσογράφο Κώστα Σκλαβενίτη για την ευγενική παραχώρηση του δικαιώματος χρήσης των σκίτσων του

Η κατανομή των κεφαλαίων ανά συγγραφέα:

Γ. Μπίκος, Δ. Μυλωνάς, Ζ. Φραγκάκη (από κοινού): 1.1-1.1.3, 9.6 • Γ. Μπίκος, Ν. Ρούσκας (από κοινού): 3.2, 4.4-4.6, 8.1 (μόνο την Εισαγωγή) • Δ. Μυλωνάς: 2.1-2.5, 3.1, 3.3., 4.1-4.2, 5.1, 5.3, 7, 9.1-9.2, 9.4-9.5 • Δ. Μυλωνάς, Ζ. Φραγκάκη (από κοινού): 1.1 (μόνο την Εισαγωγή), 1.1.4, 6.3, 8.3 • Ν. Ρούσκας: 9.3, 8.1.1, 8.1.2 • Ζ. Φραγκάκη: 2.6, 4.3, 5.2, 6.1-6.2, 8.2

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ: Η «ταυτότητα» του βιβλίου	7
---	---

Κεφάλαιο 1ο

Ο ελεύθερος, υπεύθυνος και ενεργός πολίτης

1.1. Η ιδιότητα του πολίτη στην ιστορική της εξέλιξη.....	9
1.1.1. Η πολιτική κοινότητα ως διαφορετική της εθνοτικής, θρησκευτικής, συλλογικής και τοπικής κοινότητας. . .	10
1.1.2. Τα είδη δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του πολίτη	11
1.1.3. Τρόποι - Τύποι πολιτικής συμμετοχής	13
1.1.3.1. Ο ενεργός πολίτης.....	14
1.1.3.2. Ο ευαισθητοποιημένος πολίτης	14
1.1.3.3. Ο ενημερωμένος πολίτης	15
1.1.3.4. Ο προστατευμένος πολίτης.....	16
1.1.4. Πολιτότητα και υπεύθυνη οικονομική συμπεριφορά	20

Κεφάλαιο 2ο

Η λήψη αποφάσεων

2.1. Ατομική και συλλογική απόφαση - Ατομικό και δημόσιο συμφέρον	26
2.2. Αρχές λήψης αποφάσεων	28
2.2.1. Απόφαση με βάση την πεποίθηση ή την υπευθυνότητα, το συμφέρον ή το ενδιαφέρον.....	29
2.3. Διαδικασία και κριτήρια λήψης αποφάσεων	30
2.4. Λήψη αποφάσεων στην άσκηση δημόσιας πολιτικής και στο πλαίσιο της δημοκρατικής διακυβέρνησης	32
2.5. Κριτήρια λήψης απόφασης και μορφές ηγεσίας.....	34
2.6. Νέες θεσμικές προβλέψεις για τη λήψη των αποφάσεων: διαιτησία, διαμεσολάβηση και διαβούλευση	36

Κεφάλαιο 3ο

Η ένταξη του ατόμου στην κοινωνία και την πολιτεία

3.1. Κοινωνική διαστρωμάτωση και κοινωνική διαφοροποίηση	39
3.2. Φορείς και δίκτυα κοινωνικοποίησης και πολιτικοποίησης.....	41
3.3. Κοινωνικός και πολιτικός έλεγχος: από τις διακρίσεις στον αποκλεισμό.....	45

Κεφάλαιο 4ο

Η κοινωνία των πολιτών

4.1. Η κοινωνία των πολιτών και οι μορφές της	47
4.2. Κοινωνικά κινήματα - Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις	48
4.3. Ομάδες συμφερόντων, ομάδες άσκησης επιρροής και ομάδες ενδιαφέροντος	50
4.4. Μέσα κοινωνικής δικτύωσης - Οι ψηφιακές κοινότητες	52
4.5. Η κοινή γνώμη και οι διαμορφωτές της.....	55
4.6. Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και Ενημέρωσης	58

Κεφάλαιο 5ο

Πολίτευμα - Κράτος - Νοοτροπίες - Κοινωνία

5.1. Πολιτικά συστήματα και πολιτικές νοοτροπίες	63
5.1.1. Είδη πολιτικών συστημάτων: αυταρχικά και συναινετικά, ολοκληρωτικά και πλουραλιστικά.....	63
5.1.2. Είδη πολιτικών νοοτροπιών: ανοικτές/φιλελεύθερες, κλειστές/αυταρχικές	64
5.2. Κράτος και κοινωνία στο πλαίσιο της σύγχρονης δημοκρατίας	65
5.2.1. Εκλογικά συστήματα	67
5.2.2. Το δημοκρατικό κράτος ως θεσμικός φορέας συλλογικών αγαθών και προστασίας ατομικών δικαιωμάτων	69
5.2.3. Η δημοκρατική διαφοροποιημένη/πλουραλιστική κοινωνία.....	70

5.3. Η αλληλεπίδραση ελληνικής πολιτείας και κοινωνίας	71
5.3.1. Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας και του ελληνικού πολιτικού συστήματος: πελατειοκρατία, οικογενειοκρατία, άναρχος ατομικισμός, κυριαρχία της μικρής ιδιοκτησίας και των οικογενειακών επιχειρήσεων, οικονομική και πολιτική εξάρτηση.	72
5.3.2. Ζητήματα και εντάσεις που προκύπτουν από τους μετασχηματισμούς της ελληνικής κοινωνίας.	75

Κεφάλαιο 6ο

Οργάνωση της πολιτείας και έννομη τάξη

6.1. Η διάκριση των εξουσιών και το κράτος δικαίου: εκτελεστική, νομοθετική και δικαστική εξουσία	77
6.1.1. Ο θεσμός του/της Προέδρου της Δημοκρατίας	79
6.1.2. Η εκτελεστική εξουσία και οι κυριότεροι θεσμοί της: Κυβέρνηση – Δημόσια Διοίκηση – Φορείς Κεντρικής Κυβέρνησης και Ν.Π.Δ.Δ.	80
6.1.3. Η νομοθετική εξουσία και ο κυριότερος θεσμός της: Η Βουλή, η νομοθετική της λειτουργία και οι τρόποι συγκρότησής της.	81
6.1.4. Δικαστική εξουσία – τα είδη των αδικημάτων και των δικαστηρίων	83
6.2. Η έννομη τάξη και η ιεράρχηση των κανόνων δικαίου.	85
6.2.1. Οι τρόποι καταγγελίας μιας αξιόποινης πράξης και παρέμβασης των αρχών. Οι τρόποι αμφισβήτησης μιας δικαστικής απόφασης.	86
6.3. Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.)	88
6.3.1. Θεσμοί και πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.	90
6.3.2. Ελληνική κοινωνία και ελληνική οικονομία στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	93

Κεφάλαιο 7ο

Η αειφορία ως μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής οργάνωσης

7.1. Φυσικό περιβάλλον και άνθρωπος.	96
7.1.1. Γραμμικό και κυκλικό οικονομικό μοντέλο.	98
7.2. Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας - πράσινη ανάπτυξη - διαχείριση αποβλήτων	101
7.2.1. Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.	101
7.2.2. Πράσινη ανάπτυξη	103
7.2.3. Διαχείριση αποβλήτων.	103
7.3. Καινοτομία και κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων.	105
7.3.1. Σχέση καινοτομίας και κοινωνικής ευθύνης επιχειρήσεων	105
7.3.2. Εταιρική κοινωνική ευθύνη και αειφόρος ανάπτυξη	106

Κεφάλαιο 8ο

Μετανάστευση και προσφυγικό ζήτημα

8.1. Η μετανάστευση ως διαχρονικό φαινόμενο	110
8.1.1. Κατηγορίες και αίτια της μετανάστευσης	111
8.1.2. Κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνέπειες της μετανάστευσης.	113
8.2. Οι πρόσφυγες και η Συνθήκη του Σένγκεν	116
8.3. Δημοκρατικές αρχές για την κοινωνική συμβίωση.	118
8.3.1. Αλληλεγγύη και δικαιοσύνη και η πρόσληψή τους.	119
8.3.2. Σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του «άλλου»	120

Κεφάλαιο 9ο

Κοινωνικά προβλήματα

9.1. Τι ορίζουμε ως κοινωνικό πρόβλημα	122
9.1.1. Κρατικές πολιτικές αντιμετώπισης κοινωνικών προβλημάτων – Κοινωνική πολιτική και κοινωνικό κράτος	123
9.1.2. Κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες πρόκλησης και επίλυσης των κοινωνικών προβλημάτων	124
9.2. Φτώχεια, ανεργία, αποκλεισμός: προσδιορισμός, αίτια και πολιτικές αντιμετώπισης	125
9.3. Το πρόβλημα της βίας.	127
9.3.1. Είδη βίας: ενδοσχολική, οικογενειακή, οπαδική κ.ά.	128
9.3.2. Αιτίες, επιπτώσεις και αντιμετώπιση της βίας	129
9.4. Υπογεννητικότητα και γήρανση του πληθυσμού	132
9.5. Προβλήματα του αστακού χώρου – Χωροταξική διάρθρωση των κοινωνικών ανισοτήτων: εγκληματικότητα και παραβατικότητα, κοινωνικός αποκλεισμός.	134
9.6. Παγκόσμιες ανισότητες και ανισορροπίες: εκσυγχρονισμός, εξάρτηση, παγκοσμιοποίηση	136
Βιβλιογραφία	143

ΠΡΟΛΟΓΟΣ: Η «ταυτότητα» του βιβλίου

Αγαπητές μαθήτριες/Αγαπητοί μαθητές

Το βιβλίο αυτό δεν έχει κεφάλαια για να τα «μάθετε»! Ούτε παραγράφους ή φράσεις που πρέπει να αποστηθίσετε. (Ωστόσο, για να είμαστε ειλικρινείς, το να απομνημονεύουμε ένα μικρό τμήμα κειμένου, αφού πρώτα έχουμε καταλάβει το νόημά του, είναι αρκετά ωφέλιμο και χρήσιμο. Αλλά η αποστήθιση δεν «ταιριάζει» σε ένα μάθημα όπως η Πολιτική Παιδεία, ούτως ή άλλως.) Είναι, λοιπόν, ένα εγχειρίδιο που θα σας βοηθήσει, μαζί με τον/την εκπαιδευτικό σας, να κατανοήσετε την κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα στην οποία ζείτε και η οποία σας επηρεάζει και διαμορφώνει τις συνήθειες, τα χόμπι σας και, τελικά, την ίδια σας την προσωπικότητα, χωρίς, συνήθως, να το συνειδητοποιείτε. Θα σας εξοικειώσει όμως και με κάποιους επιστημονικούς όρους της Πολιτικής επιστήμης, της Κοινωνιολογίας, της επιστήμης της Διοίκησης και της Νομικής επιστήμης, οι οποίοι θα σας κάνουν ικανούς/-ές να ερμηνεύετε και να αναλύετε κριτικά τον κόσμο που σας περιβάλλει. Έτσι, στόχος του είναι να σας κάνει να εμβαθύνετε σε κάποιες από τις γνώσεις που ελπίζουμε να αποκτήσετε από το αντίστοιχο μάθημα στη Γ΄ Γυμνασίου, να σας κάνει να «βλέπετε με άλλη ματιά» το κοινωνικοπολιτικό γίγνεσθαι, αλλά και να αποκτήσετε *διάθεση και ικανότητα να συμμετέχετε αποτελεσματικά και υπεύθυνα* σε αυτό.

Το 1^ο Θεματικό Πεδίο του βιβλίου αφορά τον ρόλο και την ιδιότητα του πολίτη στην ιστορική εξέλιξή της και με το προφίλ του ενεργού δημοκρατικού πολίτη του σήμερα. Το 2^ο, τους τρόπους λήψης των πολιτικών αποφάσεων αλλά και εκείνων που αφορούν το δημόσιο συμφέρον. Το 3^ο, τους τρόπους μέσω των οποίων αφομοιώνει τη λογική της κοινωνίας και της πολιτείας το άτομο, αλλά και εκείνους με τους οποίους η κοινωνία και το πολιτικό σύστημα μπορεί να «ελέγχει» τα άτομα και τη συμπεριφορά τους. Το 4^ο, τους τρόπους με τους οποίους επιχειρεί συνειδητά ή ασυνείδητα και, περισσότερο ή λιγότερο, οργανωμένα, η κοινωνία και οι κοινωνικές ομάδες να επηρεάσουν την Κυβέρνηση και το κράτος, ώστε να πάρουν ή να μην πάρουν κάποιες αποφάσεις που εξυπηρετούν το συμφέρον των μελών τους. Το 5^ο αφορά κυρίως τα πολιτικά συστήματα, τα εκλογικά συστήματα και τα γνωρίσματα του ελληνικού πολιτικού συστήματος. Το 6^ο αφορά το πώς είναι οργανωμένο το σύστημα των θεσμών της πολιτείας, κάποια στοιχεία της Νομικής επιστήμης και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το 7 αναφέρεται στο αειφορικό μοντέλο ανάπτυξης και την κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων και το 8^ο αφορά το προσφυγικό και το μεταναστευτικό θέμα. Τέλος, το 9^ο αφορά κάποια από τα σημαντικότερα κοινωνικά προβλήματα της εποχής μας και την αντιμετώπισή τους από το κράτος και τις Υπηρεσίες του.

Αγαπητές συναδέλφισσες/Αγαπητοί συνάδελφοι

Μοιραζόμαστε με σας μία πρόταση και τρεις προτροπές για την καλύτερη αξιοποίηση αυτού του βιβλίου.

Η πρόταση: Τα περισσότερα κεφάλαια παρουσιάζουν κάποιους (επιστημονικούς) όρους. Μεριμνήστε, λοιπόν, ώστε να κατανοήσουν οι μαθητές/-τριες το (όσο το δυνατόν πιο) ακριβές περιεχόμενό τους. Έτσι, θα αντιληφθούν και θα συνειδητοποιήσουν, βαθμιαία, α) τη διαφορά των επιστημονικών εννοιών από τις λέξεις της «ανάλυσης» των κοινωνικών και πολιτικών «πραγμάτων» που λαμβάνει χώρα στην κοινωνική μας καθημερινότητα και β) ότι μπορούν να τις χρησιμοποιούν ως εργαλεία που θα αναβαθμίσουν την ποιότητα της σκέψης τους. Μπορείτε μάλιστα κάποιες διδασκαλίες σας να τις βασίσετε εξ ολοκλήρου στις έννοιες της ενότητας, σημειώνοντάς τις όλες εξ αρχής στον πίνακα. Μπορείτε, επιπρόσθετα, να αναθέσετε και μία ατομική γραπτή άσκηση στην οποία ζητάτε να γράψουν ένα κείμενο μερικών δεκάδων λέξεων στο οποίο θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν όλες τις λέξεις-κλειδιά του μαθήματος (οι οποίες, βέβαια, είναι σημειωμένες στην 1^η σελίδα κάθε κεφαλαίου του βιβλίου).

Οι προτροπές: Να αξιοποιείτε «δραστηριότητες» –οποιοδήποτε είδους– στη διδασκαλία σας. Μπορείτε να επιλέξετε και από τις αρκετές που προτείνουμε στο βιβλίο αυτό, βάσει του προφίλ του τμήματός σας και των προτιμήσεών σας. Προφανώς μπορείτε να τις αξιοποιήσετε και όλες, αν σας ικανοποιούν και έχετε επαρκή διδακτικό χρόνο. Πάντα οι δραστηριότητες α) κάνουν το μάθημα –ιδίως της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής– πιο

ευχάριστο και ελκυστικό, β) συμβάλλουν στην εμπέδωση της πλειονότητας των διδακτικών του στόχων και, όταν είναι ομαδικές, γ) καλλιεργούν δεξιότητες κοινωνικότητας και συνεργασίας.

Να δίνετε έμφαση στην καλλιέργεια της *αναλυτικής* και της *συνδυαστικής* σκέψης και όχι μόνο της κριτικής αντίληψης.

Να βρίσκετε ευκαιρίες για να φέρνετε σε επαφή τους/τις μαθητές/-τριες με όλα τα είδη έργων τέχνης. Όχι μόνο γιατί κάνουν πιο ενδιαφέρουσα τη διδασκαλία, αλλά και γιατί καλλιεργούν έναν εναλλακτικό τρόπο αντίληψης και κριτικής του κόσμου (βλ. τη λεγόμενη *αποκλίνουσα σκέψη*), ενώ βοηθούν και στην ανάπτυξη επιθυμητών γι' αυτό το μάθημα *στάσεων*, πολύ περισσότερα από τον Λόγο και τα λόγια του/της εκπαιδευτικού.

Γεώργιος Μπίκος
Σύμβουλος Εκπαίδευσης Κοινωνικών Επιστημών

Ο ελεύθερος, υπεύθυνος και ενεργός πολίτης

Κριτική πολυ-
πολιτισμική
εκπαίδευση
για την
ιδιότητα του
πολίτη

1.1. Η ιδιότητα του πολίτη στην ιστορική της εξέλιξη

Προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- συνειδητοποιήσετε τι σημαίνει πολίτης στο πλαίσιο μίας σύγχρονης δημοκρατίας.

Λέξεις-κλειδιά: ιδιότητα του πολίτη

Η ιδιότητα του πολίτη είναι ίσως το σημαντικότερο κομμάτι της κοινωνικής ζωής του ανθρώπου, που αλλάζει μέσα στους αιώνες. Ο ορισμός του πολίτη αναφέρεται στο άτομο που ως μέλος μιας πόλης ή μιας χώρας έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις. Στις πόλεις της αρχαίας Ελλάδας προϋπόθεση για να γίνει κάποιος πολίτης ήταν να είναι άνδρας που είχε γεννηθεί στην πόλη-κράτος και είχε γονείς πολίτες. Οι γυναίκες και οι δούλοι δεν είχαν την ιδιότητα του πολίτη. Οι πολίτες μπορούσαν να συμμετέχουν στα κοινά, να ψηφίζουν και να λαμβάνουν μέρος στις αποφάσεις της πόλης.

Στη Ρώμη, οι ιδιότητες του πολίτη διευρύνθηκαν. Ο πολίτης της Ρώμης διεύρυνε τις ιδιότητές του σε σχέση με τον πολίτη της αρχαίας Ελλάδας, π.χ. ήταν εφικτό να δοθεί η ιδιότητα του πολίτη και σε όσους δεν είχαν γεννηθεί στη Ρώμη. Αυτή η αλλαγή βοήθησε την αυτοκρατορία να διογκωθεί, αφού περισσότερος κόσμος είχε το αίσθημα ότι ανήκει σε αυτήν.

Στον Μεσαίωνα η ευρεία έννοια του πολίτη διαφοροποιείται και πάλι. Όμως, μετά την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, οι άνθρωποι άρχισαν να διεκδικούν ξανά τα δικαιώματά τους. Στη Γαλλική Επανάσταση, οι άνθρωποι πολέμησαν για «Ελευθερία, Ισότητα, Αδελφοσύνη». Στα χρόνια που ακολούθησαν, οι πολίτες σε πολλές χώρες άρχισαν να αποκτούν περισσότερα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα να απολαμβάνουν διπλωματικής προστασίας στο έδαφος τρίτων χωρών (ΕΕ).

Διαφωτισμός: Πνευματικό φιλοσοφικό κίνημα που πρωτοεμφανίστηκε στην Αγγλία στο τέλος του 17ου αιώνα και κορυφώθηκε στη Γαλλία τον 18ο αιώνα. Η κοινωνικά ανερχόμενη τάξη διαμόρφωσε τα πολιτικά επιχειρήματά της που ήταν αναγκαία για να διεκδικήσει τη συμμετοχή της στη λήψη των πολιτικών αποφάσεων.

Σήμερα, με την ιδιότητα του Έλληνα πολίτη μάς αναγνωρίζονται δικαιώματα ως ευρωπαίου πολίτη. Τα δικαιώματα των πολιτών προστατεύονται από τον νόμο. Σε μια δημοκρατική κοινωνία, κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα να εκλέγει μέσω της ψήφου του τους αντιπροσώπους του, δηλαδή τους βουλευτές. Με την ψήφο μας συμβάλλουμε στο ποιος θα λάβει σημαντικές αποφάσεις για τη χώρα, όπως για παράδειγμα σε θέματα εκπαίδευσης, υγείας και οικονομίας. Επιπλέον, ως πολίτες έχουμε και δικαιώματα που προστατεύονται από τον νόμο. Σε αυτά τα δικαιώματα περιλαμβάνεται, για παράδειγμα, η ελευθερία του λόγου. Αυτό σημαίνει ότι μπορούμε να λέμε τη γνώμη μας ελεύθερα, να συμμετέχουμε σε ειρηνικές διαμαρτυρίες, ή να δημοσιεύουμε στο διαδίκτυο, χωρίς να φοβόμαστε για κυρώσεις, με την προϋπόθεση ότι δεν θίγουμε τα δικαιώματα των άλλων.

Ο σεβασμός των δικαιωμάτων των άλλων παράγει αυτόματα και υποχρεώσεις. Επομένως, οι πολίτες δεν έχουν μόνο δικαιώματα, αλλά και υποχρεώσεις. Πρέπει, για παράδειγμα, να σεβόμαστε τους νόμους της χώρας, να πληρώνουμε τους φόρους που μας αναλογούν και να συμμετέχουμε στη διατήρηση της τάξης και της ειρήνης μέσα στο κράτος. Η συμμετοχή των πολιτών στην κοινωνία μπορεί επίσης να περιλαμβάνει την παροχή βοήθειας στους συνανθρώπους, τον σεβασμό και την προστασία του περιβάλλοντος.

Δραστηριότητα

Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών και να περιγράψετε πώς μεταβλήθηκαν οι ιδιότητες του πολίτη από την αρχαία Ελλάδα μέχρι σήμερα. Να αναφερθείτε στις αλλαγές ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των πολιτών και πώς αυτές επηρεάστηκαν από τις κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις. Στη συνέχεια, να παρουσιάσετε τα αποτελέσματα της έρευνάς σας στους/στις συμμαθητές/-τριες της τάξης σας.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Η έννοια του πολίτη αναφέρεται στο άτομο που ως μέλος μιας χώρας έχει ορισμένα δικαιώματα και υποχρεώσεις. (Σωστό/Λάθος)
2. Ο πολίτης έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων που επηρεάζουν τη ζωή του. (Σωστό/Λάθος)
3. Να περιγράψετε τον ρόλο του πολίτη στην Αρχαία Αθήνα.
4. Να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους ο σεβασμός των δικαιωμάτων των άλλων παράγει αυτόματα και υποχρεώσεις.

1.1.1. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΩΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΘΝΟΤΙΚΗΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ, ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- συνειδητοποιήσετε ότι η ιδιαιτερότητα της «πολιτικής κοινότητας» μας καθιστά πολίτες.

Λέξεις-κλειδιά: πολιτική κοινότητα - εθνοτική-θρησκευτική-συλλογική και τοπική κοινότητα

Το νόημα της ιδιότητας του πολίτη μέσα από τα λόγια του Νίκου Καζαντζάκη

Στην καθημερινή μας ζωή, είμαστε μέλη πολλών διαφορετικών κοινοτήτων. Για παράδειγμα, η οικογένεια, οι φίλοι στο σχολείο, η γειτονιά, ακόμα και η ομάδα που υποστηρίζει ένα άτομο είναι κοινότητες στις οποίες ανήκει. Όμως, υπάρχει μια πολύ σημαντική κοινότητα που μας ενώνει όλους, η πολιτική κοινότητα.

«Κοινότητα» είναι μία ομάδα ανθρώπων που συνδέονται μεταξύ τους μέσω κοινών χαρακτηριστικών, ενδιαφερόντων, στόχων, ή γεωγραφικής εγγύτητας. Το στοιχείο που διαφοροποιεί μία κοινότητα από μία απλή συγκέντρωση ατόμων είναι η ύπαρξη δεσμών αλληλεπίδρασης, αμοιβαίας υποστήριξης και κοινής ταυτότητας ανάμεσα στα μέλη της. Η κοινότητα διαμορφώνεται μέσα από σχέσεις επικοινωνίας, συνεργασίας και κοινού βιώματος, ενώ συχνά συνοδεύεται από συγκεκριμένους κανόνες, ήθη και αξίες που ενισχύουν τη συνοχή της.

Η πολιτική κοινότητα διαφέρει από άλλες κοινότητες, όπως η εθνοτική, η θρησκευτική, η συλλογική ή η τοπική κοινότητα. Η εθνοτική κοινότητα αναφέρεται στους ανθρώπους που μοιράζονται κοινά εθνικά χαρακτηριστικά, γλώσσα, ή πολιτισμό. Για παράδειγμα, οι Έλληνες αποτελούν μια εθνοτική κοινότητα. Μοιράζονται κοινές παραδόσεις, ιστορία και γλώσσα.

Η θρησκευτική κοινότητα είναι μια ομάδα ανθρώπων που έχουν την ίδια θρησκεία. Για παράδειγμα, όλοι οι χριστιανοί, οι μουσουλμάνοι ή οι βουδιστές αποτελούν θρησκευτικές κοινότητες.

Η συλλογική κοινότητα αναφέρεται σε ανθρώπους που συνδέονται μεταξύ τους, λόγω κάποιου κοινού ενδιαφέροντος ή δραστηριότητας. Αυτό μπορεί να είναι, για παράδειγμα, μια ομάδα παιδιών που παίζει μπάσκετ τακτικά και προάγει την αθλητική παιδεία.

Η τοπική κοινότητα είναι η ομάδα των ανθρώπων που ζουν στην ίδια περιοχή, όπως η γειτονιά ή ένα χωριό. Οι άνθρωποι σε αυτήν την κοινότητα μπορεί να μην είναι όλοι φίλοι ή συγγενείς, αλλά τους συνδέει ο τόπος που ζουν και τα κοινά θέματα που τους απασχολούν.

Η πολιτική κοινότητα, όμως, είναι διαφορετική. Είναι η κοινότητα που αποτελείται από όλους τους πολίτες μιας χώρας, ανεξάρτητα από την καταγωγή τους, τη θρησκεία τους, τα ενδιαφέροντά τους ή τον τόπο όπου κατοικούν. Όταν αναφερόμαστε στην «πολιτική κοινότητα», εννοούμε όλους όσους συμμετέχουν στην πολιτική ζωή της χώρας (συμμετοχή στις εκλογές, θέματα που αφορούν το κοινό καλό, συμμόρφωση στους νόμους της χώρας).

Σε μια πολιτική κοινότητα, οι άνθρωποι συνεργάζονται για να διαμορφώσουν το μέλλον της χώρας, παίρνουν αποφάσεις για το πώς θα ζήσουν μαζί και πώς θα λύσουν τα κοινά τους προβλήματα. Αυτή η συμμετοχή είναι το «κλειδί» για να λειτουργεί σωστά μια δημοκρατία. Αν η συμμετοχή είναι μεγάλη, τότε οι αποφάσεις που λαμβάνονται αντανακλούν τις ανάγκες και τις επιθυμίες του συνόλου των πολιτών.

Όλοι οι πολίτες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις στην πολιτική κοινότητα. Είτε είσαι άνδρας ή γυναίκα, πλούσιος ή φτωχός, όποια κι αν είναι η καταγωγή σου ή η θρησκεία σου, στην πολιτική κοινότητα όλοι είμαστε ίσοι απέναντι στους κανόνες της κοινότητας. Αυτή η ισότητα είναι που μας κάνει πολίτες. Η πολιτική κοινότητα μας ενώνει όλους, ανεξάρτητα από τις άλλες κοινότητες στις οποίες ανήκουμε. Μας δίνει τη δυνατότητα να εργαστούμε μαζί για ένα κοινό μέλλον, ακόμα και αν είμαστε διαφορετικοί σε άλλους τομείς. Μας δίνει την ευθύνη να σκεφτόμαστε το κοινό καλό, όχι μόνο το προσωπικό μας συμφέρον.

Δραστηριότητες

1. Σκεφτείτε πώς οι άνθρωποι συνεργάζονται μέσα σε μια κοινωνία, παίρνουν αποφάσεις για το κοινό καλό και συμμετέχουν στα κοινά ζητήματα. Δώστε παραδείγματα από την καθημερινή ζωή ή από την ιστορία που δείχνουν τη σημασία της πολιτικής κοινότητας. Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών και να γράψετε ένα σύντομο κείμενο, απαντώντας στα δύο προηγούμενα ερωτήματα-θέματα. Στη συνέχεια, να παρουσιάσετε το γραπτό σας κείμενο στους/στις συμμαθητές/-τριες της τάξης σας.
2. Σκεφτείτε πώς οι άνθρωποι που ζουν στην ίδια περιοχή συνεργάζονται για να βελτιώσουν τη ζωή τους. Δώστε παραδείγματα από την καθημερινή ζωή, όπως πώς οι κάτοικοι ενός χωριού ή μιας γειτονιάς μπορεί να συνεργάζονται για να λύσουν προβλήματα ή να διοργανώσουν εκδηλώσεις. Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών και να γράψετε ένα σύντομο κείμενο, απαντώντας στα δύο προηγούμενα ερωτήματα-θέματα. Στη συνέχεια, να παρουσιάσετε το γραπτό σας κείμενο στους/στις συμμαθητές/-τριες της τάξης σας.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Όταν αναφερόμαστε στην «πολιτική κοινότητα», εννοούμε όλους όσους συμμετέχουν στην πολιτική ζωή της χώρας. (Σωστό/Λάθος)
2. Σε μια πολιτική κοινότητα, οι άνθρωποι συνεργάζονται για να διαμορφώσουν το μέλλον της χώρας, παίρνουν αποφάσεις για το πώς θα ζήσουν μαζί και πώς θα λύσουν τα κοινά τους προβλήματα. (Σωστό/Λάθος)
3. Να περιγράψετε τι σημαίνει ο όρος πολιτική κοινότητα.
4. Η πολιτική κοινότητα μας ενώνει όλους, ανεξάρτητα από τις άλλες κοινότητες στις οποίες ανήκουμε. Συμφωνείτε με αυτή την άποψη; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.

1.1.2. ΤΑ ΕΙΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- αναγνωρίζετε ότι η ιδιότητα του πολίτη στοιχειοθετείται από ένα σύνολο υποχρεώσεων, δικαιωμάτων και καθηκόντων και να επισημαίνετε τη διαφορά μεταξύ *υποχρέωσης* και *καθήκοντος*,
- διακρίνετε τα είδη των δικαιωμάτων του πολίτη.

Λέξεις-κλειδιά: δικαιώματα και υποχρεώσεις του πολίτη

Ευρωπαϊκή
ιθαγένεια

Η ιδιότητα του πολίτη συνεπάγεται ότι ζει σε μια χώρα στην οποία λειτουργούν φορείς πολιτικής εξουσίας που επηρεάζουν τη συμπεριφορά του, οπότε έχει και αυτός δικαίωμα να επηρεάζει τη λειτουργία τους σύμφωνα με τη θέλησή του. Αλλά, η έννοια του πολίτη συνεπάγεται ότι αυτός/-ή έχει ένα σύνολο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ως προς τη χώρα στην οποία ζει και τους πολιτικούς φορείς της. Τέτοιοι φορείς θεωρούνται ακόμα και τα Δικαστήρια και η Αστυνομία, διότι η λειτουργία τους συμβάλλει στην καλή λειτουργία της χώρας. Ειδικότερα, ο πολίτης έχει την υποχρέωση να σέβεται τους νόμους, να πληρώνει φόρους και να συμβάλλει στο κοινό καλό. Η ιδιότητα του πολίτη είναι σημαντική, γιατί εξασφαλίζει τη συμμετοχή όλων στη λειτουργία της κοινωνίας.

Δικαιώματα του πολίτη: Είναι τα δικαιώματα που έχουν οι άνθρωποι ως μέλη της πολιτείας που ανήκουν να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων για τη χώρα τους. Το πιο γνωστό πολιτικό δικαίωμα είναι το δικαίωμα της ψήφου (δικαίωμα του εκλέγειν). Ένα άλλο πολιτικό δικαίωμα είναι το δικαίωμα του πολίτη να θέσει υποψηφιότητα για ένα αξίωμα, όπως αυτό του βουλευτή ή του δημάρχου – δηλαδή το λεγόμενο **δικαίωμα του εκλέγεσθαι**.

Ατομικά δικαιώματα: Αυτά τα δικαιώματα προστατεύουν την ελευθερία των ατόμων. Περιλαμβάνουν το δικαίωμα της ελευθερίας του λόγου, που επιτρέπει την ελεύθερη έκφραση των απόψεων, το δικαίωμα της θρησκευτικής

ελευθερίας, που του επιτρέπει να πιστεύει ό,τι θέλει, το δικαίωμα της προστασίας της ιδιωτικής ζωής και πολλά άλλα.

Κοινωνικά δικαιώματα: Τα δικαιώματα αυτά αφορούν την προστασία και την παροχή βασικών υπηρεσιών στον πολίτη. Περιλαμβάνουν το δικαίωμα στην εκπαίδευση, την υγεία και την κοινωνική ασφάλιση. Αυτά τα δικαιώματα διασφαλίζουν ότι όλοι οι πολίτες μπορούν να ζουν με αξιοπρέπεια και να έχουν πρόσβαση σε θεμελιώδη αγαθά.

Μερικές από τις υποχρεώσεις του πολίτη είναι:

- **η τήρηση των νόμων:** Ένας από τους βασικότερους κανόνες που πρέπει να ακολουθεί κάθε πολίτης είναι η τήρηση των νόμων.
- **η πληρωμή φόρων:** Οι φόροι είναι χρήματα που πληρώνουν οι πολίτες στο Κράτος, με βάση τα εισοδήματα, την κατανάλωση και την περιουσία τους, για να μπορέσει το Κράτος να παρέχει υπηρεσίες στους πολίτες, όπως η εκπαίδευση, η υγεία και η ασφάλεια, να αναδιανέμει τον πλούτο και να αναπτύξει την οικονομία. Οι φόροι χρησιμοποιούνται για το καλό όλων των πολιτών και η πληρωμή τους είναι υποχρέωση όλων.
- **ο σεβασμός στα δικαιώματα των άλλων:** Όλοι οι άνθρωποι έχουν τα ίδια θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Είναι υποχρέωση του καθενός να σέβεται τα δικαιώματα των άλλων, να μην τους αδικεί ή να μην τους προσβάλλει.

Τα καθήκοντα που έχει ένας πολίτης είναι παρόμοια με τις υποχρεώσεις. Το καθήκον αφορά μια συμπεριφορά που, ενώ δεν αναγράφεται στον νόμο απαραίτητα, όλοι ξέρουμε ότι είναι σωστό να πράξουμε. Για παράδειγμα, το καθήκον να βοηθάς κάποιον που έχει ανάγκη, ή να φροντίζεις το περιβάλλον, δεν είναι υποχρεωτικό από τον νόμο, αλλά είναι κάτι που όλοι πρέπει να κάνουμε για το καλό της κοινωνίας.

Ποια είναι η διαφορά μεταξύ υποχρέωσης και καθήκοντος; Μια υποχρέωση είναι κάτι που πρέπει να κάνεις γιατί το γράφει ο νόμος. Αν δεν το κάνεις, μπορεί να τιμωρηθείς. Ένα καθήκον, από την άλλη, είναι κάτι που πρέπει να κάνεις γιατί είναι το σωστό, ακόμα και αν δεν υπάρχει κάποιος νόμος που να σε υποχρεώνει να το κάνεις. Συνήθως λέμε ότι το καθήκον το υπαγορεύει η συνειδησή μας, δηλαδή ο βαθύτερος εαυτός μας. Για παράδειγμα, η υποχρέωση να μην πετάς σκουπίδια στον δρόμο είναι γραμμένη στον νόμο, αλλά το καθήκον να βοηθάς έναν συνάνθρωπο, όταν έχει πρόβλημα, δεν είναι. Το καθήκον, λοιπόν, εκφράζει την επιθυμία μας να κάνουμε ό,τι θεωρούμε σωστό απέναντι στους συμπολίτες μας, στην ανθρωπότητα, σε όσους ανήκουν σε κοινωνικές ομάδες που πάσχουν ή έχουν την ανάγκη μας ή, τελικά, απέναντι στην ίδια τη συνειδησή μας.

Τέλος, το σημαντικότερο κοινωνικό και πολιτικό καθήκον του ανθρώπου είναι η συμμετοχή του στα κοινά. Η συμμετοχή των πολιτών στα κοινά δείχνει το ενδιαφέρον τους για τα προβλήματα της κοινωνίας και την προσπάθειά τους για την επίλυσή τους. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι οι πολίτες ψηφίζουν, συμμετέχουν σε εθελοντικές δράσεις ή απλώς βοηθούν τους γείτονές τους, όταν έχουν ανάγκη.

Δραστηριότητες

1. Εξηγήστε τι είναι τα δικαιώματα του πολίτη. Σκεφτείτε πώς προστατεύουν την ελευθερία και την ασφάλεια κάθε ατόμου. Δώστε παραδείγματα, όπως το δικαίωμα στην εκπαίδευση, την ελευθερία της έκφρασης και το δικαίωμα ψήφου. Σκεφτείτε πώς αυτά τα δικαιώματα βοηθούν τους πολίτες να ζουν καλύτερα και πώς πρέπει να τα σεβόμαστε. Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών και να γράψετε ένα σύντομο κείμενο, απαντώντας στα παραπάνω ερωτήματα-θέματα. Στη συνέχεια, να παρουσιάσετε ό,τι γράψατε στους/στις συμμαθητές/-τριες της τάξης σας.
2. Σκεφτείτε γιατί είναι σημαντικό να τηρούμε τους νόμους, να πληρώνουμε φόρους και να συμμετέχουμε στις εκλογές. Δώστε παραδείγματα από την καθημερινή ζωή και σκεφτείτε πώς οι υποχρεώσεις μας βοηθούν να ζούμε όλοι καλύτερα σε μια οργανωμένη κοινωνία. Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών (3) μαθητών/-τριών και να γράψετε ένα σύντομο κείμενο, απαντώντας στα παραπάνω ερωτήματα/θέματα. Στη συνέχεια να παρουσιάσετε το γραπτό σας κείμενο στους/στις συμμαθητές/-τριες της τάξης σας.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Πολιτικά δικαιώματα είναι τα δικαιώματα που επιτρέπουν να συμμετέχει ο πολίτης στη λήψη αποφάσεων για τη χώρα του. (Σωστό/Λάθος)
2. Τα δικαιώματα στην εκπαίδευση, την υγεία και την κοινωνική ασφάλιση αποτελούν κοινωνικά δικαιώματα. (Σωστό/Λάθος)

3. Να περιγράψετε δύο βασικές υποχρεώσεις του πολίτη προς την πολιτεία.
4. Ένα καθήκον είναι μια συμπεριφορά, που ενώ δεν αναγράφεται στον νόμο απαραίτητα, όλοι και όλες γνωρίζουμε ότι είναι σωστό να πράξουμε. Συμφωνείτε με αυτή την άποψη; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.

1.1.3. ΤΡΟΠΟΙ – ΤΥΠΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- αναγνωρίζετε τους τρόπους συμμετοχής στη δημόσια σφαίρα,
- καλλιεργήσετε τη διάθεση για εθελοντική δράση,
- αναγνωρίζετε την αξία της ενσυναίσθησης και της συμπερίληψης,
- σέβεστε τα δικαιώματα των παιδιών και των ατόμων με αναπηρία,
- αναπτύξετε ικανότητες ελέγχου της εγκυρότητας της πληροφόρησης, ιδιαίτερα της ψηφιακής,
- συγκρίνετε τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του ψηφιακού κόσμου, συνειδητοποιώντας τις ευκαιρίες, τους περιορισμούς και τους κινδύνους που εγκυμονεί για το άτομο,
- αναγνωρίζετε πώς η ασφάλεια ενισχύει τη δημοκρατία,
- συνειδητοποιήσετε τον ρόλο των φορέων της Πολιτικής Άμυνας και Πολιτικής Προστασίας.

Λέξεις-κλειδιά: πολιτική συμμετοχή - ενεργός-ευαισθητοποιημένος-ενημερωμένος-προστατευμένος πολίτης

Η πολιτική συμμετοχή είναι πολύ σημαντική για τη λειτουργία μιας κοινωνίας και την καλή διαχείριση της χώρας. Μπορούμε όλοι και όλες να συμμετέχουμε στην πολιτική με διάφορους τρόπους. Το καθένα από αυτά τα είδη συμμετοχής έχει τη δική του σημασία. Ενδεικτικά, μερικοί από τους κύριους τρόπους που μπορούμε να συμμετέχουμε πολιτικά είναι:

Ψήφος: Η πιο γνωστή και βασική μορφή πολιτικής συμμετοχής είναι η ψήφος. Όταν ψηφίζουμε, επιλέγουμε τους ανθρώπους που θα μας εκπροσωπήσουν στη Βουλή ή σε άλλες θέσεις εξουσίας. Η ψήφος μας είναι σημαντική, γιατί δίνει τη δυνατότητα να επηρεάσουμε τις αποφάσεις που αφορούν τη ζωή μας, όπως οι νόμοι για την παιδεία, την υγεία και την ασφάλεια. Όλοι οι πολίτες άνω των 17 ετών έχουν το δικαίωμα να ψηφίζουν και η συμμετοχή στις εκλογές είναι ένας τρόπος να δείξουμε ότι ενδιαφερόμαστε για το μέλλον της χώρας μας.

συμμετοχή σε κοινωνικές δράσεις: Ένας άλλος τρόπος πολιτικής συμμετοχής είναι η συμμετοχή σε κοινωνικές δράσεις και κινήματα. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει την συμμετοχή σε διαδηλώσεις, καμπάνιες ή εκστρατείες που στοχεύουν στην επίλυση κοινωνικών προβλημάτων ή στην προώθηση συγκεκριμένων αιτημάτων. Για παράδειγμα, μπορούμε να συμμετέχουμε σε μια διαμαρτυρία για την προστασία του περιβάλλοντος ή να υποστηρίξουμε μια καμπάνια για την ισότητα των φύλων. Αυτές οι δράσεις βοηθούν να αναδείξουμε τα προβλήματα και να πιέσουμε τις αρχές να λάβουν μέτρα.

δημόσια έκφραση γνώμης για την κοινωνική και πολιτική ζωή: Κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να κοινοποιεί/δημοσιοποιεί τη γνώμη του για ό,τι συμβαίνει στη γειτονιά ή τη χώρα, αλλά και διεθνώς ή στην παγκόσμια κοινότητα. Και μπορεί να το κάνει σε δημόσιες συναντήσεις, ή μέσω του διαδικτύου και των social media, ή μέσω των Μ.Μ.Ε., σεβόμενος/-η τα δικαιώματα των άλλων.

εθελοντισμός: Ο εθελοντισμός είναι ένας ακόμα τρόπος να συμμετέχουμε πολιτικά και κοινωνικά. Ως εθελοντής, προσφέρεις χρόνο και βοήθεια, χωρίς να περιμένεις αντάλλαγμα. Ως εθελοντές/-ντριες, μπορούμε να βοηθήσουμε σε τοπικές οργανώσεις, όπως κοινωνικά παντοπωλεία, καταφύγια ζώων ή ομάδες που προάγουν την παιδεία και την υγεία. Μέσω του εθελοντισμού, συνεισφέρουμε στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και συμβάλλουμε στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των συνανθρώπων μας.

Η Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών,
Πηγή: Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

συμμετοχή σε τοπικά συμβούλια και επιτροπές: Μερικές φορές μπορούμε να συμμετέχουμε σε τοπικά συμβούλια ή επιτροπές που αποφασίζουν για ζητήματα που αφορούν τη γειτονιά ή την περιοχή μας. Για παράδειγμα, μπορούμε να συμμετέχουμε σε μια επιτροπή που διοργανώνει εκδηλώσεις για την κοινότητα ή που σχεδιάζει έργα για τη βελτίωση των δημόσιων χώρων. Μέσω αυτής της συμμετοχής, έχουμε τη δυνατότητα να επηρεάσουμε άμεσα την καθημερινή ζωή στην περιοχή μας.

ανάληψη πολιτικών αξιωμάτων: Η ανάληψη πολιτικών αξιωμάτων-θέσεων την οποία διεκδικούμε με το να θέτουμε υποψηφιότητα, όπως υποψηφιότητα σε εκλογές για τοπικά ή εθνικά αξιώματα, είναι μια πιο ενεργή μορφή πολιτικής συμμετοχής. Η ανάληψη πολιτικών θέσεων απαιτεί πολλή δουλειά και δέσμευση, αλλά μας δίνει την ευκαιρία να επηρεάσουμε σημαντικά τις αποφάσεις και τις πολιτικές που αφορούν τη ζωή όλων των πολιτών της χώρας μας, της Περιφέρειάς μας, της πόλης μας, της γειτονιάς μας.

1.1.3.1. Ο ενεργός πολίτης

Ο ενεργός πολίτης είναι ένα άτομο που συμμετέχει ενεργά στην κοινωνία του και προσπαθεί να συμβάλει θετικά στην κοινότητα και το περιβάλλον γύρω του. Αυτό σημαίνει ότι δεν μένει αδιάφορος/-η μπροστά στα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κοινωνία, αλλά αναλαμβάνει δράση για να τα λύσει.

Ο ενεργός πολίτης ενδιαφέρεται για τα κοινά, δηλαδή για τα θέματα που αφορούν την πόλη, τη χώρα του, ή ακόμα και τον κόσμο ολόκληρο. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι ενημερώνεται για τις ειδήσεις, συμμετέχει σε συζητήσεις με άλλους ανθρώπους, ή προσπαθεί να καταλάβει τι συμβαίνει γύρω του. Δεν αρκείται στο να παρακολουθεί παθητικά τα γεγονότα, αλλά προσπαθεί να κατανοήσει τα αίτια και τις συνέπειες των προβλημάτων, όπως είναι η κλιματική αλλαγή, η φτώχεια ή η κοινωνική αδικία.

Μία άλλη σημαντική πλευρά της ενεργής συμμετοχής είναι η συμμετοχή στις δημοκρατικές διαδικασίες. Σε μια δημοκρατία όλοι οι πολίτες έχουν το δικαίωμα και την υποχρέωση να εκφράζουν τη γνώμη τους, να ψηφίζουν στις εκλογές και να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων. Ένας ενεργός πολίτης δεν αδιαφορεί για τις εκλογές ή τα πολιτικά ζητήματα, αλλά προσπαθεί να ενημερωθεί, να κρίνει και να επιλέξει υπεύθυνα τους ανθρώπους που θα τον εκπροσωπήσουν.

Εκτός από τη συμμετοχή σε εκλογές, ένας ενεργός πολίτης μπορεί να συμμετέχει και σε άλλες μορφές δράσης, όπως είναι ο εθελοντισμός. Ο εθελοντισμός είναι η προσφορά βοήθειας χωρίς αντάλλαγμα και αποτελεί μια εξαιρετική ευκαιρία για κάποιον να βοηθήσει τους συνανθρώπους του, να βελτιώσει την κοινότητά του και να μάθει νέες δεξιότητες. Για παράδειγμα, μπορείς να συμμετέχεις σε μια εθελοντική ομάδα που βοηθάει ανθρώπους που έχουν ανάγκη, ή να συμμετέχεις σε δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος.

Ένας ενεργός πολίτης επίσης σέβεται τους νόμους και τους κανόνες της κοινωνίας. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν έχει δικαίωμα διατύπωσης κριτικής, αλλά παράλληλα προσπαθεί να κατανοήσει γιατί υπάρχουν και πώς μπορούν να βελτιωθούν αν είναι αναγκαίο. Αν κάτι θεωρεί άδικο, ο ενεργός πολίτης μπορεί να διαμαρτυρηθεί, να προτείνει αλλαγές ή να ενώσει τις δυνάμεις του με άλλους πολίτες για να επιτύχει τον στόχο του.

Η καθημερινή συμπεριφορά του καθενός από εμάς μπορεί επίσης να δείξει αν είμαστε ενεργοί πολίτες. Το να πετάς τα σκουπίδια σου στον κάδο, να σέβεσαι τους δημόσιους χώρους, να βοηθάς κάποιον σε ανάγκη ή να σέβεσαι τη διαφορετικότητα των άλλων ανθρώπων είναι πράξεις που δείχνουν ότι νοιάζεσαι για την κοινωνία και το περιβάλλον σου.

1.1.3.2. Ο ευαισθητοποιημένος πολίτης

Ο ευαισθητοποιημένος πολίτης είναι ένας πολίτης που ενδιαφέρεται για τα προβλήματα της κοινωνίας και του κόσμου και προσπαθεί να τα κατανοήσει και να τα αντιμετωπίσει. Αυτή η ευαισθησία δεν περιορίζεται μόνο στο να συναισθάνεται τις δυσκολίες των άλλων, αλλά τον ωθεί να αναλαμβάνει δράση για να βελτιώσει την κατάσταση γύρω του.

Μικροί
Εθελοντές εν
δράσει

Ένας ευαισθητοποιημένος πολίτης παρατηρεί τον κόσμο γύρω του και δεν αδιαφορεί μπροστά στα προβλήματα. Αντίθετα, προσπαθεί να ενημερωθεί για τα ζητήματα που απασχολούν την κοινωνία, όπως η φτώχεια, η

αδικία, οι διακρίσεις, η κλιματική αλλαγή και η ρύπανση του περιβάλλοντος. Η ενημέρωση είναι το πρώτο βήμα για να κατανοήσει κανείς αυτά τα θέματα και να σκεφτεί πώς μπορεί να συμβάλει στη λύση τους.

Η ευαισθησία του πολίτη δεν είναι απλώς συναισθηματική αντίδραση, αλλά συνδυάζεται με πράξεις. Για παράδειγμα, ένας ευαισθητοποιημένος πολίτης μπορεί να συμμετέχει σε δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, όπως ο καθαρισμός παραλιών ή η φύτευση δέντρων. Μπορεί επίσης να συμμετέχει σε καμπάνιες ευαισθητοποίησης για θέματα, όπως τα δικαιώματα των παιδιών, η προστασία των ζώων ή η ισότητα των φύλων. Μέσα από αυτές τις δράσεις, προσπαθεί να ενημερώσει και άλλους ανθρώπους για τα προβλήματα που υπάρχουν και να τους ενθαρρύνει να συμμετάσχουν και αυτοί στη λύση τους.

Η ευαισθητοποίηση δεν περιορίζεται μόνο στα μεγάλα προβλήματα. Αφορά και τα μικρά, καθημερινά θέματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι γύρω μας. Ένας ευαισθητοποιημένος πολίτης παρατηρεί πώς φέρονται οι άνθρω-

ποι στον διπλανό τους, αν υπάρχει κάποιος που χρειάζεται βοήθεια, αν υπάρχει αδικία ή εκφοβισμός στο σχολείο, ή αν κάποιος είναι μόνος του και χρειάζεται στήριξη. Η ενσυναίσθηση, δηλαδή η ικανότητα να βάζουμε τον εαυτό μας στη θέση του άλλου, είναι πολύ σημαντική για έναν ευαισθητοποιημένο πολίτη.

Επιπλέον, ο ευαισθητοποιημένος πολίτης κατανοεί ότι έχει ευθύνες απέναντι στην κοινωνία και το περιβάλλον. Δεν σπαταλάει αλόγιστα τους πόρους του πλανήτη, όπως το νερό και την ενέργεια, και προσπαθεί να μειώσει τα απορρίμματα που παράγει κάνοντας ανακύκλωση ή επιλέγοντας προϊόντα με λιγότερο πλαστικό. Έτσι, συμβάλει στη μείωση της ρύπανσης και στην προστασία του περιβάλλοντος.

Ένας ακόμα σημαντικός τομέας ευαισθητοποίησης είναι η αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων. Ο ευαισθητοποιημένος πολίτης κατανοεί ότι δεν έχουν όλοι οι άνθρωποι τις ίδιες ευκαιρίες στη ζωή και προσπαθεί να βοηθήσει όσους βρίσκονται σε μειονεκτική θέση. Αυτό μπορεί να γίνει μέσα από τον εθελοντισμό, τη δωρεά αγαθών ή τη συμμετοχή σε πρωτοβουλίες για την προώθηση της ισότητας και της δικαιοσύνης.

Η ευαισθητοποίηση δεν σταματά ποτέ. Είναι μια συνεχής διαδικασία που απαιτεί διαρκή ενημέρωση και συμμετοχή. Σήμερα μπορεί να ενδιαφέρεσαι για την προστασία του περιβάλλοντος και αύριο να ευαισθητοποιηθείς και για τα δικαιώματα των ανθρώπων ή για την ειρήνη στον κόσμο. Σημασία έχει να μην αδιαφορείς και να προσπαθείς πάντα να βρεις τρόπους να συμβάλεις θετικά στην κοινωνία, δηλαδή με τέτοιο τρόπο που να βοηθάς ώστε όλοι όσοι ζούμε στην ίδια κοινωνία, να συμμετέχουμε ισότιμα στη ζωή της. Άλλωστε, μόνο έτσι θα κάνουμε την κοινωνία μας συμπεριληπτική, δηλαδή μια κοινωνία που όλα τα μέλη της συμμετέχουν εξίσου στη λειτουργία και την πρόδοό της.

1.1.3.3. Ο ενημερωμένος πολίτης

Ο ενημερωμένος πολίτης είναι αυτός που γνωρίζει τι συμβαίνει γύρω του, τόσο στην κοινωνία, όσο και στον κόσμο γενικότερα. Είναι σημαντικό να είμαστε ενημερωμένοι, γιατί έτσι μπορούμε να πάρουμε καλύτερες αποφάσεις, να συμμετέχουμε ενεργά στα κοινά και να προστατεύουμε τα δικαιώματά μας. Αλλά, τι ακριβώς σημαίνει να είσαι ενημερωμένος πολίτης και πώς μπορείς να το πετύχεις;

Πρώτα απ' όλα, ένας ενημερωμένος πολίτης δεν αρκείται απλώς στο να παρακολουθεί τα «νέα» ή να ακούει τι λένε οι άλλοι. Ψάχνει να βρει πληροφορίες από αξιόπιστες διαφορετικές πηγές και προσπαθεί να καταλάβει τις διάφορες πλευρές ενός ζητήματος. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει την ανάγνωση εφημερίδων, την παρακολούθηση ειδήσεων στην τηλεόραση ή στο διαδίκτυο, αλλά και τη συζήτηση με άλλους ανθρώπους για τα θέ-

Πολίτης βρήκε ανήλικο με αυτισμό που είχε εξαφανιστεί

Ενεργός και ενημερωμένος πολίτης

ματα που τον ενδιαφέρουν. Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι δεν είναι όλες οι πληροφορίες αληθινές ή αξιόπιστες, οπότε πρέπει να είμαστε προσεκτικοί και να διασταυρώνουμε όσα μαθαίνουμε.

Η κριτική σκέψη είναι βασικό χαρακτηριστικό ενός ενημερωμένου πολίτη. Δεν πιστεύει εύκολα ό,τι ακούει ή διαβάζει, αλλά προσπαθεί να σκεφτεί αν αυτό που του παρουσιάζουν είναι λογικό και στηρίζεται σε αποδείξεις. Έτσι, αποφεύγει να παρασυρθεί από ψευδείς ειδήσεις ή απόψεις που δεν έχουν βάση. Η κριτική σκέψη βοηθά επίσης στο να μπορούμε να αναγνωρίζουμε προκαταλήψεις, στερεότυπα και σκοπιμότητες, τα οποία μπορεί να υπάρχουν σε διάφορες πληροφορίες.

Ένας ενημερωμένος πολίτης ενδιαφέρεται για θέματα που αφορούν την κοινωνία, την πολιτική, την οικονομία, την υγεία, την έρευνα, τις διεθνείς σχέσεις, το περιβάλλον και την εκπαίδευση. Δεν περιορίζεται μόνο στα θέματα που τον αφορούν άμεσα, αλλά προσπαθεί να καταλάβει πώς αυτά επηρεάζουν την κοινωνία συνολικά. Για παράδειγμα, αν γνωρίζεις για την κλιματική αλλαγή και τις επιπτώσεις της, μπορείς να συμμετάσχεις σε προσπά-

θειες για την προστασία του περιβάλλοντος και να κάνεις πιο φιλικές προς το περιβάλλον επιλογές στην καθημερινότητά σου.

Η συμμετοχή στις δημοκρατικές διαδικασίες προϋποθέτει την ενημέρωση. Σε μια δημοκρατία, οι πολίτες έχουν το δικαίωμα και την ευθύνη να ψηφίζουν και να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων που αφορούν τη χώρα τους. Ένας ενημερωμένος πολίτης δεν ψηφίζει απλώς επειδή του το ζητούν, αλλά ενημερώνεται για τις θέσεις των υποψηφίων και των κομμάτων, για τα προγράμματα και τις προτάσεις τους και κάνει την επιλογή του με βάση τις πληροφορίες που έχει συγκεντρώσει. Έτσι, η ψήφος του έχει μεγαλύτερη αξία και συμβάλλει πραγματικά στη διαμόρφωση του μέλλοντος της χώρας του.

Ένας ακόμα σημαντικός τομέας για τον ενημερωμένο πολίτη είναι η προστασία των δικαιωμάτων του, καθώς και των δικαιωμάτων των άλλων. Όταν γνωρίζουμε ποια είναι τα δικαιώματά μας, μπορούμε να τα διεκδικούμε και να τα προστατεύουμε. Αντίθετα, η άγνοια μπορεί να μας οδηγήσει στο να στερηθούμε αυτά τα δικαιώματα ή να μην μπορούμε να προστατεύσουμε τους εαυτούς μας και τους άλλους, όταν παραβιάζονται.

Ο ψηφιακός κόσμος προσφέρει πολλά πλεονεκτήματα. Μπορούμε να βρούμε πληροφορίες γρήγορα, να επικοινωνούμε με φίλους και συγγενείς από μακριά και να μάθουμε νέα πράγματα

Ασφαλείς διαδικτυακές επαφές
Πηγή: Ιστότοπος SaferInternet4Kids.gr

μέσω διαδικτυακών μαθημάτων. Οι ευκαιρίες για εργασία και δημιουργία είναι επίσης μεγάλες, καθώς μπορούμε να εργαστούμε από οπουδήποτε.

Ωστόσο, υπάρχουν και μειονεκτήματα. Ο ψηφιακός κόσμος ενέχει κινδύνους, όπως η εξάρτηση από τις οθόνες και η έλλειψη προσωπικής αλληλεπίδρασης. Υπάρχουν επίσης κίνδυνοι, όπως η διάδοση ψευδών ειδήσεων και η απειλή της ιδιωτικότητας, καθώς προσωπικά δεδομένα μπορούν να υποκλαπούν. Είναι σημαντικό να χρησιμοποιούμε το διαδίκτυο με προσοχή, να ελέγχουμε τις πηγές και να προστατεύουμε την προσωπική μας ασφάλεια. Έτσι, μπορούμε να αξιοποιήσουμε τα πλεονεκτήματα, αποφεύγοντας τους κινδύνους.

1.1.3.4. Ο προστατευμένος πολίτης

Τα δικαιώματα του ατόμου προστατεύονται τόσο από την εθνική νομοθεσία (Σύνταγμα και νόμοι ελληνικού δικαίου), όσο και από το Ευρωπαϊκό και το Διεθνές Δίκαιο. Το Σύνταγμα της Ελλάδας κατοχυρώνει τα ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα του ατόμου. Τα δικαιώματα αυτά θεωρούνται από το Σύνταγμα θεμελιώδη, γιατί όλοι οι νόμοι πρέπει να είναι σύμφωνοι με αυτά.

Η έννοια του *προστατευμένου πολίτη* συνδέεται στενά με την ιδέα του κράτους δικαίου και της σύμβασης πολίτη-κράτους, όπου ο πολίτης αναμένει να έχει ορισμένα δικαιώματα και προνόμια, αλλά και υποχρεώσεις προς το κράτος. Η σχέση μεταξύ ασφάλειας και δημοκρατίας είναι σύνθετη και εμπεριέχει αλληλεξάρτηση μεταξύ αυτών των δύο βασικών στοιχείων του πολιτικού συστήματος.

Οδηγίες
προστασίας
από έντονα
καιρικά φαι-
νόμενα - το
φυλλαράκι

Στον πυρήνα της δημοκρατίας βρίσκεται η ελευθερία, η ισότητα και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ωστόσο, η εξασφάλιση αυτών των αξιών αναπόφευκτα απαιτεί μια βάση ασφάλειας, καθώς οι απειλές και οι προκλήσεις μπορούν να απειλήσουν τη σταθερότητα και την ευημερία της κοινωνίας. Όταν η δημοκρατία αντιμετωπίζει εσωτερικές ή εξωτερικές απειλές, απαιτείται η ύπαρξη ενός ισχυρού συστήματος ασφάλειας για να διασφαλίσει την προστασία των θεμελιωδών αρχών της.

Σε επίπεδο εξωτερικής ασφάλειας, η προάσπιση της δημοκρατίας απαιτεί μια αποτελεσματική πολιτική εθνικής ασφάλειας και άμυνας. Ένα κράτος που είναι σε θέση να προστατεύει τα σύνορά του και να αντιμετωπίζει τις απειλές από άλλα κράτη, διασφαλίζει την ασφάλεια των πολιτών του και τη διατήρηση της δημοκρατίας. Παράλληλα, η διατήρηση της ειρήνης και η ενεργή συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς συμβάλλουν στην εδραίωση της δημοκρατίας σε παγκόσμιο επίπεδο.

Ανθρώπινα δικαιώματα. Πηγή: Ιστότοπος euexperts-bruxelles

Ωστόσο, η ασφάλεια δεν είναι αποκλειστικά θέμα εξωτερικής φύσης. Στο εσωτερικό του κράτους, η πρόληψη της εγκληματικότητας, η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και η διασφάλιση της εφαρμογής του νόμου αποτελούν βασικές προτεραιότητες του κράτους, που ενισχύουν τη δημοκρατία. Η διασφάλιση της εσωτερικής ασφάλειας ενισχύει την εμπιστοσύνη των πολιτών στο κράτος και στους θεσμούς με θετική συνέπεια να ενισχύεται σημαντικά η αποτελεσματική λειτουργία του κράτους.

Η προστασία των ατομικών ελευθεριών και δικαιωμάτων αποτελεί θεμελιώδη πτυχή της ασφάλειας, που συμβάλλει στη διατήρηση της δημοκρατίας. Ένα κράτος που σέβεται τα ατομικά δικαιώματα των πολιτών του και προστατεύει την ελευθερία του λόγου και του τύπου διασφαλίζει όχι μόνο την ατομική, αλλά και την κοινωνική ασφάλεια. Ο σεβασμός των δικαιωμάτων αυξάνει την αλληλεπίδραση μεταξύ των πολιτών και του κράτους, ενισχύοντας την ενεργή συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Το κράτος, για να προστατέψει τους πολίτες του από πιθανές πολεμικές επιχειρήσεις, έχει οργανώσει την άμυνά του με τις ένοπλες και πολιτικές δυνάμεις, τις οποίες διαθέτει για τον σκοπό αυτό. Η Πολιτική Άμυνα δεν πρέπει να συγχέεται με την Εθνική Άμυνα. Την Εθνική Άμυνα αποτελούν οι ένοπλες δυνάμεις της χώρας που υπερασπίζονται την ασφάλεια από κάθε είδους εισβολή.

Η Πολιτική Άμυνα και Πολιτική Προστασία αντιπροσωπεύουν δύο ζωτικές διαστάσεις της ασφάλειας ενός κράτους. Οι φορείς που υλοποιούν αυτές τις πολιτικές παίζουν σημαντικό ρόλο στη διασφάλιση της προστασίας των πολιτών και των κρίσιμων υποδομών της χώρας. Στο πλαίσιο αυτό, οι φορείς της Πολιτικής Άμυνας και Πολιτικής Προστασίας συνεργάζονται για την αντιμετώπιση ποικίλων απειλών, από φυσικές καταστροφές μέχρι και τρομοκρατικές επιθέσεις.

Η Πολιτική Άμυνα αφορά την προετοιμασία του κράτους για αντιμετώπιση και κινητοποίηση των πολιτικών δυνάμεων προκειμένου να προστατευτεί η χώρα από κάθε είδους εχθρική προσβολή και αντιμετώπιση καταστροφών. Η Πολιτική Άμυνα περιλαμβάνει την ελληνική αστυνομία, το πυροσβεστικό σώμα, το λιμενικό σώμα, κρατικές αρχές και υπηρεσίες, κοινωφελείς οργανισμούς, επιχειρήσεις πάσης φύσεως δημόσιες και ιδιωτικές καθώς και όλους τους Έλληνες πολίτες. Το όραμα της «Δυνατής» Πολιτικής Άμυνας είναι η αναβάθμιση και η ισχυροποίηση των μηχανισμών πολιτικής προστασίας, η ευαισθητοποίηση του πληθυσμού σε θέματα πρόληψης και αντιμετώπισης συμφορών και η εμπέδωση βασικών κανόνων

Οδηγίες προστασίας για ακραία καιρικά φαινόμενα

Οδηγίες προστασίας για καταγίδες και πλημμύρες

ασφάλειας και αυτοπροστασίας. Η βελτίωση αυτών μπορεί να βοηθήσει στη δημιουργία μίας κοινωνίας, έτοιμης να συμβάλει αποτελεσματικά στη μείωση των κινδύνων και των επιπτώσεών τους.

Πώς να προστατευτούμε από τον καύσωνα και τις υψηλές θερμοκρασίες,
Πηγή: Ιστότοπος Υπουργείου Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας

Κύρια αποστολή της Πολιτικής Άμυνας είναι η λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση φυσικών ή ανθρωπογενών συμφορών, το μέγεθος των οποίων μπορεί να προκαλέσει κινδύνους για τη ζωή και την ευημερία των πολιτών ή εκτεταμένες καταστροφές στο περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν σειρά ενεργειών για πρόληψη, προπαρασκευή, ανταπόκριση, σχεδίαση, εκπαίδευση ή και περιορισμό των δυσμενών επιπτώσεων. Επιπρόσθετα, η Πολιτική Άμυνα έχει την ευθύνη της προστασίας των πολιτών σε περιόδους εκθροπραξιών.

Αναλυτικά, αποστολή της Πολιτικής Άμυνας είναι:

- η προστασία του πληθυσμού και των αγαθών από τις κάθε είδους εκθροικές προσβολές,
- η διάσωση, περίθαλψη και παροχή κάθε δυνατής βοήθειας στους πληγέντες,
- η διατήρηση του ηθικού του πληθυσμού σε υψηλό επίπεδο,
- η αποκατάσταση, κατά το δυνατόν, των ζημιών που τυχόν θα γίνουν,
- η υποστήριξη του έργου των Ενόπλων Δυνάμεων,
- η εκπαίδευση - ενημέρωση του άμαχου πληθυσμού για τους κινδύνους και τους τρόπους αυτοπροστασίας,
- η αντιμετώπιση των «φυσικών συμφορών» και των εκτάκτων γενικών σοβαρών αναγκών, που προκαλούνται από οποιαδήποτε αιτία, η οποία έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ή την απειλή δημιουργίας εκτεταμένων απωλειών, ζημιών και καταστροφών ή την παρακώλυση και διατάραξη της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της χώρας.

Η Πολιτική Προστασία επικεντρώνεται στην προστασία των πολιτών και των υποδομών από φυσικές καταστροφές και άλλες καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Το κράτος δηλαδή, για να προστατεύσει τους πολίτες σε καιρό ειρήνης, διαθέτει πολιτικές δυνάμεις που αποτελούν την Πολιτική Προστασία. Οι δράσεις της Πολιτικής Προστασίας έχουν ως στόχο όχι μόνο την πρόληψη των καταστροφών, αλλά και να μετριαστούν οι συνέπειες από την εκδήλωση επικίνδυνων φαινομένων. Στη χώρα μας συστάθηκε το 2021 Υπουργείο Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας και το 2023 δημιουργήθηκε στο Υπουργείο η Γενική Γραμματεία Αποκατάστασης Φυσικών Καταστροφών και Κρατικής Αρωγής.

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην προσπάθεια καθορισμού μηχανισμών Πολιτικής Προστασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) αναφέρει: «η πολιτική προστασία περιλαμβάνει προληπτικά μέτρα για τη μείωση των επιπτώσεων μελλοντικών καταστάσεων έκτακτης ανάγκης ή καταστροφών και την παροχή βοήθειας σε πληθυσμούς που βρίσκονται σε ανάγκη λόγω φυσικής ή ανθρωπογενούς καταστροφής. Ανάλογα με τη φύση της καταστροφής, η βοήθεια μπορεί να λάβει διάφορες μορφές», όπως:

Πλημμυρικά
φαινόμενα
- οδηγίες
προστασίας

Ταξιδεύεις
τον χειμώνα;
Προετοιμά-
σου | Οδηγίες
Προστασίας
με ταυτόχρο-
νη απόδοση
στη νοηματι-
κή γλώσσα

- επιχειρήσεις αναζήτησης και διάσωσης,
- πυρόσβεση σε δασικές και αστικές περιοχές,
- αποστολή ιατρικού προσωπικού,
- ιατρικό εξοπλισμό και φάρμακα,
- καθαρισμό νερού,
- προσωρινή στέγαση έκτακτης ανάγκης,
- ασφαλή επαναπατρισμό των πολιτών της Ε.Ε.

Η ασφάλεια αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση για τη διατήρηση και ενίσχυση της δημοκρατίας. Είτε αφορά την προστασία από εξωτερικές απειλές, είτε τη διασφάλιση των ατομικών δικαιωμάτων των πολιτών ενός κράτους, η ασφάλεια είναι καθοριστικός παράγοντας για τη διατήρηση των θεμελιωδών αρχών της δημοκρατίας. Μια ισορροπημένη και σύγχρονη προσέγγιση στον τομέα της ασφάλειας είναι αναγκαία για να διασφαλίσουμε την ευημερία, την ελευθερία και τη σταθερότητα στις κοινωνίες μας.

Δραστηριότητες

1. Λέγεται συχνά: «να δρας ως πολίτης τοπικά, αλλά να σκέφτεσαι παγκόσμια». Τι σημαίνει αυτή η φράση και γιατί έχει κυριαρχήσει ως ορθή τοποθέτηση;
2. Δώστε τρία παραδείγματα ενεργών πολιτών. Εξηγήστε πώς αυτοί οι άνθρωποι συνέβαλαν στη βελτίωση της κοινωνίας τους. Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών και να γράψετε ένα σύντομο κείμενο, απαντώντας στα παραπάνω ερωτήματα-θέματα. Στη συνέχεια, να παρουσιάσετε τις σκέψεις που καταγράψατε στην τάξη.
3. Περιγράψτε μια προσωπική εμπειρία κατά την οποία συμμετείχατε σε μια δραστηριότητα ή πρωτοβουλία που είχε θετική επίδραση στην κοινότητά σας. Αυτό μπορεί να είναι μια εθελοντική εργασία, μια σχολική δραστηριότητα ή άλλη ενέργεια.
4. Να επισκεφθείτε ιστοσελίδες που αφορούν τον εθελοντισμό με σκοπό να αποκτήσετε μια εικόνα για τους τρόπους εκδήλωσης των εθελοντικών δράσεων. Στη συνέχεια, να παρουσιάσετε τα αποτελέσματα της αναζήτησής σας στην τάξη.
5. Να επισκεφθείτε ιστοσελίδες και να συγκεντρώσετε στοιχεία για τους φορείς Πολιτικής Άμυνας και Πολιτικής Προστασίας στον χώρο του σχολείου και του σπιτιού. Στη συνέχεια, να δημιουργήσετε ομάδες των 4 και να ετοιμάσετε μια παρουσίαση στην τάξη, απαντώντας στο ερώτημα: «Γιατί έχουν τόσο μεγάλη σημασία οι φορείς Πολιτικής Άμυνας και Πολιτικής Προστασίας στον χώρο του σχολείου και του σπιτιού;» Η δραστηριότητα προτείνεται να υλοποιηθεί στο Εργαστήριο Πληροφορικής του σχολείου.

Καταιγίδες: με απλές κινήσεις μπορείς να προστατευτείς.
Πηγή: Ιστότοπος Υπουργείου Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Η Πολιτική Άμυνα αφορά την προετοιμασία του Κράτους για αντιμετώπιση και κινητοποίηση των πολιτικών δυνάμεων, προκειμένου να προστατευτεί η χώρα από κάθε είδους εχθρική προσβολή και αντιμετώπιση καταστροφών. (Σωστό/Λάθος)
2. Ο ευαισθητοποιημένος πολίτης είναι ένα άτομο που ενδιαφέρεται για τα προβλήματα της κοινωνίας και του κόσμου και προσπαθεί να τα κατανοήσει και να τα αντιμετωπίσει. (Σωστό/Λάθος)
3. Τι σημαίνει ο όρος ενεργός πολίτης;

1.1.4. ΠΟΛΙΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- βιώσετε την αξία της υπεύθυνης κατανάλωσης και της προστασίας του περιβάλλοντος,
- αναγνωρίζετε τις έννοιες της κοινωνίας του αναλώσιμου, της γρήγορης μόδας (fast fashion), της τάσης του μινιμαλισμού, του εμπορίου αντικειμένων από «δεύτερο χέρι», της δημιουργικής επαναχρησιμοποίησης (upcycling) και των ανταλλαγών ρούχων, τις ετικέτες και σφραγίδες προϊόντων δίκαιου εμπορίου και «βιώσιμων προϊόντων», τη διάκριση ανάμεσα σε ποιότητα και ποσότητα προϊόντων,
- συνειδητοποιήσετε τι είναι οι «εξωτερικότητες» κατανάλωσης/παραγωγής.

Λέξεις-κλειδιά: upcycling - βιομηχανία της μόδας - μινιμαλισμός - «εξωτερικότητες» - υπεύθυνη κατανάλωση - κοινωνία του αναλώσιμου - προστασία του περιβάλλοντος

Ενεργειακή
κρίση και
Φτώχεια

Η πολιτότητα και η υπεύθυνη οικονομική συμπεριφορά αποτελούν δύο κρίσιμες πτυχές της σύγχρονης κοινωνικής και οικονομικής ζωής. Η πολιτότητα απαιτεί από τα μέλη μιας κοινωνίας να αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στην κοινωνική, πολιτική και οικονομική ζωή. Σημαίνει συμμόρφωση προς τους νόμους, σεβασμό προς τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των άλλων και συμμετοχή σε δραστηριότητες που συμβάλλουν στο κοινό καλό. Στο πλαίσιο της οικονομικής σφαιρας, η πολιτότητα συχνά συνδέεται με την επιχειρηματική δραστηριότητα και τη δημιουργία θέσεων εργασίας, συνεισφέροντας έτσι στην οικονομική ανάπτυξη. Η πολιτότητα (citizenship) είναι η ιδιότητα του πολίτη, δηλαδή η νομική και πολιτική σχέση μεταξύ ενός ατόμου και ενός κράτους. Η πολιτότητα δίνει στο άτομο συγκεκριμένα δικαιώματα και υποχρεώσεις εντός του κράτους και αποτελεί ένα βασικό χαρακτηριστικό της ένταξης ενός ατόμου στην πολιτική κοινότητα.

Η πολιτότητα και η υπεύθυνη οικονομική συμπεριφορά συνδυάζονται στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και της κοινωνικής ευημερίας. Όταν οι πολίτες είναι ενημερωμένοι και ενεργά εμπλεκόμενοι στην οικονομική ζωή, συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός θετικού οικονομικού περιβάλλοντος.

Η αξία της υπεύθυνης κατανάλωσης και της προστασίας του περιβάλλοντος

Η σύγχρονη κοινωνία βρίσκεται αντιμέτωπη με προκλήσεις που αφορούν την αειφορία και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Σε αυτό το πλαίσιο, η υπεύθυνη κατανάλωση και η προστασία του περιβάλλοντος αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη σημασία. Αποτελούν όχι μόνον καθήκον προς τις μελλοντικές γενιές, αλλά και αναγκαιότητα για την επιβίωση του πλανήτη μας.

Η υπεύθυνη κατανάλωση υπογραμμίζει τη σημασία των επιλογών μας κατά την αγορά προϊόντων και υπηρεσιών. Επιλέγοντας «πράσινα» προϊόντα συμβάλλουμε στη διατήρηση των φυσικών πόρων και τη μείωση της οικολογικής επίπτωσης. Επιπλέον, η υπεύθυνη κατανάλωση ενισχύει τις επιχειρήσεις που δρουν με βιώσιμο τρόπο, προάγοντας έτσι μια κοινωνία που επιδιώκει την ισορροπία με το περιβάλλον.

Η προστασία του περιβάλλοντος απαιτεί συντονισμένες προσπάθειες από την κοινωνία, τις επιχειρήσεις και τους πολίτες. Οι περιβαλλοντικές προκλήσεις, όπως η αλλαγή του κλίματος,

η ρύπανση και η απώλεια βιοποικιλότητας, απαιτούν συντονισμένες δράσεις. Η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η ανακύκλωση, και η προαγωγή πράσινων τεχνολογιών αποτελούν βασικά βήματα προς την κατεύθυνση της προστασίας του περιβάλλοντος.

Η υπεύθυνη κατανάλωση και η προστασία του περιβάλλοντος συνδυάζονται για να δημιουργήσουν μια αειφόρο κοινωνία. Ο καταναλωτής, ως ανεξάρτητος παράγοντας, διαμορφώνει τη ζήτηση για προϊόντα που σέβονται το περιβάλλον. Συνεισφέροντας με τις επιλογές του στη δημιουργία ενός υγιούς οικονομικού και περιβαλλοντικού πλαισίου, ο καταναλωτής εκφράζει τη συνειδητή επιθυμία του για μια καλύτερη και πιο βιώσιμη κοινωνία.

Η υπεύθυνη οικονομική συμπεριφορά είναι ουσιαστική για την επίτευξη της οικονομικής ευημερίας και της οικονομικής σταθερότητας σε επίπεδο ατόμου και κοινωνίας. Ένας υπεύθυνος ως προς την οικονομική του συ-

Νοικοκυριά που καθυστερούν να πληρώσουν τους λογαριασμούς ενέργειας σε Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση

μπεριφορά πολίτης, ενεργεί για την ανάπτυξη των οικονομικών του δυνατοτήτων και τη διαχείριση των χρηματικών του πόρων με τρόπο που να εξυπηρετεί βέβαια τον ίδιο, αλλά χωρίς να επιβαρύνει την κοινωνία. Η υπεύθυνη οικονομική συμπεριφορά συμβάλλει στην αποτροπή οικονομικών κρίσεων και στη διατήρηση της οικονομικής σταθερότητας μειώνοντας τον κίνδυνο χρεοκοπίας και την ανεργία.

Η κοινωνία του αναλώσιμου: αναγνωρίζοντας τις κρίσιμες έννοιες του σύγχρονου καταναλωτισμού

Η σύγχρονη κοινωνία μας καλεί να επανεξετάσουμε τις συνήθειες και τις αξίες μας στον τομέα της κατανάλωσης. Σε έναν κόσμο όπου η τεχνολογία εξελίσσεται με ραγδαίους ρυθμούς και οι επιλογές μας επηρεάζουν το περιβάλλον και την κοινωνία, είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε και να κατανοήσουμε ορισμένες κρίσιμες έννοιες.

Η **κοινωνία του αναλώσιμου** αποτελεί ένα σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο συχνά υποβαθμίζεται ή αγνοείται από πολλούς από εμάς. Στον σύγχρονο κόσμο, η κοινωνία του αναλώσιμου κυριαρχεί σε πολλά επίπεδα της ζωής μας. Αναφέρεται σε μια προσέγγιση του καταναλωτισμού, όπου οι αξίες και οι σχέσεις συχνά θυσιάζονται στον βωμό της άμεσης ικανοποίησης και της περιορισμένης διάρκειας ικανοποίησης.

Η κοινωνία του αναλώσιμου είναι εκείνη που προωθεί τις «ατέλειωτες» αγορές και τη γρήγορη κατανάλωση. Πρόκειται για μια συμπεριφορά καταναλωτισμού, όπου τα αγαθά αντιμετωπίζονται ως προϊόντα που αντικαθίστανται σε σύντομο χρονικό διάστημα. Αυτό οδηγεί σε έναν αέναο κύκλο κατανάλωσης, όπου η αξία της διαρκούς αντικατάστασης υπερισχύει της διατήρησης και της ανανέωσης.

Η **γρήγορη μόδα (fast fashion)** αντιπροσωπεύει μια εξέλιξη στη βιομηχανία της μόδας που έχει επηρεάσει σημαντικά τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε και καταναλώνουμε. Ο όρος γρήγορη μόδα (fast fashion) έχει γίνει όλο και πιο κυρίαρχος στις συζητήσεις γύρω από τη μόδα, τη βιωσιμότητα και την περιβαλλοντική συνείδηση. Ο όρος αναφέρεται σε φτηνά παραγόμενα και τιμολογημένα ρούχα, τα οποία αντιγράφουν τα τελευταία στιλ των οίκων μόδας και διχοθετούνται γρήγορα στα καταστήματα, προκειμένου να διαδώσουν γρήγορα τις τρέχουσες τάσεις. Γρήγορος σχεδιασμός, παραγωγή και διανομή ρούχων σε μεγάλες ποσότητες, γεγονός που επιτρέπει στους καταναλωτές να αποκτήσουν περισσότερα ρούχα σε εξωφρενικά χαμηλή τιμή, σε σχέση με το αν αγόραζαν ένα μοναδικό κομμάτι από έναν οίκο, ή μια μάρκα. Οι καταναλωτές προσελκύονται από την ιδέα της άμεσης πρόσβασης σε τελευταίες τάσεις και στιλ, καθώς και τη δυνατότητα να ανανεώνουν τα ρούχα τους συχνά, χωρίς να χρειάζεται να ξοδεύουν πολλά χρήματα.

Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναγνωρίζουμε τις επιπτώσεις του fast fashion στο περιβάλλον και την κοινωνία. Η υπερβολική κατανάλωση ρούχων συχνά οδηγεί σε υπερπαραγωγή και υπερκατανάλωση πόρων, με αποτέλεσμα τη δημιουργία μεγάλων ποσοτήτων ακρησιμοποίητων ρούχων της γρήγορης μόδας (fast fashion) που καταλήγουν σε χώρους, όπως οι χωματερές. Επιπλέον, η χαμηλή ποιότητα των προϊόντων συχνά σημαίνει ότι απορρίπτονται γρήγορα και αντικαθίστανται από νέα, ενθαρρύνοντας έναν κύκλο ανεξέλεγκτης κατανάλωσης.

Ο **μινιμαλισμός** είναι μια τάση που επικαλείται τη δύναμη της απλότητας και της λιτότητας. Σε έναν κόσμο που φαίνεται να εξελίσσεται με ταχύτατη ροή πληροφοριών, ο μινιμαλισμός έρχεται να αντιστρέψει την τάση αυτή καλώντας μας να εστιάσουμε στον πυρήνα των πραγμάτων.

Στη σημερινή εποχή, η υπερβολική κατανάλωση και η συνεχής επιδίωξη απόκτησης περισσότερων υλικών αγαθών οδηγεί σε ανεπιθύμητες επιπτώσεις στην ψυχική μας διάθεση και τον τρόπο ζωής μας. Ο μινιμαλισμός προτείνει τη μείωση των περιττών πραγμάτων και επικεντρώνει την προσοχή σε αυτά που πραγματικά έχουν σημασία.

Στην καθημερινότητά μας, ο μινιμαλισμός μας εμπνέει να επικεντρωνόμαστε στις βαθύτερες αξίες της ζωής. Ο μινιμαλισμός είναι μια τάση που προτείνει να ζούμε με λιγότερα πράγματα, αλλά πιο σημαντικά. Αναγνωρίζοντας αυτήν την τάση,

κοιτάμε να βρούμε απλότητα στη ζωή και να αποφεύγουμε υπερβολές στην κατανάλωση. Επικεντρωνόμαστε στα βασικά και απορρίπτουμε τα περιττά. Αυτό μας εμπνέει να βρίσκουμε χαρά στις απλές στιγμές και να έχουμε μια

Ο μινιμαλισμός ως απάντηση στην κλιματική κρίση
Πηγή: Εφημερίδα Καθημερινή

πιο ουσιαστική και νοηματοδοτημένη ζωή, αφήνοντας στην άκρη τις υπερβολές στην κατανάλωση και την αναζήτηση του πλούτου.

Το να **αγοράζεις πράγματα από «δεύτερο χέρι»** σημαίνει ότι δεν αγοράζεις κάτι καινούργιο από το κατάστημα. Αντίθετα, το προϊόν αυτό ανήκει σε κάποιον άλλο. Για παράδειγμα, αν αγοράσεις ένα παιχνίδι από ένα φίλο που δεν το θέλει πια ή ένα βιβλίο από έναν γείτονα, τότε αγοράζεις κάτι από «δεύτερο χέρι». Υπάρχει βέβαια και το ενδεχόμενο να μην αγοράζεις πράγματα, αλλά απλά να χρησιμοποιείς πράγματα από δεύτερο χέρι (π.χ. επειδή κάποιος/α σου τα δώρισε).

Η έννοια αυτή έχει πολλά θετικά στοιχεία. Καταρχάς, είναι πιο οικονομικό για σένα, γιατί τα πράγματα από δεύτερο χέρι συνήθως είναι πιο φθηνά από τα καινούργια. Επίσης, βοηθά στη μείωση των απορριμμάτων, καθώς προσφέρει ένα δεύτερο κύκλο ζωής σε αντικείμενα που αλλιώς θα τα πετούσαμε. Επίσης, αγοράζοντας πράγματα από δεύτερο χέρι, μπορείς να βρεις μοναδικά πράγματα που δεν θα βρεις σε κανένα κατάστημα. Κάποιοι άνθρωποι πωλούν πράγματα που έχουν φτιάξει ή που έχουν συναισθηματική αξία για αυτούς.

Το να αναγνωρίζεις την έννοια του εμπορίου αντικειμένων από «δεύτερο χέρι» σημαίνει ότι είσαι ένας/μία καταναλωτής/-τρια, που σέβεται το περιβάλλον και αξιοποιεί τις ευκαιρίες για «οικονομία».

Η **δημιουργική επαναχρησιμοποίηση (upcycling)**, Είναι μια ειδική διαδικασία ανώτερη της ανακύκλωσης, που στόχο έχει όχι μόνο την επαναχρησιμοποίηση των αποβλήτων, αλλά την επεξεργασία άχρηστων προϊόντων σε νέα, υψηλότερης ποιότητας, προϊόντα. Η δημιουργική επαναχρησιμοποίηση (upcycling) ξεχωρίζει ως διαδικασία για την αειφόρο καινοτομία, καθώς χρησιμοποιεί τα υλικά στην αρχική τους μορφή κι εξοικονομεί πόρους και χρήματα αυξάνοντας έτσι την ποιότητα του προϊόντος. Στόχος είναι να αποφευχθεί η σπατάλη δυνητικά χρήσιμων υλικών με τη χρήση των υφιστάμενων. Αυτό μειώνει την κατανάλωση των νέων πρώτων υλών κατά τη δημιουργία νέων προϊόντων και αυτή η μείωση μπορεί να οδηγήσει σε μείωση της χρήσης ενέργειας, της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, της ρύπανσης των υδάτων, ακόμη και των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.

Η δημιουργική επαναχρησιμοποίηση (upcycling) αφορά τον τρόπο με τον οποίο μπορούμε να αξιοποιήσουμε παλιά αντικείμενα και να τα μετατρέψουμε σε κάτι νέο και χρήσιμο. Αντί να πετάμε παλιά ρούχα ή άλλα αντικείμενα, μπορούμε να τα επαναχρησιμοποιήσουμε και να δώσουμε μια δεύτερη ζωή σε κάτι που αλλιώς θα κατέληγε στα σκουπίδια. Η δημιουργική επαναχρησιμοποίηση (upcycling) δεν απαιτεί ειδικές δεξιότητες ή πολλά χρήματα. Μπορεί να δημιουργηθεί κάτι καινούργιο από παλιά ρούχα ή άλλα υλικά με απλά μέσα και ιδέες. Αυτό βοηθάει να μειωθεί η ποσότητα απορριμμάτων και να εξοικονομηθούν πόροι.

Οι ανταλλαγές ρούχων είναι μια άλλη χρήσιμη πρακτική. Αντί να αγοράζουμε συνεχώς νέα ρούχα, μπορούμε να ανταλλάσσουμε τα παλιά μας με τα ρούχα κάποιου άλλου. Αυτό βοηθάει να μην απορρίπτονται άχρηστα ρούχα και να μειωθεί η επιβάρυνση στο περιβάλλον από την παραγωγή νέων ενδυμάτων.

Πολλά προϊόντα φέρουν **ετικέτες και σφραγίδες που υποστηρίζουν την έννοια του δίκαιου και της βιωσιμότητας**. Ο όρος «δίκαιο» σε ένα προϊόν αναφέρεται συνήθως στη δίκαιη και αξιοπρεπή αντιμετώπιση των εργαζομένων κατά τη διάρκεια της παραγωγής του. Αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι πίσω από το προϊόν έχουν εργαστεί σε αξιοπρεπείς συνθήκες και έχουν λάβει δίκαιη αμοιβή για την εργασία τους. Επιπλέον, οι δίκαιες πρακτικές συχνά περιλαμβάνουν τον σεβασμό προς τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Αντίστοιχα, η «βιώσιμη» ετικέτα επικεντρώνεται στο περιβάλλον. Ένα βιώσιμο προϊόν παράγεται με τρόπους που μειώνουν το αποτύπωμά του στο περιβάλλον.

Οι **ετικέτες τροφίμων που σχετίζονται με τη βιωσιμότητα** στοχεύουν στην αύξηση της διαφάνειας, ενημερώνοντας τον καταναλωτή με τρόπο που μπορεί να προωθήσει τη βιώσιμη κατανάλωση. Υπάρχουν διάφοροι τύποι ετικετών τροφίμων που σχετίζονται με τη βιωσιμότητα. Μια χρήσιμη κατηγοριοποίηση των ετικετών τροφίμων είναι αυτές που αφορούν περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς ή ηθικούς προβληματισμούς. Η βιώσιμη ετικέτα είναι ένα σήμα ποιότητας και αξιοπιστίας, για το οποίο οι καταναλωτές θα ήταν πρόθυμοι να πληρώσουν, ενώ παράλληλα τους επιτρέπει να εκφράσουν τη δική τους αντίληψη αξίας για τα χαρακτηριστικά του προϊόντος.

Αγορά ρούχων από δεύτερο χέρι.
Πηγή: Οικονομικός Ταχυδρόμος

Στην εποχή της καταναλωτικής κοινωνίας, όπου η ποικιλία προϊόντων είναι τεράστια, είναι ζωτικής σημασίας να αναγνωρίζουμε τη διάκριση **μεταξύ ποιότητας και ποσότητας προϊόντων**. Ενώ η ποσότητα μπορεί να εντυπωσιάζει με την ποικιλία και την πληθώρα των προϊόντων, η ποιότητα παραμένει η ουσιαστική παράμετρος που καθορίζει την αξία ενός προϊόντος.

Η ποιότητα εκφράζει την άριστη κατάσταση ή τα υψηλά χαρακτηριστικά ενός προϊόντος. Σε αντίθεση με την ποσότητα, η ποιότητα αναδεικνύεται μέσω της εξαιρετικής κατασκευής, των υψηλών προδιαγραφών και της διαρκούς απόδοσης.

Η επιλογή μεταξύ ποιότητας και ποσότητας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις ατομικές προτιμήσεις και τις ανάγκες του καταναλωτή. Είναι σημαντικό να συνειδητοποιήσουμε ότι η διάκριση μεταξύ ποιότητας και ποσότητας δεν είναι απόλυτη. Σε ορισμένες περιπτώσεις, είναι δυνατόν να βρούμε προϊόντα που συνδυάζουν και τα δύο χαρακτηριστικά, προσφέροντας ισορροπημένες λύσεις για τις ανάγκες μας.

Εξωτερικότητες στην κατανάλωση και την παραγωγή

Η καθημερινότητα επηρεάζεται από παράγοντες, που ενδέχεται να διαμορφώσουν την αντίληψή μας για την κατανάλωση και την παραγωγή. Αυτές οι επιρροές, γνωστές και ως **εξωτερικότητες**, αποτελούν ένα αναπόσπαστο μέρος του σύγχρονου τρόπου ζωής και απαιτούν από εμάς να είμαστε άριστα πληροφορημένοι για να κατανοήσουμε πώς επηρεάζουν τις επιλογές μας. Όταν η λειτουργία μιας αγοράς επηρεάζει άτομα έξω από την αγορά, τότε δημιουργούνται επιδράσεις που ονομάζονται **εξωτερικότητες**.

Εξωτερικότητες μπορούν να προκύψουν είτε κατά τη διαδικασία παραγωγής, είτε κατά τη διαδικασία κατανάλωσης. Διακρίνουμε λοιπόν τις εξωτερικότητες σε παραγωγικές και καταναλωτικές. Οι εξωτερικότητες μπορεί να είναι είτε αρνητικές (επιβάλλοντας κόστος σε άλλους), είτε θετικές (δημιουργώντας οφέλη για άλλους).

Ο ορισμός της θετικής εξωτερικότητας δεν περιορίζεται σε κάποιον συγκεκριμένο τομέα ή επιστήμη και περιλαμβάνει όλα εκείνα τα θετικά αποτελέσματα, μεγάλα και μικρά, που μπορούν να έχουν στην κοινωνία μας οι ενέργειες οποιουδήποτε ατόμου, ομάδας ή εταιρείας. Δημιουργούνται θετικές εξωτερικές επιδράσεις που δεν περιλαμβάνονται στο κόστος παραγωγής ή στις τιμές αγοράς, αλλά έχουν πολύ ευεργετικά αποτελέσματα για το κοινωνικό σύνολο. Η επένδυση σε νοσοκομεία και εργαστήρια για την ανακάλυψη νέων θεραπειών είναι ένα παράδειγμα.

Σε αντίθεση με μια θετική εξωτερικότητα, μια αρνητική εξωτερικότητα είναι συνέπεια της δραστηριότητας που προκαλεί βλάβη στην κοινωνία. Ένα καλό παράδειγμα αρνητικής εξωτερικότητας είναι η ρύπανση του περιβάλλοντος, ιδιαίτερα από τις βιομηχανικές μονάδες.

Η κατανάλωση και η παραγωγή διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην καθημερινή μας ζωή, επηρεάζονται όμως σημαντικά από εξωτερικούς παράγοντες. Ας εξετάσουμε παραδείγματα θετικών και αρνητικών εξωτερικότητας σε αυτούς τους τομείς.

Θετικές εξωτερικότητες

- **Βιώσιμη παραγωγή:** Οι εταιρείες που ενσωματώνουν βιώσιμες πρακτικές στην παραγωγή τους συμβάλουν στην προστασία του περιβάλλοντος. Η χρήση φιλικών προς το περιβάλλον υλικών και η μείωση των αποβλήτων είναι θετικά παραδείγματα.
- **Ευαισθητοποίηση καταναλωτών:** Η ενημέρωση των καταναλωτών για τις επιπτώσεις της κατανάλωσής τους μπορεί να οδηγήσει σε θετικές αλλαγές στις αγοραστικές τους συνήθειες. Αυτή η ευαισθητοποίηση μπορεί να ενθαρρύνει την επιλογή υπεύθυνων προϊόντων.
- **Κοινωνική υπευθυνότητα επιχειρήσεων:** Επιχειρήσεις που επενδύουν στις τοπικές κοινότητες, υιοθετούν δίκαιες πρακτικές απασχόλησης και συνεισφέρουν σε κοινωνικά προγράμματα δημιουργούν θετικές εξωτερικότητες.

- **Τεχνολογικές καινοτομίες:** Η έρευνα και ανάπτυξη στον τομέα της τεχνολογίας μπορεί να επιφέρει θετικές εξωτερικότητες, βελτιώνοντας την αποδοτικότητα, μειώνοντας το κόστος παραγωγής και δημιουργώντας καινοτόμα προϊόντα.

Αρνητικές εξωτερικότητες

- **Υπερκατανάλωση πόρων:** Η υπερκατανάλωση, που οφείλεται στη διαφήμιση και στις προσωπικές ματαιοδοξίες, μπορεί να οδηγήσει στην εξάντληση των φυσικών πόρων και την αύξηση των αποβλήτων.
- **Αδιαφορία για την κοινωνική ευθύνη:** Επιχειρήσεις που αγνοούν τις κοινωνικές ευθύνες τους ή παραβιάζουν ανθρώπινα δικαιώματα δημιουργούν αρνητικές εξωτερικότητες.
- **Κλιματική αλλαγή λόγω της υπερβολικής κατανάλωσης:** Η παραγωγή και η κατανάλωση ενέργειας μέσω μη βιώσιμων πηγών συμβάλλει στην αύξηση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου επιδεινώνοντας την κλιματική αλλαγή.
- **Εκμετάλλευση εργατών/-τριών:** Πρακτικές παραγωγής που περιλαμβάνουν κακές συνθήκες εργασίας και χαμηλές αμοιβές έχουν αρνητι-

κές επιπτώσεις στην κοινωνική δικαιοσύνη.

Καταρχήν, η κατανάλωση είναι μια διαδικασία που συχνά συνδέεται με την ανάγκη να ικανοποιηθούν και εξωτερικά κριτήρια. Σε μια εποχή που τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή κοινωνικές πλατφόρμες και οι διαφημίσεις επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τις προτιμήσεις μας, είναι σημαντικό να συνειδητοποιήσουμε ότι η κατανάλωσή μας μπορεί να επηρεάζεται από εξωτερικά κριτήρια, που δεν αντανακλούν απαραίτητα τις ανάγκες μας. Η ανάλυση των κινήτρων πίσω από τις καταναλωτικές μας αποφάσεις είναι κρίσιμη. Είναι σημαντικό να αναρωτηθούμε αν η αγορά ενός προϊόντος πηγάζει από πραγματική ανάγκη ή απλώς από την επιθυμία να προσαρμοστούμε σε συγκεκριμένα κοινωνικά πρότυπα.

Σημαντική επίσης είναι και η ανάλυση της εξωτερικότητας από την πλευρά της παραγωγής. Ο τρόπος με τον οποίο παράγουμε είναι συχνά επηρεασμένος από εξωτερικά κίνητρα, όπως οικονομικές ανάγκες ή κοινωνική θέση. Επίκεντρο στην παραγωγική διαδικασία συχνά μπαίνει η επίτευξη αυξημένης ποσότητας παραγωγής ελαχίστου δυνατού κόστους, ενώ παραμελείται η ποιότητα και η βιωσιμότητα.

Για να αντιμετωπίσουμε τις αρνητικές εξωτερικότητες, πρέπει να υιοθετήσουμε πιο αυστηρή κρίση στις επιλογές μας. Αναζητώντας βιώσιμες επιλογές και εστιάζοντας στην ποιότητα, μπορούμε να συμβάλουμε σε ένα υγιές και βιώσιμο μοντέλο κατανάλωσης και παραγωγής. Καθώς γίνεται αυτή η συνειδητοποίηση, η επιλογή για έναν πιο υπεύθυνο τρόπο ζωής γίνεται πιο εφικτή. Έτσι, μπορούμε να διαμορφώσουμε ένα περιβάλλον που είναι βιώσιμο και συμβάλλει στην ευημερία μας.

Δραστηριότητες

1. Να καταγράψετε ποια αντικείμενα οικιακής χρήσης ανήκουν στην αρνητική και ποια στη θετική εξωτερικότητα, δηλαδή έχουν θετική, αρνητική, ή ουδέτερη επίπτωση στο κοινωνικό σύνολο και το περιβάλλον.
2. Να καταγράψετε τις θετικές και αρνητικές εξωτερικότητες της δικής σας οικονομικής συμπεριφοράς.
3. Να χωριστείτε σε ομάδες και να αναζητήσετε τις συνέπειες για την υγεία του ατόμου από την αυξημένη κατανάλωση κρέατος, το παθητικό κάπνισμα και τον αλκοολισμό. Να ερευνήσετε την οικονομική διάσταση αυτών των αρνητικών όψεων κατανάλωσης σε επίπεδο κοινωνίας (επένδυση σε κτιριακές υποδομές, νοσοκομεία, ανθρώπινους πόρους, φόρους, θεραπείες, κ.λπ.).
4. Να διερευνήσετε τις θετικές και τις αρνητικές επιπτώσεις χρήσης του ιδιωτικού αυτοκινήτου έναντι της χρήσης εναλλακτικών μέσων μεταφοράς (ποδήλατο, μετακίνηση με τα πόδια, χρήση των μέσων μαζικής μεταφοράς).

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Μια αρνητική εξωτερικότητα είναι συνέπεια της ανάληψης οποιασδήποτε δραστηριότητας που προκαλεί βλάβη στην κοινωνία. (Σωστό/Λάθος)
2. Η κοινωνική υπευθυνότητα των επιχειρήσεων αποτελεί αρνητική εξωτερικότητα. (Σωστό/Λάθος)
3. «Η κοινωνία του αναλώσιμου είναι εκείνη που προωθεί τις «ατέλειωτες» αγορές και τη γρήγορη κατανάλωση». Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτήν τη διαπίστωση; Αιτιολογήστε την απάντησή σας δίνοντας και κάποια παραδείγματα.
4. Τι είναι η δημιουργική επαναχρησιμοποίηση (upcycling); Να δώσετε δύο παραδείγματα δημιουργικής επαναχρησιμοποίησης (upcycling).

Σύνοψη/Ανακεφαλαίωση

Σε μια σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία, ο πολίτης πρέπει να είναι πληροφορημένος και ενεργός. Η ιδιότητα του πολίτη έχει μετεξελιχθεί από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Η πολιτική κοινότητα είναι αυτή που μας κάνει πολίτες και μας δίνει τη δυνατότητα να παίρνουμε στα χέρια μας το μέλλον μας. Είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο μαθαίνουμε να ζούμε μαζί, να συνεργαζόμαστε και να οικοδομούμε μια καλύτερη κοινωνία για όλους.

Οι πολίτες έχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις, που είναι σημαντικά για τη λειτουργία μιας κοινωνίας. Τα δικαιώματα προστατεύουν την ελευθερία και την αξιοπρέπεια κάθε ανθρώπου. Από την άλλη, οι υποχρεώσεις είναι όσα πρέπει να κάνει κάθε πολίτης για να λειτουργεί καλά η κοινωνία και η πολιτική κοινότητα στην οποία μετέχει. Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις, όμως, είναι πάντοτε αλληλένδετα. Ιδίως σε κάθε πολιτεία που είναι δημοκρατική.

Η πολιτική συμμετοχή αντιστοιχεί στους τρόπους με τους οποίους μπορούμε να επηρεάσουμε τις πολιτικές αποφάσεις που αφορούν τη διακυβέρνηση της χώρας και να συμβάλουμε στη βελτίωση της κοινωνίας. Υπάρχουν πολλοί τρόποι συμμετοχής στη δημόσια σφαίρα. Ο ενεργός πολίτης είναι αυτός που συμμετέχει στα κοινά, ενώ ευαισθητοποιημένος πολίτης είναι αυτός που νοιάζεται για τον κόσμο γύρω του και για κάθε κοινωνική ομάδα που αντιμετωπίζει κάποιο κοινωνικό ή πολιτικό πρόβλημα.

Η οικονομική συμπεριφορά αποτελεί ένα πολυσύνθετο πεδίο που επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες. Μια από τις κύριες διαστάσεις αυτής της συμπεριφοράς είναι η υπευθυνότητα με την οποία είναι σκόπιμο να εκδηλώνει την οικονομική συμπεριφορά του κάθε άνθρωπος και πολίτης. Η υπεύθυνη οικονομική συμπεριφορά αντιπροσωπεύει την επίγνωση και τον σεβασμό προς τις οικονομικές επιπτώσεις των αποφάσεών μας σε προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο και προϋποθέτει την ανάληψη ευθυνών για τις οικονομικές μας επιλογές. Οι διαστάσεις της υπεύθυνης οικονομικής συμπεριφοράς εκτείνονται από το πεδίο του καταναλωτή μέχρι και του παραγωγού ή του επιχειρηματία. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, η ανάληψη ευθυνών για τις οικονομικές επιλογές μας συμβάλλει στη δημιουργία μιας βιώσιμης κοινωνίας.

Η λήψη αποφάσεων

2.1. Ατομική και συλλογική απόφαση — Ατομικό και δημόσιο συμφέρον

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- διακρίνετε τα κίνητρα των ατομικών και συλλογικών αποφάσεων,
- αναστοχάζεστε για τις διάφορες ερμηνείες της έννοιας του δημόσιου συμφέροντος.

Λέξεις-κλειδιά: λήψη αποφάσεων - ατομική και συλλογική λήψη αποφάσεων - δημόσιο και ατομικό συμφέρον

Ατομικές και συλλογικές αποφάσεις - Κίνητρα για λήψη ατομικής και συλλογικής απόφασης

Στην καθημερινότητά μας, συχνά πρέπει να παίρνουμε αποφάσεις. Οι αποφάσεις διακρίνονται σε ατομικές και συλλογικές.

Ατομικές αποφάσεις είναι αυτές που παίρνουμε μόνοι μας. Για παράδειγμα, αν αποφασίσεις ποιο άθλημα θα κάνεις ή ποιο χόμπι θα ακολουθήσεις, αυτή είναι μια ατομική απόφαση. Σε αυτές τις περιπτώσεις σκέφτεσαι τις δικές σου προτιμήσεις, ανάγκες και επιθυμίες. Τα κίνητρα για μια ατομική απόφαση μπορεί να είναι διάφορα. Μπορεί να θέλεις να κάνεις κάτι που σου δίνει ευχαρίστηση, που σε ενδιαφέρει πραγματικά ή που νομίζεις ότι θα σε βοηθήσει να πετύχεις τους προσωπικούς σου στόχους.

Από την άλλη πλευρά, συλλογικές αποφάσεις είναι αυτές που παίρνονται από μια ομάδα ανθρώπων. Για παράδειγμα, αν η τάξη σου αποφασίσει τι δραστηριότητες θα κάνετε σε μια σχολική εκδρομή, αυτή είναι μια συλλογική απόφαση. Σε αυτές τις περιπτώσεις, όλοι όσοι συμμετέχουν έχουν τη δυνατότητα να μοιραστούν τις απόψεις τους και να συζητήσουν για να βρουν μια κοινή λύση. Ένα κίνητρο για μια συλλογική απόφαση είναι η επιθυμία να βρεθεί μια λύση σε ένα πρόβλημα που να ικανοποιεί την πλειοψηφία της ομάδας.

Οι ατομικές μας αποφάσεις δεν βασίζονται μόνο σε ό,τι θέλουμε ή μας αρέσει, αλλά επηρεάζονται και από το τι

πραγματικά μπορούμε να κάνουμε, τις ευθύνες μας και τα όρια του πλαισίου στο οποίο ζούμε. Ίσως να κάνουμε μια λίστα με τα υπέρ και τα κατά της κάθε επιλογής, για να δούμε ποια επιλογή μας εξυπηρετεί καλύτερα. Στις συλλογικές αποφάσεις, η διαδικασία είναι πιο περίπλοκη. Συνήθως, η ομάδα πρέπει να συζητήσει τις διάφορες επιλογές και να ακούσει τις απόψεις όλων. Ενδεχομένως, θα γίνουν ψηφοφορίες ή θα βρεθεί μια συμβιβαστική λύση που να ικανοποιεί τους περισσότερους.

Κίνητρα για ατομικές αποφάσεις μπορεί να είναι η προσωπική ικανοποίηση, η ευκολία ή η επίτευξη στόχων που έχουμε θέσει για τον εαυτό μας. Κίνητρα για συλλογικές αποφάσεις συνήθως περιλαμβάνουν την επιθυμία για συνεργασία, την ανάγκη για δίκαιες λύσεις και την επιδίωξη να διατηρηθεί η αρμονία στην ομάδα. Στη συλλογική διαδικασία η επιτυχία της λήψης απόφασης εξαρτάται από την ικανότητα της ομάδας να συνεργαστεί και να βρει μια κοινά αποδεκτή λύση.

Ατομικό και δημόσιο συμφέρον - Ερμηνεία του δημοσίου συμφέροντος

Στο ατομικό συμφέρον προκρίνονται επιλογές που είναι καλές για εμάς προσωπικά. Για παράδειγμα, αν αποφασίσεις να περάσεις το Σαββατοκύριακο βλέποντας ταινίες με τους φίλους σου ή διαβάζοντας για ένα διαγώνισμα, επιλέγεις με βάση το τι σου αρέσει ή τι χρειάζεσαι. Αυτές οι αποφάσεις αφορούν εσένα μόνο και συνήθως σκοπό έχουν να βελτιώσουν την προσωπική σου ζωή ή ευημερία.

Σύμβουλος
Ακεραιότητας

Ωστόσο, δεν ζούμε μόνοι μας, και πολλές φορές ορισμένες αποφάσεις μας επηρεάζουν και άλλους ανθρώπους γύρω μας. Το δημόσιο συμφέρον αφορά το καλό της κοινωνίας ή της κοινότητας συνολικά και όχι μόνο ενός ατόμου. Η επιθυμία για συνεργασία αποτελεί ένα ισχυρό κίνητρο που οδηγεί στη λήψη συλλογικών αποφάσεων, καθώς βασίζεται στην ανθρώπινη ανάγκη για αλληλεπίδραση, επίτευξη κοινών στόχων και αμοιβαία υποστήριξη. Όταν τα άτομα επιθυμούν να συνεργαστούν, τείνουν να επιλέγουν τρόπους δράσης που ενισχύουν την ομαδικότητα, προάγουν τη δικαιοσύνη και εξασφαλίζουν την ενεργή συμμετοχή όλων.

Το δημόσιο συμφέρον ορίζεται ως το σύνολο των αξιών, στόχων και ωφελημάτων που εξυπηρετούν το κοινό καλό και συμβάλλουν στη συνοχή και ευημερία της κοινωνίας στο σύνολό της. Πρόκειται για συμφέροντα που ξεπερνούν το ατομικό όφελος και αποσκοπούν στην εξασφάλιση συνθηκών ζωής που είναι δίκαιες, ασφαλείς και βιώσιμες για όλους.

Η σχέση ανάμεσα στο ατομικό και το δημόσιο συμφέρον αποτελεί μια διαρκή πρόκληση στις συλλογικές αποφάσεις. Το ατομικό συμφέρον αφορά τις προσωπικές ανάγκες, επιδιώξεις και επιθυμίες κάθε ανθρώπου, ενώ το δημόσιο συμφέρον αφορά το καλό του συνόλου. Σε πολλές περιπτώσεις, τα δύο αυτά επίπεδα δεν συγκρούονται, αλλά μπορούν να αλληλοσυμπληρώνονται. Για παράδειγμα, η ατομική ανάγκη για υγεία εξυπηρετείται καλύτερα όταν υπάρχει δημόσιο σύστημα υγείας που λειτουργεί αποτελεσματικά για όλους.

Αυτό σημαίνει ότι, όταν κάνουμε μια επιλογή, πρέπει να σκεφτούμε αν αυτή η απόφαση είναι ωφέλιμη για όλους ή για την πλειοψηφία. Για παράδειγμα, αν μια πόλη αποφασίσει συλλογικά να δημιουργήσει περισσότερα πάρκα και πράσινους χώρους, αυτή η απόφαση δεν ωφελεί μόνο τους ανθρώπους που ζουν κοντά σε αυτά τα πάρκα. Βελτιώνει την ποιότητα ζωής όλων των κατοίκων, καθώς δημιουργεί έναν νέο χώρο για να περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους, να ασκούνται και να απολαμβάνουν τη φύση. Σε αυτήν την περίπτωση, η απόφαση εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον, γιατί προσφέρει σε όλη την κοινότητα οφέλη που προάγουν το κοινό καλό.

Ερμηνεία του δημοσίου συμφέροντος σημαίνει να κατανοούμε ότι κάποιες αποφάσεις έχουν ευρύτερες επιπτώσεις. Όταν η Κυβέρνηση προγραμματίζει να κατασκευάσει νέα σχολεία ή επενδύει σε καθαρή ενέργεια, αυτές οι ενέργειες αποσκοπούν στο να ωφελήσουν το σύνολο των πολιτών και να κάνουν την κοινωνία καλύτερη για όλους.

Πώς συνδέονται το ατομικό και το δημόσιο συμφέρον; Αν και η προσωπική μας ευημερία είναι σημαντική, πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι οι πράξεις μας επηρεάζουν και άλλους. Για παράδειγμα, αν αποφασίσεις να ανακυκλώνεις συσκευασίες, μπαταρίες και ηλεκτρικές συσκευές, βοηθάς όχι μόνο τον εαυτό σου, αλλά και το περιβάλλον, κάτι που είναι σημαντικό για όλους τους ανθρώπους γύρω σου. Με αυτόν τον τρόπο, η ατομική σου απόφαση συνεισφέρει στο δημόσιο συμφέρον.

Δραστηριότητες

1. Σκεφτείτε ένα παράδειγμα από τη ζωή σας στο οποίο πρέπει να πάρετε μια απόφαση μόνοι σας, όπως ποιον προσανατολισμό σπουδών θα επιλέξετε στη Β' Λυκείου. Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών και να συζητήσετε για τα κίνητρα που θα οδηγήσουν τα μέλη της ομάδας σας στην επιλογή προσανατολισμού για τη Β' Λυκείου. Στη συνέχεια, να συζητήσετε τις απαντήσεις σας στην τάξη.
2. «Δύο ή τρεις άνθρωποι παίρνουν καλύτερες αποφάσεις όταν συνεργαστούν μεταξύ τους, από έναν που αποφασίζει μόνος του.» Συμφωνείτε ή όχι με αυτή την άποψη και γιατί;
3. Τι είναι πιο εύκολο; Να αποφασίζει ο καθένας για τον εαυτόν του ή για πολλούς άλλους;

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Όταν λέμε δημόσιο συμφέρον, αναφερόμαστε σε δράσεις και πολιτικές που επιδιώκουν να βελτιώσουν την κοινωνία στο σύνολό της. (Σωστό/Λάθος)
2. Συλλογικές αποφάσεις είναι αυτές που παίρνονται από μια ομάδα ανθρώπων. (Σωστό/Λάθος)
3. Να περιγράψετε δύο αποφάσεις που αποσκοπούν στο δημόσιο συμφέρον.
4. Να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους στη συλλογική διαδικασία, η επιτυχία της απόφασης εξαρτάται από την ικανότητα της ομάδας να συνεργαστεί και να βρει μια κοινά αποδεκτή λύση.

2.2. Αρχές λήψης αποφάσεων

Προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- διατυπώνετε τα κριτήρια για τη λήψη των βέλτιστων δυνατών αποφάσεων.

Λέξεις-κλειδιά: αρχές λήψης αποφάσεων - κριτήρια λήψης βέλτιστων αποφάσεων

Λήψη αποφάσεων από το παιδί

Όλοι μας κάθε μέρα παίρνουμε αποφάσεις. Μερικές φορές είναι μικρές και όχι τόσο σημαντικές αποφάσεις, όπως τι να φάμε για βραδινό, και άλλες φορές είναι πιο σημαντικές, όπως με ποιον τρόπο θα οργανώσουμε το χρόνο μας για τις εξετάσεις.

Αρχές λήψης αποφάσεων

- **Σαφήνεια σκοπών:** Πριν πάρουμε μια απόφαση, πρέπει να ξέρουμε ακριβώς τι θέλουμε να πετύχουμε. Για παράδειγμα, αν θέλεις να διαλέξεις ένα χόμπι, πρώτα σκέψου τι σε ενδιαφέρει και τι θέλεις να «κερδίσεις» από αυτό.
- **Συγκέντρωση πληροφοριών:** Είναι σημαντικό να συγκεντρώνουμε όλες τις απαραίτητες πληροφορίες πριν αποφασίσουμε. Αν δεν ξέρουμε αρκετά για την επιλογή μας, μπορεί να κάνουμε λάθη. Για παράδειγμα, αν θέλεις να αγοράσεις ένα καινούργιο κινητό τηλέφωνο, καλό είναι να συγκρίνεις τιμές και χαρακτηριστικά πριν επιλέξεις.
- **Αξιολόγηση εναλλακτικών επιλογών:** Πάντα πρέπει να εξετάζουμε τις διαφορετικές επιλογές πριν αποφασίσουμε. Κάθε επιλογή έχει τα δικά της πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα.
- **Σκέψη για μακροπρόθεσμα αποτελέσματα:** Μερικές φορές, μια απόφαση μπορεί να φαίνεται καλή τώρα, αλλά να έχει αρνητικές συνέπειες στο μέλλον. Η απόφασή σου μπορεί να επηρεάσει τη ζωή σου και τις ζωές των άλλων στο μέλλον.

Κριτήρια λήψης βέλτιστων αποφάσεων

Για να πάρεις την καλύτερη απόφαση, πρέπει να εξετάσεις διάφορα κριτήρια. Τα πιο σημαντικά από αυτά είναι:

- **αποτελεσματικότητα:** Σκέψου αν η απόφασή σου θα συμβάλει στην επίτευξη των στόχων σου. Για παράδειγμα, αν επιλέξεις ένα πρόγραμμα μελέτης για τις εξετάσεις, πρέπει να είναι τέτοιο, που να σε βοηθήσει να προετοιμαστείς καλά και να πετύχεις καλούς βαθμούς.
- **κόστος και ωφέλεια:** Σκέψου τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της απόφασής σου. Αν, για παράδειγμα, αποφασίσεις να ξοδέψεις χρήματα για κάτι, εξέτασε αν τα οφέλη αξίζουν το κόστος.
- **δικαιοσύνη:** Εξέτασε αν η απόφασή σου είναι δίκαιη για όλους τους εμπλεκόμενους. Αν κάνεις μια ομαδική εργασία, σιγουρέψου ότι όλοι έχουν την ευκαιρία να συμβάλουν και να ωφεληθούν.
- **εφικτότητα:** Βεβαιώσου ότι η απόφασή σου είναι εφικτή και ρεαλιστική. Αν έχεις επιλέξει να συμμετέχεις σε πολλές δραστηριότητες, βεβαιώσου ότι έχεις αρκετό χρόνο και ενέργεια για όλες.

Δεξιότητες λήψης ομαδικών αποφάσεων
Πηγή: Business Review Greece

Όταν σκέφτεσαι να πάρεις μια απόφαση, προσπάθησε να χρησιμοποιήσεις συνδυαστικά αυτά τα κριτήρια για να αξιολογήσεις τις επιλογές σου. Η λήψη βέλτιστων αποφάσεων περιλαμβάνει τα εξής:

1ο βήμα: να σκέφτεσαι τους στόχους σου,

2ο βήμα: να συγκεντρώνεις πληροφορίες,

3ο βήμα: να εξετάζεις τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα κάθε εναλλακτικής επιλογής,

4ο βήμα: να σκέφτεσαι τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις και να διερευνάς πολλαπλές διαστάσεις.

Ακολουθώντας αυτά τα βήματα, μπορείς να πετύχεις τη βέλτιστη απόφαση, που θα σε βοηθήσει να πετύχεις τους στόχους σου και να ζήσεις μια καλύτερη ζωή.

2.2.1. ΑΠΟΦΑΣΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΠΕΠΟΙΘΗΣΗ Ή ΤΗΝ ΥΠΕΥΘΥΝΟΤΗΤΑ, ΤΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ Η ΤΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ

Πεποιθήσεις και αποτελέσματα

Όλοι μας κάθε μέρα πρέπει να παίρνουμε αποφάσεις. Μερικές φορές οι αποφάσεις μας βασίζονται σε αυτό που πιστεύουμε ή στο πόσο υπεύθυνοι νιώθουμε. Άλλες φορές, επιλέγουμε με βάση το προσωπικό μας συμφέρον ή το τι μας ενδιαφέρει περισσότερο.

Αποφάσεις με βάση την πεποίθηση

Πεποίθηση είναι το τι πιστεύουμε ότι είναι σωστό ή λάθος. Όταν παίρνουμε αποφάσεις που στηρίζονται σε πεποιθήσεις, σημαίνει ότι ακολουθούμε τα δικά μας πιστεύω ή τις δικές μας αξίες. Για παράδειγμα, αν πιστεύεις ότι είναι σημαντικό να προστατεύουμε το περιβάλλον, μπορεί να αποφασίσεις να ανακυκλώνεις τα απορρίμματά σου και να μειώσεις τη χρήση πλαστικών προϊόντων. Αυτή η απόφαση δεν είναι μόνο για τη δική σου ευχαρίστηση, αλλά βασίζεται στην πεποίθησή σου ότι είναι σωστό να προστατεύουμε τον πλανήτη.

Αποφάσεις με βάση την υπευθυνότητα

Η υπευθυνότητα αναφέρεται στο να αναγνωρίζουμε και να εκπληρώνουμε τις υποχρεώσεις μας. Όταν παίρνουμε αποφάσεις που βασίζονται στην υπευθυνότητα, σκεφτόμαστε τις συνέπειες που μπορεί να έχουν οι επιλογές μας για εμάς και για τους άλλους. Για παράδειγμα, αν είσαι υπεύθυνος /-η για μια ομάδα εργασίας στο σχολείο, η απόφαση να εργαστείς σκληρά και να βοηθήσεις τους άλλους δείχνει υπευθυνότητα. Ενώ μπορεί να είναι πιο εύκολο να παραλείψεις τις υποχρεώσεις σου, «κρεμώντας» έτσι τους άλλους, η υπευθυνότητα σε οδηγεί να κάνεις το σωστό, ακόμα κι αν είναι δύσκολο. Επίσης, αν χτυπήσεις κατά λάθος ένα παιδί οδηγώντας το ποδήλατό σου, θα σταματήσεις να το περιθάλψεις, αν αποφασίζεις με βάση την υπευθυνότητα, και δεν θα συνεχίσεις τη βόλτα σου χωρίς να νοιαστείς για το ατύχημα που προκάλεσες.

Αποφάσεις με βάση το συμφέρον

Όταν αποφασίζουμε με βάση το συμφέρον, σκεφτόμαστε τι θα μας ωφελήσει περισσότερο. Αυτές οι αποφάσεις επικεντρώνονται στο να πετύχουμε προσωπικούς στόχους ή να αποκτήσουμε κάτι που θέλουμε.

Αποφάσεις με βάση το ενδιαφέρον

Το ενδιαφέρον είναι το τι μας αρέσει και τι μας κεντρίζει την περιέργεια. Όταν παίρνουμε αποφάσεις με βάση τα ενδιαφέροντα, σκεφτόμαστε τι μας ενδιαφέρει περισσότερο. Για παράδειγμα, αν αποφασίσεις να συμμετάσχεις σε μια δραστηριότητα ή να ακολουθήσεις ένα χόμπι, επιλέγεις κάτι που σου αρέσει και σε ενθουσιάζει. Αυτές οι αποφάσεις συνήθως κάνουν τη ζωή μας πιο ευχάριστη και πιο ενδιαφέρουσα.

Ανακαλύπτω τις δεξιότητες λήψης της βέλτιστης απόφασης
Πηγή: Ιστότοπος FreePic

Συχνά, οι αποφάσεις μας δεν πρέπει να βασίζονται μόνο σε έναν παράγοντα. Μπορεί να συνδυάζουμε πεποίθηση, υπευθυνότητα, συμφέρον και ενδιαφέρον για να πάρουμε την καλύτερη απόφαση. Για παράδειγμα, αν αποφασίσεις να συμμετάσχεις σε μια εθελοντική δραστηριότητα, μπορεί να το κάνεις επειδή πιστεύεις ότι βοηθάς τους άλλους (πεποίθηση), νιώθεις υπεύθυνος/-η για την κοινωνία (υπευθυνότητα), θέλεις να αποκτήσεις εμπειρία (συμφέρον) και απολαμβάνεις τη δραστηριότητα (ενδιαφέρον).

Δραστηριότητες

1. Σκεφτείτε ότι πρέπει να επιλέξετε αν θα πάρετε μέρος σε μια εξωσχολική δραστηριότητα ή θα αφιερώσετε τον χρόνο σας στο διάβασμα. Χρησιμοποιήστε τα παρακάτω κριτήρια για να πάρετε την απόφασή σας:

- **Σκοπός:** Τι θέλετε να πετύχετε με την απόφαση αυτή; Θα βοηθήσει στην επίτευξη των στόχων σας;
- **Πληροφορίες:** Έχετε όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για κάθε επιλογή;
- **Υπέρ και κατά:** Ποιες είναι οι θετικές και αρνητικές πλευρές κάθε επιλογής;
- **Επιπτώσεις:** Πώς θα επηρεάσει αυτή η απόφαση τη ζωή σας στο μέλλον;

Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών και να παρουσιάσετε στην τάξη σε ένα γραπτό κείμενο: α) τις σκέψεις σας για κάθε κριτήριο που χρησιμοποιήσατε για να πάρετε την απόφασή σας και β) την απόφασή σας για το ποια από τις δύο επιλογές είναι η καλύτερη.

2. Φανταστείτε ότι πρέπει να αποφασίσετε αν θα συμμετάσχετε σε μια εθελοντική εργασία ή αν θα αφιερώσετε τον χρόνο σας σε ένα αγαπημένο σας χόμπι. Σκεφτείτε τα εξής:

- **Πεποίθηση:** Πιστεύετε ότι η εθελοντική εργασία είναι σημαντική για την κοινωνία;
- **Υπευθυνότητα:** Σας φαίνεται σωστό να αναλάβετε εθελοντική εργασία;
- **Συμφέρον:** Η εθελοντική εργασία θα σας προσφέρει οφέλη για το μέλλον σας;
- **Ενδιαφέρον:** Ενδιαφέρεστε περισσότερο για το χόμπι σας ή για την εθελοντική εργασία;

Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών και να παρουσιάσετε στην τάξη σε ένα γραπτό κείμενο τις απαντήσεις σας στα παρακάτω δύο ερωτήματα/θέματα: Ποια είναι τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα κάθε επιλογής; Αποφασίστε τι θα κάνετε με βάση αυτά τα κριτήρια.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Όταν αποφασίζουμε με βάση το συμφέρον, σκεφτόμαστε τι θα μας ωφελήσει περισσότερο. (Σωστό/Λάθος)
2. Όταν παίρνουμε αποφάσεις που βασίζονται στην υπευθυνότητα, σκεφτόμαστε τις συνέπειες που μπορεί να έχουν οι επιλογές μας για εμάς και για τους άλλους. (Σωστό/Λάθος)
3. Να περιγράψετε τις αρχές λήψης αποφάσεων.
4. α) Πόσο πιθανό είναι να χρειαστεί κάποιος/-α να πάρει μια απόφαση, ακόμα και αν δεν είναι δυνατό να έχει όλα τα στοιχεία που θα του/της επιτρέψουν να γνωρίζει αν αυτή θα είναι η καλύτερη δυνατή;
β) Πόσο πιθανό είναι να συμβεί αυτό σε όσους/όσες ασκούν τη διακυβέρνηση μιας χώρας;
5. Να εξηγήσετε γιατί είναι σημαντικό μια απόφαση να βασίζεται σε συνδυασμό παραγόντων, όπως οι πεποιθήσεις, η υπευθυνότητα, το προσωπικό συμφέρον και τα ενδιαφέροντα, και όχι μόνο σε έναν από αυτούς.

2.3. Διαδικασία και κριτήρια λήψης αποφάσεων

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να:

- διατυπώνετε κριτήρια για τη λήψη των βέλτιστων δυνατών αποφάσεων,
- εξασκείστε σε διάφορους τρόπους λήψης αποφάσεων,
- εκτιμάτε τις επιπτώσεις των αποφάσεών σας για τον εαυτό σας και το σύνολο.

Λέξεις-κλειδιά: λήψη αποφάσεων - διαδικασία λήψης αποφάσεων - επιπτώσεις αποφάσεων - κριτήρια

Διαδικασία
προγραμ-
ματισμού
και λήψης
αποφάσεων

Η διαδικασία και τα κριτήρια λήψης αποφάσεων αποτελούν ουσιαστικές σκέψεις της «διοίκησης» (management), αναδεικνύοντας την ικανότητα ενός οργανισμού – είτε είναι μια επιχείρηση, μια κυβέρνηση, είτε μια μη κερδοσκοπική οργάνωση – να παίρνει ορθές και αποτελεσματικές αποφάσεις. Η διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι

ένα πολύπλοκο και διαρκές έργο, που επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες, όπως η φύση του προβλήματος, οι διαθέσιμοι πόροι, οι προσωπικές επιρροές, και η κουλτούρα ενός οργανισμού.

Τα κριτήρια λήψης αποφάσεων παίζουν καίριο ρόλο στον καθορισμό της κατάλληλης επιλογής μεταξύ των διαφορετικών εναλλακτικών αποφάσεων. Τα κριτήρια αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν οικονομικούς, κοινωνικούς, περιβαλλοντικούς, ή άλλους παράγοντες, που είναι σημαντικοί για τον εκάστοτε οργανισμό. Η κατάλληλη ισορροπία μεταξύ αυτών των παραγόντων είναι ουσιώδης για τη δημιουργία βιώσιμων και επιτυχημένων αποφάσεων. Τα κριτήρια που χρησιμοποιούμε για να καθορίσουμε τις αποφάσεις μας επηρεάζουν άμεσα την πορεία και την ποιότητα της ζωής μας.

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων μπορεί να βασιστεί στα παρακάτω 7 βήματα:

- 1ο: προσδιορισμός προβλήματος:** Είναι απαραίτητο ο ορισμός του προβλήματος να είναι απλός, σαφής και πλήρης, να προσδιοριστούν οι στόχοι για την επίλυση του προβλήματος, καθώς επίσης και οι τυχόν περιορισμοί.
- 2ο: ανάλυση προβλήματος:** Μόλις εντοπιστούν τα προβλήματα, το επόμενο βήμα είναι να αναλυθούν. Για την αποτελεσματική ανάλυση, θα πρέπει να συγκεντρωθούν όλες οι διαθέσιμες σχετικές πληροφορίες.
- 3ο: ανάπτυξη εναλλακτικών λύσεων:** Όποιος/-α λαμβάνει την απόφαση θα πρέπει να αναπτύξει διάφορες πιθανές εναλλακτικές λύσεις (κάθε εναλλακτική πρόταση έχει διαφορετικές συνέπειες, κόστος και προϋποθέσεις).
- 4ο: αξιολόγηση εναλλακτικών λύσεων:** Είναι σημαντικό για καθέναν/καθεμία που λαμβάνει μια απόφαση να αξιολογήσει προσεκτικά κάθε εναλλακτική λύση και να επιλέξει την καλύτερη.
- 5ο: επιλογή της καλύτερης λύσης βάσει κριτηρίων:** Σε αυτό το στάδιο της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, επιλέγεται η καλύτερη εναλλακτική λύση από όλες τις εναλλακτικές λύσεις.
- 6ο: εφαρμογή της καλύτερης λύσης:** Ο άνθρωπος που λαμβάνει την απόφαση πρέπει να προσπαθήσει να διασφαλίσει την πετυχημένη εφαρμογή της.
- 7ο: αξιολόγηση αποτελεσμάτων:** Μόλις η απόφαση εφαρμοστεί, δεν είναι πάντα βέβαιο ότι θα έχει θετικά αποτελέσματα. Εδώ, αξιολόγηση σημαίνει αποτίμηση της πραγματικής απόδοσης της εφαρμογής.

Διαδικασία
και κριτήρια
λήψης απο-
φάσεων

Κατά τη λήψη αποφάσεων, πρέπει να ορίσουμε κριτήρια προτεραιότητας για την αξιολόγηση των επιλογών μας. Ποια κριτήρια είναι πιο σημαντικά; Ποια πρέπει να έχουν προτεραιότητα κατά τη λήψη της απόφασης;

Η λήψη βέλτιστων αποφάσεων απαιτεί προσεκτική σκέψη και συνειδητοποίηση των παραπάνω κριτηρίων/βημάτων. Από τον καθορισμό των στόχων μας έως την ανάλυση των επιλογών και τη συνεκτικότητα με τις αξίες μας, η διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι ένα πολύπλοκο, αλλά ουσιώδες κομμάτι της ζωής μας. Με προσεκτική σκέψη και ανάλυση, μπορούμε να διασφαλίσουμε ότι οδηγούμαστε προς τις βέλτιστες δυνατές αποφάσεις που θα συμβάλουν στην επίτευξη των στόχων και την προσωπική ή και συλλογική μας ευημερία.

Η ικανότητα να παίρνουμε αποφάσεις αποτελεί ζωτικό κομμάτι της καθημερινότητάς μας και επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνουμε τη ζωή μας. Αντιμετωπίζουμε συνεχώς διάφορες επιλογές και πρέπει να αντιμετωπίσουμε την πρόκληση της λήψης αποφάσεων με σύνεση και σκέψη.

Υπάρχουν διάφορα εργαλεία λήψης αποφάσεων, όπως:

- **ανάλυση πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων:** Μια κλασική μέθοδος είναι η ανάλυση των επιλογών και των πιθανών συνεπειών τους. Αξιολογούμε τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα κάθε επιλογής, προτού καταλήξουμε σε μια απόφαση.
- **ανάλυση στόχων και προτεραιοτήτων:** Καθορίζοντας τους στόχους μας και τον βαθμό προτεραιότητας τους, είναι δυνατόν να επικεντρωθούμε σε εκείνες τις αποφάσεις που θα μας προσφέρουν τη μεγαλύτερη ικανοποίηση και επίτευξη των στόχων μας.
- **συνεκτίμηση των συμβουλών των ανθρώπων από το περιβάλλον μας:** Η συμβουλή από φίλους, οικογένεια ή συνεργάτες μπορεί να προσφέρει διαφορετικές προοπτικές και να φωτίσει πτυχές που δεν είχαμε λάβει υπόψη μας.
- **συλλογή πληροφοριών:** Η πληροφόρηση αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για τη σωστή λήψη αποφάσεων. Έρευνα, μελέτη και συλλογή πληροφοριών μπορούν να ενισχύσουν την ικανότητά μας να πάρουμε τεκμηριωμένες αποφάσεις.
- **εσωτερική αναζήτηση:** Συχνά, η απάντηση βρίσκεται μέσα μας. Η επίγνωση των εσωτερικών μας επιχειρημάτων και η σύνδεση με τις δικές μας αξίες μπορεί να οδηγήσει σε σωστές αποφάσεις.

- **επίγνωση συναισθημάτων:** Να λαμβάνουμε υπόψη τα συναισθήματά μας κατά τη λήψη αποφάσεων. Οι συναισθηματικές αντιδράσεις μας μπορούν να μας δώσουν χρήσιμες ενδείξεις για το τι είναι σημαντικό για εμάς.

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων, πάντως, απαιτεί προσοχή, ανάλυση και βασίζεται στην επεξεργασία των δεδομένων που έχουμε στη διάθεσή μας.

Δραστηριότητες

1. Να εφαρμόσετε τα 7 βήματα/κριτήρια για τη διαδικασία λήψης απόφασης σε θέμα που αφορά τη σχολική ζωή (οργάνωση τριήμερης εκδρομής σχολείου).
2. Να εμπλακείτε ομαδοσυνεργατικά, αφού χωριστείτε σε ομάδες των τριών, στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, με βάση τα 7 βήματα-κριτήρια για τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, ως προς δημόσια ζητήματα, με βάση το εξής θέμα: «Η τοπική κοινότητα αντιμετωπίζει πρόβλημα με τα σκουπίδια και την έλλειψη ανακύκλωσης. Οι κάδοι υπερχειλίζουν, δεν υπάρχει διαλογή απορριμμάτων και πολλοί πολίτες αδιαφορούν για την καθαριότητα. Ποια απόφαση θα παίρνατε και με ποια διαδικασία, αν ήσαστε σε αρμόδια κυβερνητική θέση;»
Να ετοιμάσετε μια σύντομη παρουσίαση σε power point, την οποία και θα παρουσιάσετε στην τάξη. Η παρουσίαση μπορεί να γίνει στο Εργαστήριο Πληροφορικής του σχολείου.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Η διαδικασία της λήψης μιας απόφασης αρχίζει με τον προσδιορισμό του προβλήματος.(Σωστό/Λάθος)
2. Να αναφέρετε τους λόγους για τους οποίους η ακρόαση των εσωτερικών μας επιχειρημάτων και η σύνδεση με τις δικές μας αξίες μπορεί να οδηγήσει σε σωστές αποφάσεις.
3. Η ικανότητα να παίρνουμε αποφάσεις αποτελεί ζωτικό κομμάτι της καθημερινότητάς μας και επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνουμε τη ζωή μας. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτήν τη διαπίστωση; Αιτιολογήστε την απάντησή σας δίνοντας και κάποια παραδείγματα.

2.4. Λήψη αποφάσεων στην άσκηση δημόσιας πολιτικής και στο πλαίσιο της δημοκρατικής διακυβέρνησης

Δικαιοσύνη
και ισότητα

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να:

- αναγνωρίζετε το όφελος και το κόστος που προκύπτει από την κάθε απόφαση που επιλέγεται στο πλαίσιο άσκησης δημόσιας πολιτικής και δημοκρατικής διακυβέρνησης,
- αναγνωρίζετε τη σχέση «κόστους- οφέλους» με οικονομικούς και μη οικονομικούς (συμβολικούς, ηθικούς/ πολιτικούς) όρους.

Λέξεις-κλειδιά: λήψη αποφάσεων - άσκηση δημόσιας πολιτικής - δημοκρατική διακυβέρνηση - «κόστος-όφελος» από λήψη απόφασης

Η δημόσια πολιτική αντιπροσωπεύει τον πυρήνα του δημοκρατικού συστήματος και αποτελεί τον τρόπο με τον οποίο οι κυβερνήσεις λαμβάνουν αποφάσεις που επηρεάζουν τη ζωή των πολιτών. Η διαδικασία λήψης αποφάσεων στην άσκηση δημόσιας πολιτικής είναι ένα δύσκολο και απαιτητικό έργο που συνδέεται με πολλούς παράγοντες, όπως η κοινωνικές ανάγκες, η οικονομική βιωσιμότητα και η διασφάλιση της δικαιοσύνης.

Στο επίκεντρο αυτής της διαδικασίας βρίσκεται η λήψη αποφάσεων, η οποία απαιτεί προσεκτικό σχεδιασμό, ανάλυση και διαβούλευση. Ένα από τα βασικά στάδια αυτής της διαδικασίας είναι η συγκέντρωση πληροφοριών και η αξιολόγηση των επιπτώσεων μιας πολιτικής απόφασης. Αυτό συχνά περιλαμβάνει την εκτίμηση της δυνατότητας επίτευξης των στόχων της πολιτικής, των κοινωνικών επιπτώσεων και του κόστους.

Ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της δημοκρατικής διακυβέρνησης είναι η ενεργή συμμετοχή των πολιτών στη διαμόρφωση της πολιτικής ατζέντας και στην εκλογή των εκπροσώπων τους. Οι εκλεγμένοι εκπρόσωποι φέρουν την ευθύνη να εκφράζουν/προσπαίζουν τα συμφέροντα των πολιτών και να λαμβάνουν αποφάσεις που αντικατοπτρίζουν τις ανάγκες και τις αξίες της κοινότητάς τους.

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων στο πλαίσιο της δημοκρατικής διακυβέρνησης είναι πολυσύνθετη και περιλαμβάνει πολλά επίπεδα. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται στην άσκηση δημόσιας πολιτικής πρέπει να είναι διαφανείς, αξιόπιστες, και πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τις ανάγκες και τις απόψεις όλων των ενδιαφερόμενων μερών. Η διαβούλευση με τους πολίτες, την κοινωνία των πολιτών και τον επιχειρηματικό κόσμο είναι κρίσιμη για την εξασφάλιση της ευρύτερης αποδοχής των πολιτικών αποφάσεων. Πολύ περισσότερο που συχνά, το *δημόσιο συμφέρον* έρχεται σε αντίθεση με το *τοπικό συμφέρον*. Ας σκεφτούμε, π.χ., τους κατοίκους ενός χωριού που δεν θέλουν να περάσει μέσα από τα χωράφια τους ένας νέος, μεγάλος δρόμος, παρά το ότι η υλοποίηση αυτού του έργου θα ωφελεί καθημερινά μέγιστο πλήθος πολιτών που θα φτάσουν μέσω αυτού του δρόμου με ασφάλεια και εξοικονόμηση χρόνου στις περιοχές στις οποίες καταλήγει αυτός.

Βήματα - στάδια δημοκρατικής λήψης αποφάσεων.
Πηγή: Ιστότοπος Living Democracy

Επιπλέον, η διαδικασία λήψης αποφάσεων πρέπει να είναι ευέλικτη και ικανή να προσαρμόζεται στις συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες. Οι πολιτικοί ηγέτες πρέπει να είναι ικανοί/-ές να ανταποκρίνονται στις αναγκαίες αλλαγές και να προσαρμόζουν τις πολιτικές τους στην εξέλιξη της κοινωνίας.

Η λήψη αποφάσεων στη δημόσια πολιτική στο πλαίσιο της δημοκρατικής διακυβέρνησης απαιτεί συνεργασία, συμμετοχή και διαφάνεια. Ο συνδυασμός αυτών των αρχών διασφαλίζει όχι μόνο την επίτευξη αποφάσεων που αντικατοπτρίζουν τις πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας, αλλά και την ενίσχυση της δημοκρατικής δομής και της εμπιστοσύνης των πολιτών στα θεσμικά όργανα.

Η ανάλυση της σχέσης «κόστους-οφέλους» αποτελεί κείμενο στη λήψη αποφάσεων σε κάθε πτυχή της ζωής, είτε πρόκειται για επαγγελματικές αποφάσεις, είτε για προσωπικές επιλογές, είτε για επιχειρηματικές αποφάσεις, είτε για αποφάσεις δημοσίων οργανισμών. Στην προσπάθεια αυτή, είναι σημαντικό να αναγνωρίζουμε όχι μόνο τα οικονομικά κόστη και οφέλη, αλλά και τους μη οικονομικούς παράγοντες, όπως οι συμβολικοί, ηθικοί και πολιτικοί παράγοντες.

Στον οικονομικό τομέα, η αξιολόγηση της σχέσης «κόστος-όφελος» επικεντρώνεται στον προσδιορισμό του κόστους μιας πράξης ή απόφασης σε σχέση με τα παραγόμενα οφέλη.

Ωστόσο, η ανάλυση της σχέσης «κόστους- οφέλους» δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο σε αριθμητικά στοιχεία. Συχνά, οι πράξεις και οι αποφάσεις φέρουν συμβολική αξία για την κοινωνία. Για παράδειγμα, μια εταιρεία που υιοθετεί περιβαλλοντικά φιλικές πρακτικές μπορεί να έχει υψηλό κόστος, αλλά οι καταναλωτές την εκτιμούν για τη συμβολή της στην προστασία του περιβάλλοντος.

Επιπλέον, η ηθική διάσταση είναι σημαντική στην αξιολόγηση της σχέσης «κόστους- οφέλους». Μια πράξη που έχει υψηλό οικονομικό όφελος μπορεί να θεωρείται αμφιλεγόμενη, εάν παραβιάζει ηθικές αρχές. Επίσης, η πολιτική διάσταση εμφανίζεται, καθώς ορισμένες πράξεις μπορεί να έχουν συνέπειες σε επίπεδο πολιτικής σταθερότητας ή κοινωνικής δικαιοσύνης.

Δραστηριότητα

Οι μαθητές/-τριες θα πρέπει να κατανοήσουν σε ποιον βαθμό επηρεάζονται οι ζωές τους από τη διακυβέρνηση. Προτείνονται οι παρακάτω ερωτήσεις για να τους βοηθήσουν. Μπορούν να απαντηθούν με ολόκληρη την τάξη να συμμετέχει, ή σε μικρές ομάδες που θα πρέπει στη συνέχεια να παρουσιάσουν τα αποτελέσματά τους στην ολομέλεια.

«Διηγηθείτε την ιστορία μιας πρόσφατης μέρας από τη ζωή σας – πού πήγατε, τι φορούσατε, τι είδατε, τι φάγατε, τι είπατε, τι μάθατε και τι κάνατε. Σημειώστε αν καθετί από αυτά που αναφέρετε επηρεάστηκε από την Κυβέρνηση, τις Περιφέρειες και τους Δήμους.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Η αξιολόγηση της σχέσης «κόστος-όφελος» επικεντρώνεται στον προσδιορισμό του κόστους μιας πράξης ή απόφασης σε σχέση με τα παραγόμενα οφέλη. (Σωστό/Λάθος)
2. Η λήψη αποφάσεων στη δημόσια πολιτική στο πλαίσιο της δημοκρατικής διακυβέρνησης απαιτεί συνεργασία, συμμετοχή και διαφάνεια. (Σωστό/Λάθος)
3. Να αναφέρετε τους λόγους για τους οποίους η δημόσια πολιτική αντιπροσωπεύει τον πυρήνα του δημοκρατικού συστήματος και αποτελεί τον τρόπο με τον οποίο οι κυβερνήσεις λαμβάνουν αποφάσεις που επηρεάζουν τη ζωή των πολιτών.
4. Οι πολιτικοί ηγέτες πρέπει να είναι ικανοί/-ές να ανταποκρίνονται στις αναγκαίες αλλαγές και να προσαρμόζουν τις πολιτικές τους στην εξέλιξη της κοινωνίας. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτήν τη διαπίστωση; Αιτιολογήστε την απάντησή σας δίνοντας και κάποια παραδείγματα.
5. Για ποιους λόγους το κυριότερο χαρακτηριστικό της δημοκρατικής διακυβέρνησης είναι η ενεργή συμμετοχή των πολιτών στη διαμόρφωση της πολιτικής ατζέντας και στην εκλογή των εκπροσώπων τους;

2.5. Κριτήρια λήψης απόφασης και μορφές ηγεσίας

Προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να:

- διακρίνετε τις έννοιες δημοκρατική/συμμετοχική, αυταρχική, Laissez-faire, γραφειοκρατική, μετασχηματιστική ηγεσία.

Λέξεις-κλειδιά: κριτήρια λήψης αποφάσεων - ηγεσία - δημοκρατική-αυταρχική ηγεσία - μορφές ηγεσίας

Ηγεσία και
εμπιστοσύνη

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων και ο τύπος ηγεσίας είναι δύο βασικοί παράγοντες που διαμορφώνουν την επιτυχία και την αποτελεσματικότητα ενός οργανισμού. Και οι δύο διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην αποτελεσματικότητά τους για την επίτευξη των στόχων τους.

Η ηγεσία αντιπροσωπεύει τον πυρήνα της οργανωτικής δομής και αποτελεί το θεμέλιο για την επίτευξη στρατηγικών στόχων, τη διαμόρφωση ενός θετικού εργασιακού περιβάλλοντος και την καθοδήγηση των μελών της ομάδας προς την επίτευξη κοινών στόχων. Οι μορφές ηγεσίας παίζουν σημαντικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο το στίλ ηγεσίας επηρεάζει τη συμπεριφορά και την απόδοση των ατόμων σε μια ομάδα ή οργανισμό.

Η ηγεσία είναι βασικό στοιχείο της λειτουργίας ενός οργανισμού. Αποτελεί τη βάση για την επίτευξη στόχων, τη δημιουργία θετικού κλίματος στον χώρο εργασίας και την καθοδήγηση των μελών της ομάδας προς έναν κοινό σκοπό. Το είδος της ηγεσίας που εφαρμόζεται επηρεάζει άμεσα τη συμπεριφορά και την απόδοση των ανθρώπων μέσα σε μια ομάδα ή έναν οργανισμό.

Η δημοκρατική ηγεσία χαρακτηρίζεται από τη συμμετοχή και την εμπλοκή των μελών του οργανισμού ή της ομάδας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής ηγεσίας, οι αποφάσεις λαμβάνονται με διαφάνεια και με σεβασμό προς τις απόψεις των μελών. Η ενθάρρυνση του διαλόγου, η συνεργασία και η αναγνώριση των διαφορετικών απόψεων είναι βασικά χαρακτηριστικά. Είναι η πιο συνεργατική μέθοδος, αλλά το βάρος της απόφασης και η ευθύνη παραμένει στον ηγέτη. Το δημοκρατικό στίλ ηγεσίας είναι χρήσιμο όταν μετράει η συμφωνία της ομάδας.

Από την άλλη πλευρά, η αυταρχική ηγεσία χαρακτηρίζεται από τον κεντρικό έλεγχο και την εξουσία που συγκεντρώνεται στα χέρια του ηγέτη. Οι αποφάσεις λαμβάνονται από τον «ηγέτη», χωρίς να δίνεται ση-

Ηγεσία και συναισθηματική νοημοσύνη.
Πηγή: Business Review Greece

Προϊστάμενος ή Ηγέτης

μασία στις απόψεις των μελών της ομάδας. Ενώ οι αποφάσεις μπορεί να είναι αποτελεσματικές και γρήγορες, η έλλειψη συμμετοχής και συνεργασίας μπορεί να οδηγήσει σε δυσαρέσκεια. Οι εργαζόμενοι διοικούνται με στενή επίβλεψη. Το αυταρχικό μοντέλο ηγεσίας είναι αρκετά ξεπερασμένο, γιατί δεν προκαλεί ικανοποίηση στα μέλη της ομάδας. Όπως είναι λογικό, οι περισσότεροι/-ες εργαζόμενοι/-ες με αυτό το στιλ ηγεσίας τείνουν να απουσιάζουν ή και να αποχωρούν από την εργασία τους.

Η επιλογή μεταξύ δημοκρατικής/συμμετοχικής και αυταρχικής ηγεσίας εξαρτάται συχνά από το πλαίσιο και τους στόχους κάθε ομάδας ή οργανισμού. Είναι ση-

μαντικό να αντιληφθούμε ότι κάθε προσέγγιση έχει τα πλεονεκτήματά της και τις αδυναμίες της.

Η ηγεσία τύπου «Laissez-faire» αναφέρεται σε ένα στιλ ηγεσίας, όπου οι ηγέτες αφήνουν τα μέλη της ομάδας ή του οργανισμού να λαμβάνουν αποφάσεις και να διαχειρίζονται τις δραστηριότητές τους χωρίς μεγάλη παρέμβαση. Στο πλαίσιο της Laissez-faire ηγεσίας, ο ηγέτης παρέχει ελευθερία και αυτονομία στα μέλη της ομάδας να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και να διεκπεραιώνουν τα καθήκοντά τους χωρίς παρεμβατισμό. Αυτό δεν σημαίνει απαραίτητα απουσία ηγετικού ρόλου, αλλά τονίζει την εμπιστοσύνη στην ικανότητα και την ευθύνη των μελών. Παρ' όλα αυτά, πρέπει να σημειωθεί ότι η Laissez-faire ηγεσία μπορεί να οδηγήσει σε ανεπαρκή καθοδήγηση και απουσία συνοχής, εάν δεν υπάρχει κατάλληλη δομή και κατεύθυνση.

Οι έννοιες της γραφειοκρατικής και της μετασχηματιστικής ηγεσίας αντιπροσωπεύουν δύο διαφορετικές προσεγγίσεις στη διοίκηση και τον ηγετικό ρόλο. Κάθε μία έχει τα δικά της χαρακτηριστικά και προσανατολισμό, που επηρεάζουν τον τρόπο λήψης αποφάσεων και τη δομή του οργανισμού.

Γραφειοκρατική Ηγεσία: Η γραφειοκρατική ηγεσία βασίζεται στις αρχές της γραφειοκρατίας, όπως προτάθηκαν από τον Γερμανό κοινωνιολόγο Max Weber. Σε ένα γραφειοκρατικό πλαίσιο, υπάρχει ένας σαφής οργανικός κανόνας και ένα σύστημα ιεραρχίας. Οι αποφάσεις λαμβάνονται με βάση τους κανονισμούς και τις διαδικασίες και το κάθε επίπεδο της ιεραρχίας έχει καθορισμένο ρόλο και αρμοδιότητες. Συχνά, η επικοινωνία είναι προκαθορισμένη και ακολουθεί στερεότυπα. Ο όρος «ακολουθεί στερεότυπα» σημαίνει ότι κάποιος άνθρωπος ή μια ομάδα συμπεριφέρεται, σκέφτεται ή παρουσιάζεται σύμφωνα με προκαθορισμένα, γενικευμένα και απλουστευμένα πρότυπα που έχει διαμορφώσει η κοινωνία για μια κατηγορία ατόμων ή μια κατάσταση.

Μετασχηματιστική Ηγεσία: Η μετασχηματιστική ηγεσία επικεντρώνεται στο να ενθαρρύνει την αλλαγή και την ανάπτυξη μέσα από την έμπνευση και την καθοδήγηση. Οι μετασχηματιστικοί ηγέτες επιδιώκουν να επηρεάσουν τις πεποιθήσεις και τις αξίες των μελών του οργανισμού, προκειμένου να επιτύχουν θετικές αλλαγές. Οι αποφάσεις λαμβάνονται με συμμετοχικό τρόπο και με γνώμονα την εμπιστοσύνη και την αναγνώριση των ατομικών ικανοτήτων.

Κάθε μορφή ηγεσίας έχει τα δικά της πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα και η επιλογή μεταξύ τους εξαρτάται από το περιβάλλον, τους στόχους και τη φύση της εργασίας. Η κατανόηση και η εφαρμογή των διαφόρων μορφών ηγεσίας αποτελούν κρίσιμο παράγοντα για τη δημιουργία ισχυρών ηγετικών δυνατοτήτων και την επιτυχή πορεία των οργανισμών στον σύγχρονο επαγγελματικό κόσμο.

Δραστηριότητα

«Ο φιλόσοφος Πλάτων απαιτεί από τον πολιτικό να είναι από τη φύση του μνήμων, ευμαθής, μεγαλοπρεπής, εύχαρις, "φίλος τε και συγγενής αληθείας, δικαιοσύνης, ανδρείας, και σωφροσύνης". Εκτός από τα φυσικά χαρίσματα, απαιτείται όμως και παιδεία στα μαθηματικά και τη φιλοσοφία όπου δοκιμάζονται οι πνευματικές του ικανότητες. Ακόμη, χρειάζεται και πρακτική εμπειρία, η οποία να έχει αποκτηθεί με τη συμμετοχή στη βο-

ηθική άσκηση πολιτικής εξουσίας, υπό την καθοδήγηση των πρεσβυτέρων του, ήδη πολιτικών ηγετών, όπου επίσης να έχει δοκιμαστεί ως προς τις πρακτικές του ικανότητες».

Να μελετήσετε προσεκτικά το απόσπασμα των απόψεων του Πλάτωνα για τα χαρακτηριστικά του πολιτικού. Στη συνέχεια να δημιουργήσετε ομάδες των 3-4 μαθητών/-τριών και να αναλύσετε τα χαρακτηριστικά που απαιτεί από τον πολιτικό ο Πλάτωνας. Η κάθε ομάδα εργασίας θα κάνει μια σύντομη παρουσίαση στην τάξη. Η παρουσίαση μπορεί να γίνει στο Εργαστήριο Πληροφορικής του σχολείου.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Η μετασχηματιστική ηγεσία επικεντρώνεται στο να ενθαρρύνει την αλλαγή και την ανάπτυξη μέσα από την έμπνευση και την καθοδήγηση. (Σωστό/Λάθος)
2. Η ηγεσία τύπου «Laissez-faire» αναφέρεται σε ένα στιλ ηγεσίας, όπου οι ηγέτες δεν αφήνουν τα μέλη της ομάδας ή του οργανισμού να λαμβάνουν αποφάσεις και να διαχειρίζονται τις δραστηριότητές τους χωρίς πολλή παρέμβαση. (Σωστό/Λάθος)
3. Να αναφέρετε τους λόγους για τους οποίους η δημοκρατική ηγεσία χαρακτηρίζεται από τη συμμετοχή και την εμπλοκή των μελών του οργανισμού ή της κοινότητας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.
4. Η δημοκρατική ηγεσία χαρακτηρίζεται από τη συμμετοχή και την εμπλοκή των μελών του οργανισμού ή της κοινότητας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτή τη διαπίστωση; Αιτιολογήστε την απάντησή σας δίνοντας και κάποια παραδείγματα.
5. Για ποιους λόγους η ηγεσία αντιπροσωπεύει και αποτελεί το θεμέλιο για την επίτευξη στρατηγικών στόχων, τη διαμόρφωση ενός θετικού εργασιακού περιβάλλοντος και την καθοδήγηση των μελών της ομάδας προς την επίτευξη κοινών στόχων;

2.6. Νέες θεσμικές προβλέψεις για τη λήψη των αποφάσεων: διαιτησία, διαμεσολάβηση και διαβούλευση

Διαμεσολάβηση στην Ελλάδα

Προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να:

- αναγνωρίζετε το νόημα και τον ρόλο της διαμεσολάβησης και της διαιτησίας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, αλλά και τον ρόλο της διαβούλευσης και της συναίνεσης στις σύγχρονες πλουραλιστικές κοινωνίες.

Λέξεις-κλειδιά: λήψη αποφάσεων - διαμεσολάβηση - διαιτησία - διαβούλευση

Διαμεσολάβηση: νέο επάγγελμα ή κοινωνική ανάγκη.

Πηγή: Οργανισμός Προώθησης Εναλλακτικών Μεθόδων Επίλυσης Διαφορών

Στις μέρες μας παρατηρείται μια αυξανόμενη ανάγκη για νέες θεσμικές προσεγγίσεις που θα ενισχύσουν τη διαφάνεια, τη συμμετοχή και την αποτελεσματικότητα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Η **διαιτησία** αναδεικνύεται ως ένα αποτελεσματικό μέσο επίλυσης διαφορών, ιδίως σε καταστάσεις όπου η αποφασιστικότητα και η άμεση αντίδραση είναι ζωτικής σημασίας. Σε αυτό το μοντέλο, ένας ανεξάρτητος τρίτος, γνωστός ως διαιτητής, αναλαμβάνει τον ρόλο εκείνου που θα πάρει την τελική απόφαση, εξετάζοντας τις απόψεις και τα επιχειρήματα των εμπλεκόμενων μερών και λαμβάνοντας μια απόφαση που έχει νομική ισχύ για όλους. Η διαιτησία είναι δημοφιλής σε διάφορους τομείς, όπως ο αθλητισμός, οι επιχειρήσεις και η διεθνής πολιτική, επειδή προσφέρει γρήγορη και αποτελεσματική επί-

λυση σε διαφορετικά είδη συγκρούσεων. Αξίζει να σημειωθεί πως ο θεσμός της διαιτησίας δεν αναγνωρίζεται από όλους ως εναλλακτική μέθοδος επίλυσης των διαφορών. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η διαιτητική απόφαση επιφέρει όμοια αποτελέσματα με τη δικαστική, καθώς ο διαιτητής εκδίδει απόφαση δεσμευτική για όλα τα μέρη.

Ο θεσμός της **διαμεσολάβησης** θεωρείται επίσης μαζί με τη διαιτησία ένα από τα πιο διαδεδομένα διεθνώς εξωδικαστικά μέσα επίλυσης διαφορών. Η διαμεσολάβηση αποτελεί μία διαδικασία, κατά την οποία ένα τρίτο πρόσωπο συμβάλλει ώστε τα άτομα που διαφωνούν να επιλύσουν τη σύγκρουσή τους. Ο/Η διαμεσολαβητής/-τρια, λοιπόν, είναι αυτός/-ή που χρησιμοποιεί εξειδικευμένες τεχνικές επικοινωνίας και διαπραγμάτευσης. Δεν επιβάλλει αποφάσεις, αλλά διευκολύνει τη συνομιλία, ενθαρρύνει τη συνεργασία και βοηθά στην εξεύρεση κοινά αποδεκτών λύσεων. Η διαμεσολάβηση χρησιμοποιείται ευρέως σε πεδία όπως η οικογενειακή δικαιοσύνη, οι εργασιακές σχέσεις και οι επιχειρηματικές συγκρούσεις, επειδή παρέχει ένα ευέλικτο πλαίσιο για την επίλυση ποικίλων διαφορών. Ο/Η διαμεσολαβητής/-τρια κάνει χρήση ποικίλων τεχνικών, για την καθοδήγηση στη διαδικασία με εποικοδομητικό τρόπο, ώστε να συμβάλει στην εύρεση της βέλτιστης λύσης. Η διαδικασία της διαμεσολάβησης είναι ιδιωτική και εμπιστευτική και σε ορισμένες περιπτώσεις επιβάλλεται και από τον νόμο.

Σχολική Δια-
μεσολάβηση

Η **διαβούλευση** αναδεικνύεται ως διαδικασία που ενισχύει τη συμμετοχή των εμπλεκόμενων στη λήψη αποφάσεων. Προκειμένου να διατηρηθεί η συναίνεση, η δημοκρατία βασίζεται σε θεσμούς, όπως οι εκλογές, κανόνες και αρχές. Σε αυτό το πλαίσιο, οι αποφάσεις λαμβάνονται μετά από εκτενείς συζητήσεις και διαβουλεύσεις, επιτρέποντας στα ενδιαφερόμενα μέρη να εκφράσουν απόψεις και να συνεισφέρουν στη διαμόρφωση των αποφάσεων. Αυτή η προσέγγιση ενισχύει τη συνοχή και δημιουργεί βιώσιμες λύσεις που λαμβάνουν υπόψη διάφορες απόψεις και ανησυχίες. Η διαβούλευση λοιπόν δημιουργεί μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ κράτους και κοινωνίας. Οι ενεργά συμμετέχοντες πολίτες εμπλέκονται ουσιαστικά στις διαδικασίες σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων. Παράλληλα, η ευθύνη και η τελική απόφαση παραμένουν στην εκτελεστική εξουσία.

Συνολικά, η διαιτησία, η διαμεσολάβηση και η διαβούλευση αντιπροσωπεύουν νέες θεσμικές προσεγγίσεις για τη λήψη αποφάσεων, που επιδιώκουν την επίλυση διαφορών με τρόπο αποτελεσματικό, δίκαιο και συμμετοχικό. Καθένα από αυτά τα μοντέλα συμβάλλει στη δημιουργία ενός πιο δίκαιου και ισορροπημένου περιβάλλοντος για την επίλυση των διαφορών και τη λήψη αποφάσεων που αντανακλούν τις ανάγκες και τις απόψεις όλων των εμπλεκόμενων.

Διαιτησία, διαμεσολάβηση και διαβούλευση

Δραστηριότητα

Να μελετήσετε προσεκτικά την ανωτέρω εικόνα. Στη συνέχεια να δημιουργήσετε ομάδες των 3-4 μαθητών/τριών και να αναλύσετε τους χρόνους και τις διαδικασίες επίλυσης των διαφορών, όπως αποτυπώνονται στην εικόνα. Η κάθε ομάδα εργασίας θα αναλάβει να εξηγήσει στην τάξη γιατί η διαιτησία και η διαμεσολάβηση είναι επιλογές που δικαιώνουν. Η παρουσίαση προτείνεται να γίνει στο Εργαστήριο Πληροφορικής του σχολείου.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Η διαιτησία αναδεικνύεται ως ένα αποτελεσματικό μέσο επίλυσης διαφορών, ιδίως σε καταστάσεις όπου η αποφασιστικότητα και η άμεση αντίδραση είναι ζωτικής σημασίας. (Σωστό/Λάθος)
2. Ο διαμεσολαβητής επιβάλλει αποφάσεις και δεν διευκολύνει τη συνομιλία, τη συνεργασία και την εξεύρεση κοινά αποδεκτών λύσεων. (Σωστό/Λάθος)
3. Ποια γνωρίσματα πρέπει να έχει όποιος/α επιχειρεί να συμβιβάσει μεταξύ τους δύο «πλευρές»; Ποια τακτική πρέπει να χρησιμοποιήσει γενικά, τι πρέπει να κάνει ως προς τον εκπρόσωπο κάθε πλευράς και τι πρέπει να κάνει ως προς τη γνώμη του κάθε εκπροσώπου;

Σύνοψη/Ανακεφαλαίωση

Οι ατομικές αποφάσεις αφορούν μόνο εμάς και επηρεάζουν κατά βάση τη δική μας ζωή, ενώ οι συλλογικές αποφάσεις αφορούν μια ομάδα ανθρώπων και απαιτούν συνεργασία. Κατανοώντας τα κίνητρα πίσω από κάθε τύπο απόφασης, μπορούμε να παίρνουμε καλύτερες και πιο συνειδητές αποφάσεις στην καθημερινή μας ζωή, είτε μόνοι μας είτε με άλλους.

Η λήψη «καλών» αποφάσεων απαιτεί να κατανοήσεις τους στόχους σου, να συγκεντρώσεις πληροφορίες, να εξετάσεις τις εναλλακτικές επιλογές και να σκεφτείς τις μακροπρόθεσμες συνέπειες της απόφασης. Χρησιμοποιώντας αυτά τα κριτήρια, μπορείς να πάρεις καλύτερες αποφάσεις, οι οποίες θα σε βοηθήσουν να πετύχεις τους στόχους σου και να κάνεις τη ζωή σου και τις ζωές των γύρω σου καλύτερη/-ες. Οι αποφάσεις που παίρνουμε μπορούν να βασίζονται σε διάφορους παράγοντες όπως οι πεποιθήσεις μας, η αίσθηση της υπευθυνότητας, τα προσωπικά συμφέροντα και τα ενδιαφέροντά μας.

Η ικανότητα να παίρνουμε αποφάσεις παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη ζωή μας. Καθώς αντιμετωπίζουμε ποικίλους παράγοντες και προκλήσεις, η λήψη αποφάσεων απαιτεί προσεκτική ανάλυση και μεθοδική προσέγγιση. Βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι: α) ο στόχος που θέτουμε κάθε φορά, β) ο χρόνος που έχουμε στη διάθεσή μας για να πάρουμε μια απόφαση και γ) οι πληροφορίες που διαθέτουμε για το θέμα για το οποίο πρέπει να αποφασίσουμε. Η συλλογή και η αξιολόγηση σωστών πληροφοριών επιτρέπει τη δημιουργία ενός σταθερού πλαισίου για τις αποφάσεις μας. Η λήψη αποφάσεων απαιτεί σύνεση, ανάλυση και διαρκή εκπαίδευση.

Η λήψη αποφάσεων στο πλαίσιο της δημόσιας πολιτικής και της δημοκρατικής διακυβέρνησης είναι μία σύνθετη διαδικασία που συνδέεται άμεσα με το όφελος και το κόστος που προκύπτουν από κάθε επιλογή. Κάθε απόφαση που λαμβάνεται από τους εκλεγμένους αντιπροσώπους και τους υπεύθυνους των δημόσιων οργάνων επηρεάζει την κοινωνία και τους πολίτες. Η συμμετοχή των πολιτών στη διαμόρφωση των αποφάσεων αποτελεί κρίσιμο στοιχείο. Αλλά σημαντικό ρόλο για τη δημιουργία νόμιμων και αποτελεσματικών πολιτικών παίζει και η διαφάνεια, όπως επίσης και ο διάλογος μεταξύ των εμπλεκόμενων στο κάθε θέμα ή των ενδιαφερόμενων ομάδων.

Η ηγεσία αντιπροσωπεύει ένα κρίσιμο στοιχείο της οργάνωσης και λειτουργίας κάθε Οργανισμού, καθώς καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο οι οργανώσεις/Οργανισμοί και οι ομάδες κατευθύνονται προς τους στόχους τους. Σήμερα, το πεδίο της λήψης των αποφάσεων έχει εμπλουτιστεί και με νέους θεσμούς όπως είναι η διαιτησία και η διαμεσολάβηση. Η διαιτησία, η διαμεσολάβηση και η διαβούλευση επιτρέπουν την επίλυση διαφορών. Εφαρμοζόμενες, μάλιστα, στο πεδίο της πολιτικής, ενισχύουν την κοινωνική συνοχή και τη δημοκρατική συμμετοχή. Και αυτό είναι πολύ σημαντικό, καθώς η ενίσχυση της συμμετοχής ομάδων πολιτών σε αποφάσεις που τις αφορούν αποτελεί σημαντική πτυχή της σύγχρονης δημοκρατίας.

ΨΗΦΙΑΚΟ ΓΛΩΣΣΑΡΙ
Η λήψη αποφάσεων

Η ένταξη του ατόμου στην κοινωνία και την πολιτεία

3.1. Κοινωνική διαστρωμάτωση και κοινωνική διαφοροποίηση

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να:

- συνειδητοποιήσετε ότι η θέση στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας επηρεάζει τους όρους, τα μέσα και τους πόρους της κοινωνικοποίησης,
- συνειδητοποιήσετε ότι η διαδικασία κοινωνικοποίησης και πολιτικής κοινωνικοποίησης είναι συνεχής και πολυποίκιλη.

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνική διαστρωμάτωση - κοινωνική διαφοροποίηση

Η κοινωνική διαστρωμάτωση αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο θεωρείται ότι οι άνθρωποι «κατανέμονται» σε διάφορα «επίπεδα» ή «στρώματα» μέσα στην κοινωνία. Τα «στρώματα» αυτά μπορεί να βασίζονται σε διάφορα κριτήρια, όπως το εισόδημα, το επάγγελμα, το επίπεδο εκπαίδευσης και η κοινωνική θέση. Για παράδειγμα, υπάρχουν άτομα, τα οποία βρίσκονται στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα και έχουν υψηλό εισόδημα, υψηλό μορφωτικό επίπεδο και σημαντική κοινωνική θέση. Αντίθετα, υπάρχουν άνθρωποι που βρίσκονται στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα και έχουν χαμηλό εισόδημα, χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο και λιγότερες ευκαιρίες για να ανέλθουν κοινωνικά. Αυτή η διαστρωμάτωση επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τις ευκαιρίες που έχει ο καθένας στη ζωή του. Για παράδειγμα, άτομα μπορεί να θεωρηθούν ότι ανήκουν σε ανώτερα κοινωνικά στρώματα έχουν συνήθως περισσότερες ευκαιρίες για καλύτερη εκπαίδευση, καλύτερες θέσεις εργασίας και ευκολότερη πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες. Αντίθετα, όσοι βρίσκονται στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα μπορεί να αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες στην εξεύρεση εργασίας, στην απόκτηση καλής εκπαίδευσης ή ακόμα και στην κάλυψη βασικών αναγκών, όπως η υγεία και η στέγαση.

Η κοινωνική διαφοροποίηση αναφέρεται στις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στους ανθρώπους και στις ομάδες μέσα στην κοινωνία. Αυτές οι διαφορές μπορεί να αφορούν το φύλο, την ηλικία, την εθνικότητα, τη θρησκεία, το επάγγελμα ή ακόμα και τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις του/της καθενός/-μιάς. Η κοινωνία μας αποτελείται από πολλές διαφορετικές ομάδες, που έχουν τη δική τους κουλτούρα, τις δικές τους αξίες και τον δικό τους τρόπο ζωής. Οι διαφορές αυτές μπορεί επίσης να οδηγήσουν σε ανισότητες, ιδιαίτερα όταν κάποια ομάδα θεωρείται καλύτερη ή ανώτερη από τις άλλες. Για παράδειγμα, σε κάποιες κοινωνίες μπορεί να υπάρχουν προκαταλήψεις ή στερεότυπα που δημιουργούν διακρίσεις σε βάρος ατόμων ή ομάδων για την εθνικότητα ή το φύλο τους. Αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα κάποιες ομάδες να αντιμετωπίζουν εμπόδια στην εκπαίδευση, την εργασία και την κοινωνική αποδοχή.

Για να επιτευχθεί ουσιαστική συμπερίληψη, είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες και οι εμπειρίες διαφορετικών πολιτισμικών και κοινωνικών ομάδων. Για παράδειγμα, σε έναν πολυπολιτισμικό χώρο εργασίας, η ηγεσία μπορεί να προσαρμόσει την επικοινωνία, ώστε να είναι κατανοητή για όλους, ανεξαρτήτως γλωσσικού υποβάθρου. Σε σχολικό περιβάλλον, η διοίκηση μπορεί να ενισχύσει τη συμμετοχή μαθητών από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες μέσω δράσεων ένταξης και ενισχυτικής διδασκαλίας. Επίσης, στον σχεδιασμό δημοσίων πολιτικών, η ισότιμη συμμετοχή και έκφραση ατόμων με αναπηρία ή μεταναστευτικό υπόβαθρο ενισχύει τη δικαιοσύνη και την ισότητα.

Η κοινωνική διαστρωμάτωση και διαφοροποίηση επηρεάζουν τη ζωή μας με πολλούς τρόπους. Συγκαθορίζουν τις ευκαιρίες και τις δυνατότητες που έχουμε στη ζωή. Οι άνθρωποι που βρίσκονται στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα έχουν συνήθως περισσότερες ευκαιρίες, ενώ όσοι ανήκουν στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα έχουν λιγότερες ευκαιρίες. Αυτές οι ανισότητες μπορούν να επηρεάσουν την ποιότητα ζωής, το μέλλον και τις επιλογές που έχει ο καθένας μας.

Η κοινωνική διαφοροποίηση μπορεί να είναι πηγή τόσο ατομικού ή ομαδικού πλούτου όσο και ατομικής ή ομαδικής σύγκρουσης μέσα στην κοινωνία. Μπορεί να φέρει νέες ιδέες, δημιουργικότητα και καινοτομία, που βοηθούν την κοινωνία να προοδεύει. Ωστόσο, οι διαφορές ανάμεσα στα άτομα ή τις ομάδες μπορεί να δημιουργήσουν και διαφωνίες ή συγκρούσεις, ειδικά αν δεν υπάρχει κατανόηση και σεβασμός ανάμεσα στις διάφορες ομάδες.

Για να αντιμετωπίσουμε τις ανισότητες που προκαλούνται από την κοινωνική διαστρωμάτωση και διαφοροποίηση, είναι σημαντικό να προωθήσουμε την ισότητα και τον σεβασμό στη διαφορετικότητα. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της εκπαίδευσης, της ευαισθητοποίησης και της λήψης μέτρων που διασφαλίζουν ίσες ευκαιρίες για όλους. Η εκπαίδευση μπορεί να βοηθήσει τους ανθρώπους να κατανοήσουν τη σημασία της ισότητας και της διαφορετικότητας και να αναπτύξουν τον σεβασμό για όλους τους ανθρώπους.

Κατά τη συζήτηση για την πρόσβαση στην εκπαίδευση, είναι χρήσιμο να περιλαμβάνονται και παραδείγματα που αφορούν παιδιά με αναπηρίες ή παιδιά που προέρχονται από μεταναστευτικά περιβάλλοντα, ώστε να αναδεικνύονται διαφορετικές προκλήσεις και ανάγκες.

«Το εργατικό ζήτημα. Η σύνθεση της εργατικής τάξης στην Ελλάδα και η συνδικαλιστική εκπροσώπηση (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ)». Δημήτρης Κατσορίδας. Πηγή: Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

Δραστηριότητες

1. Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών, να αναζητήσετε και να καταγράψετε ομαδικά ή ατομικά παιχνίδια, ώστε να κατανοήσετε τον διαφορετικό τρόπο κοινωνικοποίησης. Στη συνέχεια, σε επόμενο μάθημα, να παρουσιάσετε το κείμενο που γράψατε στους συμμαθητές/-τριες της τάξης σας.
2. Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών, να αναζητήσετε και να μελετήσετε την επίδραση του φύλου των μαθητών/-τριών και του μορφωτικού επιπέδου των γονέων τους στην εξέλιξή τους ως σήμερα. Στη συνέχεια, σε επόμενο μάθημα, να παρουσιάσετε το κείμενο που γράψατε στους συμμαθητές/-τριες της τάξης σας.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Η κοινωνική διαστρωμάτωση αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι κατανέμονται σε διάφορα επίπεδα ή στρώματα μέσα στην κοινωνία. (Σωστό/Λάθος)
2. Η κοινωνική διαφοροποίηση αναφέρεται στις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στους ανθρώπους και στις ομάδες μέσα στην κοινωνία. (Σωστό/Λάθος)
3. Για ποιους λόγους η θέση που έχει κάποιος στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας, δηλαδή το επάγγελμα ή ο ρόλος του, επηρεάζει τα ερεθίσματα που λαμβάνει, τους ανθρώπους με τους οποίους συναναστρέφεται και τις εμπειρίες που βιώνει;

4. Για να αντιμετωπίσουμε τις ανισότητες που προκαλούνται από την κοινωνική διαστρωμάτωση και διαφοροποίηση, είναι σημαντικό να προωθήσουμε την ισότητα και τον σεβασμό για τη διαφορετικότητα. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτή τη διαπίστωση; Αιτιολογήστε την απάντησή σας δίνοντας και κάποια παραδείγματα.
5. Να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους η εκπαίδευση μπορεί να βοηθήσει τους ανθρώπους να κατανοήσουν τη σημασία της ισότητας και της διαφορετικότητας και να αναπτύξουν τον σεβασμό για όλους τους ανθρώπους.

3.2. Φορείς και δίκτυα κοινωνικοποίησης και πολιτικοποίησης

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να:

- διακρίνετε τις επιδράσεις των φορέων κοινωνικοποίησης στη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους,
- συμμετέχετε στα κοινά, έχοντας καλλιεργήσει δημοκρατική συνείδηση και νοοτροπία,
- συνειδητοποιήσετε ότι η συμμετοχή στις μαθητικές κοινότητες αποτελεί άσκηση στη δημοκρατία και να συμμετέχετε σε αυτές.

Λέξεις-κλειδιά: φορείς κοινωνικοποίησης - δίκτυα κοινωνικοποίησης - πολιτικοποίηση.

Φορείς και δίκτυα κοινωνικοποίησης

Η κοινωνικοποίηση είναι μια δυναμική, διαρκής και πολυδιάστατη διαδικασία, μέσω της οποίας οι άνθρωποι μαθαίνουν και εσωτερικεύουν τα πρότυπα συμπεριφοράς, τις αξίες, τις πεποιθήσεις, τις νόρμες και τα πολιτισμικά στοιχεία μιας δεδομένης κοινωνίας ή κοινωνικής ομάδας.

Η κοινωνικοποίηση αρχίζει συνεπώς από την πρώτη στιγμή της ζωής μας, όταν οι γονείς μας μάς μαθαίνουν τις πρώτες αξίες και κανόνες. Στη συνέχεια, καθώς μεγαλώνουμε, η κοινωνικοποίηση συνεχίζεται μέσα από την αλληλεπίδραση με φίλους, δασκάλους και άλλα άτομα που συναντάμε στη ζωή μας. Η πολιτική κοινωνικοποίηση είναι το κομμάτι της κοινωνικοποίησης που μας βοηθά να κατανοήσουμε πώς λειτουργεί η πολιτική και τι σημαίνει να είμαστε ενεργοί πολίτες. Μέσα από αυτήν τη διαδικασία μαθαίνουμε για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις μας ως πολιτών, τις αξίες της δημοκρατίας και πώς μπορούμε να επηρεάσουμε τις αποφάσεις που λαμβάνονται στη χώρα μας. Αυτή η διαδικασία ξεκινά από πολύ νωρίς, όταν για παράδειγμα οι γονείς μας συζητούν πολιτικά θέματα στο σπίτι ή όταν στο σχολείο μαθαίνουμε για την ιστορία και την πολιτική. Αλλά, και αυτή η διαδικασία δεν σταματά ποτέ. Καθώς μεγαλώνουμε, οι εμπειρίες μας και οι γνώσεις μας για την πολιτική αλλάζουν και εμπλουτίζονται. Μπορεί να αρχίσουμε να ενδιαφερόμαστε περισσότερο για τα πολιτικά γεγονότα, να συμμετέχουμε στις εκλογές ή ακόμα και να εμπλακούμε ενεργά στην πολιτική.

Η κοινωνικοποίηση συμβάλλει στη συνοχή και την ομαλή λειτουργία της εκάστοτε κοινωνίας, αλλά και στη **διαμόρφωση της ταυτότητας** του ανθρώπου, καθώς αυτός εσωτερικεύει κοινωνικούς ρόλους και εντάσσεται σε ή ταυτίζεται με κοινωνικές ομάδες. Ο άνθρωπος δεν μένει απαθής κατά την κοινωνικοποίησή του, αλλά αλληλεπιδρά με τον κοινωνικό του περίγυρο. Έτσι, μπορεί να αντιστέκεται στις επιρροές που δέχεται, να επιλέγει και να επεξεργάζεται εμπειρίες και ερεθίσματα του περιβάλλοντός του και να διαμορφώνει, εν τέλει, την προσωπικότητά του.

Η πολιτική κοινωνικοποίηση αποτελεί μέρος της κοινωνικοποίησης του ανθρώπου. Είναι η διαδικασία μέσω της οποίας ο άνθρωπος μαθαίνει τους πολιτικούς θεσμούς, τις λειτουργίες τους, καθώς και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τον ρόλο του πολίτη. Έτσι, έρχεται σε επαφή με τις πολιτικές αρχές και αξίες της κοινωνίας του, επιλέγει την πολιτική του ταυτότητα/ιδεολογία και διαμορφώνει την αντίστοιχη πολιτική στάση και συμπεριφορά του. Αυτή μπορεί να κυμαίνεται από την **ενεργή συμμετοχή** του σε πολιτικές διαδικασίες, σε κινήματα και συλλογικές δράσεις, έως την **πολιτική απάθεια** και αποχή από κάθε είδους πολιτική δραστηριότητα.

Οι φορείς κοινωνικοποίησης – πολιτικής κοινωνικοποίησης

Η **οικογένεια**, οι **ομάδες των συνομηλίκων**, το **σχολείο**, τα **μέσα μαζικής επικοινωνίας**, το **κράτος** και η **θρησκεία** αποτελούν σημαντικούς φορείς μέσω των οποίων συντελείται η κοινωνικοποίηση των ανθρώπων.

Η οικογένεια

Ως πρωταρχικός, **πρωτογενής φορέας** κοινωνικοποίησης του ανθρώπου θεωρείται η οικογένεια, καθώς αποτελεί τον καθοριστικής σημασίας φορέα για την **επιβίωση και τη συναισθηματική ανάπτυξη** του ανθρώπου κατά την παιδική του ηλικία.

Η οικογένεια, μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης, επιδιώκει να μεταδώσει στο παιδί τους γενικότερους κανόνες και τις αξίες της κοινωνίας που ζει, προκειμένου να διαμορφώσει την προσωπικότητα και την ταυτότητά του. Σε αυτήν την προσπάθεια, επηρεάζεται από τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά της οικογένειας (τρόπος ζωής, στάσεις, γλώσσα κ.λπ.) και, κατ' επέκταση, από τις προσδοκίες της σχετικά με τις ευκαιρίες στη ζωή και τη σταδιοδρομία των παιδιών της. Μέσα στην οικογένεια, τα άτομα μαθαίνουν τους τρόπους επικοινωνίας (κοινωνιογλωσσικοί κώδικες), τους ισχύοντες κανόνες και τα αποδεκτά πρότυπα συμπεριφοράς. Τελικά, εσωτερικεύουν το σύνολο των χαρακτηριστικών, των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που προσδιορίζουν τους έμφυλους κοινωνικούς ρόλους και ταυτίζονται ως έναν βαθμό με αυτούς.

Στο πλαίσιο της **πολιτικής κοινωνικοποίησης**, η οικογένεια μπορεί να μεταβιβάσει την πολιτική και ιδεολογική της ταυτότητα στο παιδί. Μια σειρά από χαρακτηριστικά της μπορούν να καθορίσουν, όχι μόνο τον βαθμό της υιοθέτησης του ήθους και των αξιών της δημοκρατίας από το παιδί, αλλά και την μετέπειτα στάση και συμπεριφορά του απέναντι στις πολιτικές διαδικασίες. Τέτοια χαρακτηριστικά είναι: ο τύπος των σχέσεων εξουσίας μέσα στην οικογένεια, το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, το επάγγελμά τους, η κοινωνική τους θέση, το σύστημα αξιών τους (ιδεολογικό, θρησκευτικό, εθνικό κ.λπ.), η αυτενέργεια και ανεξαρτησία που παραχωρεί η οικογένεια στα παιδιά κ.ά.

Οι ομάδες των συνομηλίκων

Οι ομάδες των συνομηλίκων αποτελούν, μαζί με την οικογένεια, τους πρωτογενείς φορείς κοινωνικοποίησης. Ιδιαίτερα κατά την περίοδο της εφηβικής ηλικίας, με τη συμμετοχή τους στις ομάδες συνομηλίκων, οι νέοι:

- αλληλεπιδρούν, μαθαίνουν νέους κοινωνικούς ρόλους, νόρμες, αξίες και τρόπους συμπεριφοράς, διαμορφώνοντας έτσι την **αυτοεικόνα** τους και την **κοινωνική ταυτότητά** τους.
- καλλιεργούν τις **κοινωνικές δεξιότητες** της επικοινωνίας, του διαλόγου, της διαπραγμάτευσης και της επίλυσης συγκρούσεων. Έτσι, εκφράζουν τις ιδέες και τα συναισθήματά τους και δημιουργούν κοινωνικές σχέσεις και δίκτυα υποστήριξης.
- αναζητούν συναισθηματική **στήριξη και αλληλεγγύη**. Στην προσπάθειά τους αυτή όμως, υπάρχει ο κίνδυνος να οδηγηθούν στην υιοθέτηση παραβατικών ή επικίνδυνων για την υγεία συμπεριφορών (όπως η χρήση ναρκωτικών ουσιών, η κατανάλωση αλκοόλ, το κάπνισμα, η βία κ.λπ.).

Στο επίπεδο της πολιτικής κοινωνικοποίησης, οι άνθρωποι είναι πιθανό να υιοθετήσουν κοινές πολιτικές πεποιθήσεις με αυτές της ομάδας των συνομηλίκων. Αυτό συμβαίνει γιατί τείνουν να συμμορφώνονται με την

ομάδα εξαιτίας της ανάγκης τους για επιδοκιμασία από τα υπόλοιπα μέλη, καθώς και της ικανοποίησης της **αίθησης του «ανήκειν»** κατά τη διαμόρφωση της κοινωνικής τους ταυτότητας και αυτοεικόνας.

Το σχολείο

Μέσα στο σχολείο, τα παιδιά ασκούνται στο να αναλαμβάνουν νέους ρόλους, να αλληλεπιδρούν και να συνεργάζονται με τους/τις εκπαιδευτικούς και τους/τις συμμαθητές/-τριές τους. Έτσι, μαθαίνουν και εσωτερικεύουν **τους κανόνες** και τις αξίες που εξασφαλίζουν την ομαλή και δημιουργική συμβίωση των μελών της σχολικής κοινότητας. Επίσης, αποκτούν γνώσεις για τη δομή και τα χαρακτηριστικά της κοινωνίας που ανήκουν, την ιστορική της εξέλιξη, τα ήθη, τις αξίες και τον πολιτισμό της και συμμετέχουν σε σχολικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις (π.χ. εθνικές/θρησκευτικές εορτές και επετείους, έθιμα και πολιτιστικά δρώμενα κ.λπ.). Τα στοιχεία αυτά συμβάλλουν αφενός στην καλλιέργεια της κοινοτικής τους συνείδησης, αφετέρου στη διαπίστωση της θέσης τους στο παγκόσμιο γίγνεσθαι.

Στο πλαίσιο της συμμετοχής στους θεσμούς, μέσω των μαθημάτων της κοινωνικής και πολιτικής αγωγής, αλλά και θεσμών όπως οι μαθητικές κοινότητες (πενταμελή και δεκαπενταμελή συμβούλια), το σύγχρονο δημοκρατικό σχολείο επιδιώκει μεταξύ άλλων:

- τη διαμόρφωση χειραφετημένων, ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών, με γνώση των δημοκρατικών θεσμών (π.χ. Σύνταγμα, πολιτειακοί θεσμοί κ.λπ.) και των πολιτικών διαδικασιών (εκλογές, δημοψήφισμα κ.λπ.),
- τη μετάδοση των δημοκρατικών πολιτικών αξιών, στις οποίες στηρίζεται το κράτος και η κοινωνία (ελευθερία, ισότητα, δικαιοσύνη, συμμετοχή κ.λπ.),
- την ανάπτυξη της μαθητικής πρωτοβουλίας, την ενεργό συμμετοχή των μαθητών/-τριών στη λειτουργία του σχολείου και την ανάληψη από τους/τις μαθήτριες/-τριες, κοινωνικών ρόλων, με τρόπο συνειδητό και υπεύθυνο (π.χ. συμμετοχή στα μαθητικά συμβούλια).

Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (Μ.Μ.Ε.)

Τα Μ.Μ.Ε. αποτελούν έναν σημαντικό θεσμό κοινωνικοποίησης και πολιτικής κοινωνικοποίησης, αφού διαμορφώνουν όχι μόνο μια ερμηνεία του «εξωτερικού» κοινωνικού περιβάλλοντος, αλλά και την εικόνα-αντίληψη που έχει κάθε άτομο για τον εαυτό του. Έτσι, αποτελούν έναν συνδεδετικό κρίκο μεταξύ του ανθρώπου και του κόσμου στον οποίο ζει. Καθώς ενημερώνουν, ψυχαγωγούν και πληροφορούν, προβάλλουν αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς (κοινωνικά, καταναλωτικά κ.ά.), στερεότυπα και πεποιθήσεις. Η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και ο τύπος, το διαδίκτυο κ.ά. μπορούν να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό την κοινωνικοποίηση, αναδεικνύοντας ή κατασκευάζοντας συγκεκριμένες όψεις της οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας. Τα μηνύματα των Μ.Μ.Ε.

επηρεάζουν το κάθε άτομο-δέκτη σε διαφορετικό βαθμό, καθώς σε αυτό αντιστοιχούν διαφορετικά ατομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά (ηλικία, φύλο, μόρφωση, κριτική ικανότητα, κοινωνική θέση κ.λπ.).

Στο πεδίο της πολιτικής κοινωνικοποίησης, τα νέα ψηφιακά Μ.Μ.Ε. δίνουν τη δυνατότητα της δικτύωσης, αλληλεπίδρασης και συμμετοχής σε πολιτικές δράσεις και κινήματα (βλ ενότητα 4.4).

Δραστηριότητες

1. Η μουσική ρυκ γεννήθηκε τη δεκαετία του 1960 ως μορφή έκφρασης και επανάστασης, με στίχους κοινωνικοπολιτικού περιεχομένου. Τα μέλη της συγκεκριμένης υποκουλτούρας (η ιδιαίτερη κουλτούρα που έχει μια ομάδα ανθρώπων που ζει μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο) διακατέχονταν από μια εκκεντρικότητα που βασιζόταν στην «ακραία» συμπεριφορά και εμφάνισή τους (κυρίως την πολύχρωμη ένδυση και τα «αφύσικα», από άποψη χρώματος, μαλλιά).

Εντοπίστε σύγχρονα μουσικά ρεύματα τα οποία προβάλουν πρότυπα συμπεριφοράς στους νέους και επηρεάζουν την κοινωνικοποίησή τους.

2. Εργασία σε ομάδες των 3 ή 4: Αναζητήστε τον κανονισμό λειτουργίας του σχολείου σας. Καταγράψτε ποια δικαιώματα και ποιες υποχρεώσεις ορίζει για τους/τις μαθητές/-τριες στο πλαίσιο της σχολικής ζωής. Στη συνέχεια, προτείνετε δράσεις ή παρεμβάσεις που θα μπορούσαν να βελτιώσουν την καθημερινότητά σας στο σχολείο και προωθήστε τες μέσω των μαθητικών σας συμβουλίων.

3. Μελετήστε δημοσιεύματα του ελληνικού Τύπου κατά την περίοδο της δικτατορίας. Παρατηρήστε πώς παρουσιάζεται το πολιτικό καθεστώς και αναρωτηθείτε για τον ρόλο της λογοκρισίας στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης.

4. Αναλύστε τους χαρακτήρες ενός παιδικού παραμυθιού (π.χ. Σταχτοπούτα, ωραία κοιμωμένη, Πινόκιο κ.λπ.). Ποια τα χαρακτηριστικά των ηρώων και των ηρωίδων; Ποια από αυτά μπορούν να χαρακτηριστούν ως έμφυλα στερεότυπα, δηλαδή στερεότυπα με βάση το φύλο των ανθρώπων;

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Η κοινωνικοποίηση είναι μια δυναμική, διαρκής και πολυδιάστατη διαδικασία, μέσω της οποίας τα άτομα μαθαίνουν και εσωτερικεύουν τα πρότυπα συμπεριφοράς, τις αξίες, τις πεποιθήσεις, τις νόρμες και τα πολιτισμικά στοιχεία μιας δεδομένης κοινωνίας ή κοινωνικής ομάδας. (Σωστό/Λάθος)

2. Η οικογένεια, οι ομάδες των συνομηλίκων, το σχολείο, τα Μ.Μ.Ε., το κράτος και η θρησκεία αποτελούν σημαντικούς φορείς μέσω των οποίων συντελείται η κοινωνικοποίηση των ατόμων. (Σωστό/Λάθος)

3. Να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους τα μηνύματα των Μ.Μ.Ε. επηρεάζουν το κάθε άτομο-δέκτη σε διαφορετικό βαθμό.

3.3. Κοινωνικός και πολιτικός έλεγχος: από τις διακρίσεις στον αποκλεισμό

Προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να:

- συνειδητοποιήσετε τις θετικές και τις αρνητικές επιπτώσεις του κοινωνικού και πολιτικού ελέγχου.

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός

Κοινωνικός και πολιτικός έλεγχος

Ο κοινωνικός έλεγχος αναφέρεται στους τρόπους με τους οποίους η κοινωνία προσπαθεί να βεβαιωθεί ότι οι άνθρωποι συμπεριφέρονται με έναν τρόπο που θεωρείται σωστός. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω των νόμων, των κανόνων στο σχολείο, των παραδόσεων και των προσδοκιών που έχουμε για το πώς πρέπει να ζούμε. Ο πολιτικός έλεγχος, από την άλλη πλευρά, αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο η κυβέρνηση και οι αρχές επιβάλλουν νόμους και κανόνες, ώστε να (ελέγχεται) η πολιτική συμπεριφορά των ατόμων.

Θετικές επιπτώσεις του κοινωνικού και πολιτικού ελέγχου

Ο κοινωνικός και ο πολιτικός έλεγχος έχουν πολλές θετικές επιπτώσεις. Καταρχάς, βοηθούν στη διατήρηση της τάξης και της ειρήνης. Για παράδειγμα, οι νόμοι που απαγορεύουν τη βία ή την κλοπή προστατεύουν τους ανθρώπους και κάνουν την κοινωνία πιο ασφαλή. Επίσης, ο κοινωνικός έλεγχος συνδέεται με την κοινωνικοποίηση και μας μαθαίνει πώς να συμπεριφερόμαστε σωστά, να σεβόμαστε τους άλλους και να συνεργαζόμαστε. Μια άλλη σημαντική επίπτωση του πολιτικού ελέγχου είναι η προώθηση της αξίας της ισότητας. Για παράδειγμα, οι νόμοι κατά των διακρίσεων βοηθούν στην προστασία των δικαιωμάτων όλων των ανθρώπων, ανεξάρτητα από το φύλο, την εθνικότητα ή την κοινωνική τάξη. Αυτό σημαίνει ότι όλοι/ες πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες, όπως, για παράδειγμα, στην εκπαίδευση και την εργασία.

Όχι στον σεξισμό (πράξεις ή συμπεριφορές που κάνουν διακρίσεις σε βάρος ατόμων αποκλειστικά με βάση το φύλο τους)
Πηγή: Ιστότοπος SocialPolicy

Αρνητικές επιπτώσεις: από τις διακρίσεις στον αποκλεισμό

Ο κοινωνικός και πολιτικός έλεγχος μπορεί επίσης να έχουν αρνητικές επιπτώσεις, ειδικά όταν βασίζονται σε άδικες ή αυθαίρετες αντιλήψεις. Η σημαντικότερη αρνητική επίπτωση είναι η δημιουργία διακρίσεων. Οι διακρίσεις συμβαίνουν, όταν κάποιος άνθρωπος αντιμετωπίζεται διαφορετικά και άδικο, λόγω του φύλου, της εθνικότητας, της θρησκείας ή άλλων χαρακτηριστικών τους. Αυτές οι διακρίσεις μπορούν να οδηγήσουν σε κοινωνικό αποκλεισμό, όπου άτομα ή ομάδες ανθρώπων περιθωριοποιούνται από την κοινωνία. Συνέπεια του κοινωνικού αποκλεισμού είναι και η έλλειψη πρόσβασης σε βασικά αγαθά.

Ο αποκλεισμός μπορεί να συμβεί σε πολλά κοινωνικά αγαθά. Για παράδειγμα, σε κάποιες χώρες ή περιοχές, άνθρωποι μπορεί να αποκλείονται από την εκπαίδευση ή την εργασία, καθώς έλεγχος της κοινωνικοποίησης

γίνεται με κριτήριο την καταγωγή ή τις θρησκευτικές πεποιθήσεις. Αυτός ο αποκλεισμός δημιουργεί ανισότητες στην κοινωνία, οι οποίες είναι δύσκολο να αντιμετωπιστούν. Ένας άλλος τρόπος με τον οποίο ο πολιτικός έλεγχος μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις είναι όταν η κυβέρνηση επιβάλλει αυστηρούς κανόνες ή νόμους που περιορίζουν τις ελευθερίες των ανθρώπων. Σε κάποιες περιπτώσεις, αυτά τα μέτρα μπορεί να αποτρέψουν τους ανθρώπους από το να εκφράζουν τις απόψεις τους ή να διεκδικούν τα δικαιώματά τους. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικό αποκλεισμό και να αποθαρρύνει τους ανθρώπους από το να συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική ζωή της χώρας τους.

Για να αποφύγουμε τις αρνητικές επιπτώσεις του κοινωνικού και πολιτικού ελέγχου, είναι σημαντικό να προωθήσουμε την ισότητα και τη δικαιοσύνη. Η εκπαίδευση παίζει σημαντικό ρόλο σε αυτό. Όταν οι νέοι μαθαίνουν για τα δικαιώματά τους και για τη σημασία της ισότητας, μπορούν να γίνουν πιο συνειδητοποιημένοι πολίτες, οι οποίοι θα αγωνιστούν ενάντια στις διακρίσεις και τον αποκλεισμό. Επιπλέον, είναι σημαντικό να υπάρχουν νόμοι που προστατεύουν τα δικαιώματα όλων των ανθρώπων και να υπάρχουν μηχανισμοί που διασφαλίζουν ότι αυτοί οι νόμοι εφαρμόζονται σωστά.

Δραστηριότητα

Να χωριστείτε σε ομάδες των 3 και να αναζητήσετε πραγματικές ή υποθετικές περιπτώσεις, στις οποίες ο ακραίος και ο έντονα επικριτικός για το αποκλίνον άτομο κοινωνικός έλεγχος μπορεί να οδηγήσει σε φαινόμενα απόλυτου κοινωνικού αποκλεισμού. Παρουσιάστε την απάντησή σας στην τάξη.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Ο πολιτικός έλεγχος αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο η κυβέρνηση και οι αρχές επιβάλλουν νόμους και κανόνες, ώστε να διατηρηθεί η τάξη και η ασφάλεια. (Σωστό/Λάθος)
2. Για ποιους λόγους ο κοινωνικός και πολιτικός έλεγχος μπορεί να έχουν αρνητικές επιπτώσεις, ειδικά όταν χρησιμοποιούνται με άδικο ή αυθαίρετο τρόπο;

Σύνοψη/Ανακεφαλαίωση

Η θέση ενός ατόμου στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας επηρεάζει άμεσα την κοινωνικοποίησή του. Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης, που περιλαμβάνει και την πολιτική κοινωνικοποίηση (πώς μαθαίνει να συμμετέχει στα κοινά), δεν παύει ποτέ στη διάρκεια της ζωής του ατόμου και είναι πολύπλοκη. Η διαδικασία αυτή επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες, όπως το οικογενειακό περιβάλλον, το σχολείο, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και το κοινωνικό πλαίσιο.

Οι φορείς και τα δίκτυα κοινωνικοποίησης και πολιτικοποίησης είναι οι ομάδες και οι οργανισμοί που μας βοηθούν να μάθουμε πώς να συμπεριφερόμαστε στην κοινωνία και πώς να συμμετέχουμε στην πολιτική ζωή. Αυτοί οι φορείς μάς διδάσκουν αξίες, κανόνες, πρότυπα συμπεριφοράς και πολιτικές ιδέες, επηρεάζοντας τον τρόπο που σκεφτόμαστε και ενεργούμε ως μέλη της κοινωνίας.

Ο κοινωνικός και πολιτικός έλεγχος μπορεί να έχει τόσο θετικές, όσο και αρνητικές επιπτώσεις. Από τη μία πλευρά, βοηθά στη διατήρηση της τάξης και της ασφάλειας. Από την άλλη πλευρά, μπορεί να οδηγήσει σε διακρίσεις και αποκλεισμό, όταν δεν χρησιμοποιείται δίκαια. Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε αυτές τις επιπτώσεις, ώστε να εργαστούμε για μια κοινωνία που θα είναι δικαιότερη για όλους και που θα δίνει ίσες ευκαιρίες σε κάθε άτομο, χωρίς αποκλεισμούς και διακρίσεις. Δεν πρέπει όμως να παραγνωρίζουμε ότι ο κοινωνικός και ο πολιτικός έλεγχος λειτουργούν συμπληρωματικά ως προς την κοινωνικοποίηση και την πολιτική κοινωνικοποίηση, καθώς ενισχύουν τα μέσα με τα οποία η κοινωνία και η πολιτική κοινότητα καθοδηγεί τη συμπεριφορά των μελών της, όπως επιχειρούν να κάνουν (αν και με διαφορετικό τρόπο) η κοινωνικοποίηση και η πολιτική κοινωνικοποίηση.

Η κοινωνία των πολιτών

4.1. Η κοινωνία των πολιτών και οι μορφές της

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- αναγνωρίζετε τα χαρακτηριστικά της κοινωνίας των πολιτών (συμμετοχή και δράση - αυτονομία, ισοτιμία και εθελοντισμός),
- περιγράφετε τους τρόπους οργάνωσης και τις δράσεις της κοινωνίας των πολιτών (ακτιβισμός, σωματεία, κοινοτικές δράσεις και πρωτοβουλίες, Μ.Κ.Ο., σύλλογοι, λέσχες, ομάδες αλληλοβοήθειας κ.λπ.).

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνία των πολιτών - συμμετοχή - αυτονομία - ισοτιμία - εθελοντισμός - δράσεις της κοινωνίας των πολιτών

Κοινωνία των πολιτών - Ινστιτούτο Καταναλωτή

Η κοινωνία των πολιτών είναι ένα σημαντικό κομμάτι της σύγχρονης ζωής. Όταν μιλάμε για την κοινωνία των πολιτών, αναφερόμαστε στους ανθρώπους που συνεργάζονται μεταξύ τους, χωρίς βοήθεια από το κράτος. Αυτοί οι άνθρωποι ενώνονται για να αντιμετωπίσουν προβλήματα, να προωθήσουν ιδέες και να υποστηρίξουν αυτούς που έχουν ανάγκη. Τα κύρια χαρακτηριστικά της κοινωνίας των πολιτών είναι:

- **εθελοντισμός:** Ένα από τα πιο βασικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας των πολιτών είναι ο εθελοντισμός. Οι άνθρωποι συμμετέχουν εθελοντικά σε δραστηριότητες, χωρίς κάποια ανταμοιβή. Για παράδειγμα, κάποιος μπορεί να προσφέρουν τον χρόνο τους για να καθαρίσουν μια παραλία ή να βοηθήσουν άτομα που είναι άστεγα.
- **αλληλεγγύη:** Η κοινωνία των πολιτών βασίζεται επίσης στην αλληλεγγύη, δηλαδή στην υποστήριξη και τη βοήθεια. Αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι νοιάζονται για τους συνανθρώπους τους και προσπαθούν να τους βοηθήσουν, όταν το χρειάζονται.
- **δημοκρατία:** Οι ενώσεις της κοινωνίας των πολιτών λειτουργούν με δημοκρατικό τρόπο. Οι αποφάσεις λαμβάνονται από την πλειοψηφία και όλοι/όλες έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν την άποψή τους. Δεν υπάρχει κάποιος/-α που να έχει μεγαλύτερη εξουσία από τους άλλους.
- **σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα:** Στην κοινωνία των πολιτών υπάρχει μεγάλος σεβασμός στα δικαιώματα κάθε ανθρώπου. Αυτό σημαίνει ότι όλοι/όλες πρέπει να αντιμετωπίζονται δίκαια και με σεβασμό, ανεξάρτητα από τη φυλή, το φύλο, τη θρησκεία ή άλλες διαφορές.

Η κοινωνία των πολιτών οργανώνεται με διάφορους τρόπους:

- **Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.):** Οι Μ.Κ.Ο. είναι ομάδες ανθρώπων που εργάζονται μαζί για να πετύχουν έναν κοινό σκοπό, όπως η προστασία του περιβάλλοντος ή η βοήθεια σε άτομα με ειδικές ανάγκες. Αυτές οι οργανώσεις δεν ανήκουν στο κράτος και δεν λειτουργούν με σκοπό το κέρδος.
- **εθελοντικές ομάδες:** Οι εθελοντικές ομάδες είναι ομάδες ανθρώπων που προσφέρουν υπηρεσίες για έναν συγκεκριμένο σκοπό. Για παράδειγμα, μπορεί να οργανώνουν εκδηλώσεις για τη συγκέντρωση χρημάτων για φιλανθρωπικούς σκοπούς.
- **σύλλογοι:** Οι σύλλογοι είναι μικρές ομάδες ανθρώπων που δουλεύουν μαζί για να πετύχουν κάτι συγκεκριμένο, όπως η βελτίωση της καθημερινότητας μιας γειτονιάς ή η διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Οι δράσεις των μορφών της κοινωνίας των πολιτών είναι ποικίλες και μπορούν να αφορούν πολλούς τομείς της ζωής, όπως για παράδειγμα:

- **περιβάλλον:** Πολλές οργανώσεις και ομάδες της κοινωνίας των πολιτών ασχολούνται με την προστασία του περιβάλλοντος. Οργανώνουν δεντροφυτεύσεις, καθαρισμούς παραλιών και δάσους και εκστρατείες για την ανακύκλωση.
- **ανθρώπινα δικαιώματα:** Υπάρχουν ομάδες που ασχολούνται με την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Αυτές οι ομάδες υπερασπίζονται τα δικαιώματα των γυναικών, των παιδιών, των προσφύγων και άλλων ευάλωτων ομάδων.
- **υγεία και αλληλεγγύη:** Άλλες ομάδες εστιάζουν στη βελτίωση της υγείας και της κοινωνικής πρόνοιας. Για παράδειγμα, διοργανώνουν αιμοδοσίες, συγκεντρώνουν τρόφιμα για άπορους ή προσφέρουν δωρεάν ιατρικές υπηρεσίες.
- **πολιτισμός:** Η κοινωνία των πολιτών συμβάλλει επίσης στην προώθηση του πολιτισμού. Οργανώνουν φεστιβάλ, εκθέσεις, συναυλίες και άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις που προάγουν την τέχνη και τη δημιουργικότητα.

Δραστηριότητες

1. Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών και να καταγράψετε, αξιολογώντας και το διαδίκτυο, εθελοντικές οργανώσεις, τον σκοπό, τη δράση και την κοινωνική τους προσφορά. Στη συνέχεια να παρουσιάσετε τα αποτελέσματα της έρευνάς σας στους συμμαθητές/-τριες της τάξης.
2. Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών και να γράψετε με δικά σας λόγια τι είναι η κοινωνία των πολιτών. Να περιγράψετε επίσης δύο τρόπους με τους οποίους οργανώνονται οι ομάδες της κοινωνίας των πολιτών και να αναφέρετε δύο παραδείγματα δράσεων που μπορούν να αναλάβουν οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών για να βοηθήσουν την κοινωνία. Στη συνέχεια, να παρουσιάσετε στους συμμαθητές/-τριες της τάξης σε ένα γραπτό κείμενο τα αποτελέσματα της έρευνάς σας.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Ως κοινωνία των πολιτών, αναφερόμαστε στους ανθρώπους που συνεργάζονται μεταξύ τους για να κάνουν την κοινωνία μας καλύτερη, χωρίς να περιμένουν βοήθεια από το κράτος ή τις Κυβερνήσεις. (Σωστό/Λάθος)
2. Οι εθελοντικές ομάδες είναι ομάδες ανθρώπων που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους για έναν συγκεκριμένο σκοπό. (Σωστό/Λάθος)
3. Να περιγράψετε τα κύρια χαρακτηριστικά της κοινωνίας των πολιτών.
4. Στην κοινωνία των πολιτών, υπάρχει μεγάλος σεβασμός στα δικαιώματα κάθε ανθρώπου. Σε μια δίκαιη κοινωνία, οι κανόνες και οι νόμοι ισχύουν για όλους, ανεξάρτητα από το ποιο είναι ή από πού προέρχονται. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτή τη διαπίστωση; Αιτιολογήστε την απάντησή σας δίνοντας και κάποια παραδείγματα.
5. Να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους η κοινωνία των πολιτών μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην προώθηση του πολιτισμού.

4.2. Κοινωνικά κινήματα — Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- αναγνωρίζετε τα χαρακτηριστικά των κοινωνικών κινήματων και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων,
- περιγράψετε τους τρόπους οργάνωσης και τις δράσεις των κοινωνικών κινήματων και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων.

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνικά κινήματα - Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Χαρακτηριστικά των κοινωνικών κινήματων

Τα κοινωνικά κινήματα αποτελούνται από ομάδες ανθρώπων που ενώνουν τις δυνάμεις τους για να αλλάξουν κάτι που θεωρούν άδικο ή λάθος στην κοινωνία ή να αποτρέψουν μια αλλαγή. Συνήθως ξεκινούν όταν αρκετοί άνθρωποι αρχίζουν να διαμαρτύρονται για ένα συγκεκριμένο πρόβλημα, όπως η κλιματική αλλαγή ή η καταπάτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Τα κύρια χαρακτηριστικά τους είναι:

- **Συλλογική δράση:** Οι άνθρωποι ενώνουν τις φωνές και τις δυνάμεις τους για να πετύχουν έναν κοινό στόχο. Δεν πρόκειται για ατομική προσπάθεια, αλλά για ομαδική προσπάθεια.
- **Σκοπός για αλλαγή:** Τα κοινωνικά κινήματα έχουν συνήθως ένα συγκεκριμένο στόχο: να αλλάξουν κάτι στην κοινωνία. Για παράδειγμα, το κίνημα για τα δικαιώματα των γυναικών είχε ως στόχο να εξασφαλίσει ίσα δικαιώματα για τις γυναίκες.
- **Διάρκεια και εξέλιξη:** Τα κοινωνικά κινήματα εξελίσσονται. Μπορεί να διατηρηθούν πολλά χρόνια και να εξελιχθούν στο πέρασμα του χρόνου. Καθώς «μεγαλώνουν», μπορούν να αποκτήσουν μεγαλύτερη δύναμη και επιρροή.

Χαρακτηριστικά των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.)

Οι Μ.Κ.Ο. είναι οργανώσεις που δημιουργούνται από άτομα και όχι από την Κυβέρνηση. Δραστηριοποιούνται για διάφορους σκοπούς, όπως η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η βοήθεια σε φτωχούς και η προστασία του περιβάλλοντος. Τα κύρια χαρακτηριστικά τους είναι:

- **Μη κερδοσκοπικός χαρακτήρας:** Οι Μ.Κ.Ο. δεν έχουν στόχο το κέρδος. Αυτό σημαίνει ότι τα χρήματα που συγκεντρώνουν χρησιμοποιούνται για να πετύχουν τους στόχους τους, όχι να μεγιστοποιηθεί το κέρδος του οργανισμού.
- **Ανεξαρτησία από το κράτος:** Μια Μ.Κ.Ο. λειτουργεί ανεξάρτητα από την Κυβέρνηση. Αυτό σημαίνει ότι δεν ελέγχεται από την Κυβέρνηση και οι αποφάσεις λαμβάνονται από τα μέλη της οργάνωσης.
- **Εθελοντική συμμετοχή:** Οι περισσότερες Μ.Κ.Ο. βασίζονται σε εθελοντές. Αυτό σημαίνει ότι πολλοί από τους ανθρώπους που εργάζονται σε αυτές προσφέρουν τον χρόνο τους και τις υπηρεσίες τους χωρίς να πληρώνονται, επειδή πιστεύουν στον σκοπό της οργάνωσης.

Ελληνική Εταιρία Προστασίας και Αποκατάστασης Αναπήρων Προσώπων, το πρώτο φιλανθρωπικό, μη κερδοσκοπικό σωματείο στην Ελλάδα

Τρόποι οργάνωσης των κοινωνικών κινήματων και των Μ.Κ.Ο.

- **Δημιουργία ομάδων:** Τόσο τα κοινωνικά κινήματα, όσο και οι Μ.Κ.Ο. συνήθως ξεκινούν από μικρές ομάδες ανθρώπων που μοιράζονται έναν κοινό στόχο. Αυτές οι ομάδες μπορούν να συναντιούνται τακτικά, για να συζητούν ιδέες και να σχεδιάζουν δράσεις.
- **Χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης:** Σήμερα τα κοινωνικά κινήματα και οι Μ.Κ.Ο. χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook και το Instagram, για να επικοινωνούν με τον κόσμο. Αυτό τους βοηθά να ενημερώνουν περισσότερους ανθρώπους για τις δράσεις τους και να συγκεντρώνουν υποστηρικτές.
- **Συνεργασίες:** Συχνά τα κοινωνικά κινήματα και οι Μ.Κ.Ο. συνεργάζονται με άλλες οργανώσεις, για να ενισχύσουν τη δύναμή τους. Για παράδειγμα, μια Μ.Κ.Ο. που ασχολείται με την προστασία των ζώων μπορεί να συνεργαστεί με μια άλλη που προωθεί την οικολογική γεωργία.

Δράσεις των κοινωνικών κινήματων και των Μ.Κ.Ο.

Οι δράσεις τους ποικίλλουν ανάλογα με τους στόχους τους. Οι πιο σημαντικές δράσεις των κοινωνικών κινήματων και των Μ.Κ.Ο. είναι:

- **Διαμαρτυρίες και πορείες:** Τα κοινωνικά κινήματα συχνά διοργανώνουν διαμαρτυρίες και ειρηνικές πορείες, για να εκφράσουν την αντίθεσή τους σε κάτι. Αυτές οι δράσεις βοηθούν να τραβήξουν την προσοχή του κοινού και των μέσων ενημέρωσης.
- **Εκστρατείες ενημέρωσης:** Οι Μ.Κ.Ο. και τα κοινωνικά κινήματα συχνά οργανώνουν εκστρατείες, για να ενημερώσουν τον κόσμο για σημαντικά θέματα. Για παράδειγμα, μπορεί να υλοποιούν καμπάνιες για την ευαισθητοποίηση γύρω από την κλιματική αλλαγή ή την πρόληψη ασθενειών.

- **Συγκέντρωση χρημάτων:** Για να πετύχουν τους στόχους τους οι Μ.Κ.Ο. και τα κοινωνικά κινήματα οργανώνουν εκδηλώσεις για τη συγκέντρωση δωρεών. Αυτά τα χρήματα χρησιμοποιούνται για να βοηθήσουν ανθρώπους που έχουν ανάγκη ή για να υποστηρίξουν διάφορα προγράμματα.
- **Υποστήριξη ευάλωτων ομάδων:** Οι Μ.Κ.Ο. και τα κοινωνικά κινήματα μπορεί να προσφέρουν άμεση βοήθεια σε ανθρώπους που τη χρειάζονται, όπως τρόφιμα, ρούχα, στέγη ή ιατρική περίθαλψη.

Δραστηριότητες

1. Να χωριστείτε σε ομάδες των τεσσάρων και να αναζητήσετε - ερευνήσετε τη λειτουργία και τους τρόπους οργάνωσης μιας Μ.Κ.Ο., που εσείς θα επιλέξετε. Στη συνέχεια να παρουσιάσετε στην τάξη τα αποτελέσματα της έρευνάς σας.
2. Να χωριστείτε σε ομάδες των τεσσάρων και να περιγράψετε με δικά σας λόγια τι είναι τα κοινωνικά κινήματα και οι Μ.Κ.Ο., να αναλύσετε δύο χαρακτηριστικά που έχουν κοινά και δύο τρόπους με τους οποίους οργανώνονται για να πετύχουν τους στόχους τους τα κοινωνικά κινήματα και οι Μ.Κ.Ο. Στη συνέχεια, να παρουσιάσετε στην τάξη σε ένα γραπτό κείμενο τις σκέψεις σας και την ανάλυσή σας για τα ζητούμενα.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Τα κοινωνικά κινήματα αποτελούνται από ομάδες ανθρώπων που ενώνουν τις δυνάμεις τους για να αλλάξουν κάτι που θεωρούν άδικο ή λάθος στην κοινωνία. (Σωστό/Λάθος)
2. Οι Μ.Κ.Ο. είναι οργανώσεις που δημιουργούνται από πολίτες και όχι από το κράτος και εργάζονται για διάφορους σκοπούς, όπως η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η βοήθεια σε φτωχούς και η προστασία του περιβάλλοντος. (Σωστό/Λάθος)
3. Να περιγράψετε δύο κύρια χαρακτηριστικά των κοινωνικών κινήματων.
4. Πολλοί από τους ανθρώπους που εργάζονται σε μια Μ.Κ.Ο. προσφέρουν τον χρόνο τους χωρίς να πληρώνονται, επειδή πιστεύουν στον σκοπό της οργάνωσης. Συμφωνείτε με αυτή την άποψη; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
5. Να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους τα κοινωνικά κινήματα και οι Μ.Κ.Ο. συνεργάζονται με άλλες οργανώσεις, για να ενισχύσουν τη δύναμή τους.

4.3. Ομάδες συμφερόντων, ομάδες άσκησης επιρροής και ομάδες ενδιαφέροντος

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- αναγνωρίζετε τα χαρακτηριστικά των ομάδων συμφερόντων, ομάδων άσκησης επιρροής και ομάδων ενδιαφέροντος,
- περιγράψετε τους τρόπους οργάνωσης και τις δράσεις των ομάδων συμφερόντων, ομάδων άσκησης επιρροής και ομάδων ενδιαφέροντος.

Λέξεις-κλειδιά: ομάδες συμφερόντων - ομάδες άσκησης επιρροής - ομάδες ενδιαφέροντος

Οι ομάδες συμφερόντων, οι ομάδες άσκησης επιρροής και οι ομάδες ενδιαφέροντος είναι σημαντικοί φορείς που επηρεάζουν την κοινωνία μας. Αυτές οι ομάδες συνεργάζονται για να προωθήσουν τα συμφέροντα και τις απόψεις των μελών τους και να επηρεάσουν τις αποφάσεις που λαμβάνονται από τις κυβερνήσεις, τις εταιρείες ή άλλους οργανισμούς.

Χαρακτηριστικά των ομάδων συμφερόντων

Οι ομάδες συμφερόντων είναι ομάδες ανθρώπων που έχουν κοινά συμφέροντα και στόχους. Αυτά τα συμφέροντα μπορεί να είναι οικονομικά, κοινωνικά, επαγγελματικά ή περιβαλλοντικά. Τα κύρια χαρακτηριστικά τους περιλαμβάνουν:

- **Κοινός στόχος:** τα μέλη μιας ομάδας συμφερόντων ενώνονται, επειδή έχουν έναν κοινό στόχο ή συμφέρον. Για παράδειγμα, οι αγρότες μπορεί να σχηματίσουν μια ομάδα συμφερόντων για να προστατεύσουν τα δικαιώματά τους και να διεκδικήσουν καλύτερες συνθήκες εργασίας.

- **Συγκεκριμένα συμφέροντα:** οι ομάδες συμφερόντων επικεντρώνονται σε συγκεκριμένα θέματα που αφορούν τα μέλη τους. Αυτά τα θέματα μπορεί να είναι η προώθηση ενός επαγγέλματος, η προάσπιση των δικαιωμάτων τους ή η βελτίωση των συνθηκών ζωής.
- **Εθελοντική συμμετοχή:** η συμμετοχή στις ομάδες συμφερόντων είναι εθελοντική. Τα μέλη τους συμμετέχουν, επειδή πιστεύουν στον στόχο της ομάδας και θέλουν να προωθήσουν τα κοινά συμφέροντά τους.

Χαρακτηριστικά των ομάδων άσκησης επιρροής

Οι ομάδες άσκησης επιρροής, γνωστές και ως λόμπι, είναι οργανώσεις που προσπαθούν να επηρεάσουν τις αποφάσεις που λαμβάνονται από την κυβέρνηση ή άλλους φορείς εξουσίας. Αυτές οι ομάδες επιδιώκουν να επηρεάσουν πολιτικές, νόμους ή κανονισμούς που αφορούν τα μέλη τους. Τα κύρια χαρακτηριστικά τους είναι:

- **Επαγγελματική δράση:** οι ομάδες άσκησης επιρροής συνήθως δραστηριοποιούνται σε επαγγελματικό επίπεδο. Συχνά προσλαμβάνουν ειδικούς ή επαγγελματίες, οι οποίοι έχουν γνώση του πολιτικού συστήματος για να προωθήσουν τα συμφέροντά τους.
- **Άμεση επικοινωνία με αρμόδιους:** αυτές οι ομάδες συχνά έρχονται σε άμεση επαφή με πολιτικούς, βουλευτές ή άλλους αξιωματούχους, για να επηρεάσουν τις αποφάσεις τους. Για παράδειγμα, μπορεί να συναντηθούν με έναν βουλευτή για να του παρουσιάσουν τις απόψεις τους σχετικά με έναν νόμο που πρόκειται να ψηφιστεί.
- **Οικονομική δύναμη:** συχνά, οι ομάδες άσκησης επιρροής έχουν σημαντική οικονομική δύναμη, την οποία χρησιμοποιούν για να υποστηρίξουν τις προσπάθειές τους. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τη χρηματοδότηση εκστρατειών ή την παροχή πόρων, για να προωθήσουν τα συμφέροντά τους.

Χαρακτηριστικά των ομάδων ενδιαφέροντος

Οι ομάδες ενδιαφέροντος είναι ομάδες ανθρώπων που μοιράζονται κοινά ενδιαφέροντα ή ανησυχίες και προσπαθούν να προωθήσουν αυτά τα ενδιαφέροντα στην κοινωνία. Αυτές οι ομάδες συχνά επικεντρώνονται σε κοινωνικά, πολιτιστικά ή περιβαλλοντικά ζητήματα. Τα βασικά χαρακτηριστικά τους είναι:

- **Κοινά ενδιαφέροντα:** τα μέλη μιας ομάδας ενδιαφέροντος συνδέονται, επειδή μοιράζονται κοινά ενδιαφέροντα. Για παράδειγμα, μια ομάδα ενδιαφέροντος για την προστασία του περιβάλλοντος μπορεί να αποτελείται από ανθρώπους που ενδιαφέρονται για την προστασία της φύσης και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.
- **Εκστρατείες ευαισθητοποίησης:** οι ομάδες ενδιαφέροντος συχνά διοργανώνουν εκστρατείες για να ευαισθητοποιήσουν τους πολίτες σχετικά με τα ζητήματα που τους ενδιαφέρουν. Για παράδειγμα, μπορεί να κάνουν καμπάνιες για την προώθηση της ανακύκλωσης ή της εξοικονόμησης ενέργειας.
- **Εθελοντισμός:** όπως και στις άλλες ομάδες, η συμμετοχή στις ομάδες ενδιαφέροντος είναι εθελοντική. Τα μέλη τους συμμετέχουν επειδή νοιάζονται για τα ζητήματα που προωθεί η ομάδα.

Τρόποι Οργάνωσης των ομάδων αυτών

Οι ομάδες συμφερόντων, οι ομάδες άσκησης επιρροής και οι ομάδες ενδιαφέροντος οργανώνονται με παρόμοιους τρόπους, όπως αυτοί που περιγράφονται παρακάτω:

- **Δημιουργία ομάδων εργασίας:** οι ομάδες συνήθως δημιουργούν μικρότερες ομάδες εργασίας που ασχολούνται με συγκεκριμένα θέματα ή στόχους. Αυτές οι ομάδες συναντώνται τακτικά για να συζητήσουν στρατηγικές και να σχεδιάσουν δράσεις.
- **Χρήση των μέσων ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης:** οι ομάδες χρησιμοποιούν τα μέσα ενημέρωσης και τα κοινωνικά δίκτυα για να επικοινωνήσουν τα μηνύματά τους στο κοινό και να συγκεντρώσουν υποστήριξη. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι ισχυρά εργαλεία για την προώθηση των στόχων τους.
- **Συνεργασίες με άλλες ομάδες:** συχνά, οι ομάδες συνεργάζονται με άλλες οργανώσεις ή ομάδες, για να ενισχύσουν τη δύναμή τους. Αυτές οι συνεργασίες τους επιτρέπουν να μοιραστούν πόρους και να διευρύνουν την επιρροή τους.

Δράσεις των ομάδων

Οι δράσεις αυτών των ομάδων είναι ποικίλες και εξαρτώνται από τους στόχους τους. Οι πιο σημαντικές τους δράσεις είναι:

- **Πίεση σε πολιτικούς και αρμόδιους φορείς:** οι ομάδες άσκησης επιρροής επικοινωνούν άμεσα με πολιτικούς και άλλους αξιωματούχους για να τους επηρεάσουν να λάβουν αποφάσεις που είναι υπέρ των συμφερόντων τους.
- **Εκπαιδευτικές εκστρατείες:** οι ομάδες ενδιαφέροντος συχνά οργανώνουν εκπαιδευτικές εκστρατείες, για να ενημερώσουν το κοινό σχετικά με σημαντικά θέματα. Αυτές οι εκστρατείες μπορεί να περιλαμβάνουν διαλέξεις, σεμινάρια ή διανομή ενημερωτικού υλικού.

Δραστηριότητα

Να χωριστείτε σε ομάδες των τεσσάρων και να εξηγήσετε με δικά σας λόγια τι είναι οι ομάδες συμφερόντων, τι είναι οι ομάδες άσκησης επιρροής και τι είναι οι ομάδες ενδιαφέροντος. Να δώσετε επίσης ένα παράδειγμα για το πώς μπορεί κάθε μία από αυτές τις ομάδες να επηρεάσει την κοινωνία ή τις αποφάσεις της κυβέρνησης. Στη συνέχεια, να παρουσιάσετε στους συμμαθητές/-τριες της τάξης σας τα αποτελέσματα της μελέτης σας.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Οι ομάδες συμφερόντων είναι ομάδες ανθρώπων που έχουν κοινά συμφέροντα και στόχους. (Σωστό/Λάθος)
2. Οι ομάδες άσκησης επιρροής, γνωστές και ως λόμπι, είναι οργανώσεις που προσπαθούν να επηρεάσουν τις αποφάσεις που λαμβάνονται από την κυβέρνηση ή άλλους φορείς εξουσίας. (Σωστό/Λάθος)
3. Να περιγράψετε τα κύρια χαρακτηριστικά των ομάδων άσκησης επιρροής.
4. Οι ομάδες συμφερόντων χρησιμοποιούν τα μέσα ενημέρωσης και τα κοινωνικά δίκτυα για να επικοινωνήσουν τα μηνύματά τους στο κοινό και να συγκεντρώσουν υποστήριξη. Συμφωνείτε με αυτή την άποψη; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
5. Να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους οι ομάδες ενδιαφέροντος συχνά οργανώνουν εκπαιδευτικές εκστρατείες.

4.4. Μέσα κοινωνικής δικτύωσης — Οι ψηφιακές κοινότητες

Προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- αναγνωρίζετε την επίδραση των μηνυμάτων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στη διαμόρφωση της κοινωνικής και πολιτικής ζωής.

Λέξεις-κλειδιά: δικτύωση - εθισμός - διαδικτυακός εκφοβισμός

Μέσα
κοινωνικής
δικτύωσης

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, η διάδοση της χρήσης τους και οι ψηφιακές κοινότητες

Η εποχή μας χαρακτηρίζεται από τις ραγδαίες εξελίξεις στον κόσμο της τεχνολογίας και του διαδικτύου. Σύμφωνα με την Eurostat, κατά το 2022, το 97,8% των νέων στην Ελλάδα έκαναν χρήση του διαδικτύου σε καθημερινή βάση, με κύρια δραστηριότητα τη σύνδεση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (<http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230714-1>).

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι διαδικτυακές πλατφόρμες που επιτρέπουν στους χρήστες να δημιουργούν προσωπικά προφίλ, να αλληλεπιδρούν, να κοινοποιούν περιεχόμενο (φωτογραφίες, βίντεο, κείμενο κ.ά.) και να δημιουργούν ή να συμμετέχουν σε διάφορες διαδικτυακές ψηφιακές κοινότητες. Παραδείγματα μέσων κοινωνικής δικτύωσης είναι τα Facebook, Instagram, TikTok, X, LinkedIn, YouTube κ.λπ.

Οι **ψηφιακές κοινότητες** των μέσων κοινωνικής δικτύωσης συνδέουν ανθρώπους με κοινά ενδιαφέροντα και επιδιώξεις, σε διαδικτυακές πλατφόρμες. Είναι **εικονικοί χώροι** συζήτησης και ανταλλαγής πληροφοριών, που παρέχουν στους χρήστες την ευκαιρία να συμμετέχουν σε κοινότητες, ανεξάρτητα από τη φυσική τους τοποθεσία.

Οι θετικές συνέπειες της λειτουργίας των ψηφιακών κοινοτήτων

Οι ψηφιακές κοινότητες μπορούν να λειτουργούν και ως πλατφόρμες εκπαίδευσης και μάθησης. Επιπλέον, οι ψηφιακές κοινότητες:

- ενθαρρύνουν την κοινωνική **δικτύωση** και την **αλληλεπίδραση** μεταξύ των μελών τους, που ενισχύει την **κοινωνικοποίησή** τους,
- αποτελούν χώρο όπου οι χρήστες μπορούν να **επικοινωνούν**, να συζητούν, να μοιράζονται εμπειρίες, να ανταλλάσσουν γνώσεις και πληροφορίες σε σχέση με μια μεγάλη ποικιλία θεμάτων, να ανταλλάσσουν αξιολογήσεις και κριτικές για προϊόντα και υπηρεσίες,
- παρέχουν ένα περιβάλλον **συνεργασίας** και **υποστήριξης**, καθώς μέλη τους μπορούν να βοηθούν και να ενθαρρύνουν το ένα το άλλο να επιτύχουν τους στόχους τους,
- συμβάλλουν στη **διαμόρφωση της ταυτότητας** των χρηστών. Οι συμμετέχοντες ταυτίζονται με τους σκοπούς και τις αξίες της ψηφιακής κοινότητας. Παράλληλα, εκφράζουν τις προσωπικές τους απόψεις και ανησυχίες και διαμορφώνουν την προσωπικότητά τους μέσω της αλληλεπίδρασης.

Οι αρνητικές συνέπειες της λειτουργίας των ψηφιακών κοινοτήτων

Όμως τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και οι ψηφιακές κοινότητες μπορεί να προκαλέσουν και αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχική υγεία, τη σωματική υγεία και την κοινωνική ζωή των χρηστών.

Οι κυριότερες αρνητικές επιπτώσεις από τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης

- Η υπερβολική ενασχόληση με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να οδηγήσει το άτομο σε **εθισμό** και απομόνωση από τον πραγματικό κόσμο και τις πραγματικές ανθρώπινες σχέσεις, επηρεάζοντας αρνητικά την ψυχική και σωματική υγεία του, αλλά και την κοινωνικότητά του.
- Οι χρήστες κινδυνεύουν από την **παραβίαση των προσωπικών δεδομένων τους και της ιδιωτικότητάς τους**. Αυτό μπορεί να συμβεί όταν διαρρέουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, δηλαδή οποιαδήποτε πληροφορία μπορεί να οδηγήσει στην ταυτοποίηση του χρήστη (π.χ. διεύθυνση κατοικίας και στοιχεία επικοινωνίας κ.λπ.). Στα προσωπικά δεδομένα εντάσσονται και οι φωτογραφίες ή τα βίντεο ενός προσώπου.
- Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να γίνουν χώρος **διαδικτυακού εκφοβισμού**, όπου κάποιος κακόβουλος χρήστης παρενοχλεί ένα άτομο με τη χρήση της τεχνολογίας. Παραδείγματα κακόβουλης συμπεριφοράς αποτελούν η αποστολή ανήθικων μηνυμάτων, ο αποκλεισμός ατόμων από εφαρμογές συνομιλιών, η παραβίαση λογαριασμών, η δημοσίευση ενοχλητικών φωτογραφιών, η διάδοση προσβλητικών φημών κ.ά.
- Οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιούν αλγόριθμους για να προσφέρουν εξατομικευμένο περιεχόμενο και διαφημίσεις στους χρήστες. Αυτό μπορεί να επηρεάσει τις προτιμήσεις τους για συγκεκριμένα προϊόντα και υπηρεσίες και να **χειραγωγήσει** την καταναλωτική τους συμπεριφορά.
- Η **εγκυρότητα και η αξιοπιστία των πληροφοριών** που διακινούνται σε μία ψηφιακή κοινότητα, δεν είναι εξασφαλισμένη. Οπότε, ψευδείς ή παραπλανητικές πληροφορίες μπορούν να δημιουργήσουν σύγχυση στα άτομα, αλλά και να προκαλέσουν πόλωση και συγκρούσεις στα μέλη της κοινότητας των χρηστών, και, κατ'επέκταση, στην κοινωνία.

Η επίδραση της λειτουργίας των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην πολιτική ζωή

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επηρεάζουν σημαντικά την πολιτική ζωή και τις σχέσεις μεταξύ πολιτικών, ομάδων πίεσης και κοινού. Έτσι:

- οι πολιτικοί, τα κόμματα και οι ομάδες πίεσης χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να **επικοινωνούν** με τους πολίτες, να προωθούν τις απόψεις τους και να συνδιαλέγονται πάνω σε σημαντικά ζητήματα,
- οι πολίτες **ανταλλάσσουν μηνύματα** για πολιτικά ζητήματα και μοιράζονται ειδήσεις, άρθρα, αναλύσεις και απόψεις σχετικά με τις πολιτικές εξελίξεις. Ακόμα, μπορούν να σχολιάζουν, να λαμβάνουν μέρος σε εκστρατείες και διαβουλεύσεις, συμμετέχοντας στη διαμόρφωση της πολιτικής ζωής. Ακόμη,

- οι ψηφιακές κοινότητες που δημιουργούνται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να ενισχύουν **κοινωνικά κινήματα και δράσεις ακτιβισμού** (π.χ. οργάνωση διαμαρτυριών, προώθηση αιτημάτων, ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με κοινωνικά ζητήματα κ.λπ.).

Μακροπρόθεσμες συνέπειες από τη λειτουργία των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στον δημόσιο πολιτικό βίο

Ο πολιτικός διάλογος στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να προωθήσει τη **δημοκρατία**, μέσω της **ελευθερίας έκφρασης**, αλλά μπορεί να δημιουργήσει και **πολιτική πόλωση**, με το να προωθεί ρητορικές μίσους, διακρίσεων και διχασμού. Αυτό μπορεί να συμβεί με την ανάρτηση υβριστικών ή απειλητικών δημοσιεύσεων που αναπαράγουν στερεότυπα και προκαταλήψεις εναντίον μιας συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων, που δυσφημείται λόγω της θρησκευτικής, της πολιτικής, της εθνικής ή της ιδεολογικής της ταυτότητας, του σεξουαλικού προσανατολισμού της κ.ά. Η δημιουργία μιας τέτοιας κατάστασης μπορεί να κλονίσει την κοινωνική συνοχή, αλλά και τη λειτουργία του πολιτικού συστήματος, καθώς είναι πιθανό να προκαλέσει διάδοση ψευδών ειδήσεων, έντονες αντιδράσεις, συγκρούσεις και φαινόμενα βίας.

Δραστηριότητες

1. Σε συνεργασία με τον/τη διπλανό/-ή σου να απαντήσετε στο εξής: Θα μπορούσαν οι νέοι να χρησιμοποιήσουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελεσματικά, για να εκφράσουν τις πολιτικές τους απόψεις και να συμμετέχουν σε πολιτικές διαδικασίες; Αν ναι, εξηγήστε με ποιους τρόπους. Αν όχι, αιτιολογήστε την απάντησή σας.
2. Σε συνεργασία με τον/τη διπλανό/-ή σου να απαντήσετε στο εξής: Η «σύνδεση» των ανθρώπων μέσα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, πόσο μοιάζει με τις σχέσεις (σύνδεσης) που αναπτύσσονται μεταξύ των ατόμων στην καθημερινή ζωή που υπάρχει έξω και πέρα από το διαδίκτυο, και πόσο «πραγματική» είναι; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας με τουλάχιστον τρία επιχειρήματα.
3. Το να μην αναφέρονται τα πραγματικά στοιχεία όσων αναρτούν σχόλια και απόψεις στο διαδίκτυο, είναι κάτι που ευνοεί ή που υπονομεύει την ελευθερία του λόγου; Να χωριστείτε σε δύο ομάδες και να ετοιμαστείτε μέσα σε 5 λεπτά για ένα debate, στο οποίο η μία ομάδα θα αναπτύξει επιχειρήματα υπέρ της μίας άποψης και η άλλη υπέρ της άλλης.
4. Συνεργαζόμενος/-η με τον/τη διπλανό/ή σου να περιγράψεις ένα σενάριο ανεύθυνων ή μη θεμιτών πρακτικών χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από κάποιον/-α έφηβο/-η και να προτείνετε ενέργειες που θα μπορούσε να κάνει για να αποφύγει τις συνέπειες.
5. Κάθε φορά που κάνετε εγγραφή σε κάποιο μέσο κοινωνικής δικτύωσης, είστε υποχρεωμένοι/-ες να αποδεχθείτε κάποιους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης. Αναζητήστε τους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης δημοφιλών μέσων, σχετικά με την ελευθερία έκφρασης των χρηστών και τη διαχείριση των πληροφοριών που αυτοί δημοσιεύουν ή επεξεργάζονται.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Οι ψηφιακές κοινότητες είναι ένα δυναμικό φαινόμενο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, που συνδέει ανθρώπους με κοινά ενδιαφέροντα και επιδιώξεις, σε διαδικτυακές πλατφόρμες. (Σωστό/Λάθος)
2. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν επηρεάσει σημαντικά την πολιτική ζωή και τις σχέσεις μεταξύ πολιτικών, ομάδων πίεσης και κοινού. (Σωστό/Λάθος)
3. Για ποιους λόγους οι ψηφιακές κοινότητες συμβάλλουν στη διαμόρφωση της ταυτότητας των χρηστών;
4. Οι ψηφιακές κοινότητες που δημιουργούνται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να ενισχύουν κοινωνικά κινήματα και δράσεις ακτιβισμού. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτή την άποψη;
5. Να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους η υπερβολική ενασχόληση με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να οδηγήσει το άτομο σε εθισμό και απομόνωση από τον πραγματικό κόσμο και τις πραγματικές ανθρώπινες σχέσεις, επηρεάζοντας αρνητικά την ψυχική και σωματική υγεία του, αλλά και την κοινωνικότητά του.

4.5. Η κοινή γνώμη και οι διαμορφωτές της

Προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- αναγνωρίσετε τον ρόλο των Μ.Μ.Ε. στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και της πολιτικής ατζέντας.

Λέξεις-κλειδιά: κοινή γνώμη - δημοσκόπηση - καθοδηγητές γνώμης

Η **κοινή γνώμη** αποτελεί έναν σύνθετο συνδυασμό απόψεων, πεποιθήσεων, και στάσεων που αντιπροσωπεύουν τον γενικό πληθυσμό ή την επικρατούσα άποψη μιας κοινωνίας και αφορούν σε μια σειρά από σημαντικά γεγονότα ή σε κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά ζητήματα.

Ο όρος κοινή γνώμη εμφανίζεται για πρώτη φορά στο πλαίσιο του κινήματος του Διαφωτισμού και συνδέεται με την πολιτική φιλοσοφία του φιλελευθερισμού στο τέλος του **17^{ου}** και **τον 18^ο αιώνα**. Την περίοδο αυτή η έννοια της κοινής γνώμης είναι συνδεδεμένη με τον *δημόσιο διάλογο και τη δημόσια αντιπαράθεση ιδεών που είχαν ως σκοπό την υπηρετήση του κοινού συμφέροντος*. Στο πλαίσιο αυτό, αποτέλεσε ένα σημαντικό **μέσο ελέγχου** της πολιτικής εξουσίας και **διαφάνειας** στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Αργότερα, **τον 19^ο αιώνα**, με την καθιέρωση της μαζικής δημοκρατίας η κοινή γνώμη κατανοείται ως η *έκφραση της εκλογικής πλειοψηφίας* μέσω των τακτικών εκλογών και των δημοψηφισμάτων. Έτσι, ξεκινά να αντιμετωπίζεται ως το σύνολο των απόψεων των πολιτών για διάφορα θέματα που απασχολούν την κοινωνία.

Κατά **τον 20^ο αιώνα** έγιναν προσπάθειες για τη μέτρηση και ποσοτικοποίηση της κοινής γνώμης μέσω της καθιέρωσης των **δημοσκοπήσεων**, διαμορφώνοντας την πιο σύγχρονη οπτική πάνω στην έννοια. Στο πλαίσιο αυτό, η μελέτη της κοινής γνώμης δίνει έμφαση στη μέτρηση της κυρίαρχης άποψης.

Η μέτρηση της κοινής γνώμης

Η **δημοσκόπηση** είναι μια ποσοτική ερευνητική μέθοδος η οποία χρησιμοποιεί προφορικές ή έγγραφες ή ηλεκτρονικές ερωταποκρίσεις, προκειμένου να αποτυπώσει τις γνώμες, τις στάσεις κ.λπ. των πολιτών πάνω σε ένα σημαντικό ζήτημα. Διενεργείται από εξειδικευμένους ερευνητές, οι οποίοι θέτουν τα ερωτήματα σε ένα επιλεγμένο και **αντιπροσωπευτικό** δείγμα ανθρώπων με σκοπό την **καταγραφή των απαντήσεών τους**, τη **στατιστική τους ανάλυση**, την **εξαγωγή συμπερασμάτων** και την **παρουσίασή τους στα Μ.Μ.Ε.**

Μέσω των δημοσκοπήσεων είναι δυνατή η παρακολούθηση των τάσεων και των αλλαγών στις απόψεις του κοινού. Έτσι,

- **οι πολιτικοί** τις χρησιμοποιούν συχνά για να κατανοήσουν τις προτιμήσεις των ψηφοφόρων και να χαράξουν την πολιτική και επικοινωνιακή στρατηγική τους.
- χρησιμοποιούνται από τις **επιχειρήσεις** για να διερευνήσουν τις ανάγκες των καταναλωτών προκειμένου να σχεδιάσουν στρατηγικές μάρκετινγκ και διαφήμισης.

Οι δημοσκοπήσεις, παρόλο που είναι χρήσιμες για τη μέτρηση της κοινής γνώμης, υπόκεινται σε **κριτική** και **αμφισβήτηση** για μια σειρά από λόγους, οι οποίοι μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

- η **αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος**: Ο συνολικός πληθυσμός μιας κοινωνίας περιλαμβάνει άτομα με διαφορετικά δημογραφικά, μορφωτικά, οικονομικά κοινωνικά χαρακτηριστικά κ.λπ. Το δείγμα του πληθυσμού που ερευνάται θα πρέπει να αντιπροσωπεύει με επάρκεια τις διαφορετικές αυτές ομάδες ατόμων, καταγράφοντας όλες τις διαφορετικές απόψεις.
- το **περιεχόμενο και η διατύπωση των ερωτήσεων**: Οι διατυπώσεις και οι λέξεις που χρησιμοποιούνται

στη διατύπωση των ερωτήσεων, αλλά και οι διαθέσιμες επιλογές απάντησης από τους ερευνητές, μπορούν να επηρεάσουν τα αποτελέσματα, καθιστώντας τα μη αξιόπιστα. Επιπλέον, η θεματολογία των ερωτήσεων μπορεί να μην επαρκεί για να αποτυπώσει σύνθετες απόψεις σε πολύπλοκα ζητήματα.

- **έλλειψη ενημέρωσης ή/και γνώσης.** Από πολλές έρευνες έχει προκύψει ότι οι περισσότεροι άνθρωποι εκφράζουν τη γνώμη τους πάνω σε δημόσια ζητήματα χωρίς να έχουν γνώση ή έναν βαθμό ενημέρωσης γι' αυτά. Επίσης, οι γνώμες μπορεί να βασίζονται σε κατασκευασμένες ή ψευδείς πληροφορίες των Μ.Μ.Ε. Κατά συνέπεια, τα αποτελέσματα της έρευνας γνώμης θα είναι μη έγκυρα.
- **μεταβλητότητα της γνώμης.** Η κοινή γνώμη είναι δυναμική και μπορεί να μεταβάλλεται εξαιτίας της ραγδαίας αλλαγής των κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών κ.λπ. συνθηκών σε τοπικό ή παγκόσμιο επίπεδο. Αυτό μπορεί να καθιστά κάποιες δημοσκοπήσεις ως ξεπερασμένες και άκυρες, καθώς διενεργήθηκαν σε διαφορετικό πλαίσιο.

Προκειμένου να διασφαλιστεί η εγκυρότητα και η αξιοπιστία των ερευνών της κοινής γνώμης, η πολιτεία έχει θεσμοθετήσει μια σειρά από **νόμους** που διέπουν τις εταιρίες δημοσκοπήσεων και έρευνας αγοράς.

Ο Σύλλογος Εταιριών Δημοσκόπησης και Έρευνας Αγοράς (ΣΕΔΕΑ) θέσπισε κώδικες δεοντολογίας και επαγγελματικής πρακτικής (sedeagr), που τα μέλη του οφείλουν να τηρούν, καθώς και μηχανισμούς ελέγχου της τήρησης αυτών.

Οι διαμορφωτές της κοινής γνώμης

Η κοινή γνώμη μπορεί να επηρεαστεί από μια σειρά παραγόντων. Σε αυτούς συγκαταλέγονται οι πολιτικοί, τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, οι εκδότες και οι δημοσιογράφοι. Επίσης, καθοδηγητές-διαμορφωτές γνώμης αποτελούν άτομα με κύρος που κατέχουν υψηλή κοινωνική, επαγγελματική ή ακαδημαϊκή θέση ή δημοφιλή άτομα που λειτουργούν ως πρότυπα στον χώρο των τεχνών, του αθλητισμού, της μόδας, της τεχνολογίας κ.λπ. Στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης συμβάλλουν επίσης:

- οι διανοούμενοι, οι ακαδημαϊκοί και οι ειδικοί, οι οποίοι μέσα από την επιστημονική γνώση και το κύρος τους επηρεάζουν τις αντιλήψεις μας σε σημαντικά κοινωνικά ζητήματα, όπως η υγεία, η εκπαίδευση και η πολιτική.
- οι διασημότητες και οι influencers (δημιουργοί περιεχομένου), που χάρη στη δημοφιλία και την ισχυρή παρουσία τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό τα καταναλωτικά πρότυπα, τις τάσεις μόδας, αλλά και τις απόψεις των νέων πάνω σε διάφορα θέματα.
- οι θρησκευτικοί ηγέτες και οι εκκλησιαστικές οργανώσεις, που επιδρούν σημαντικά στις αξίες και στον τρόπο ζωής πολλών ανθρώπων, κυρίως σε ζητήματα ηθικής, ανθρώπινων σχέσεων και στάσης απέναντι σε κοινωνικά προβλήματα.

- τα κοινωνικά κινήματα και οι ομάδες πίεσης, που μέσα από δράσεις, διαδηλώσεις και εκστρατείες ευαισθητοποιούν την κοινωνία και διεκδικούν αλλαγές σε θέματα, όπως η προστασία του περιβάλλοντος, τα ανθρωπίνια δικαιώματα και η κοινωνική δικαιοσύνη.

Οι πολιτικοί επηρεάζουν καθοριστικά τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης τόσο με τις αποφάσεις που παίρνουν στο επίπεδο της άσκησης της εξουσίας όσο και με την έκφραση εναλλακτικών απόψεων για την αντιμετώπιση των σημαντικών ζητημάτων που απασχολούν μια κοινωνία. Οι πολίτες διαμορφώνουν γνώμη με βάση το πόσο συμβατές είναι οι προτάσεις αυτές με τις αξίες, τις πεποιθήσεις και τα συμφέροντά τους.

Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση θετικής ή αρνητικής γνώμης για έναν/μία πολιτικό διαδραματίζουν η *διαχείριση της εικόνας του/της*, ο *τρόπος προβολής και δραστηριοποίησης του/της στα Μ.Μ.Ε.* και η *σύνδεση και αλληλεπίδραση με το κοινό του στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης*. Εκτός από την προσφυγή του στον ορθό λόγο, τα έγκυρα επιχειρήματα και την αποτελεσματική λήψη αποφάσεων, ένας/μία πολιτικός θα μπορούσε να καταφύγει στον λαϊκισμό, προκειμένου να επηρεάσει την κοινή γνώμη προς όφελός του/της.

Ο λαϊκισμός βασίζεται στην υιοθέτηση ενός πολιτικού λόγου που βασίζεται στην **επίκληση στο συναίσθημα και τα ένστικτα**, εγκωμιάζοντας και εκθειάζοντας τον «απλό» άνθρωπο, υποσχόμενος εύκολες και γρήγορες λύσεις σε δυσεπίλυτα ζητήματα. Τοποθετεί τον «αγνό» λαό στη θέση του θύματος, το οποίο απειλείται από τους «άλλους» αντιπάλους (με διαφορετική εθνική, φυλετική, ιδεολογική κ.λπ. ταυτότητα) και τον πολιτικό στη θέση του «μεσσία», ο οποίος εμφανίζεται ως ο μόνος που έχει τη θέληση και την ικανότητα να προσφέρει λύση στα προβλήματα του λαού.

Σημαντικό διαμορφωτή γνώμης αποτελούν τα **Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας**. Τα παραδοσιακά και ψηφιακά μέσα (βλ. 4.6) έχουν τη δυνατότητα να παρουσιάζουν ή να αναδεικνύουν γεγονότα, να δημοσιοποιούν θέσεις και απόψεις πάνω σε σημαντικά ζητήματα και αποτελούν έναν **δημόσιο χώρο αντιπαράθεσης ιδεών** και διαμόρφωσης στάσεων. Έτσι, επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο το κοινό αντιλαμβάνεται την κοινωνική πραγματικότητα και συμβάλλουν στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης.

Καθοριστικός είναι ο ρόλος των **δημοσιογράφων** στο κατά πόσο τα Μ.Μ.Ε. θα λειτουργήσουν στην κατεύθυνση της έγκυρης, αντικειμενικής και πολύπλευρης ενημέρωσης ή θα προβούν στην κατασκευή ειδήσεων και τη διαστρέβλωση των γεγονότων, προκειμένου να εξυπηρετήσουν ισχυρά οικονομικά, επιχειρηματικά ή πολιτικά συμφέροντα. Οι δημοσιογράφοι επηρεάζουν την κοινή γνώμη αφού:

- συγκαθορίζουν **ποια γεγονότα θα προβληθούν και ποια ζητήματα θα αναδειχθούν**, καθορίζοντας έτσι τα θέματα που θα βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος του κοινού.
- προσεγγίζουν τα γεγονότα, χρησιμοποιώντας επιλεγμένη **οπτική, γλώσσα και τρόπο αφήγησης**. Αυτό επιβάλλεται δεοντολογικά να γίνεται με τρόπο αμερόληπτο, αντικειμενικό και πολύπλευρο. Σε αντίθετη περίπτωση, δημιουργείται μια στρεβλή εικόνα των γεγονότων με αποτέλεσμα την εξαπάτηση και **χειραγώγηση** του κοινού.
- προωθούν τον **διάλογο και την ανταλλαγή απόψεων** μέσω συνεντεύξεων, προβολής θέσεων και αντιπαράθεσης μεταξύ πολιτικών και άλλων δημοσίων προσώπων. Έτσι, το κοινό επιλέγει τις απόψεις που είναι πιο κοντά στα προσωπικά πιστεύω και τα συμφέροντά του και διαμορφώνει αντίστοιχες στάσεις.

Τέλος, οι **δημοσκοπήσεις της κοινής γνώμης** ασκούν επίδραση στους πολίτες και λειτουργούν οι ίδιες ως διαμορφωτές της κοινής γνώμης. Ο βαθμός της εγκυρότητας και αξιοπιστίας τους, αλλά και ο *τρόπος με τον οποίο θα παρουσιαστούν τα στατιστικά αποτελέσματα από τα Μ.Μ.Ε.* μπορούν να επηρεάσουν άμεσα την αντίληψη του κοινού στα υπό έρευνα ζητήματα. Πολλά άτομα επιλέγουν να υιοθετήσουν εκ των υστέρων την κυρίαρχη άποψη του κοινού, καθώς νιώθουν πως με την επιλογή τους αυτή γίνονται αποδεκτοί από την πλειονότητα των ανθρώπων γύρω τους, αναπτύσσοντας έτσι την αίσθηση του «ανήκειν».

Δραστηριότητες

1. Οργανώστε ένα debate σε ένα σημαντικό ζήτημα της επικαιρότητας που θα επιλέξετε ως τάξη. Αφού καταγράψετε και παρουσιάσετε τις διαφορετικές απόψεις, αναρωτηθείτε με ποιον τρόπο αυτές έχουν διαμορφωθεί μέσω των Μ.Μ.Ε. ή άλλων διαμορφωτών γνώμης.
2. Σχεδιάστε μια δημοσκόπηση την οποία θα διεξάγετε στο σχολείο σας. Επιλέξτε ένα ζήτημα που απασχολεί τη μαθητική ή την ευρύτερη κοινότητά σας και δημιουργήστε ένα αντίστοιχο ερωτηματολόγιο. Εργαστείτε σε ομάδες για να επεξεργαστείτε και να παρουσιάσετε τα αποτελέσματα της έρευνάς σας.
3. Ερευνήστε τον ρόλο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην επιρροή της κοινής γνώμης εντοπίζοντας τα τρέχοντα θέματα και τις ενότητες (hashtags) που είναι δημοφιλή. Βρείτε τους χρήστες με τη μεγαλύτερη αλληλεπίδραση στα θέματα αυτά και συζητήστε τους λόγους της επιδραστικότητάς τους.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Η κοινή γνώμη αποτελεί έναν σύνθετο συνδυασμό απόψεων, πεποιθήσεων, και στάσεων που αντιπροσωπεύουν τον γενικό πληθυσμό ή την επικρατούσα άποψη μιας κοινωνίας. (Σωστό/Λάθος)
2. Η δημοσκόπηση είναι μια ποσοτική ερευνητική μέθοδος, η οποία χρησιμοποιεί προφορικές ή έγγραφες ή ηλεκτρονικές ερωταποκρίσεις, προκειμένου να αποτυπώσει τις γνώμες, τις στάσεις κ.λπ. των πολιτών πάνω σε ένα σημαντικό ζήτημα. (Σωστό/Λάθος)
3. Για ποιους λόγους οι δημοσκοπήσεις, παρόλο που είναι χρήσιμες για τη μέτρηση της κοινής γνώμης, υπόκεινται σε κριτική και αμφισβήτηση;
4. Οι πολιτικοί επηρεάζουν καθοριστικά τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, τόσο με τις αποφάσεις που παίρνουν στο επίπεδο της άσκησης της εξουσίας, όσο και με την έκφραση εναλλακτικών απόψεων για την αντιμετώπιση των σημαντικών ζητημάτων που απασχολούν μια κοινωνία. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτή τη διαπίστωση; Αιτιολογήστε την απάντησή σας δίνοντας και κάποια παραδείγματα.

4.6. Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και Ενημέρωσης

Προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- αναγνωρίζετε τον ρόλο των Μ.Μ.Ε. στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και της πολιτικής ατζέντας.

Λέξεις-κλειδιά: ενημέρωση - επικοινωνία - δημοκρατία - μέσα κοινωνικής δικτύωσης - ψευδείς ειδήσεις

Το 1938, ο διάσημος ηθοποιός και σκηνοθέτης Όρσον Γουέλς παρουσίασε στη ραδιοφωνική του εκπομπή μια δραματοποιημένη διασκευή του βιβλίου του Χ.Τ. Γουέλς «Ο πόλεμος των κόσμων». Η παρουσίαση έγινε με τέτοιο τρόπο, ώστε να μοιάζει με έκτακτα δελτία ειδήσεων που περιέγραφαν μια εισβολή Αρειανών στο Νιου Τζέρσεϊ των Η.Π.Α. Παρόλο που, πριν από τη ραδιοφωνική μετάδοση, είχε διευκρινιστεί ότι όλα τα πρόσωπα και τα γεγονότα ήταν φανταστικά, η αληθοφάνεια με την οποία είχε σκηνοθετηθεί η εκπομπή προκάλεσε πανικό και υστερία σε μεγάλη μερίδα των ακροατών της. Το ραδιόφωνο κυριαρχούσε στις ζωές των ανθρώπων εκείνης της εποχής, αποτελώντας τη βασική πηγή πληροφόρησης και διασκέδασής τους. Το παράδειγμα αυτό χρησιμοποιείται για να δείξει την επιρροή που έχουν τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (Μ.Μ.Ε.) και ενημέρωσης, στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων.

Οι προβληματισμοί που γεννά η μελέτη των Μ.Μ.Ε. και της επίδρασής τους στον σύγχρονο άνθρωπο είναι πολλοί και εύλογοι. Είναι, σήμερα, τα Μ.Μ.Ε. ανεξάρτητα ή καθοδηγούνται από πολιτικά συμφέροντα; Υπηρετούν τα συμφέ-

ροντα του ευρύτερου κοινού ή τα οικονομικά συμφέροντα των ιδιοκτητών τους; Υπηρετούν την ανάγκη των πολιτών για ελεύθερη και έγκυρη ενημέρωση ή αποτελούν όχημα προπαγάνδας; Συμβάλλουν στη συλλογική έκφραση, τον διάλογο ή αντίθετα προάγουν την ατομικότητα και οδηγούν στην αποξένωσή τους από το κοινωνικό σύνολο;

Επικοινωνία, στο πλαίσιο των κοινωνικών επιστημών, λέγεται η διαδικασία ανταλλαγής μηνυμάτων ή πληροφοριών μεταξύ ανθρώπων. Κατά τη διάρκειά της, «πομποί» και «δέκτες» εκπέμπουν και λαμβάνουν, αντίστοιχα, μηνύματα και πληροφορίες, εναλλάσσοντας στη συνέχεια τους ρόλους τους. Κατά τη διαδικασία αυτή, δημιουργούν **κοινά νοήματα, ερμηνείες και αντιλήψεις** που επηρεάζουν τη διαπροσωπική τους σχέση και τον μεταξύ τους τρόπο συμπεριφοράς.

Η μαζική επικοινωνία αφορά τη δημόσια, ανοικτή μετάδοση πληροφοριών, ιδεών και μηνυμάτων από έναν αποστολέα σε ένα μεγάλο και ποικιλόμορφο πλήθος αποδεκτών (συνήθως ανώνυμων και γεωγραφικά απομακρυσμένων). Έχει διαφορετική δυναμική σε σχέση με τη διαπροσωπική επικοινωνία, αφού στη μαζική επικοινωνία η αλληλεπίδραση μπορεί να είναι περιορισμένη (κυρίως στα παραδοσιακά Μ.Μ.Ε). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι δέκτες να μένουν απομονωμένοι και αποκομμένοι από την όλη διεργασία της επικοινωνίας, καταλήγοντας να αποτελούν μια παθητική και απομονωμένη μάζα, ένα «μοναχικό πλήθος». Βέβαια, τα σύγχρονα μέσα μαζικής επικοινωνίας, ιδίως τα ψηφιακά, προσφέρουν περισσότερες δυνατότητες έκφρασης του κοινού και αλληλεπίδρασής του με τους «πομπούς»-δημιουργούς περιεχομένου (π.χ. αντιδράσεις, σχόλια, κριτικές, άμεσα μηνύματα κ.λπ.). Η μαζική επικοινωνία παίζει σημαντικό ρόλο στην επιρροή της κοινής γνώμης (βλ. ενότητα 4.5), στη διαμόρφωση των προτύπων συμπεριφοράς και της αντίληψης του κοινού για την κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα.

Ο όρος Μ.Μ.Ε. αναφέρεται σε ένα πλήθος μέσων και τεχνολογιών που χρησιμοποιούνται για τη μαζική επικοινωνία. Περιλαμβάνει *παραδοσιακά μέσα*, όπως η *τηλεόραση, το ραδιόφωνο, οι εφημερίδες και τα περιοδικά, ο κινηματογράφος κ.λπ.* Με την αλματώδη ανάπτυξη της τεχνολογίας, προστέθηκαν *σύγχρονα μέσα* όπως το *διαδίκτυο, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και άλλες ψηφιακές πλατφόρμες* (βλ. ενότητα 4.4).

Ο σύγχρονος άνθρωπος στρέφεται στα Μ.Μ.Ε. προκειμένου:

- να πληροφορηθεί για τα γεγονότα που διαδραματίζονται γύρω του και να κατανοήσει τον κόσμο που τον περιβάλλει,
- να αναζητήσει συναισθηματική στήριξη και ασφάλεια μέσω της κοινωνικής αναγνώρισης και εκτίμησης,
- να διαφύγει σε έναν ονειρικό κόσμο, μακριά από το άγχος, τη μοναξιά και τα προβλήματα της καθημερινότητας.

Μ.Μ.Ε., «δημόσια σφαίρα» και δημοκρατία

Βασικό στοιχείο της δημοκρατίας αποτελεί η έγκυρη, πολύπλευρη και εις βάθος ενημέρωση των πολιτών για μια σειρά από σημαντικά θέματα. Έτσι, αποκτούν μια αντικειμενική εικόνα των προβλημάτων που απασχολούν την κοινωνία, καθώς και των πιθανών ορθολογικών πολιτικών λύσεων που μπορούν να εφαρμοστούν. Επιπλέον, θα μπορούν να διαμορφώσουν τη γνώμη και τις στάσεις τους, προκειμένου να εκφράσουν τις πεποιθήσεις τους μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες (π.χ. ψηφίσματα, διαδηλώσεις, συμμετοχή σε συλλόγους, συνδικάτα, οργανώσεις κ.ά.).

Η «**δημόσια σφαίρα**» είναι μια βασική έννοια στο έργο του Γ. Χάμπερμας, φιλοσόφου/κοινωνιολόγου, η οποία εστιάζει στη σημασία του **δημόσιου διαλόγου** ως βασικής προϋπόθεσης για τη λειτουργία της δημοκρατίας. **Αυτή η «σφαίρα» αποτελεί έναν χώρο στον οποίο οι πολίτες συναντώνται ελεύθερα, ανταλλάσσουν ιδέες και απόψεις.** Μέσα από αυτή τη συμμετοχή και τον διάλογο, οι πολίτες προωθούν τη συνεργασία και τη συναίνεση, με στόχο το κοινό καλό. Έτσι, διαμορφώνουν μια κοινή αντίληψη για τα πράγματα, μια «**κοινή γνώμη**» η οποία μπορεί να ασκήσει σημαντική επιρροή στη λήψη των πολιτικών αποφάσεων.

Τα Μ.Μ.Ε. αποτελούν έναν σημαντικό θεσμό για τη δημοκρατική λειτουργία της κοινωνίας και τη διαμόρφωση της «δημόσιας σφαίρας», καθώς:

- είναι υπεύθυνα για τη μετάδοση ειδήσεων και πληροφοριών στο ευρύτερο κοινό. Λειτουργώντας ως κανάλια δημόσιας και ελεύθερης ενημέρωσης των πολιτών, συμβάλλουν στη διαμόρφωση της «κοινής γνώμης».
- μπορούν να λειτουργήσουν ως όργανο ελέγχου της κρατικής εξουσίας. Στο πλαίσιο αυτό, από το 1787, ο φιλόσοφος Έντμουντ Μπερκ αποκάλεσε τον Τύπο την «4η εξουσία» – οι άλλες τρεις είναι η νομοθετική, η εκτελεστική και η δικαστική (βλ. ενότητα 6.1).

- μέσω της παρουσίασης των **δημοσκοπήσεων** (βλ. ενότητα 4.5), μεταφέρουν στους πολιτικούς, το κοινό και τα κέντρα λήψης αποφάσεων μια εικόνα για τις απόψεις και τις αντιλήψεις της κοινής γνώμης πάνω στα σημαντικά ζητήματα της επικαιρότητας.
- τα νέα ψηφιακά μέσα δίνουν τη δυνατότητα ελεύθερης και δημόσιας διατύπωσης θέσεων, σχολιασμού, ανταλλαγής ιδεών, διαλόγου και πολιτικών αντιπαραθέσεων (βλ. ενότητα 4.4).

Όμως, υπάρχουν προβληματισμοί στο κατά πόσο τα Μ.Μ.Ε. μπορούν να προσφέρουν αδέσμευτη, πολύπλευρη και ποιοτική πολιτική ενημέρωση στους πολίτες, εφόσον καλούνται να εξυπηρετήσουν τα οικονομικά και λοιπά συμφέροντα των ιδιοκτητών τους. Ως επιχειρήσεις, τα Μ.Μ.Ε. θα πρέπει να εξασφαλίσουν το μέγιστο δυνατό κέρδος, μέσω των μαζικών πωλήσεων του περιεχομένου τους και την προσέλκυση διαφημιζόμενων. Το γεγονός αυτό μπορεί να έχει αρνητικό αντίκτυπο στη δομή και την ποιότητα του «προϊόντος» (ενημερωτικού, πολιτικού, πολιτιστικού κ.λπ.) που καλούνται να «πουλήσουν» στο κοινό τους.

Προπαγάνδα και ψευδείς ειδήσεις στα Μ.Μ.Ε.

Σήμερα, τα Μ.Μ.Ε. μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως ισχυρά εργαλεία προπαγάνδας, λόγω της ικανότητας να μεταδίδουν τα μηνύματά τους σε μεγάλη εμβέλεια, καθώς και της δυνατότητάς τους να επηρεάζουν και να χειραγωγούν την κοινή γνώμη.

Ο όρος «προπαγάνδα» αναφέρεται στη συστηματική προώθηση, προσπάθεια επιβολής και διάδοση συγκεκριμένων απόψεων, ιδεολογιών, και δογμάτων με σκοπό τη διαμόρφωση ή την αλλαγή των απόψεων, των συναισθημάτων και των συμπεριφορών του κοινού. Βασικά γνωρίσματά της είναι ότι:

- πετυχαίνει τον στόχο της με προκατειλημμένο ή παραπλανητικό τρόπο, **ενισχύοντας τα αρνητικά συναισθήματα** του κοινού όπως ο φόβος, ο θυμός, η θλίψη, η ενοχή, η εκδίκηση κ.λπ.
- χρησιμοποιεί **λέξεις** (π.χ. «εμείς» και «αυτοί»), **συνθήματα** και **σύμβολα** (π.χ. εικόνες, πρόσωπα, σημαίες κ.ά.), που έχουν ως σκοπό να δημιουργήσουν **πόλωση, διαχωρισμό και αντιπαλότητα** μεταξύ των κοινωνικών ομάδων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η προπαγάνδα των φασιστικών και ολοκληρωτικών καθεστώτων του 20^{ου} αιώνα. Αυτή, χρησιμοποίησε μηνύματα με έντονη συναισθηματική και ιδεολογική χροιά, για να συσπειρώσει τις μάζες απέναντι σε έναν κοινό εχθρό, προκειμένου να εξασφαλίσει την υπακοή και την πίστη τους στο καθεστώς.

Ένα από τα εργαλεία της προπαγάνδας αποτελούν **οι ψευδείς ειδήσεις (fake news)**. Αυτές **αφορούν τις ανακριβείς ή παραποιημένες πληροφορίες που παρουσιάζονται ως πραγματικά γεγονότα.**

Τα Μ.Μ.Ε. μπορούν να συμβάλλουν στην προπαγάνδα και την κατασκευή και διάδοση ψευδών ειδήσεων, όταν:

- φέρνουν στο προσκήνιο (ή κατασκευάζουν) επιλεγμένα θέματα της επικαιρότητας, εις βάρος άλλων σημαντικότερων γεγονότων.
- παρουσιάζουν τα γεγονότα από συγκεκριμένες οπτικές γωνίες και όχι με έναν πολύπλευρο και σφαιρικό τρόπο απαλλαγμένο από προκαταλήψεις και στερεότυπα.
- προβάλλουν τις δικές τους υποκειμενικές ερμηνείες, με αποτέλεσμα τη χειραγωγή του κοινού τους, αφού το οδηγούν στη δημιουργία συγκεκριμένων εντυπώσεων και στάσεων.
- δημιουργούν ψευδείς ειδήσεις (στο πλαίσιο μιας ανεύθυνης και αντιδεοντολογικής δημοσιογραφίας), προκειμένου να εξυπηρετηθούν συγκεκριμένοι σκοποί ή συμφέροντα.
- αμελούν και παραλείπουν την επαλήθευση και τη δημοσιογραφική διασταύρωση στοιχείων οδηγώντας στην ακούσια διάδοση ψευδών ειδήσεων.

Η προπαγάνδα και οι ψευδείς ειδήσεις στην ψηφιακή εποχή

Στον κυβερνοχώρο, υπάρχει η δυνατότητα της ανεξέλεγκτης και απεριόριστης δημιουργίας και διάδοσης περιεχομένου από τους/τις χρήστες/-τριες των υπηρεσιών του. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αντιπροσωπεύουν ένα από τα κύρια κανάλια διάδοσης πληροφοριών οι οποίες είναι, σε μεγάλο ποσοστό, μεροληπτικού περιεχομένου, παραπλανητικές ή πλαστές. Ο ανυποψίαστος χρήστης είναι πιο πιθανό να αναπαραγάγει μια ψευδή είδηση παρά μια έγκυρη. Επιπλέον, μια σειρά από ψηφιακές εφαρμογές της τεχνητής νοημοσύνης μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διάδοση της προπαγάνδας και την κατασκευή ψευδών ειδήσεων.

Ειδικοί αλγόριθμοι μπορούν να:

- δημιουργήσουν αυτόματα, περιεχόμενο δημοσιεύσεων. Μέσω αλγορίθμων δημιουργίας κειμένου και επεξεργασίας φυσικής γλώσσας (NLP), δημιουργούν ψευδείς τίτλους ειδήσεων ή παραπλανητικά άρθρα.
- κατασκευάσουν παραπλανητικές εικόνες, ηχογραφήσεις και βίντεο (deepfakes). Χρησιμοποιούν με αληθοφανή τρόπο τα πρόσωπα και τη φωνή των ατόμων που στοχεύουν να πλήξουν ή παραποιούν ήδη υπάρχον υλικό.
- διασπείρουν αυτόματα, ψευδείς ειδήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Ειδικές εφαρμογές (bots) υποδύονται πραγματικούς χρήστες και συμβάλλουν στην αναπαραγωγή, τον σχολιασμό και την προώθηση της απήχησης των ψευδών δημοσιεύσεων.
- επεξεργαστούν και να αναλύσουν τεράστιο όγκο δεδομένων (big data) των χρηστών ιστοσελίδων και μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Στη συνέχεια, γίνεται αυτόματη κατηγοριοποίηση των χρηστών ανάλογα με το προφίλ τους (π.χ. χαρακτηριστικά, προτιμήσεις κ.λπ.) και τους προωθούνται ανάλογα προπαγανδιστικά μηνύματα.

Στον αντίποδα, η Τεχνητή Νοημοσύνη και οι αλγόριθμοι μηχανικής μάθησης, μπορούν να «εκπαιδευτούν» για να αναγνωρίζουν και να επισημαίνουν τις ψευδείς ειδήσεις, εντοπίζοντας συγκεκριμένα στοιχεία των δημοσιεύσεων που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση.

Τα Μ.Μ.Ε. ως διαμορφωτές καταναλωτικών στάσεων και συμπεριφορών

Τα Μ.Μ.Ε. έχουν σημαντική συμβολή στη δημιουργία των καταναλωτικών προτύπων και στάσεων που θα επικρατήσουν σε μια κοινωνία. Τα διαφημιστικά μηνύματα αποτελούν ένα σημαντικό κομμάτι του περιεχομένου τους, καθώς τα έσοδα που θα προκύψουν από αυτά καθορίζουν το κατά πόσο ένα μέσο θα είναι κερδοφόρο, άρα βιώσιμο και λειτουργικό. Ο τρόπος με τον οποίο γίνεται η διαφήμιση των προϊόντων μπορεί να είναι φανερός (π.χ. άμεση προβολή διαφημιστικών μηνυμάτων) ή συγκαλυμμένος (π.χ. προβολή προϊόντων μέσω κινηματογραφικών ταινιών ή τηλεοπτικών εκπομπών, ρεπορτάζ ή «επιστημονικών» άρθρων για θέματα υγείας, διατροφής κ.ά.).

Η δύναμη της διαφήμισης είναι καταλυτική στον σύγχρονο καταναλωτή, καθώς:

- απαντά στα προβλήματα και τα άγχη του σύγχρονου ανθρώπου και προτείνει λύσεις που κινούνται στο χώρο του ονείρου και της φαντασίωσης. Ένα διαφημιστικό μήνυμα μπορεί να δημιουργεί στον δέκτη την προσδοκία ότι, αν αγοράσει το προϊόν που του προβάλλεται, θα καταφέρει να βελτιώσει την εικόνα του ή τον τρόπο ζωής του.
- το διαφημιστικό μήνυμα αξιοποιεί πλήρως τα χαρακτηριστικά του μέσου προβολής που θα χρησιμοποιηθεί στην επικοινωνία του (π.χ. ήχος, βίντεο, κείμενο, αφήγηση κ.ά.). Επίσης, η γλώσσα, το ύφος και το περιεχόμενο διαμορφώνεται με σκοπό να έχει απήχηση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κοινού στο οποίο απευθύνεται (π.χ. ανάγκες, επιθυμίες, φύλο, ηλικία, κοινωνική θέση, επάγγελμα, κύρος, προσδοκίες κ.λπ.)
- το λανθάνον μήνυμα (αυτό που είναι κρυμμένο, που δεν γίνεται εύκολα αντιληπτό, που διαφεύγει της προσοχής) κάθε διαφήμισης είναι ότι, κατά κάποιο τρόπο, το ίδιο το προϊόν αποκτά δευτερεύουσα σημασία. Στην ουσία, αυτό που θα αποκτήσει ο αγοραστής του είναι μια καινούρια εμπειρία, ένας νέος τρόπος ζωής (lifestyle) και ένα όφελος που θα συνδέεται με τη χρήση του προϊόντος.

Δραστηριότητες

1. Συλλογιστείτε, έχοντας κατά νου πώς εννοεί τη «δημόσια σφαίρα» ο Χάμπερμας, πώς θα θέλατε να λειτουργεί αυτή σε μία κοινωνία που δεν θα διαθέτει τα λεγόμενα σύγχρονα μέσα ΜΜΕ. Δηλαδή, πώς θα θέλατε να αναπτύσσεται στο πλαίσιο της δημόσιας σφαίρας η επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων, αναφορικά με τα κοινωνικά και τα πολιτικά θέματα που τους απασχολούν; Μπορείτε, αν θέλετε, να γράψετε τις σκέψεις σας σε ένα κείμενο έκτασης περίπου 180 λέξεων και να το αναρτήσετε στην ψηφιακή σας τάξη.
2. Προσδιορίστε πώς θα θέλατε να λειτουργεί αυτή η δημόσια σφαίρα, αν αξιοποιούνταν στο πλαίσιο της και σύγχρονα ΜΜΕ. Μπορείτε και αυτού του σκέλους την απάντησή σας να την αποτυπώσετε σε ένα κείμενο 180 περίπου λέξεων το οποίο να αναρτήσετε, στη συνέχεια, στην e class.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Η κοινή γνώμη αποτελεί έναν σύνθετο συνδυασμό απόψεων, πεποιθήσεων, και στάσεων που αντιπροσωπεύουν την επικρατούσα άποψη μιας κοινωνίας. (Σωστό/Λάθος)
2. Η μαζική επικοινωνία αφορά τη δημόσια-ανοικτή μετάδοση πληροφοριών, ιδεών και μηνυμάτων από έναν αποστολέα σε ένα μεγάλο και ποικιλόμορφο πλήθος αποδεκτών (συνήθως ανώνυμων και γεωγραφικά απομακρυσμένων). (Σωστό/Λάθος)
3. Ο όρος Μ.Μ.Ε. αναφέρεται σε ένα πλήθος μέσων και τεχνολογιών που χρησιμοποιούνται για τη μαζική επικοινωνία. (Σωστό/Λάθος)

Σύνοψη/Ανακεφαλαίωση

Η κοινωνία των πολιτών περιλαμβάνει το σύνολο των οργανωμένων δράσεων και συλλογικοτήτων που δρουν ανεξάρτητα από το κράτος και την αγορά, με στόχο την προώθηση του κοινού καλού. Μορφές της αποτελούν οι μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ), τα συνδικάτα, οι εθελοντικές ομάδες, οι πολιτιστικοί σύλλογοι και τα κινήματα πολιτών. Αυτές, μέσω της συμμετοχής τους, ενισχύουν τη δημοκρατία, προάγουν την κοινωνική δικαιοσύνη και διεκδικούν λύσεις σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα. Η ενεργή κοινωνία των πολιτών λειτουργεί ως γέφυρα ανάμεσα στο κράτος και τον πολίτη, ενισχύοντας τη λογοδοσία και τη συμμετοχή στη δημόσια ζωή.

Τα κοινωνικά κινήματα και οι ΜΚΟ μπορούν μέσα από τη συλλογική δράση, την ενημέρωση και τη βοήθεια προς τους άλλους, να φέρουν αλλαγές, που κάνουν τον κόσμο μας πιο δίκαιο και ανθρώπινο. Είναι σημαντικό να καταλάβουμε ότι όλοι και όλες μπορούμε να συμμετέχουμε και να συμβάλλουμε σε αυτές τις προσπάθειες, ανεξάρτητα από το πόσο μικρή ή μεγάλη θα είναι η συνεισφορά μας.

Οι ομάδες συμφερόντων, οι ομάδες άσκησης επιρροής και οι ομάδες ενδιαφέροντος παίζουν καθοριστικό ρόλο στην κοινωνία μας. Μέσα από την οργάνωση, τη συνεργασία και τις δράσεις τους, μπορούν να επηρεάσουν σημαντικές αποφάσεις και να προωθήσουν τα συμφέροντα και τις απόψεις των μελών τους. Είναι σημαντικό να κατανοούμε πώς λειτουργούν αυτές οι ομάδες και πώς μπορούμε να συμμετέχουμε ή να υποστηρίξουμε τις προσπάθειές τους για έναν καλύτερο κόσμο.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και οι ψηφιακές κοινότητες ενθαρρύνουν την αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών τους. Στο πεδίο της πολιτικής, αποτελούν μέσο αντιπαράθεσης ιδεών, προώθησης αιτημάτων και οργάνωσης δράσεων. Από τη χρήση τους, όμως, προκύπτουν ζητήματα, όπως η προστασία της ανωνυμίας, της ιδιωτικότητας και της ελευθερίας της έκφρασης, ο έλεγχος της εγκυρότητας των πληροφοριών και η διαχείριση περιεχομένου που καλλιεργεί την πόλωση, τη μισαλλοδοξία και τις συγκρούσεις μεταξύ κοινωνικών ομάδων.

Η κοινή γνώμη αντικατοπτρίζει μια συλλογική στάση και θέση των πολιτών πάνω σε σημαντικά ζητήματα και γεγονότα δημόσιου συμφέροντος και δημόσιου ενδιαφέροντος. Σε μια δημοκρατική κοινωνία, η καταγραφή και η κατανόηση των διαφορετικών απόψεων του κοινού, συμβάλλει στον ουσιαστικό διάλογο, την κατανόηση και την συμπερίληψη. Ο βαθμός επιρροής της κοινής γνώμης από τους διαμορφωτές γνώμης, εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τις υπάρχουσες πολιτικές πεποιθήσεις, τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα, το μορφωτικό επίπεδο και την κριτική αντίληψη που διαθέτουν οι πολίτες.

Τα Μ.Μ.Ε. παίζουν σημαντικό ρόλο στη διάχυση πληροφοριών, αλλά και «προϊόντων» ψυχαγωγικού και πολιτιστικού περιεχομένου. Επηρεάζουν την κοινή γνώμη, διαμορφώνουν πρότυπα καταναλωτικής συμπεριφοράς και συμβάλλουν στην κατανόηση της κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας. Η προπαγάνδα και οι ψευδείς ειδήσεις μπορούν να εξαπατήσουν και να χειραγωγήσουν το κοινό. Τα Μ.Μ.Ε. έχουν την ευθύνη να παρέχουν αξιόπιστες, έγκυρες και αντικειμενικές πληροφορίες ενώ, παράλληλα, το κράτος πρέπει να ενισχύσει τους θεσμούς ελέγχου και διαφάνειας των Μ.Μ.Ε. προς όφελος του πολίτη.

Πολίτευμα - Κράτος - Νοοτροπίες - Κοινωνία

5.1. Πολιτικά συστήματα και πολιτικές νοοτροπίες

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- διακρίνετε τις διάφορες μορφές πολιτικών συστημάτων και να αναγνωρίζετε τα βασικά χαρακτηριστικά τους,
- διακρίνετε τις διάφορες μορφές πολιτικών νοοτροπιών και να αναγνωρίζετε τα βασικά χαρακτηριστικά της πολιτικής συμπεριφοράς,
- αναγνωρίζετε και να συνειδητοποιείτε τον ρόλο του πολιτεύματος στη διαμόρφωση της πολιτικής νοοτροπίας των ατόμων.

Λέξεις-κλειδιά: πολιτικά συστήματα - πολιτικές νοοτροπίες

Τέχνη και
Δημοκρατία

Οι κοινωνίες σε όλο τον κόσμο έχουν διάφορα πολιτικά συστήματα, δηλαδή τρόπους οργάνωσης και διακυβέρνησης του κράτους. Κάθε πολιτικό σύστημα έχει τις δικές του αρχές και λειτουργεί με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με τις πεποιθήσεις και τις αξίες που επικρατούν σε κάθε κοινωνία.

Η **δημοκρατία** είναι ένα από τα κυρίαρχα πολιτικά συστήματα. Σε μια δημοκρατία, οι πολίτες έχουν το δικαίωμα να ψηφίζουν και να επιλέγουν τους ηγέτες τους. Αυτή η διαδικασία διασφαλίζει ότι η εξουσία πηγάζει από τον λαό και ότι οι ηγέτες λογοδοτούν στους πολίτες. Τα κύρια χαρακτηριστικά της δημοκρατίας είναι η ελευθερία της έκφρασης και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Αντίθετα, σε ένα **αυταρχικό** ή **ολοκληρωτικό** πολιτικό σύστημα, η εξουσία είναι συγκεντρωμένη σε έναν ηγέτη ή σε μια μικρή ομάδα ανθρώπων. Οι πολίτες δεν έχουν την ίδια ελευθερία να εκφράζουν τις απόψεις τους ή να ψηφίζουν και συχνά υπάρχει περιορισμός στα δικαιώματα και τις ελευθερίες τους.

Η **μοναρχία** είναι ένα άλλο πολιτικό σύστημα, όπου η εξουσία ανήκει σε έναν μονάρχη, που συνήθως κληρονομεί τον θρόνο. Σε ορισμένες χώρες, η μοναρχία είναι απόλυτη, δηλαδή ο μονάρχης έχει πλήρη έλεγχο. Σε άλλες χώρες οι εξουσίες του μονάρχη περιορίζονται από το Σύνταγμα και τους νόμους.

Οι **πολιτικές νοοτροπίες** είναι οι στάσεις και οι απόψεις των ανθρώπων για το πώς πρέπει να λειτουργεί η πολιτική και το κράτος. Για παράδειγμα, κάποιοι άνθρωποι πιστεύουν στην ελευθερία και τη δικαιοσύνη και υποστηρίζουν τα δημοκρατικά συστήματα.

Πολιτικά
συστήματα
και πολιτικές
νοοτροπίες

5.1.1. ΕΙΔΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ: ΑΥΤΑΡΧΙΚΑ ΚΑΙ ΣΥΝΑΙΝΕΤΙΚΑ, ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΤΙΚΑ

Τα πολιτικά συστήματα είναι οι διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους οργανώνεται η εξουσία σε ένα κράτος. Κάθε πολιτικό σύστημα έχει τα δικά του χαρακτηριστικά και μπορεί να επηρεάζει την καθημερινή ζωή των πολιτών με διαφορετικούς τρόπους.

Αυταρχικά πολιτικά συστήματα είναι εκείνα στα οποία η εξουσία είναι συγκεντρωμένη σε ένα μόνο άτομο ή σε μια μικρή ομάδα ανθρώπων και οι πολίτες έχουν περιορισμένη συμμετοχή στις αποφάσεις, ενώ συχνά δεν έχουν τη δυνατότητα να εκφράζουν τις απόψεις τους ελεύθερα. Ο ηγέτης ή η ομάδα που κυβερνά μπορεί να παίρνει αποφάσεις χωρίς να λαμβάνει υπόψη τη γνώμη του λαού. Η καταστολή με τη συνδρομή του στρατού και της αστυνομίας και ο έλεγχος των μέσων ενημέρωσης είναι συνηθισμένες πρακτικές σε αυταρχικά συστήματα, καθώς οι ηγέτες προσπαθούν να διατηρήσουν την εξουσία τους, χωρίς να επιτρέπουν την αμφισβήτηση.

Συναινετικά πολιτικά συστήματα είναι εκείνα που βασίζονται στην έννοια της συναίνεσης, δηλαδή της συμφωνίας μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων. Στα συναινετικά συστήματα, οι αποφάσεις λαμβάνονται μέσα από συζήτηση και διαπραγμάτευση, ώστε να επιτευχθεί μια κοινά αποδεκτή λύση. Αυτά τα συστήματα είναι συνήθως πιο σταθερά, καθώς προσπαθούν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες όσο το δυνατόν περισσότερων πολιτών για να αποφευχθούν οι συγκρούσεις. Ένα παράδειγμα συναινετικού συστήματος είναι οι πολυκομματικές δημοκρατίες, όπου διαφορετικά πολιτικά κόμματα συνεργάζονται για το καλό της χώρας.

Ολοκληρωτικά πολιτικά συστήματα είναι αυτά στα οποία το κράτος ελέγχει πλήρως την οικονομία, την πολιτική, τα μέσα ενημέρωσης και την ιδιωτική ζωή των ανθρώπων. Η αντίθεση προς το «καθεστώς» δεν είναι ανεκτή, και συχνά χρησιμοποιείται βία και καταπίεση για να διατηρηθεί η εξουσία. Τα ολοκληρωτικά καθεστώτα επιδιώκουν να ελέγχουν και να κατευθύνουν τη συμπεριφορά των πολιτών, ώστε να εξασφαλίσουν πλήρη συμμόρφωση προς τις κρατικές ιδεολογίες.

Πλουραλιστικά πολιτικά συστήματα είναι εκείνα στα οποία υπάρχει ποικιλία απόψεων και συμφερόντων και όλοι έχουν τη δυνατότητα να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους και να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων. Σε ένα πλουραλιστικό σύστημα, υπάρχει χώρος για πολλές πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές ομάδες να συνεργάζονται ή να ανταγωνίζονται μεταξύ τους. Η ελευθερία του λόγου, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η δυνατότητα πολιτικής συμμετοχής για όλους είναι βασικά χαρακτηριστικά ενός πλουραλιστικού συστήματος.

Πώς λειτουργεί η Κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής - Πηγή: Ιστότοπος Καναλιού BBC

5.1.2. ΕΙΔΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΝΟΟΤΡΟΠΙΩΝ: ΑΝΟΙΚΤΕΣ/ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΕΣ, ΚΛΕΙΣΤΕΣ/ΑΥΤΑΡΧΙΚΕΣ

Οι πολιτικές νοοτροπίες είναι ο τρόπος που οι άνθρωποι σκέφτονται και αντιλαμβάνονται την πολιτική και τη διακυβέρνηση. Αυτές οι νοοτροπίες καθορίζουν τις απόψεις τους για το πώς πρέπει να λειτουργεί η πολιτεία, ποια δικαιώματα και ελευθερίες πρέπει να έχουν οι πολίτες και ποιοι πρέπει να είναι οι κανόνες της κοινωνίας. Υπάρχουν δύο κύριες κατηγορίες πολιτικών νοοτροπιών: οι ανοικτές ή φιλελεύθερες και οι κλειστές ή αυταρχικές.

Ανοικτές/φιλελεύθερες πολιτικές νοοτροπίες

Οι ανοικτές ή φιλελεύθερες πολιτικές νοοτροπίες στηρίζονται στην ιδέα της ελευθερίας και των δικαιωμάτων. Όσοι/-ες έχουν αυτή τη νοοτροπία πιστεύουν ότι όλοι οι πολίτες πρέπει να έχουν ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες, ανεξάρτητα από την καταγωγή, το φύλο, τη θρησκεία ή άλλους παράγοντες. Οι φιλελεύθερες νοοτροπίες υποστηρίζουν την ελευθερία του λόγου, την ελευθερία του τύπου και την ελευθερία της έκφρασης. Πρεσβεύουν ότι οι άνθρωποι πρέπει να μπορούν να εκφράζουν τις απόψεις τους χωρίς φόβο τιμωρίας και ότι το κράτος πρέπει να προστατεύει τα δικαιώματα όλων των πολιτών.

Στα φιλελεύθερα πολιτικά συστήματα, δίνεται μεγάλη έμφαση στη δημοκρατία και τη συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων. Οι φιλελεύθερες νοοτροπίες άνθρωποι υποστηρίζουν την ύπαρξη διαφορετικών πολιτικών κομμάτων και την ανταλλαγή ιδεών, γιατί πιστεύουν ότι αυτό οδηγεί σε μια πιο δίκαιη και ισορροπημένη κοινωνία. Επίσης, είναι υποστηρικτές της ατομικής ελευθερίας, που σημαίνει ότι κάθε άτομο έχει το δικαίωμα να κάνει τις δικές του επιλογές και να ζει όπως θέλει, αρκεί να μην βλάπτει τους άλλους. Οι φιλελεύθερες νοοτρο-

Πολιτικές
αντιλήψεις

πίες επίσης υποστηρίζουν την προάσπιση των ανθρωπίνων και των ατομικών δικαιωμάτων (στα οποία αναφερθήκαμε στο κεφάλαιο 1.1.2).

Κλειστές/αυταρχικές πολιτικές νοοτροπίες

Οι κλειστές ή αυταρχικές πολιτικές νοοτροπίες στηρίζονται στην ιδέα της τάξης, της πειθαρχίας και της αυστηρής εξουσίας. Οι άνθρωποι που έχουν αυτήν τη νοοτροπία πιστεύουν ότι το κράτος πρέπει να έχει ισχυρό έλεγχο και ότι η τάξη πρέπει να διατηρείται με αυστηρούς κανόνες και νόμους. Σε αυτά τα συστήματα, η εξουσία είναι συχνά συγκεντρωμένη σε ένα άτομο ή μια μικρή ομάδα και οι πολίτες έχουν περιορισμένα δικαιώματα να εκφράζουν τις απόψεις τους ή να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων.

Στις αυταρχικές νοοτροπίες, δεν υπάρχει ανεκτικότητα για τη διαφορετικότητα των απόψεων. Συχνά, οι κυβερνήσεις σε τέτοια συστήματα περιορίζουν την ελευθερία του λόγου και ελέγχουν τα μέσα ενημέρωσης, για να διατηρήσουν την εξουσία τους. Οι πολίτες δεν έχουν τη δυνατότητα να κρίνουν ή να αμφισβητούν την κυβέρνηση και οποιαδήποτε διαμαρτυρία μπορεί να κατασταλεί με βία ή καταπίεση. Οι άνθρωποι με αυταρχικές νοοτροπίες μπορεί να θεωρούν ότι η σταθερότητα και η ασφάλεια είναι πιο σημαντικές από την ελευθερία και τα δικαιώματα. Πιστεύουν ότι η ισχυρή εξουσία είναι απαραίτητη για να αποτρέψει το χάος και να διασφαλίσει την ευημερία της χώρας. Επίσης, μπορεί να υποστηρίζουν τη χρήση βίας ή αυστηρών μέτρων, για να επιβληθούν οι κανόνες και να προστατευτεί η κοινωνία από ό,τι θεωρούν απειλή.

Δραστηριότητες

1. Να χωριστείτε σε ομάδες των τεσσάρων για να αναζητήσετε πληροφορίες για τις διάφορες μορφές πολιτικών συστημάτων (π.χ. απολυταρχία, αναρχία, αριστοκρατία, δημοκρατία, δικτατορία, μοναρχία, δικτατορία, ολοκληρωτισμός, αυταρχισμός). Στη συνέχεια, να παρουσιάσετε στην τάξη (ενδεχομένως μέσα από μία παρουσίαση σε power point) τα αποτελέσματα των αναζητήσεών σας ως ομάδας (τα βασικά στοιχεία τους, πότε κι πού εμφανίστηκαν τα τελευταία 100-150 χρόνια κ.ά.).
2. Συνεργαζόμενοι/-ες με τον/τη διπλανό/-ή σας α) να βρείτε στοιχεία που να περιγράφουν τον χαρακτήρα και τον τρόπο λειτουργίας των αυταρχικών και των ολοκληρωτικών πολιτικών συστημάτων. Κατόπιν, β) να σκεφτείτε σε τι μοιάζουν αυτά τα συστήματα μεταξύ τους. Στη συνέχεια, γ) να βρείτε παραδείγματα χωρών που σήμερα ή στο παρελθόν είχαν τέτοια συστήματα. Ολοκληρώνοντας την εργασία σας, να ετοιμάσετε ένα power point για να την παρουσιάσετε μέσω αυτού, και να το αναρτήσετε στην ψηφιακή σας τάξη. Τέλος, απαντήστε και στο εξής ερώτημα: Βρήκατε μήπως στοιχεία για κάποια τέτοια πολιτικά συστήματα που εφαρμόστηκαν στη νεότερη Ελλάδα;

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Πλουραλιστικά πολιτικά συστήματα είναι εκείνα στα οποία υπάρχει ποικιλία απόψεων και συμφερόντων, και όλοι έχουν τη δυνατότητα να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους και να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων. (Σωστό/Λάθος)
2. Σε μια δημοκρατία, οι πολίτες έχουν το δικαίωμα να ψηφίζουν και να επιλέγουν τους ηγέτες τους. (Σωστό/Λάθος)
3. Να περιγράψετε τα αυταρχικά και τα συναινετικά πολιτικά συστήματα.
4. Να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους στις αυταρχικές νοοτροπίες, δεν υπάρχει ανεκτικότητα για τη διαφορετικότητα των απόψεων.

5.2. Κράτος και κοινωνία στο πλαίσιο της σύγχρονης δημοκρατίας

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- αναγνωρίζετε την αλληλεπίδραση μεταξύ πολιτικής νοοτροπίας και διακυβέρνησης,
- αναγνωρίζετε τα βασικά χαρακτηριστικά των εκλογικών συστημάτων,
- διακρίνετε τις διαφορές μεταξύ των τριών βασικών ειδών εκλογικών συστημάτων,
- περιγράψετε τη συνταγματικά προβλεπόμενη διαδικασία σχηματισμού κυβέρνησης.

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνία - δημοκρατικό κράτος - εκλογικά συστήματα.

Στη σύγχρονη δημοκρατία, το κράτος και η κοινωνία έχουν στενή αλληλεξάρτηση. Για να καταλάβουμε καλύτερα αυτήν τη σχέση, είναι σημαντικό να δούμε πώς λειτουργεί το κράτος, τι σημαίνει η κοινωνία, και πώς οι δύο αυτοί παράγοντες συνεργάζονται για το καλό όλων των πολιτών.

Το κράτος είναι ένας οργανισμός που έχει την εξουσία να νομοθετεί, να εφαρμόζει τους νόμους και να προστατεύει τους πολίτες του. Στη δημοκρατία, το κράτος είναι υπόλογο στους πολίτες του, οι οποίοι εκλέγουν τους αντιπροσώπους τους για να λαμβάνουν αποφάσεις για το κοινό καλό. Αυτή η διαδικασία εκλογής και λήψης αποφάσεων είναι το θεμέλιο της δημοκρατίας και εξασφαλίζει ότι η εξουσία δεν συγκεντρώνεται σε ένα μόνο άτομο ή μια μικρή ομάδα.

Η κοινωνία αποτελείται από όλους τους ανθρώπους που ζουν σε έναν συγκεκριμένο τόπο και μοιράζονται κοινούς κανόνες, αξίες και θεσμούς. Οι άνθρωποι σε μια κοινωνία συνεργάζονται και αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, δημιουργώντας κοινότητες και αναπτύσσοντας σχέσεις. Στη σύγχρονη δημοκρατία η κοινωνία έχει μεγάλη σημασία, γιατί οι πολίτες είναι αυτοί που καθορίζουν τη λειτουργία του κράτους μέσα από την ψήφο τους και τη συμμετοχή τους στα κοινά.

Η σχέση μεταξύ κράτους και κοινωνίας στη δημοκρατία βασίζεται στην αρχή ότι το κράτος πρέπει να εξυπηρετεί τους πολίτες του και να προστατεύει τα δικαιώματά τους. Για παράδειγμα, το κράτος φροντίζει να υπάρχουν νόμοι που προστατεύουν τα ατομικά δικαιώματα, όπως η ελευθερία του λόγου, η θρησκευτική ελευθερία και το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα. Ταυτόχρονα, οι πολίτες έχουν την ευθύνη να σέβονται τους νόμους και να συμβάλουν στη διατήρηση της τάξης και της ειρήνης στην κοινωνία.

Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της σύγχρονης δημοκρατίας είναι η συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων. Οι πολίτες δεν περιορίζονται μόνο στην ψήφο τους κάθε λίγα χρόνια, αλλά μπορούν επίσης να συμμετέχουν σε δημόσιες συζητήσεις, να εκφράζουν τις απόψεις τους και να πιέζουν για αλλαγές μέσα από ειρηνικές διαμαρτυρίες ή οργανώσεις. Η κοινωνία, με αυτόν τον τρόπο, έχει τη δύναμη να επηρεάζει την πολιτική και να διαμορφώνει το μέλλον της χώρας.

Στη δημοκρατία, το κράτος και η κοινωνία συνεργάζονται για να διασφαλίσουν ότι όλοι οι πολίτες έχουν ίσες ευκαιρίες και δικαιώματα. Το κράτος παρέχει υπηρεσίες, όπως η εκπαίδευση, η υγεία και η κοινωνική πρόνοια, οι οποίες βοηθούν τους ανθρώπους να έχουν μια καλή ποιότητα ζωής. Η κοινωνία, από την άλλη πλευρά, υποστηρίζει αυτές τις υπηρεσίες και φροντίζει να υπάρχει αλληλεγγύη και υποστήριξη μεταξύ των πολιτών.

Η σύγχρονη δημοκρατία δεν είναι τέλεια και αντιμετωπίζει προκλήσεις. Μερικές φορές το κράτος μπορεί να μην ανταποκρίνεται στις ανάγκες όλων των πολιτών, ή η κοινωνία μπορεί να είναι διαιρεμένη και να υπάρχουν ανισότητες. Ωστόσο, η δύναμη της δημοκρατίας είναι ότι επιτρέπει τη συνεχή βελτίωση και την αλλαγή μέσα από τη συμμετοχή και τη δράση των πολιτών.

Ωστόσο

5.2.1. ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

Ο τρόπος με τον οποίο μετατρέπονται οι ψήφοι κάθε κόμματος σε βουλευτικές έδρες είναι μια σύνθετη διαδικασία η οποία εξαρτάται από το εκλογικό σύστημα που εφαρμόζει η κάθε χώρα. Το εκλογικό σύστημα, επομένως, είναι η μέθοδος κατανομής των βουλευτικών εδρών μεταξύ των κομμάτων που μετέχουν στις εκλογές, με βάση τις ψήφους που πήραν στις εκλογές.

Τα εκλογικά συστήματα διακρίνονται σε τρεις βασικές κατηγορίες: στα πλειοψηφικά, τα αναλογικά και τα μεικτά.

Πλειοψηφικό είναι το σύστημα, στο οποίο σε κάθε εκλογική περιφέρεια εκλέγεται μόνο ο συνδυασμός ή το κόμμα που παίρνει την πλειοψηφία των ψήφων. Στη συνέχεια, τα πλειοψηφικά συστήματα διακρίνονται σε απόλυτης και σχετικής πλειοψηφίας. Στα απόλυτα πλειοψηφικά συστήματα εκλέγονται βουλευτές από το κόμμα που συγκέντρωσε πάνω από το 50% των ψήφων. Στα σχετικά πλειοψηφικά συστήματα εκλέγει βουλευτές το κόμμα που αναδείχθηκε πρώτο, ακόμη και αν συγκέντρωσε ποσοστό ψήφων μικρότερο του 50%. Τα πλειοψηφικά συστήματα εκλέγουν σταθερές και αυτοδύναμες κυβερνήσεις. Αλλά σε αυτά τα συστήματα δεν εκλέγονται στη Βουλή τα μικρά κόμματα.

Αναλογικό είναι το σύστημα, κατά το οποίο οι έδρες κάθε εκλογικής περιφέρειας κατανέμονται μεταξύ των συνδυασμών που μετέχουν στις εκλογές ανάλογα με τις ψήφους που έλαβε ο καθένας από αυτούς. Με άλλα λόγια, κάθε κόμμα καταλαμβάνει τόσες έδρες στη Βουλή, όσες αντιστοιχούν και στο ποσοστό των ψήφων που πήρε. Στην ουσία (αντίθετα από το πλειοψηφικό σύστημα) στο αναλογικό μετέχουν στην κατανομή των εδρών περισσότεροι συνδυασμοί. Από τη φύση του ένα αναλογικό σύστημα είναι συμβατό μόνο με πολυεδρικές περιφέρειες.

Όλα αυτά τα θέματα ρυθμίζονται από τον εκλογικό νόμο. **Στον εκλογικό νόμο καθορίζεται το εκλογικό μέτρο, ο ελάχιστος αριθμός των ψήφων δηλαδή που πρέπει να συγκεντρώσει ένα κόμμα για να εκλέξει έναν/μία βουλευτή.**

Το εκλογικό μέτρο μπορεί να είναι: α) ενιαίο ανά την επικράτεια (διαίρεση του αριθμού των έγκυρων ψηφοδελτίων ενός συνδυασμού δια του αριθμού των εδρών προς κατανομή), ή β) να διαφέρει ανά εκλογική περιφέρεια ανάλογα με τον αριθμό των εδρών της και τον αριθμό όσων πολιτών ψήφισαν σε αυτή.

Ο νόμος σε ένα αναλογικό σύστημα μπορεί να θέτει ελάχιστο ποσοστό ψήφων για έναν συνδυασμό (π.χ. 3% στην Ισπανία και την Ελλάδα, 10% στην Τουρκία) για να επιτρέψει στον συνδυασμό τη συμμετοχή του στην κατανομή ψήφων. Στα αναλογικά συστήματα οι έδρες κατανέμονται μεταξύ των συνδυασμών ανάλογα με τις ψήφους που έλαβε ο καθένας από αυτούς, άρα δεν εκλέγονται όλοι οι υποψήφιοι ενός συνδυασμού. Τα αναλογικά συστήματα προωθούν την αντιπροσώπευση και τον πλουραλισμό στη Βουλή, αφού ακόμη και τα μικρά κόμματα που ψήφισε μέρος του λαού, είναι πιθανό να εκλέξουν βουλευτές και να λάβουν έδρες στη Βουλή.

Η επιλογή των εκλεγόμενων υποψηφίων μπορεί να γίνει με τέσσερις τρόπους:

- **με επιλογή των κομμάτων που μετέχουν στις εκλογές (σύστημα λίστας - ισχύει στην Ισπανία):** Οι ψηφοφόροι επιλέγουν μόνο το πολιτικό κόμμα της προτίμησής τους, χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν τη σειρά των υποψηφίων στο ψηφοδέλτιο. Οι έδρες κατανέμονται στα κόμματα ανάλογα με τα ποσοστά που λαμβάνουν και οι υποψήφιοι εκλέγονται με τη σειρά που εμφανίζονται στη λίστα, όπως έχει καθοριστεί από το κόμμα.
- **με επιλογή του/της ψηφοφόρου (σταυρός προτίμησης - ισχύει στην Ελλάδα):** Οι ψηφοφόροι έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν συγκεκριμένους υποψήφιους από το ψηφοδέλτιο του κόμματος που στηρίζουν, τοποθετώντας έναν ή περισσότερους σταυρούς προτίμησης. Έτσι, διαμορφώνουν ουσιαστικά την κατάταξη των υποψηφίων και καθορίζουν ποιοι θα εκλεγούν, ανάλογα με τους σταυρούς που θα συγκεντρώσει ο καθένας.
- **με συνδυασμό των δύο τρόπων (ισχύει στο Βέλγιο):** Το εκλογικό σύστημα επιτρέπει τόσο την επιλογή ενός κόμματος όσο και την επιμέρους επιλογή συγκεκριμένων υποψηφίων από το ψηφοδέλτιο του ίδιου κόμματος. Αν ο ψηφοφόρος επιλέξει μόνο το κόμμα, η ψήφος θεωρείται ότι πηγαίνει στην κομματική λίστα όπως έχει οριστεί. Αν όμως επιλέξει υποψηφίους, η σειρά εκλογής προκύπτει και από την ατομική υποστήριξη που συγκεντρώνουν.
- **με ανοικτά ψηφοδέλτια (ισχύει στο Λουξεμβούργο):** Ο ψηφοφόρος μπορεί να δώσει την προτίμησή του σε υποψήφιους που μπορεί να ανήκουν σε διαφορετικά κόμματα (ψηφοφορία τύπου *panachage*). Είναι ένα σύστημα αναλογικής εκπροσώπησης, όπου οι ψηφοφόροι μπορούν να επιλέξουν μεμο-

Η Ευρώπη των Κυβερνήσεων συνεργασίας

Εθνικοί εκλογικοί κανόνες

νωμένους υποψηφίους από οποιοδήποτε κόμμα, αντί να περιορίζονται σε μια καθορισμένη λίστα υποψηφίων ενός κόμματος. Αυτό σημαίνει ότι οι ψηφοφόροι έχουν τη δυνατότητα να «ανακατεύουν» ή να «συνδυάζουν» υποψηφίους από διαφορετικά κόμματα, δίνοντας μεγαλύτερη ελευθερία στην ψηφοφορία.

Παρότι τα αναλογικά συστήματα έχουν ως πλεονέκτημα το ότι διαμορφώνουν βαθμιαία μια αντίληψη συνεργασίας και συναίνεσης μεταξύ των κομμάτων η οποία βασίζεται σε συμφωνίες και αμοιβαίες υποχωρήσεις, συχνά οδηγούν σε βραχύβιες κυβερνήσεις και σε κυβερνήσεις που δεν τολμούν να ρυθμίσουν με αποφασιστικό τρόπο κάποια κοινωνικά ή πολιτικά θέματα. Στο πλαίσιο αυτών των συστημάτων εάν το κόμμα με τις περισσότερες ψήφους δεν καταφέρει να σχηματίσει *αυτοδύναμη κυβέρνηση*, να συγκεντρώσει δηλαδή την πλειοψηφία των εδρών στη Βουλή, είναι πιθανόν να συνεργαστεί με κάποιο άλλο. Με αυτόν τρόπο θα σχηματιστεί μια **κυβέρνηση συνεργασίας**.

Επειδή τόσο τα αναλογικά, όσο και τα πλειοψηφικά εκλογικά συστήματα έχουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, συνήθως τα εκλογικά συστήματα είναι συνήθως μεικτά, δηλαδή συνδυάζουν στοιχεία και από τα δύο είδη συστημάτων.

Στις μέρες μας, αρκετές χώρες εφαρμόζουν **μεικτά συστήματα**. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ελλάδα. Το εκλογικό σύστημα που εφαρμόστηκε στις εκλογές της 17ης Μαΐου του 2012 είναι η **ενισχυμένη αναλογική**, ένα μεικτό σύστημα που **συνδυάζει στοιχεία απλής αναλογικής και πλειοψηφικού συστήματος**.

Η Ελλάδα, λοιπόν, ακολουθεί ένα μεικτό αναλογικό εκλογικό σύστημα, δηλαδή ένα σύστημα που συνδυάζει πλειοψηφικά και αναλογικά στοιχεία. Τα πλειοψηφικά αυτά στοιχεία είναι τα εξής: α) η μη δυνατότητα εισόδου στη Βουλή κόμματος το οποίο δεν έχει συγκεντρώσει το 3% των ψήφων στο σύνολο της επικράτειας, β) η χορήγηση 50 bonus εδρών στο πρώτο κόμμα και γ) η ύπαρξη μονοεδρικών περιφερειών (δηλαδή περιφερειών που εκλέγουν μόνο έναν/μία βουλευτή), στις οποίες αναγκαστικά αντιπροσωπεύεται μόνο το κόμμα που πλειοψηφεί. Για παράδειγμα, αν το πρώτο κόμμα επιτύχει ποσοστό ίσο ή μεγαλύτερο του 25%, παίρνει μπόνους 20 εδρών και επιπλέον μία έδρα για κάθε επιπλέον μισή μονάδα στο αποτέλεσμα. Το ανώτατο όριο του κλιμακωτού bonus είναι το 40%, ποσοστό που αντιστοιχεί στο μάξιμουμ των πενήντα εδρών. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση συνασπισμού κομμάτων. Έτσι, ένα κόμμα με ποσοστό γύρω στο 37% θα μπορεί να εξασφαλίσει αυτοδυναμία σε συνάρτηση και με άλλους παράγοντες, όπως ο αριθμός των κομμάτων που θα διαβούν το κατώφλι της Βουλής διασφαλίζοντας τουλάχιστον το απαραίτητο 3%. Αυτό σημαίνει ότι οι εκλογές διεξάγονται με βάση το ποσοστό των ψήφων που λαμβάνει κάθε κόμμα, αλλά το κόμμα που κερδίζει τις περισσότερες ψήφους λαμβάνει επιπλέον έδρες για να διασφαλίσει την κυβερνητική σταθερότητα.

Οι εκλογές είναι ένα από τα βασικά στοιχεία της δημοκρατίας και η νομοθεσία που τις διέπει πρέπει να είναι δίκαιη, διαφανής και αποτελεσματική. Η εκλογική νομοθεσία στην Ελλάδα καθορίζει τις διαδικασίες για την εγγραφή των ψηφοφόρων, την υποβολή των υποψηφιοτήτων, την οργάνωση της ψηφοφορίας και την καταμέτρηση των ψήφων. Επίσης, περιλαμβάνει διατάξεις για την προστασία της ελευθερίας της ψήφου και την πρόληψη της εκλογικής απάτης.

Η διαίρεση της Ελλάδας σε 13 Περιφέρειες.
Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

Εκλογικός Νόμος: Το εκλογικό σύστημα που ισχύει στην Ελλάδα δεν αναγράφεται στο Σύνταγμα. Το Σύνταγμα απλά καθορίζει ότι η εκλογική διαδικασία ορίζεται με συγκεκριμένο νόμο. Ο νόμος αυτός θεσπίζεται από τη Βουλή και ισχύει από τις μεθεπόμενες εκλογές. Υπάρχει η πιθανότητα να ισχύει από τις αμέσως επόμενες εκλογές μόνο εάν το σύνολο των βουλευτών που θα τον ψηφίσουν αποτελούν τα 2/3 των μελών της Βουλής.

5.2.2. ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΩΣ ΘΕΣΜΙΚΟΣ ΦΟΡΕΑΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Κοινωνικό
Κράτος
Δικαίου και
θεμελιώδη
δικαιώματα

Το δημοκρατικό κράτος είναι ένα σύστημα διακυβέρνησης που επιτρέπει στους πολίτες να συμμετέχουν ενεργά στη λήψη αποφάσεων και να έχουν λόγο για το πώς κυβερνάται η χώρα τους. Τα βασικά χαρακτηριστικά ενός δημοκρατικού κράτους είναι η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και η εξασφάλιση των συλλογικών αγαθών για όλους τους πολίτες.

Προστασία ατομικών δικαιωμάτων

Σε ένα δημοκρατικό κράτος, τα ατομικά δικαιώματα των πολιτών είναι «ιερά» και απαραβίαστα. Αυτά τα δικαιώματα περιλαμβάνουν την ελευθερία του λόγου, το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα, τη θρησκευτική ελευθερία και πολλά άλλα. Το κράτος έχει την ευθύνη να προστατεύει αυτά τα δικαιώματα και να διασφαλίζει ότι κανένας πολίτης δεν καταπιέζεται ή αντιμετωπίζεται άδικα. Για παράδειγμα, σε μια δημοκρατία, ο καθένας έχει το δικαίωμα να εκφράζει ελεύθερα την άποψή του, ακόμα κι αν αυτή διαφέρει από την άποψη των άλλων. Αυτό είναι σημαντικό, γιατί επιτρέπει την ελεύθερη ανταλλαγή ιδεών και απόψεων, στοιχείο απαραίτητο για τη λειτουργία μιας υγιούς κοινωνίας. Επιπλέον, το κράτος πρέπει να διασφαλίζει ότι οι πολίτες έχουν το δικαίωμα να ζουν με ασφάλεια και αξιοπρέπεια.

Συλλογικά ή δημόσια αγαθά

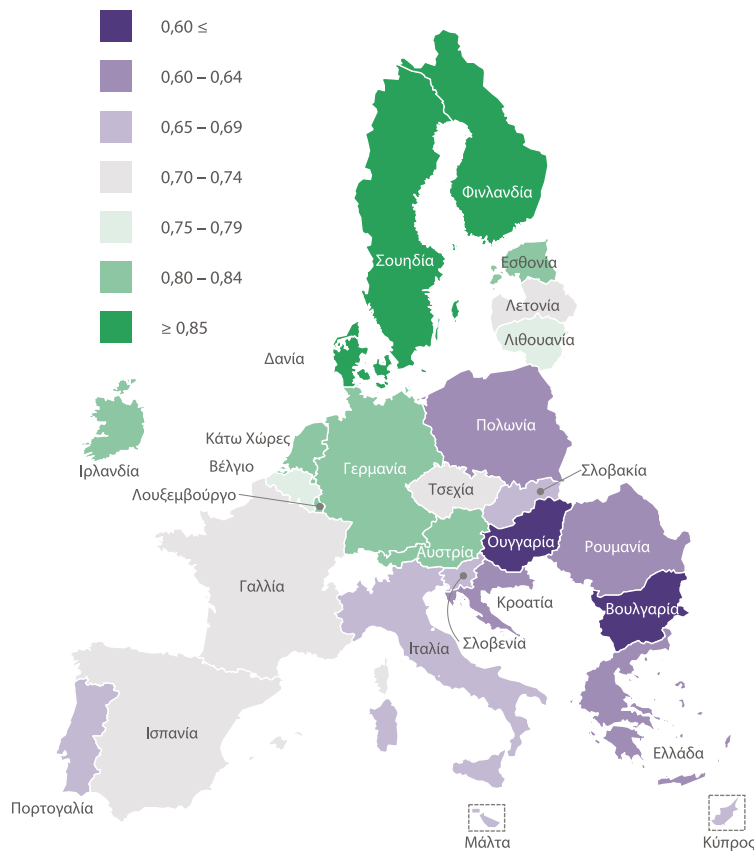
Το δημοκρατικό κράτος δεν προστατεύει μόνο τα ατομικά δικαιώματα, αλλά παρέχει και συλλογικά αγαθά, δηλαδή παροχές/υπηρεσίες που ωφελούν όλους τους πολίτες. Συλλογικά ή δημόσια αγαθά μπορεί να είναι η δημόσια εκπαίδευση, η υγεία, η ασφάλεια και οι υποδομές, όπως οι δρόμοι και οι δημόσιοι χώροι. Η δημόσια εκπαίδευση, για παράδειγμα, είναι ένα σημαντικό συλλογικό αγαθό που προσφέρει ίσες ευκαιρίες μάθησης σε όλους τους νέους, ανεξάρτητα από την οικονομική τους κατάσταση. Με αυτόν τον τρόπο, το κράτος συμβάλλει στην ανάπτυξη μορφωμένων και καταρτισμένων πολιτών. Η υγεία είναι ένα άλλο παράδειγμα συλλογικού αγαθού. Σε μια δημοκρατία, το κράτος πρέπει να διασφαλίζει ότι όλοι οι πολίτες έχουν πρόσβαση σε ποιοτική υγειονομική περίθαλψη. Αυτό σημαίνει ότι όποιος αρρωστήσει θα μπορεί να λάβει την κατάλληλη φροντίδα, ανεξάρτητα από το αν έχει χρήματα ή όχι.

Ισορροπία ατομικών δικαιωμάτων και συλλογικών ή δημόσιων αγαθών

Το δημοκρατικό κράτος πρέπει να βρει την ισορροπία μεταξύ της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων και της εξασφάλισης των συλλογικών αγαθών. Αυτό σημαίνει ότι ενώ το κράτος πρέπει να προστατεύει τις ελευθερίες του κάθε πολίτη, πρέπει επίσης να φροντίζει για το καλό όλων. Για παράδειγμα, το δικαίωμα στην ελευθερία του λόγου είναι πολύ σημαντικό, αλλά δεν σημαίνει ότι κάποιος μπορεί να χρησιμοποιεί αυτή την ελευθερία για να βλάψει άλλους ή να προκαλέσει μίσος. Το κράτος έχει το καθήκον να εξασφαλίσει ότι αυτή η ελευθερία ασκείται με υπευθυνότητα και να παρέχει το συλλογικό αγαθό ασφάλεια σε όλους τους πολίτες αδιακρίτως.

Ρόλος των πολιτών

Σε μια δημοκρατία, οι πολίτες δεν είναι απλώς αποδέκτες των αγαθών και των δικαιωμάτων που παρέχει το κράτος. Έχουν και οι ίδιοι ευθύνες. Οι πολίτες πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στη λήψη αποφάσεων, να σέβονται τους νόμους και να συνεισφέρουν στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής. Η ψήφος είναι ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία που έχουν οι πολίτες σε μια δημοκρατία. Μέσω της ψήφου, οι πολίτες επιλέγουν τους εκπροσώπους τους και επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων. Με αυτόν τον τρόπο συμβάλλουν στη διαμόρφωση της πολιτικής και κοινωνικής ζωής της χώρας τους.

Πηγή: World Justice Project – δείκτης κράτους δικαίου 2022, συνολική βαθμολογία. Όσο υψηλότερη είναι η συνολική βαθμολογία τόσο μεγαλύτερη θεωρείται η συμμόρφωση με τις αρχές του κράτους δικαίου.

Κατάταξη των κρατών μελών από άποψη κράτους δικαίου

Πηγή: Ιστότοπος European Court of Auditors

5.2.3. Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ/ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η πλουραλιστική κοινωνία είναι μια κοινωνία που αγκαλιάζει τη διαφορετικότητα. Σε μια τέτοια κοινωνία, οι άνθρωποι έχουν διαφορετικές απόψεις, θρησκείες, εθνικότητες και κουλτούρες. Αυτή η «ποικιλία» θεωρείται πλούτος για την κοινωνία, καθώς φέρνει νέες ιδέες, προοπτικές και πολιτισμικές εκφράσεις. Για παράδειγμα, σε μια πλουραλιστική κοινωνία ζουν άνθρωποι από διαφορετικές χώρες και κουλτούρες να ζουν μαζί. Κάθε ένας από αυτούς φέρνει τα δικά του έθιμα, τη δική του γλώσσα και τις δικές του παραδόσεις. Αυτή η ποικιλομορφία μπορεί να εμπλουτίσει την κοινωνία και να προσφέρει νέες ευκαιρίες για μάθηση και αλληλοκατανόηση.

Η δημοκρατία και ο πλουραλισμός είναι αλληλένδετα. Σε μια δημοκρατία, η διαφορετικότητα είναι κάτι που προστατεύεται και ενθαρρύνεται. Όλες/όλοι έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους και να διατηρούν τη δική τους ταυτότητα. Το κράτος έχει την ευθύνη να διασφαλίζει ότι αυτή η διαφορετικότητα δεν οδηγεί σε διακρίσεις ή συγκρούσεις, αλλά σε έναν πλουραλιστικό διάλογο, όπου όλοι μπορούν να συνυπάρχουν με σεβασμό.

Ο διάλογος είναι κεντρικός σε μια πλουραλιστική κοινωνία. Μέσα από τον διάλογο, οι άνθρωποι μπορούν να κατανοήσουν τις απόψεις και τις ανάγκες των άλλων και να βρουν κοινά σημεία για να συνεργαστούν. Αυτό δεν σημαίνει ότι όλες και όλοι πρέπει να συμφωνούν, αλλά ότι πρέπει να σέβονται τις διαφορές και να βρίσκουν τρόπους να ζουν μαζί ειρηνικά. Για παράδειγμα, σε μια πλουραλιστική κοινωνία, διαφορετικές θρησκευτικές κοινότητες μπορεί να έχουν διαφορετικές απόψεις για το τι είναι σωστό ή λάθος. Αντί να προσπαθούν να επιβάλλουν τις απόψεις τους στους άλλους, αυτές οι κοινότητες μπορεί να συζητούν τα θέματα και να βρίσκουν λύσεις που να ικανοποιούν όλες τις πλευρές. Μερικές φορές, οι διαφορετικές ομάδες μπορεί να έχουν συγκρουόμενα συμφέροντα ή να αισθάνονται ότι δεν λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες τους. Σε τέτοιες περιπτώσεις είναι σημαντικό

το κράτος και η κοινωνία να εργάζονται για να διασφαλίσουν ότι όλες και όλοι έχουν μια δίκαιη φωνή και ότι δεν υπάρχουν διακρίσεις.

Επίσης, η εκπαίδευση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην προώθηση του πλουραλισμού. Οι νέοι/-ες πρέπει να μάθουν να σέβονται και να εκτιμούν τη διαφορετικότητα, καθώς και να κατανοούν τη σημασία του διαλόγου και της συνεργασίας. Με αυτόν τον τρόπο, θα είναι καλύτερα προετοιμασμένοι να ζήσουν σε μια πλουραλιστική κοινωνία και να συμβάλουν στην αρμονική συνύπαρξη όλων των μελών της.

Ο πλουραλισμός μπορεί να φέρει καινοτομία και ανάπτυξη. Όταν άνθρωποι με διαφορετικές απόψεις εργάζονται μαζί, μπορούν να βρουν νέες λύσεις σε προβλήματα και να δημιουργήσουν κάτι μοναδικό.

Δραστηριότητα

Σκεφτείτε τι σημαίνει να ζείτε σε μια δημοκρατική, πλουραλιστική κοινωνία, όπου υπάρχουν διαφορετικές απόψεις, πολιτισμοί και τρόποι ζωής. Για ποιον λόγο είναι σημαντικό να σεβόμαστε αυτήν τη διαφορετικότητα; Έπειτα, δώστε ένα παράδειγμα από την καθημερινή ζωή που δείχνει πώς ο πλουραλισμός λειτουργεί για το καλό όλων.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Το εκλογικό σύστημα είναι η μέθοδος κατανομής των βουλευτικών (ή άλλου τύπου) εδρών μεταξύ των κομμάτων (και μεταξύ των υποψηφίων) που μετέχουν στις εκλογές, με βάση τις ψήφους που πήρε κάθε συνδυασμός. (Σωστό/Λάθος)
2. Το εκλογικό σύστημα της Ελλάδας είναι αναλογικό, με την εφαρμογή της ενισχυμένης αναλογικής. (Σωστό/Λάθος)
3. Χωριστείτε σε ομάδες των τριών. Κάποιες ομάδες θα σκεφτούν και θα σημειώσουν τα θετικά στοιχεία που έχει ένα απόλυτα αναλογικό εκλογικό σύστημα, ενώ κάποιες άλλες τα αρνητικά. Ορισμένες άλλες ομάδες θα εντοπίσουν και θα σημειώσουν τα θετικά στοιχεία που έχει κάθε πλειοψηφικό σύστημα, ενώ ορισμένες άλλες τα αρνητικά. Στη συνέχεια, μία από τις ομάδες που ασχολήθηκαν με τα θετικά των αναλογικών, θα αναπτύξει τις σημειώσεις της στην τάξη και μετά θα κάνει το ίδιο μία που ασχολήθηκε με τα αρνητικά τους. Κατόπιν, θα κάνει το ίδιο μία ομάδα που ασχολήθηκε με τα θετικά των πλειοψηφικών και, στο τέλος, θα παρουσιάσει τις σημειώσεις της μία ομάδα που εντόπισε τα αρνητικά τους.
Σε τι συμπέρασμα καταλήγετε; Ποια συστήματα είναι προτιμότερα; Τα αναλογικά, τα πλειοψηφικά ή τα μεικτά και γιατί κατά τη γνώμη σας;

5.3. Η αλληλεπίδραση ελληνικής πολιτείας και κοινωνίας

Προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- περιγράψετε τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας, που προκαλούν και εντείνουν την οικονομική εξάρτηση, την κυριαρχία των πολύ μικρών, οικογενειακών, επιχειρήσεων, και του συστήματος πολιτικής πατρωνίας και συντεχνιασμού.

Λέξεις-κλειδιά: *χαρακτηριστικά ελληνικής κοινωνίας - οικονομική εξάρτηση - μικρές-οικογενειακές επιχειρήσεις*

Μια μέρα
στη ζωή
της Αρχαίας
Αθήνας

Η ελληνική πολιτεία και η ελληνική κοινωνία είναι δύο έννοιες και δύο πραγματικότητες στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους. Η πολιτεία, δηλαδή το κράτος και οι θεσμοί του, είναι υπεύθυνη για τη διοίκηση και την οργάνωση της χώρας. Η κοινωνία, από την άλλη πλευρά, αποτελείται από άτομα που ζουν σε αυτήν τη χώρα και επηρεάζονται από τις αποφάσεις της πολιτείας. Η αλληλεπίδραση μεταξύ αυτών των δύο είναι σημαντική για την ανάπτυξη και την ευημερία της χώρας.

Η ελληνική πολιτεία είναι υπεύθυνη για τη λήψη αποφάσεων που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή των πολιτών. Αυτές οι αποφάσεις αφορούν διάφορους τομείς, όπως την εκπαίδευση, την υγεία, την οικονομία και τη δικαιοσύνη. Για παράδειγμα, η πολιτεία αποφασίζει πώς θα λειτουργούν τα σχολεία, ποιοι θα είναι οι κανόνες στους χώρους εργασίας και ποια μέτρα θα ληφθούν για την προστασία του περιβάλλοντος. Όμως, οι αποφάσεις

της πολιτείας δεν λαμβάνονται αυθαίρετα. Βασίζονται στις ανάγκες και στις επιθυμίες της κοινωνίας. Οι πολίτες έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους, είτε μέσω των εκλογών, είτε μέσω άλλων μορφών συμμετοχής, όπως οι διαδηλώσεις, οι ψηφοφορίες και οι συζητήσεις. Με αυτόν τον τρόπο, η πολιτεία αφουγκράζεται τι είναι σημαντικό για τους πολίτες και πώς θα ήταν σκόπιμο να ενεργήσει.

Σε όλες τις σύγχρονες κοινωνίες οι πολίτες συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων μέσω της δημόσιας διαβούλευσης. Η δημόσια διαβούλευση είναι η διαδικασία μέσω της οποίας οι πολίτες, οι φορείς και οι ενδιαφερόμενοι καλούνται να εκφράσουν απόψεις, προτάσεις ή αντιρρήσεις σχετικά με νομοσχέδια, πολιτικές ή έργα, πριν αυτά υλοποιηθούν. Στόχος της είναι να ενισχυθεί η διαφάνεια, η δημοκρατικότητα και η αποτελεσματικότητα των αποφάσεων. Μέσα από τη διαβούλευση, δίνεται η ευκαιρία να ληφθούν υπόψη οι ανάγκες και οι ανησυχίες της κοινωνίας, ώστε να βελτιωθεί το τελικό αποτέλεσμα.

Η κοινωνία αποτελεί τον κινητήριο μοχλό για πολλές από τις δράσεις της πολιτείας. Οι πολίτες, με τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους, καθορίζουν τις προτεραιότητες του κράτους. Όταν οι πολίτες αντιμετωπίζουν προβλήματα, όπως η ανεργία ή η φτώχεια, η πολιτεία καλείται να βρει λύσεις και να εφαρμόσει πολιτικές, που θα βοηθήσουν στην επίλυση αυτών των προβλημάτων. Επιπλέον, οι πολίτες συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνική ζωή και την ανάπτυξη της χώρας. Οι πολίτες με την εργασία τους, τις ιδέες τους και τη συμμετοχή τους στην κοινωνία των πολιτών συμβάλλουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής για όλους. Όταν οι πολίτες συνεργάζονται και δρουν συλλογικά, μπορούν να πετύχουν σημαντικές αλλαγές, που βελτιώνουν την κοινωνία συνολικά.

Η αλληλεπίδραση μεταξύ πολιτείας και κοινωνίας είναι συνεχής και δυναμική. Η πολιτεία παίρνει αποφάσεις με βάση τις ανάγκες της κοινωνίας, αλλά και η κοινωνία διαμορφώνεται από τις πολιτικές και τους νόμους που εφαρμόζει η πολιτεία. Αυτή η σχέση είναι αμφίδρομη: η πολιτεία επηρεάζει την κοινωνία και η κοινωνία επηρεάζει την πολιτεία. Ένα καλό παράδειγμα αυτής της αλληλεπίδρασης είναι οι αλλαγές στους νόμους για την εκπαίδευση. Όταν η κοινωνία ζητά καλύτερη εκπαίδευση για τα παιδιά, η πολιτεία μπορεί να αναθεωρήσει το εκπαιδευτικό σύστημα και να εισαγάγει νέα προγράμματα ή νέους κανόνες. Από την άλλη, όταν η πολιτεία εφαρμόζει νέα μέτρα στην εκπαίδευση, αυτά επηρεάζουν την καθημερινή ζωή των μαθητών/-τριών και των εκπαιδευτικών, δημιουργώντας νέες προκλήσεις και ευκαιρίες. Επιπλέον, η αλληλεπίδραση αυτή μπορεί να παρατηρηθεί και σε λοιπά κοινωνικά θέματα, όπως η ισότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Όταν η κοινωνία διεκδικεί δικαιώματα και απαιτεί δίκαιη μεταχείριση για όλες και όλους, η πολιτεία μπορεί να ανταποκριθεί με την εφαρμογή νόμων που προστατεύουν τα δικαιώματα των μειονοτήτων ή προωθούν την ισότητα μεταξύ των φύλων.

5.3.1. ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ: ΠΕΛΑΤΕΙΟΚΡΑΤΙΑ, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΟΚΡΑΤΙΑ, ΑΝΑΡΧΟΣ ΑΤΟΜΙΚΙΣΜΟΣ, ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΗΣ ΜΙΚΡΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ

Τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας και του ελληνικού πολιτικού συστήματος αντικατοπτρίζουν την ιστορία, τον πολιτισμό, και τις κοινωνικές διαμάχες, που έχουν διαμορφώσει τη χώρα. Στην ελληνική κοινωνία, παρατηρούνται χαρακτηριστικά, όπως η πελατειοκρατία, η οικογενειοκρατία, ο άναρχος ατομικισμός, η κυριαρχία της μικρής ιδιοκτησίας και των οικογενειακών επιχειρήσεων, καθώς επίσης και η οικονομική και πολιτική εξάρτηση.

Η πελατειοκρατία αναφέρεται στην επικράτηση της πρακτικής, όπου η απόκτηση εξουσίας συνδέεται στενά με ένα δίκτυο πελατειακών σχέσεων. Η πελατειοκρατία αναφέρεται σε μια κατάσταση όπου η εξουσία και ο έλεγχος επηρεάζονται από ένα δίκτυο πελατών, δηλαδή ατομικών ή ομαδικών συμφερόντων που εξασφαλίζουν προνόμια και προνομιούχες θέσεις στο κράτος. Η πελατειοκρατία αναπτύσσεται συχνά σε συνθήκες όπου η διαφθορά, η ανισότητα και η έλλειψη διαφάνειας χαρακτηρίζουν τον κρατικό μηχανισμό. Η αντιμετώπιση της πελατειοκρατίας απαιτεί σταθερότητα, διαφάνεια, ενίσχυση του κανονιστικού πλαισίου και ενεργή συμμετοχή των πολιτών. Είναι καθήκον όλων μας να αναζητήσουμε και να προωθήσουμε μια πραγματική δημοκρατία, όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται με βάση τον νόμο και όχι τα στενά συμφέροντα λίγων.

Οι οικογενειακές επιχειρήσεις στην Ευρώπη

Εξέλιξη Κύκλου Εργασιών Επιχειρήσεων Λιανικού Εμπορίου (2023)

Η λέξη «οικογενειοκρατία» αναδεικνύει μια πραγματικότητα, όπου η οικογένεια κατέχει κυρίαρχο ρόλο στη λήψη αποφάσεων και στην οργάνωση της κοινωνίας. Παρά το γεγονός ότι η οικογένεια αποτελεί θεμέλιο λίθο της κοινωνίας, η υπερβολική της επιρροή μπορεί να εξελιχθεί σε μορφή οικογενειοκρατίας, με αρνητικές συνέπειες

για τη δημοκρατία και την ισορροπία της κοινωνίας. Στην ουσία, οικογενειοκρατία έχουμε όταν εναλλάσσονται στην εξουσία τα μέλη μιας ή λίγων οικογενειών. Στον πυρήνα αυτού του φαινομένου βρίσκεται η συγκέντρωση εξουσίας και επιρροής σε έναν περιορισμένο αριθμό ατόμων μέσα στην οικογένεια. Στο πλαίσιο της οικογενειοκρατίας, η προαγωγή και η επιβίωση συχνά συνδέονται με την οικογενειακή καταγωγή, αντί να βασίζονται στην ικανότητα, την αξιοκρατία και τη διαφάνεια. Αυτό μπορεί να οδηγήσει την κοινωνία σε ανισότητες και ανασφάλεια, εμποδίζοντας την ανάπτυξη νέων ιδεών και την προώθηση της καινοτομίας. Η οικογενειοκρατία δεν αφορά μόνο την εξουσία ή τη διακυβέρνηση, αλλά και την προνομιακή πρόσβαση σε θέσεις και οφέλη λόγω οικογενειακών σχέσεων.

Ο άναρχος ατομικισμός χαρακτηρίζεται από την έλλειψη οργανωμένης κοινωνικής συνεργασίας και συντονισμού. Στην ελληνική κοινωνία αυτό εκδηλώνεται

με την έμφαση στην ατομική επιτυχία και την αδυναμία σε συστηματική οργάνωση για κοινωνικούς σκοπούς. Στον σύγχρονο κόσμο, η έννοια του ατομικισμού εμπλέκεται συχνά με την έννοια της αναρχίας. Ωστόσο, ο άναρχος ατομικισμός αποτελεί μια προκλητική προσέγγιση που εξερυνά την ιδέα της ελευθερίας μέσα από την απόρριψη των θεσμών και των κοινωνικών περιορισμών.

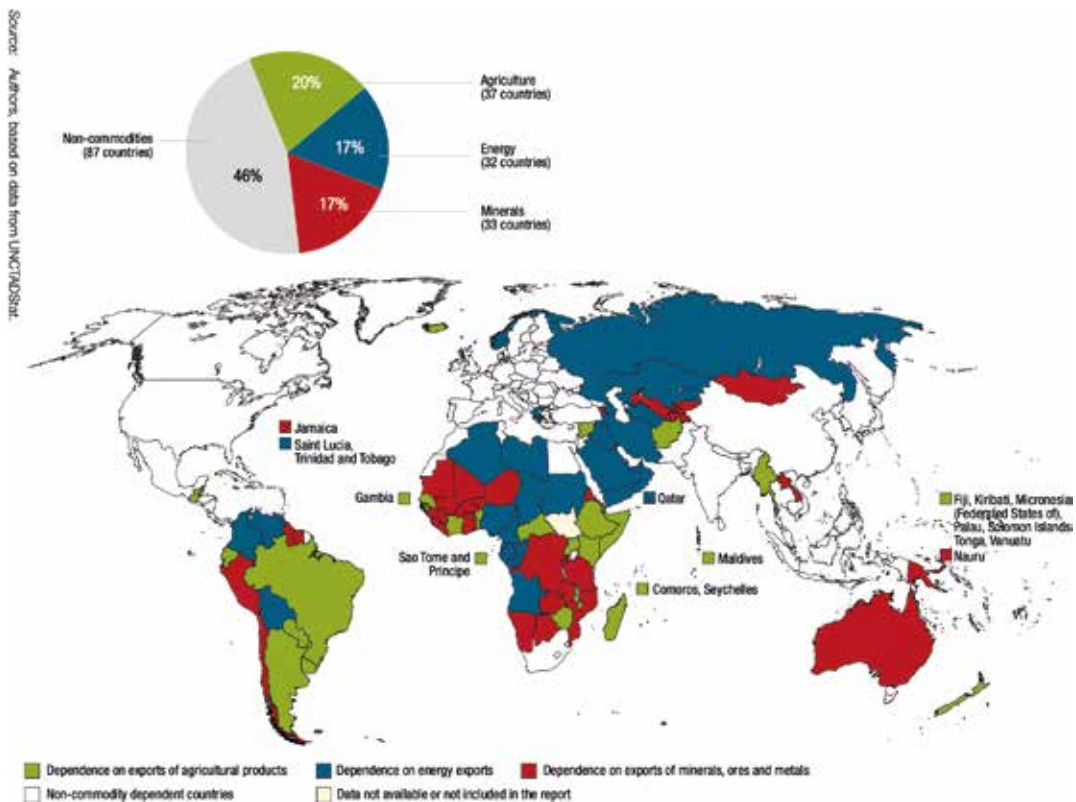
Στην Ελλάδα υπάρχει η τάση για την ύπαρξη μικρών επιχειρήσεων και την κυριαρχία της μικρής ιδιοκτησίας. Αυτό επηρεάζει τον οικονομικό τομέα και τη δομή της αγοράς εργασίας. Ο ορισμός των **μικρομεσαίων επιχειρήσεων** με βάση την Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρησιμοποιείται και από τους ελληνικούς φορείς. Την πλειονότητα των επιχειρήσεων αποτελούν οι πολύ μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούν λιγότερους από 10 εργαζόμενους. Στις επιχειρήσεις αυτής της τάξης μεγέθους είναι ζωτικής σημασίας η επένδυση στη γνώση και στις δεξιότητες, ώστε να υπάρχει δημιουργία αλλά και εξέλιξη και, κατά συνέπεια, ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις είναι στις περισσότερες περιπτώσεις προσωποπαγείς και **οικογενειακές**. Αυτές οι ιδιότητες προσδίδουν ισχυρά πλεονεκτήματα και παράλληλα δημιουργούν λίγα, αλλά σημαντικά, μειονεκτήματα στην καθημερινή λειτουργία και την ανάπτυξη των πολύ μικρών επιχειρήσεων.

Η απασχόληση σε μικρές, μεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η οικονομική και πολιτική εξάρτηση αναφέρεται στην κατάσταση στην οποία μια χώρα, ή ακόμα και ένα άτομο, βρίσκεται υπό την επίδραση ή τον έλεγχο κάποιου άλλου οικονομικά ή πολιτικά. Στην οικονομική εξάρτηση, μια χώρα μπορεί να εξαρτάται από άλλες χώρες λόγω εμπορικών σχέσεων, επενδύσεων ή χρέους. Εάν μια χώρα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από εισαγωγές για τα αγαθά και τις υπηρεσίες της, η οικονομική της σταθερότητα μπορεί να επηρεαστεί από τις οικονομικές εξελίξεις σε άλλες χώρες. Στην πολιτική εξάρτηση, μια χώρα μπορεί να εξαρτάται από άλλες χώρες λόγω γεωπολιτικών συμφερόντων, συμμαχιών ή διπλωματικών σχέσεων. Οι χώρες που εξαρτώνται πολιτικά μπορεί να υποχρεώνονται να παίρνουν υπόψη τα συμφέροντα άλλων χωρών στις πολιτικές τους αποφάσεις. Η εξάρτηση αυτή μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στην αυτονομία και την ελευθερία μιας χώρας ή ενός ατόμου, καθώς επιφέρει εξάρτηση από εξωτερικούς παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν τις αποφάσεις και τις δυνατότητες λειτουργίας.

Επιπλέον, το σύστημα πολιτικής πατρωνίας και συντεχνιασμού αποτελεί ένα πολύπλοκο και συχνά διακριτικό μοντέλο οργάνωσης και λειτουργίας στην πολιτική και κοινωνική σφαίρα. **Η πατρωνία** αναφέρεται στο σύστημα όπου η πρόσβαση σε πόρους, εξουσία και ευκαιρίες εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από προσωπικές σχέσεις, ενώ **ο συντεχνιασμός** επικεντρώνεται στην οργανωμένη συνεργασία μεταξύ επαγγελματιών ίδιου αντικειμένου. Αυτά τα δύο στοιχεία συχνά εντοπίζονται σε πολιτικά συστήματα και κοινωνίες όπου η επιρροή των προσωπικών σχέσεων είναι κρίσιμη για τη λήψη αποφάσεων και την κατανομή των πόρων. Η ρίζα του φαινομένου βρίσκεται στα προεπαναστατικά χρόνια.

Η κατανομή των κρατών βάσει της οικονομικής τους εξάρτησης σε εξαγωγές συγκεκριμένων εμπορευμάτων.

Πηγή: Ιστότοπος Offline Post

Κατά την περίοδο πριν από την Επανάσταση του 1821, οι Έλληνες αντιμετώπιζαν σημαντικά εμπόδια στη διαμόρφωση πολιτικών κομμάτων, κυρίως λόγω σειράς ιστορικών, κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων:

- Έλλειψη εθνικής ενότητας: Ο ελληνικός πληθυσμός ήταν διασκορπισμένος σε διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές, οι οποίες βρίσκονταν υπό την κυριαρχία των Οθωμανών, των Ενετών ή άλλων δυνάμεων, γεγονός που εμπόδιζε την ύπαρξη ενός ενιαίου εθνικού και διοικητικού πλαισίου.
- Απουσία πολιτικής παράδοσης: Η μακρόχρονη απουσία ανεξάρτητου ελληνικού κράτους είχε ως συνέπεια την έλλειψη θεσμών και δομών που θα μπορούσαν να στηρίξουν τη δημιουργία πολιτικών κομμάτων ή οργανωμένων πολιτικών κινημάτων.
- Κοινωνικές και τοπικές αντιθέσεις: Οι έντονες διαφοροποιήσεις μεταξύ κοινωνικών τάξεων (όπως οι κοτζαμπάσηδες, οι έμποροι και οι αγρότες) και οι τοπικές αντιπαλότητες λειτουργούσαν αποτρεπτικά για τη διαμόρφωση ενιαίας πολιτικής έκφρασης.
- Κατασταλτικός ρόλος της Οθωμανικής διοίκησης: Κάθε προσπάθεια συλλογικής πολιτικής οργάνωσης θεωρούνταν απειλητική για την τάξη και την εξουσία και καταπινιγόταν άμεσα και βίαια από τις οθωμανικές αρχές.

Γι' αυτό, αντί για κόμματα, εμφανίστηκαν μυστικές οργανώσεις, όπως η Φιλική Εταιρεία, που δρούσαν στα κρυφά και στόχευαν κυρίως στην οργάνωση της Επανάστασης.

Υπήρχε όμως μια άλλη μορφή υποστήριξης των συμφερόντων τους, τα πελατειακά δίκτυα (π.χ. συντεχνίες-οικογένειες). Αυτά οδηγούσαν τους υπηκόους να καταφεύγουν σε μη κρατικούς φορείς, οι οποίοι θα τους παρείχαν τη στοιχειώδη ασφάλεια. Ο πρώτος φορέας ήταν η ευρύτερη οικογένεια. Κάθε οικογένεια συνδεόταν οριζόντια με άλλες οικογένειες και κάθετα με πάτρωνες-προστάτες και τις οικογένειες τους, που είχαν υψηλότερη κοινωνική θέση. Στην Πελοπόννησο, για παράδειγμα, κατά την περίοδο 1715-1821 αναπτύχθηκαν δύο μεγάλα δίκτυα πατρωνίας, στην κορυφή των οποίων βρίσκονταν οικογένειες προκρίτων. Ανάμεσα σ' αυτές επικρατούσε έντονος ανταγωνισμός για την άσκηση επιρροής σε όλα τα επίπεδα της δημόσιας ζωής και για την κατάληψη των κρίσιμων θέσεων. Γενικότερα, τα δίκτυα πατρωνίας δεν λειτουργούσαν κάτω από τους ίδιους όρους και δεν ανταποκρίνονταν στις ίδιες ανάγκες με τα κατοπινά κόμματα.

Σήμερα, στο πλαίσιο της **πατρωνίας**, οι προσωπικές σχέσεις, οι οικογενειακοί δεσμοί και οι συνδέσεις με ισχυρούς ανθρώπους (πάτρωνες) καθορίζουν συχνά την πορεία της καριέρας ενός ατόμου. Σε αυτό το σύστημα,

η πρόσβαση σε κυβερνητικές θέσεις, επιχειρηματικές ευκαιρίες και άλλους πόρους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ικανότητα ενός ατόμου να αναπτύξει και να διατηρήσει στενές σχέσεις με αυτούς που διαθέτουν εξουσία.

Οι πάτρωνες είναι συχνά πολιτικοί, επιχειρηματίες ή άλλοι κοινωνικοί ηγέτες που μπορούν να παρέχουν υποστήριξη, προστασία και ευκαιρίες σε εκείνους που εξαρτώνται από αυτούς. Σε αντίθεση, η έλλειψη τέτοιων σχέσεων μπορεί να οδηγήσει σε απομόνωση και δυσκολίες στην επίτευξη επιτυχίας ή πρόσβασης σε ευκαιρίες. Σε κάποιες περιπτώσεις, η πατρωνία μπορεί να έχει θετικές πτυχές, όπως τη μεταβίβαση γνώσεων ή εμπειριών από τον έμπειρο στον νεότερο. Ωστόσο, όταν χρησιμοποιείται για να επιβεβαιώσει ανισότητες ή να δημιουργήσει κλειστά κυκλώματα ευκαιριών, μπορεί να προκαλέσει προβλήματα κοινωνικής δικαιοσύνης και ανισότητας.

Ο **συντεχνιασμός**, από την άλλη πλευρά, είναι μια οργανωμένη προσπάθεια επαγγελματιών με κοινά ενδιαφέροντα να συνεργαστούν για την προώθηση των κοινών τους στόχων. Ο όρος συντεχνιασμός αναφέρεται στη διαμόρφωση και τη λειτουργία συντεχνιών. Η συντεχνία είναι μια επαγγελματική οργάνωση, κλειστή και αυτοδιοικούμενη, που αναπτύχθηκε στη Δυτική Ευρώπη κατά τον Μεσαίωνα. Αποτελεί μια οργανωμένη ομάδα με κοινά, επαγγελματικά κυρίως συμφέροντα, που επιδιώκει συστηματικά την εξυπηρέτησή τους με έναν τρόπο που έρχεται σε αντίθεση με το δημόσιο αίσθημα. Στο παρελθόν, ο συντεχνιασμός είχε μεγάλη σημασία, καθώς οι συντεχνίες καθοδηγούσαν σε μεγάλο βαθμό την επαγγελματική κατάρτιση και την είσοδο στο επάγγελμα.

Οι παράγοντες αυτοί επηρεάζουν την κατανομή της εξουσίας, τη λήψη αποφάσεων και τη διαμόρφωση των πολιτικών. Η πρόκληση σε τέτοια συστήματα είναι να επιτευχθεί η ισορροπία μεταξύ της διατήρησης προσωπικών σχέσεων και της διαφύλαξης της διαφάνειας και της δικαιοσύνης στη λήψη αποφάσεων, ώστε να διασφαλίζεται ένα δίκαιο και ισότιμο περιβάλλον για όλους τους πολίτες και η αποφυγή της ευνοιοκρατίας.

Οι Ρομά στην
Ευρώπη

5.3.2. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΝΤΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΠΡΟΚΥΠΤΟΥΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Η ελληνική κοινωνία, όπως κάθε άλλη κοινωνία, βρίσκεται σε μια συνεχή διαδικασία αλλαγής και εξέλιξης. Οι μετασχηματισμοί αυτοί μπορούν να προκληθούν από διάφορους παράγοντες, όπως οι τεχνολογικές εξελίξεις, οι οικονομικές κρίσεις, οι πολιτικές αλλαγές και οι κοινωνικές τάσεις. Αυτές οι αλλαγές δεν είναι πάντα εύκολες στη διαχείριση και πολλές φορές προκαλούν ζητήματα και εντάσεις που επηρεάζουν τη ζωή των ανθρώπων.

Ένα σημαντικό ζήτημα που προκύπτει από τους μετασχηματισμούς της ελληνικής κοινωνίας είναι η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της. Η οικονομική κρίση που άρχισε το 2008 είχε σοβαρές συνέπειες για τη χώρα. Πολλοί άνθρωποι έχασαν τις θέσεις εργασίας τους, οι μισθοί μειώθηκαν και τα ποσοστά φτώχειας αυξήθηκαν. Αυτές οι αλλαγές έφεραν μεγάλες εντάσεις στην κοινωνία, καθώς πολλοί άνθρωποι αισθάνθηκαν αδικημένοι και ανασφαλείς για το μέλλον τους.

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα είναι οι αλλαγές στην οικογένεια και τον τρόπο ζωής. Παλαιότερα, οι οικογένειες ήταν πιο μεγάλες και πολλοί άνθρωποι ζούσαν κοντά στους γονείς τους και τους συγγενείς τους. Σήμερα, όμως, οι οικογένειες είναι μικρότερες και οι άνθρωποι συχνά μετακινούνται σε άλλες πόλεις ή χώρες για να βρουν δουλειά ή να σπουδάσουν. Αυτό προκαλεί αλλαγές στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων και μπορεί να οδηγήσει σε επικίνδυνες συμπεριφορές.

Επιπλέον, οι τεχνολογικές εξελίξεις και η διάδοση του διαδικτύου έχουν αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο επικοινωνούμε και ζούμε την καθημερινότητά μας. Από τη μία πλευρά, η τεχνολογία έχει φέρει πολλές «ευκολίες», όπως η δυνατότητα να επικοινωνούμε με φίλους και συγγενείς που βρίσκονται μακριά, ή να βρίσκουμε πληροφορίες εύκολα και γρήγορα. Από την άλλη πλευρά, όμως, έχει προκαλέσει και νέα προβλήματα, όπως η εξάρτηση από τα κοινωνικά δίκτυα και η έκθεση σε ψευδείς πληροφορίες ή και επικίνδυνες τάσεις.

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που έχουν αναδειχθεί μέσα από τους μετασχηματισμούς της ελληνικής κοινωνίας είναι η μετανάστευση, η οποία παρουσιάζει διπλή διάσταση. Από τη μία πλευρά, η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, λειτουργεί ως χώρα υποδοχής μεταναστών και προσφύγων. Αυτή η πραγματικότητα δημιουργεί προκλήσεις για την κοινωνική συνοχή, καθώς οι αλλογενείς συχνά αντιμετωπίζουν εμπόδια στην κοινωνική ενσωμάτωση και στην ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Από την άλλη πλευρά, η μετανάστευση αφορά και τους ίδιους τους Έλληνες που αναζητούν καλύτερες προοπτικές στο εξωτερικό, καθιστώντας την Ελλάδα και χώρα προέλευσης μεταναστών, ιδιαίτερα προς την Ευρώπη. Έτσι, η μετανάστευση αποτελεί πολυδιάστατο φαινόμενο που επηρεάζει την ελληνική κοινωνία τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά.

Η εκπαίδευση είναι επίσης ένας τομέας που έχει επηρεαστεί από τις αλλαγές στην ελληνική κοινωνία. Με την

οικονομική κρίση και τις περικοπές, τα σχολεία και τα πανεπιστήμια αντιμετώπισαν προβλήματα, όπως η έλλειψη πόρων και η υποβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης.

Ακόμη, ο μετασχηματισμός της ελληνικής κοινωνίας έχει επηρεάσει τις αξίες και τις παραδόσεις. Η παγκοσμιοποίηση και η επαφή με διαφορετικές κουλτούρες έχουν αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο οι Έλληνες αντιλαμβάνονται τις παραδόσεις και τις αξίες τους. Από τη μία πλευρά, αυτό μπορεί να οδηγήσει σε μια πιο ανοικτή και πολυπολιτισμική κοινωνία, όπου οι άνθρωποι αποδέχονται και σέβονται τη διαφορετικότητα. Από την άλλη πλευρά, όμως, μπορεί να δημιουργήσει και ανασφάλειες για την απώλεια της πολιτιστικής ταυτότητας.

Δραστηριότητες

1. Σκεφτείτε πώς η ελληνική πολιτεία (δηλαδή το κράτος) και η κοινωνία (οι πολίτες) επηρεάζουν η μία την άλλη. Σκεφτείτε δύο διαφορετικές ενέργειες μέσω των οποίων η κοινωνία επηρεάζει, ή μπορεί να επηρεάζει ή έχει ήδη επηρεάσει το κράτος. Μετά, σκεφτείτε δύο ενέργειες ή αποφάσεις του κράτους μέσα από τις οποίες άσκησε ή ασκεί ή μπορεί να ασκήσει αισθητή επίδραση στην κοινωνία και τα άτομα.
2. Να μελετήσετε χαρακτηριστικά αποσπάσματα από το θεατρικό «Δάφνες και πικροδάφνες» του Δημήτρη Κεχαϊδη, που αφορά την πολιτική πατρωνία στην ελληνική επαρχία των προηγούμενων δεκαετιών (βλ. τοπικούς κομματάρχες και πελατειακές σχέσεις), ώστε να αντιληφθείτε τον τρόπο λειτουργίας του πελατειακού συστήματος.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Τα κοινωνικά προβλήματα είναι ζητήματα που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή πολλών ανθρώπων σε μια κοινωνία. (Σωστό/Λάθος)
2. Το κοινωνικό κράτος είναι μια ιδέα που σημαίνει ότι το κράτος έχει την ευθύνη να προστατεύει και να φροντίζει τους πολίτες του. (Σωστό/Λάθος)
3. Να αναφέρετε τα βασικά χαρακτηριστικά της πατρωνίας και του συντεχνιασμού.
4. Να εξηγήσετε συνεργαζόμενοι/-ες με τον/τη διπλανό/-ή σας τους λόγους για τους οποίους η εκπαίδευση είναι ένας από τους πιο σημαντικούς κοινωνικούς παράγοντες που μπορούν να βοηθήσουν στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων.

Σύνοψη/Ανακεφαλαίωση

Τα διαφορετικά πολιτικά συστήματα έχουν σημαντική επίδραση στη ζωή των πολιτών και στη λειτουργία της κοινωνίας. Οι πολιτικές νοοτροπίες επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό το πώς λειτουργεί μια κοινωνία και το πώς οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τον κόσμο γύρω τους. Οι ανοικτές ή φιλελεύθερες νοοτροπίες ενθαρρύνουν την ελευθερία, την ισότητα και τη δικαιοσύνη, ενώ οι κλειστές ή αυταρχικές νοοτροπίες δίνουν προτεραιότητα στην τάξη, την πειθαρχία και τον έλεγχο. Κατανοώντας αυτές τις διαφορές, μπορούμε να εκτιμήσουμε τη σημασία της πολιτικής συμμετοχής και να σκεφτούμε με κριτικό τρόπο ποια νοοτροπία είναι καλύτερη για την κοινωνία στην οποία θέλουμε να ζούμε.

Το δημοκρατικό κράτος προστατεύει τα ατομικά δικαιώματα των πολιτών και εξασφαλίζει συλλογικά αγαθά που ωφελούν όλη την κοινωνία. Αυτή η ισορροπία μεταξύ ατομικού και συλλογικού συμφέροντος κάνει τη δημοκρατία ένα δίκαιο και βιώσιμο σύστημα διακυβέρνησης. Οι πολίτες, από την πλευρά τους, έχουν την ευθύνη να συμμετέχουν και να συνεισφέρουν στη διατήρηση αυτής της ισορροπίας. Η δημοκρατική πλουραλιστική κοινωνία είναι ένας χώρος όπου η διαφορετικότητα είναι σεβαστή και ενθαρρύνεται. Είναι μια κοινωνία όπου όλες και όλοι έχουν τη δυνατότητα να εκφράζονται, να ζουν σύμφωνα με τις αξίες τους και να συνεισφέρουν στο κοινό καλό.

Η αλληλεπίδραση μεταξύ ελληνικής πολιτείας και κοινωνίας είναι απαραίτητη για την εύρυθμη λειτουργία της χώρας. Η πολιτεία λαμβάνει αποφάσεις που επηρεάζουν τους πολίτες, αλλά ταυτόχρονα οι πολίτες έχουν την ευθύνη να συμμετέχουν ενεργά και να εκφράζουν τις ανάγκες τους. Όταν υπάρχει συνεργασία και αμοιβαίος σεβασμός, η πολιτεία και η κοινωνία μπορούν να πετύχουν σημαντικές αλλαγές, οι οποίες οδηγούν σε μια πιο δίκαιη και ευημερούσα κοινωνία. Οι μετασχηματισμοί της ελληνικής κοινωνίας έχουν δημιουργήσει νέα ζητήματα και εντάσεις που απαιτούν προσοχή και διαχείριση. Είναι σημαντικό οι πολίτες και οι Κυβερνήσεις να συνεργάζονται για να βρουν λύσεις στα προβλήματα αυτά και να εξασφαλίσουν ένα καλύτερο μέλλον για όλους.

ΨΗΦΙΑΚΟ ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Πολίτευμα - Κράτος - Νοοτροπίες - Κοινωνία

Οργάνωση της πολιτείας και έννομη τάξη

6.1. Η διάκριση των εξουσιών και το κράτος δικαίου: εκτελεστική, νομοθετική και δικαστική εξουσία

Μοντεσκιέ
– Σοφές
σκέψεις και
αποφθέγματα

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- αναγνωρίζετε την κρίσιμη σημασία της διάκρισης των εξουσιών, ως συστήματος ισορροπίας και ελέγχου,
- αναγνωρίζετε τον θεσμικό ρόλο του/της Προέδρου της Δημοκρατίας,
- αναφέρετε τα θεσμικά όργανα και τις υπηρεσίες που συναποτελούν τη δημόσια διοίκηση,
- συνειδητοποιήσετε ότι η δημόσια διοίκηση υλοποιεί και εφαρμόζει τις αποφάσεις της εκτελεστικής εξουσίας και υπάγεται σε αυτή,
- διαπιστώσετε ότι η δημοκρατική διακυβέρνηση οφείλει να ασκείται –και η δημόσια διοίκηση οφείλει να λειτουργεί– με βάση την αρχή της διαφάνειας και της λογοδοσίας.

Λέξεις-κλειδιά: διάκριση εξουσιών - Πρόεδρος της Δημοκρατίας - θεσμικά όργανα - δημόσια διοίκηση - δημοκρατική διακυβέρνηση

Η αρχή της διάκρισης των εξουσιών αποτελεί την οργανωτική βάση του ελληνικού πολιτεύματος. Επιδιώκει τη σαφή λειτουργία και δομή των κρατικών οργάνων. Απαγορεύει σε κρατικά όργανα να αναλαμβάνουν αρμοδιότητες που δεν ανήκουν στη δομή και τη λειτουργία τους. Παράλληλα, κάθε λειτουργία πρέπει να ασκείται από τα όργανα της πολιτείας που είναι κατάλληλα για τον συγκεκριμένο σκοπό.

Ιστορικά, στα καθεστώτα απόλυτης μοναρχίας όλες οι εξουσίες συγκεντρώνονταν στο πρόσωπο του ενός (βασιλιά, μονάρχη). Τις αρμοδιότητές του τις ασκούσε μέσω των υποτακτικών σε αυτόν προσώπων, οι οποίοι λογοδοτούσαν μόνο σε αυτόν. Οι πρώτες θεωρίες για τη διάκριση των εξουσιών αναπτύχθηκαν στην αρχαία Ελλάδα. Ο Αριστοτέλης, αφού μελέτησε αρκετά πολιτεύματα εκείνης της εποχής, διαπίστωσε την ανάγκη μιας οργανωμένης και ορθά κατανεμημένης κρατικής εξουσίας. Διέκρινε τρεις ομάδες οργάνων και κατέταξε τις υποθέσεις της πόλης στο βουλευόμενο, στο περί αρχάς και στο δικάζον.

Στη συνέχεια, επηρεασμένοι από τον Αριστοτέλη, αρκετοί μεταγενέστεροι φιλόσοφοι ανέπτυξαν διάφορες θεωρίες, που σχετίζονται με τη διάκριση των εξουσιών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Πολύβιος, που ανέπτυξε τη θεωρία της μεικτής μορφής πολιτευμάτων. Χαρακτήριζε τους consules (υπάτους) ως μοναρχικό στοιχείο, τη σύγκλητο ως αριστοκρατικό στοιχείο και τον δήμο ως το δημοκρατικό στοιχείο στο ρωμαϊκό πολίτευμα. Η σύγχρονη αρχή της διάκρισης των εξουσιών όμως ξεκινά από τα δεδομένα της μοναρχίας (μονάρχης – οικονομικά άρχουσα τάξη). Ο John Locke αμφισβήτησε το αδιαίρετο της κυριαρχίας και πρότεινε η νομοθετική εξου-

Άρθρο 16 της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη του 1789: «Κάθε κοινωνία η οποία δεν έχει εξασφαλίσει τα δικαιώματα των πολιτών της και δεν έχει καθορίσει με ακρίβεια τη διάκριση των εξουσιών, δεν μπορεί να θεωρηθεί οργανωμένη»

Πολύβιος: Έλληνας ιστορικός (202 π.Χ.-120 π.Χ.), διάσημος για το βιβλίο του *Οι Ιστορίες ή Η Άνοδος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας*, και γνωστός για τις πολιτικές του απόψεις σχετικά με την εξισορρόπηση των εξουσιών.

σία, που ασκούνταν από το Κοινοβούλιο, να διακρίνεται από την εκτελεστική εξουσία. Ο Charles de Montesquieu, Γάλλος συγγραφέας και φιλόσοφος, κορυφαία μορφή του πνευματικού και φιλοσοφικού κινήματος του Διαφωτισμού, υποστήριξε ότι η ελευθερία των πολιτών προϋποθέτει τη μη συγκέντρωση των εξουσιών στα χέρια ενός προσώπου. Ισχυρίστηκε ότι με αυτόν τον τρόπο θα αποφεύγεται η αυθαιρεσία και θα επέλθει κοινωνική ειρήνη και ηρεμία, που αποτελούν τη βασική επιδίωξη κάθε ανθρώπινης κοινωνίας. Διαπίστωσε την ύπαρξη σε ένα κράτος τριών εξουσιών, που αλληλεπιδρούν και συνεργάζονται, τη *νομοθετική*, την *εκτελεστική* και τη *δικαστική*. Υποστήριξε ότι αυτές πρέπει να ασκούνται από διαφορετικά μεταξύ τους όργανα. Με τον τρόπο αυτό η μία εξουσία «αναχαιτίζει» την άλλη και έτσι κατοχυρώνεται η *πολιτική ελευθερία*. Τέλος, η Γαλλική Επανάσταση το 1789 ήταν ορόσημο για τη διάκριση των λειτουργιών. Η αρχή της *λαϊκής κυριαρχίας* και η *διάκριση των λειτουργιών* ήταν η βάση της κρατικής οργάνωσης.

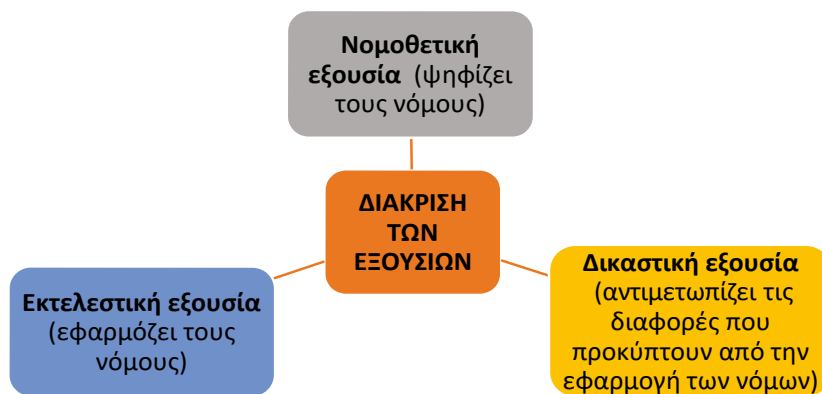
Σήμερα η διάκριση των εξουσιών αφορά την πλήρη ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία. Στο σύγχρονο κράτος η αρχή αυτή γίνεται αντιληπτή ως κατανομή αρμοδιοτήτων, δηλαδή καταμερισμός εργασίας μεταξύ των οργάνων. Η κρατική εξουσία έχει μια ενιαία υπόσταση, με τρεις επιμέρους λειτουργίες: την εκτελεστική, τη νομοθετική και τη δικαστική. Στο Σύνταγμα (1975) το άρθρο 26 ορίζει ότι «1. Η νομοθετική λειτουργία ασκείται από τη Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. 2. Η εκτελεστική λειτουργία ασκείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση. 3. Η δικαστική εξουσία ασκείται από τα δικαστήρια: οι αποφάσεις τους εκτελούνται στο όνομα του Ελληνικού Λαού». Το συγκεκριμένο άρθρο απαγορεύεται να αναθεωρηθεί. Εντάσσεται στον «σκληρό πυρήνα» των άρθρων του Συντάγματος.

Αναθεώρηση του Συντάγματος: η διαδικασία κατάργησης ή τροποποίησης, αντικατάστασης, ερμηνείας ή κατάργησης συνταγματικών διατάξεων ή/και προσθήκης νέων που γίνεται από τη Βουλή.

Η διάκριση των εξουσιών (νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική) είναι βασική αρχή του δημοκρατικού πολιτεύματος, που διασφαλίζει την ισορροπία και τον έλεγχο της εξουσίας, αποτρέποντας την αυθαιρεσία. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας μετέχει τόσο στη νομοθετική εξουσία (με την κύρωση των νόμων) όσο και στην εκτελεστική (ως ανώτατος άρχοντας του κράτους), κυρίως με συμβολικές και ελεγκτικές αρμοδιότητες. Η διπλή αυτή συμμετοχή εγγυάται τη θεσμική σταθερότητα και τη συνταγματική νομιμότητα.

Ως νομοθετική λειτουργία νοείται η αρμοδιότητα της Βουλής και του Προέδρου της Δημοκρατίας, που από κοινού θεσπίζουν κανόνες δικαίου με τη μορφή του νόμου. Η έννοια της εκτελεστικής λειτουργίας αφορά στην εφαρμογή και υλοποίηση των κανόνων δικαίου που θέσπισε το νομοθετικό όργανο. Με άλλα λόγια, η εκτελεστική λειτουργία είναι η δράση της *δημόσιας διοίκησης*. Τέλος, η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα *δικαστήρια*. Το δικαστήριο είναι το κρατικό όργανο που αποτελείται από δικαστές και βρίσκεται κάτω («υπόκειται») μόνο από το Σύνταγμα και τους νόμους. Παρέχει εγγυήσεις ανεξαρτησίας, συνεδριάζει δημόσια και αιτιολογεί τις αποφάσεις του.

Τα κρατικά όργανα οφείλουν να ενεργούν μέσα στα όρια που καθορίζονται από το Σύνταγμα και τους νόμους. Οι αποφάσεις τους, δηλαδή, ισχύουν μόνο αν δεν είναι αντίθετες στις διατάξεις του Συντάγματος. Αυτό αναφέρεται ως *αρχή της νομιμότητας*. Σημαίνει δηλαδή ότι κάθε πράξη οποιουδήποτε οργάνου πρέπει να προβλέπεται από τον νόμο. Επιβάλλει περιορισμούς σε όλα τα όργανα της πολιτείας. Το κράτος δικαίου θα πρέπει να διαφοροποιείται από το αστυνομικό κράτος, το οποίο επιβάλλει τον νόμο «αυταρχικά».

Η διάκριση των εξουσιών

Δραστηριότητα

Να διαβάσετε προσεκτικά το άρθρο 26 του Συντάγματος. Στη συνέχεια, να δημιουργήσετε ομάδες των τεσσάρων, οι οποίες θα ετοιμάσουν μια παρουσίαση (σε power point) στην τάξη, απαντώντας στο ερώτημα: «Γιατί δεν επιτρέπεται να αναθεωρηθεί το άρθρο 26 του Συντάγματος;» Η δραστηριότητα μπορεί να γίνει στο Εργαστήριο Πληροφορικής του σχολείου.

6.1.1. Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ο θεσμός του Προέδρου της Δημοκρατίας προέρχεται από τα μοναρχικά πολιτεύματα της ιστορίας. Διαφέρει όμως από τους μονάρχες του παρελθόντος, καθώς δεν έχει πραγματική πολιτική εξουσία, όπως εξάλλου και ο βασιλιάς στα περισσότερα σύγχρονα κράτη με βασιλευσμένη δημοκρατία.

Ο/Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι ο/η αρχηγός του κράτους. Η ιδιότητά του/της αυτή δεν πρέπει να συγχέεται με τον/την αρχηγό της Κυβέρνησης που είναι ο/η Πρωθυπουργός. Ο/Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν εκλέγεται απευθείας από τον λαό, αλλά από τη Βουλή και η θητεία του/της είναι για 5 έτη.

Ως αρχηγός του κράτους, ο/η Πρόεδρος της Δημοκρατίας έχει, κυρίως, τις εξής αρμοδιότητες:

1) **Είναι ο διεθνής εκπρόσωπος της χώρας.** Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να εκπροσωπεί το ελληνικό κράτος στο εξωτερικό (επικύρωση διεθνών συνθηκών, επίσημες επισκέψεις στο εξωτερικό κ.ά.). Συνήθως, βέβαια, οι ενέργειες αυτές έχουν τελετουργικό χαρακτήρα και δεν συνεπάγονται ουσιαστική συμμετοχή στη χάραξη και άσκηση της εξωτερικής πολιτικής.

2) **Είναι ο/η ρυθμιστής του πολιτεύματος.** Δηλαδή έχει τη μέριμνα για τη λειτουργία του κοινοβουλευτικού συστήματος, για την εφαρμογή του Συντάγματος, για την κυβερνητική σταθερότητα, την κοινωνική ειρήνη, για την ισορροπία του πολιτεύματος και για την αρμονική σχέση της Κυβέρνησης και της Βουλής.

Ο/Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι πολιτικά ουδέτερος/-η, δηλαδή δεν ανήκει σε καμία κομματική παράταξη, γιατί ενεργεί μόνο για το εθνικό συμφέρον. Οφείλει

Το κτίριο της Προεδρίας της Δημοκρατίας.
Πηγή: Ιστότοπος Προεδρίας της Ελληνικής Δημοκρατίας

δηλαδή να είναι υπερκομματικός, που σημαίνει να μην εκφράζει τα συμφέροντα ή/και τις απόψεις κάποιου συγκεκριμένου κόμματος. Ο ρόλος του/της χαρακτηρίζεται ενωτικός.

Χαρακτηριστικότερες ρυθμιστικές αρμοδιότητές του/της είναι ότι διορίζει τον/την Πρωθυπουργό, παρέχει *διερευνητικές εντολές*, διορίζει και παύει τα μέλη της κυβέρνησης και προκηρύσσει τις εθνικές εκλογές, προκηρύσσει δημοψήφισμα κ.ά.

3) **Ασκήν νομοθετικές αρμοδιότητες όταν εκδίδει ένα Προεδρικό Διάταγμα σε συνεννόηση με κάποιον υπουργό.** Επίσης, έχει τη δυνατότητα να αναπέμψει (να επιστρέψει πίσω δηλαδή) ψηφισμένο νομοσχέδιο επειδή διαπιστώνει ότι είναι *αντισυνταγματικός* - δηλαδή είναι αντίθετος με όσα ορίζει το Σύνταγμα.

4) **Ασκήν δικαστικές αρμοδιότητες, αν και εφόσον το επιθυμεί, αφού έχει τη δυνατότητα να απονέμει «χάρη» σε κάποιο πρόσωπο που έχει καταδικαστεί για κάτι που διέπραξε από τα δικαστήρια.** Συγκεκριμένα, μπορεί να μετριάξει ή να χαρίσει τις ποινές που επιβάλλουν τα δικαστήρια. Απαιτείται όμως να έχει προηγηθεί πρόταση από τον Υπουργό Δικαιοσύνης και η γνώμη συμβουλίου, του οποίου τα περισσότερα μέλη είναι δικαστές.

Για να θέσει υποψηφιότητα κάποιος για το αξίωμα του/της Προέδρου της Δημοκρατίας θα πρέπει να συντρέχουν οι εξής 4 προϋποθέσεις στο πρόσωπό του: α) να έχει την ελληνική ιθαγένεια, τουλάχιστον τα τελευταία 5 έτη, β) να έχει ελληνική καταγωγή από πατέρα ή μητέρα, δηλαδή τουλάχιστον ο ένας από τους 2 γονείς του να έχει την ελληνική ιθαγένεια, γ) να έχει συμπληρώσει το 40^ο έτος της ηλικίας του και δ) να έχει το δικαίωμα του εκλέγειν.

Η εκλογή του/της Προέδρου της Δημοκρατίας γίνεται από τη Βουλή, μέσα από μια διαδικασία, στην οποία μπορεί να απαιτηθούν και έως 6 διαδοχικές ψηφοφορίες. Η δεύτερη και οι επόμενες ενεργοποιούνται, εφόσον αποτύχει οι προηγούμενες. Στην πρώτη ψηφοφορία απαιτείται πλειοψηφία των 2/3 του συνολικού αριθμού των βουλευτών (200). Αν δεν εκλεγεί Πρόεδρος Δημοκρατίας, τότε ακολουθεί δεύτερη ψηφοφορία. Εάν πάλι δεν εκλεγεί, τότε στην τρίτη ψηφοφορία που γίνεται 5 ημέρες μετά τη δεύτερη, απαιτείται πλειοψηφία των

Αρμοδιότητες του/της Προέδρου της Δημοκρατίας

Επικύρωση: η έγκριση του περιεχομένου μιας συνθήκης από τα αρμόδια όργανα των κρατών που υπέγραψαν τη συνθήκη

Ο θεσμός του/της Προέδρου της Δημοκρατίας

Διερευνητική εντολή: Αν κανένα κόμμα δεν διαθέτει την απόλυτη πλειοψηφία στη Βουλή, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας καλεί τον αρχηγό του κόμματος που διαθέτει τη σχετική πλειοψηφία και του παρέχει την εντολή να διερευνήσει και να διακριβώσει εάν υπάρχει δυνατότητα να σχηματιστεί κυβέρνηση που να έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής.

3/5 του συνόλου των βουλευτών (180). Εάν δεν καρποφορήσει και αυτή η ψηφοφορία, τότε διαλύεται υποχρεωτικά η Βουλή και προκηρύσσονται γενικές βουλευτικές εκλογές. Η Βουλή που θα συγκροτηθεί θα συνεχίσει τη διαδικασία εκλογής του Προέδρου και η ψηφοφορία απαιτεί πλειοψηφία των 3/5 του συνόλου των βουλευτών. Αν και πάλι δεν κατορθώσουν να εκλέξουν Πρόεδρο, τότε ακολουθεί πέμπτη ψηφοφορία, το αργότερο μέσα σε πέντε ημέρες και απαιτείται η απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου των βουλευτών. Αν τέλος, υπάρξει και πάλι αδυναμία εκλογής στην έκτη και τελευταία ψηφοφορία, η οποία γίνεται μέσα σε πέντε ημέρες από την τελευταία, απαιτείται η σχετική πλειοψηφία του συνόλου αριθμού των βουλευτών και υποψήφιοι είναι οι δύο επικρατέστεροι/-ες στην αμέσως προηγούμενη ψηφοφορία.

6.1.2. Η ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΙ ΘΕΣΜΟΙ ΤΗΣ: ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ – ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ – ΦΟΡΕΙΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΚΑΙ Ν.Π.Δ.Δ.

Η εκτελεστική εξουσία μαζί με τη νομοθετική και τη δικαστική εξουσία είναι κύριοι πυλώνες της δημοκρατίας. Η εκτελεστική εξουσία έχει ως έργο την «εκτέλεση», δηλαδή την εφαρμογή των επιταγών της νομοθετικής λειτουργίας. Η κυβέρνηση αποτελεί τον κεντρικό «πυλώνα» της εκτελεστικής εξουσίας. Μαζί με τον/την Πρόεδρο της Δημοκρατίας είναι επικεφαλής στην άσκηση της εκτελεστικής εξουσίας. Είναι η ανώτατη αρχή που διοικεί τη χώρα και εφαρμόζει τους νόμους και τις πολιτικές αποφάσεις που λαμβάνονται από τη νομοθετική εξουσία, το Κοινοβούλιο. Η κυβέρνηση ασκεί τις πολιτικές και ασχολείται με τα οικονομικά και τα κοινωνικά θέματα της χώρας.

Διάρθρωση της Γενικής Κυβέρνησης

Ο ρόλος της είναι σημαντικός, καθώς πρέπει να λαμβάνει αποφάσεις που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή των πολιτών, όπως ο προϋπολογισμός, οι φορολογικές πολιτικές, η ασφάλεια, η εκπαίδευση και η υγεία. Στην Ελλάδα, η κυβέρνηση αποτελείται από τον/την Πρωθυπουργό και τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου, που υποστηρίζουν τη διαμόρφωση και εφαρμογή της πολιτικής ατζέντας της κυβέρνησης. Ο/Η Πρωθυπουργός διασφαλίζει την ενότητα και τον συντονισμό της κυβέρνησης. Επίσης, επιλέγει τα μέλη της κυβέρνησης και προτείνει στον/στην Πρόεδρο της Δημοκρατίας τον διορισμό ή την παύση τους από τα καθήκοντά τους.

Πολιτική ατζέντα: κατάλογος θεμάτων προς συζήτηση σε πολιτική διάσκεψη.

Αποκεντρωτικό σύστημα: Προβλέπει την ύπαρξη περιφερειακών οργάνων τα οποία μπορούν να λαμβάνουν αποφάσεις. Οι αποφάσεις τους παράγουν έννομα αποτελέσματα και δεν χρειάζονται την έγκριση των οργάνων της κεντρικής δημόσιας διοίκησης.

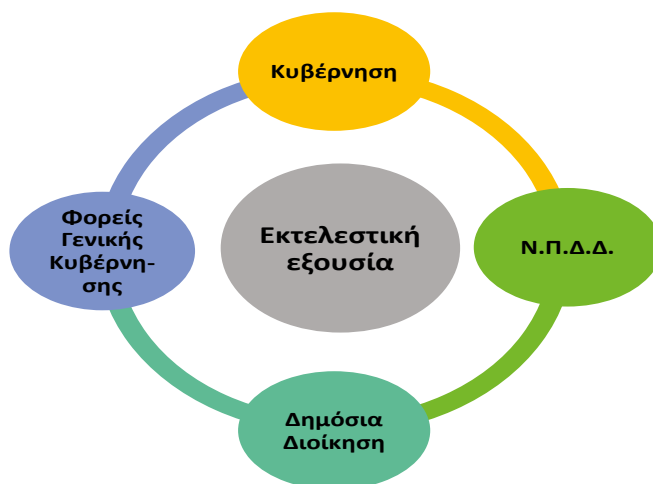
Η δημόσια διοίκηση αποτελεί τον μηχανισμό, ο οποίος εφαρμόζει τις κυβερνητικές πολιτικές. Είναι υπεύθυνη για την υλοποίηση των αποφάσεων της κυβέρνησης και την παροχή υπηρεσιών στους πολίτες. Ο ρόλος της δημόσιας διοίκησης είναι να παρέχει υπηρεσίες στους πολίτες, να επιβλέπει τη συμμόρφωση με τους νόμους και να διαχειρίζεται τους πόρους του κράτους. Η δημόσια διοίκηση περιλαμβάνει τα υπουργεία, τις αιρετές περιφέρειες, τους Δήμους και γενικά τις δημόσιες υπηρεσίες. Η δράση της

δημόσιας διοίκησης πρέπει να καθορίζεται από την αρχή της νομιμότητας. Αυτό σημαίνει ότι η δράση της οφείλει να είναι σύμφωνη με τους νόμους και το Σύνταγμα.

Η διοίκηση του κράτους οργανώνεται με βάση το **αποκεντρωτικό σύστημα**. Τα περιφερειακά όργανα του κράτους έχουν γενική αποφασιστική αρμοδιότητα για τις υποθέσεις της περιφέρειάς τους, ενώ τα κεντρικά όργανα περιορίζονται στην παροχή γενικών κατευθύνσεων, στον συντονισμό και στην άσκηση ελέγχου νομιμότητας των πράξεων των περιφερειακών οργάνων.

Οι φορείς της Κεντρικής Κυβέρνησης είναι τα υπουργεία.

Τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) είναι Οργανισμοί που λειτουργούν με μεγάλη αυτονομία υπό την εποπτεία του κράτους και χρηματοδοτούνται από δημόσιους πόρους.

Η εκτελεστική εξουσία και οι κυριότεροι θεσμοί της

Στο σύνολό τους, η κυβέρνηση, η δημόσια διοίκηση, οι φορείς της Κεντρικής Κυβέρνησης και τα Ν.Π.Δ.Δ. είναι οι φορείς της εκτελεστικής εξουσίας στην Ελλάδα. Παράδειγμα Ν.Π.Δ.Δ. είναι τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (άρθρο 16 Σ).

Η εκτελεστική εξουσία και οι κυριότεροι θεσμοί της αποτελούν το κύριο μέσο διακυβέρνησης και υλοποίησης των πολιτικών αποφάσεων σε ένα κράτος. Η κυβέρνηση, η δημόσια διοίκηση, οι φορείς της Κεντρικής Κυβέρνησης και τα Ν.Π.Δ.Δ. παίζουν ζωτικό ρόλο στη διαμόρφωση της κοινωνίας και της οικονομίας. Η αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ τους είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της ευημερίας των πολιτών και της σταθερότητας της χώρας.

6.1.3. Η ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ Ο ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΣ ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ: Η ΒΟΥΛΗ, Η ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΤΗΣ

Βουλή των
Ελλήνων

Η νομοθετική εξουσία αποτελεί έναν σημαντικό θεσμό, ο οποίος εκπροσωπεί την «ικανότητα της κοινωνίας» να παίρνει αποφάσεις που διέπουν τη ζωή των πολιτών και να εξασφαλίζει τη δικαιοσύνη και την ισότητα. Στο ελληνικό Σύνταγμα ο κυριότερος θεσμός που ασκεί τη νομοθετική εξουσία είναι η Βουλή των Ελλήνων.

Η σημασία του Κοινοβουλίου ως κυριότερου θεσμού της νομοθετικής εξουσίας δεν μπορεί να υποτιμηθεί. Το κοινοβούλιο αποτελεί τον χώρο, όπου οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι του λαού «συζητούν» και ψηφίζουν τους νόμους που διέπουν τη λειτουργία της κοινωνίας. Ο κυριότερος θεσμός της νομοθετικής εξουσίας επιτρέπει επίσης την πολιτική εκπροσώπηση και τον έλεγχο της εκτελεστικής εξουσίας. Από το κοινοβούλιο προέρχεται η Κυβέρνηση, η οποία υπόκειται στον έλεγχο και την εποπτεία του κοινοβουλίου. Αυτό διασφαλίζει ότι η εξουσία παραμένει υπό έλεγχο και δεν γίνεται κατάχρησή της. Η νομοθετική εξουσία αντικατοπτρίζει τις αξίες και τις προτεραιότητες της κοινωνίας. Οι νόμοι που θεσπίζονται από το κοινοβούλιο αντικατοπτρίζουν τις ανησυχίες και τις αξίες του λαού και εξασφαλίζουν τη δικαιοσύνη και την ισότητα.

Συνεπώς, η νομοθετική εξουσία αναφέρεται στην αρμοδιότητα του κράτους να διαμορφώνει, να εκδίδει και να τροποποιεί τους νόμους που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά και τα δικαιώματα των πολιτών. Αυτή η εξουσία είναι κρίσιμη για τη διατήρηση της τάξης, της δικαιοσύνης και της προόδου σε μια κοινωνία.

Στην Ελλάδα η Βουλή των Ελλήνων αποτελεί τον κυριότερο θεσμό που ασκεί τη νομοθετική εξουσία. Η Βουλή είναι το ανώτατο νομοθετικό όργανο του κράτους και αποτελείται από 300 βουλευτές που εκπροσωπούν τον ελληνικό λαό. Εκφράζει τη *λαϊκή κυριαρχία* και ενεργεί «στο όνομα» του εκλογικού σώματος. Εκφράζει δηλαδή τον λαό, δεδομένου ότι εκλέγεται άμεσα με καθολική ψηφοφορία. Η λειτουργία της Βουλής είναι κρίσιμη για τη λήψη αποφάσεων που επηρεάζουν τη ζωή των πολιτών και την κατεύθυνση της χώρας. Είναι το μοναδικό κρατικό όργανο που διαθέτει αυτονομία. Ρυθμίζει δηλαδή τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του μόνο του, χωρίς να επιτρέπεται παρέμβαση κανενός άλλου οργάνου. Δεσμεύεται βέβαια μόνο από το Σύνταγμα.

Ο ρόλος της Βουλής είναι κυρίως νομοθετικός. Οι βουλευτές εργάζονται στη Βουλή για τη θέσπιση, τροποποίηση και βελτίωση των νόμων. Επίσης, η Βουλή έχει την εξουσία να εγκρίνει τον προϋπολογισμό του κράτους και να εξετάζει τη δράση της κυβέρνησης μέσα από τον έλεγχο και τις *ερωτήσεις* προς τους υπουργούς. Οι βουλευτές παρουσιάζουν, συζητούν και ψηφίζουν τους νόμους που επηρεάζουν την κοινωνία. Τα νομοσχέδια περνούν από ποικίλες διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένης της συζήτησης σε επιτροπές, πριν φθάσουν στην τελική ψηφοφορία στην Ολομέλεια της Βουλής. Η επιτυχία ενός νόμου απαιτεί την πλειοψηφία των ψήφων των βουλευτών.

Άλλες αρμοδιότητες που εμπíπτουν στο νομοθετικό έργο της Βουλής είναι η έγκριση των προγραμμάτων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, η απόφαση για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος, η παροχή συγκατάθεσης για αναστολή εργασιών της Βουλής για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 30 ημερών ή για επανάληψη της αναστολής των εργασιών κατά την ίδια βουλευτική περίοδο. Στις αρμοδιότητες της Βουλής συγκαταλέγεται και ο έλεγχος της κυβερνητικής δραστηριότητας ή αλλιώς *κοινοβουλευτικός έλεγχος*.

Η Βουλή των Ελλήνων συγκροτείται μέσω γενικών εκλογών που διεξάγονται κάθε τέσσερα (4) χρόνια. Κάθε Έλληνας πολίτης, εφόσον διαθέτει το δικαίωμα του εκλέγειν (δικαίωμα της ψήφου) και έχει συμπληρώσει το 25^ο έτος της ηλικίας του κατά την ημέρα της εκλογής του, μπορεί να εκλεγεί βουλευτής (άρθρο 55 παράγραφος 1 Συντάγματος). Ο κανόνας αυτός αποτελεί την εξειδίκευση της πολιτικής ισότητας, συστατικό στοιχείο της δημοκρατικής αρχής. Οι πολίτες ψηφίζουν για τους υποψηφίους βουλευτές και οι βουλευτές που εκλέγονται αντιπρο-

σωπεύουν τους πολίτες στη Βουλή. Ο πολιτικός σχηματισμός που κερδίζει την πλειοψηφία των εδρών στη Βουλή σχηματίζει την κυβέρνηση και επιλέγει τον/την πρωθυπουργό.

Η διάρκεια του βίου μιας Βουλής, μεταξύ δύο εκλογικών αναμετρήσεων, ονομάζεται βουλευτική περίοδος.

Το επιβλητικό κτίριο του Ελληνικού Κοινοβουλίου

Πηγή: Wikimedia

Την επομένη ημέρα από την ορκωμοσία των βουλευτών εκλέγεται ο Πρόεδρος της Βουλής με μυστική ψηφοφορία. Κατά την αμέσως επόμενη συνεδρίαση εκλέγονται τα υπόλοιπα μέλη του Προεδρείου της Βουλής.

Το άρθρο 60 παράγραφος 1 του Συντάγματος κατοχυρώνει το δικαίωμα της κατά συνείδηση γνώμης και ψήφου του βουλευτή ως έκφραση της αρχής της ελεύθερης εντολής. Το άρθρο αυτό προστατεύει τον βουλευτή απέναντι σε όλα τα κρατικά όργανα, έτσι ώστε να μην μπορεί να υποστεί καμία δυσμενή συνέπεια εξαιτίας της ψήφου του ή της έκφρασης της

γνώμης του. Όμως, ο βουλευτής δεν προστατεύεται απέναντι στο κόμμα του. Σε περίπτωση παραβίασης της κοιμματικής πειθαρχίας του, ο βουλευτής μπορεί να υποστεί πολιτικές κυρώσεις, οι οποίες μπορεί να φτάσουν έως τη διαγραφή του (προσωρινή ή οριστική) από το κόμμα του.

Η αίθουσα συνεδριάσεων - ολομέλεια της Βουλής των Ελλήνων. Πηγή: Ιστότοπος Βουλής των Ελλήνων

Η Βουλή συνεδριάζει δημόσια. Η βουλευτική περίοδος λήγει το αργότερο με την πάροδο των 4 ετών από την ημέρα των εκλογών. Η Βουλή μπορεί να διαλυθεί και στην περίπτωση που τερματιστεί πρόωρα η βουλευτική περίοδος. Επιπλέον, η Βουλή μπορεί να διαλυθεί και με κυβερνητική πρωτοβουλία (η θέληση του κόμματος που κυβερνά να οδηγήσει τη χώρα σε *πρόωρες εκλογές*).

Η άρση της εμπιστοσύνης της Βουλής προς την κυβέρνηση αποτελεί κοινοβουλευτική διαδικασία με σοβαρές πολιτικές συνέπειες. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Σύνταγμα, η Βουλή μπορεί να αποσύρει την εμπι-

στοσύνη της μέσω πρότασης δυσπιστίας, η οποία πρέπει να υπογραφεί από τουλάχιστον 50 βουλευτές και να εγκριθεί από την απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου των βουλευτών (151). Εφόσον η πρόταση υπερψηφιστεί, η κυβέρνηση υποχρεούται να παραιτηθεί. Η διαδικασία αυτή διασφαλίζει τον δημοκρατικό έλεγχο της εκτελεστικής εξουσίας και ενισχύει τη λογοδοσία της απέναντι στο Κοινοβούλιο.

Η Βουλή των Ελλήνων αποτελεί τον πυρήνα της ελληνικής δημοκρατίας, όπου οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι του λαού ασκούν τη νομοθετική εξουσία. Οι εκλογές και η εκπροσώπηση διασφαλίζουν τη συμμετοχή των πολιτών στη διαμόρφωση της πολιτικής και του ελέγχου της εξουσίας. Η Βουλή αποτελεί τον πυρήνα της δημοκρατίας εφαρμόζοντας τους νόμους και εξασφαλίζοντας την αποτελεσματική λειτουργία του κράτους.

Ερώτηση αυτοαξιολόγησης

Στην Ελλάδα, η Βουλή αποτελεί τον κυριότερο θεσμό που ασκεί τη νομοθετική εξουσία. (Σωστό/Λάθος)

6.1.4. ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ – ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΑΔΙΚΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

Η δικαστική εξουσία έχει ως αποστολή την επιβολή του νόμου και τη διαφύλαξη της δικαιοσύνης. Η δικαστική εξουσία έχει καθοριστική σημασία για τη δημοκρατία, καθώς αποτελεί τον φραγμό ενάντια στην κατάχρηση εξουσίας, την προστασία των ατόμων από την αδικία, και τη διατήρηση της έννομης τάξης. Η δικαστική εξουσία ασκείται από τα δικαστήρια και τους δικαστές. Η βασική της αποστολή είναι η επίλυση διαφορών, η διασφάλιση της τήρησης του νόμου και η προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών. Οι δικαστές λειτουργούν ανεξάρτητα από όλα τα κρατικά όργανα, για να μπορούν να δικάζουν με τον σωστό τρόπο, δηλαδή αντικειμενικά και αμερόληπτα, όλες τις υποθέσεις.

Οργάνωση
της δικαιο-
σύνης στην
Ελλάδα

Τα δικαστήρια και οι δικαστές, εκπροσωπώντας τη δικαστική λειτουργία, λειτουργούν με απόλυτη ανεξαρτησία από τους εκπροσώπους και τα όργανα της εκτελεστικής και νομοθετικής λειτουργίας. Επιπλέον, στα περισσότερα νομικά συστήματα, υπάρχει ένα ιεραρχικό σύστημα δικαστηρίων, με κατώτερα δικαστήρια που εξετάζουν υποθέσεις πρώτης βαθμίδας και ανώτερα δικαστήρια που εξετάζουν προσφυγές και εφέσεις.

Τα είδη των δικαστηρίων διακρίνονται με κριτήριο το είδος των υποθέσεων που εκδικάζουν:

- 1. Πολιτικά Δικαστήρια:** εκδικάζουν υποθέσεις μεταξύ των πολιτών (τις οποίες ρυθμίζει το Ιδιωτικό Δίκαιο),
- 2. Ποινικά Δικαστήρια:** εκδικάζουν υποθέσεις σχετικές με κάθε είδους αξιόποινες πράξεις που ασκούνται σε βάρος της κοινωνίας και των δικαιωμάτων άλλων ατόμων (τις οποίες ρυθμίζει το Ποινικό Δίκαιο),
- 3. Διοικητικά Δικαστήρια:** εκδικάζουν υποθέσεις σχετικές είτε με διαφορές μεταξύ πολιτών και δημόσιας διοίκησης, είτε μεταξύ κρατικών φορέων ή υπηρεσιών (τις οποίες ρυθμίζει το Διοικητικό Δίκαιο).

Τα είδη των δικαστηρίων διακρίνονται επίσης με κριτήριο τον βαθμό εκδίκασης των υποθέσεων που δικάζουν:

- 1. Πρωτοδικεία:** όταν δικάζουν μια υπόθεση για πρώτη φορά.
- 2. Εφετεία:** όταν δικάζουν μια υπόθεση ξανά. Το Εφετείο είναι ανώτερο του Πρωτοδικείου. Στο Εφετείο προσφεύγει ένας πολίτης (ασκεί έφεση), όταν δεν ικανοποιηθεί από μια δικαστική απόφαση που τον αφορά. Επίσης, στο Εφετείο μπορεί να προσφύγει και ο /η Εισαγγελέας, όταν κρίνει ότι η ποινή που επιβλήθηκε σε έναν πολίτη από το Δικαστήριο που εξέτασε την υπόθεση για πρώτη φορά είναι πολύ ελαφριά σε σχέση με το αδίκημα που τέλεσε.
- 3. Ανώτατα Δικαστήρια:** 1) **Άρειος Πάγος** (πολιτικό και ποινικό δικαστήριο), 2) **Συμβούλιο της Επικρατείας** (διοικητικό δικαστήριο) και 3) **Ελεγκτικό Συνέδριο** (ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, το οποίο ασκεί δημοσιονομικό έλεγχο στο κράτος).

Δημοσιονομικός έλεγχος: περιλαμβάνει τον έλεγχο των φορολογικών εσόδων, των εξόδων του κράτους και της συνολικής διαχείρισης των δημόσιων πόρων

Τα αδικήματα είναι πράξεις που παραβιάζουν τον νόμο και αποτελούν τη βάση για τη δικαστική διαδικασία. Ειδικότερα, αδίκημα είναι μια πράξη την οποία ο νόμος ορίζει ως παράνομη και τιμωρείται. Βασική αρχή του Ποινικού Δικαίου είναι ότι δεν επιβάλλεται καμία ποινή παρά μόνο για τις πράξεις εκείνες για τις οποίες ο νόμος είχε ορίσει ρητά αυτήν την ποινή πριν από την τέλεσή τους (άρθρο 1 Ποινικός Κώδικας).

Επιπλέον, για να θεωρηθεί μια πράξη ως αδίκημα και συνεπώς άξια ποινής (αξιόποινη) θα πρέπει να συντρέχουν μαζί οι εξής 3 προϋποθέσεις:

- η πράξη αυτή να είναι **άδικη**.
- η πράξη αυτή να **καταλογίζεται** στον/στη δράστη. Να έχει γίνει δηλαδή από πρόθεση ή από αμέλεια.
- η πράξη αυτή να **τιμωρείται από τον νόμο**.

Τα είδη των αδικημάτων διακρίνονται με κριτήριο **την ποινή που επιβάλλει το δικαστήριο για την τέλεσή τους**:

- **κακούργημα**: κάθε πράξη που από τον νόμο τιμωρείται με την ποινή της κάθειρξης.
- **πλημμέλημα**: κάθε πράξη που από τον νόμο τιμωρείται με φυλάκιση ή με χρηματική ποινή ή, τέλος, με περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων.

Αίθουσα δικαστηρίου, Πηγή: Ιστότοπος OnMed

Δραστηριότητες

1. Να διαβάσετε προσεκτικά το άρθρο 26 του Συντάγματος. Στη συνέχεια, να δημιουργήσετε ομάδες των τεσσάρων, οι οποίες θα ετοιμάσουν μια παρουσίαση (σε power point) στην τάξη, απαντώντας στο ερώτημα: «Γιατί δεν επιτρέπεται να αναθεωρηθεί το άρθρο 26 του Συντάγματος;» Η δραστηριότητα μπορεί να γίνει στο Εργαστήριο Πληροφορικής του σχολείου.
2. α) Για ποιον λόγο κατά τη γνώμη σας απεικονίζουν τη Δικαιοσύνη με δεμένα μάτια, δηλαδή τυφλή; Τι θέλουν να υποδηλώσουν μ' αυτόν τον τρόπο; β) Τι υποδηλώνεται όταν η ζυγαριά που κρατάει δείχνει ισότητα στα δύο βάρη και τι όταν δείχνει άνισα βάρη;
3. Αφού χωριστείτε σε ομάδες των τριών να εντοπίσετε στο διαδίκτυο αναφορές (από άρθρα και βιβλία) για την ιστορία και τον θεσμικό ρόλο του Αρείου Πάγου, του Συμβουλίου της Επικρατείας και του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Η παρουσίαση της εργασίας σας μπορεί να γίνει στο Εργαστήριο Πληροφορικής της σχολικής μονάδας και είναι καλό να βασιστεί σε ένα power point που θα ετοιμάσει η κάθε ομάδα.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Η έννοια της εκτελεστικής λειτουργίας αφορά στην εφαρμογή και υλοποίηση των κανόνων δικαίου. (Σωστό/ Λάθος)
2. Να περιγράψετε τα είδη των δικαστηρίων με κριτήριο το είδος των υποθέσεων που εκδικάζουν.

6.2. Η έννομη τάξη και η ιεράρχηση των κανόνων δικαίου

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/ές να

- αναγνωρίζετε ότι το Σύνταγμα αποτελεί τον υπέρτατο νόμο κάθε πολιτείας και να εξηγείτε το μέγεθος της ισχύος κάθε θεσπισμένου κανόνα Δικαίου με βάση τη θέση του στο σύστημα ιεράρχησης του γραπτού δικαίου,
- διακρίνετε το περιεχόμενο των όρων μήνυση, αγωγή, αυτόφωρη διαδικασία, αυτεπάγγελτη δίωξη και έφεση, και να τους αναγνωρίζετε ως «μέσα» προσφυγής του πολίτη στις αρμόδιες αρχές.

Λέξεις-κλειδιά: Σύνταγμα - έννομη τάξη - κανόνες δικαίου - πηγές δικαίου - μέσα προσφυγής

Το **Σύνταγμα** αποτελεί τον πρωταρχικό, θεμελιώδη και ανώτατο νόμο του κράτους **και είναι το νομοθετικό κείμενο που προσδιορίζει α) τη μορφή του πολιτεύματος της χώρας, β) τα βασικά δικαιώματα και τις βασικές υποχρεώσεις κάθε πολίτη της χώρας απέναντι στην πολιτεία και το κράτος και γ) το πλαίσιο στο οποίο κινούνται οι σχέσεις κράτους - πολίτη και δ) τα βασικά στοιχεία του τρόπου λειτουργίας των βασικότερων πολιτικών θεσμών (δηλαδή κυρίως του κράτους και της Βουλής, και δευτερευόντως των δικαστηρίων και των κομμάτων)**. Οποιοσδήποτε άλλος κανόνας μπορεί να δημιουργηθεί μόνο με την τήρηση των προϋποθέσεων του Συντάγματος. Στο Σύνταγμα προβλέπονται τα όργανα και οι διαδικασίες μέσω των οποίων δημιουργείται η έννομη τάξη. Η έννομη τάξη αποτελεί ένα από τα θεμέλια της κοινωνίας και της δημοκρατίας. **Έννομη τάξη** είναι το σύνολο των νόμων που ισχύουν σε μια χώρα.

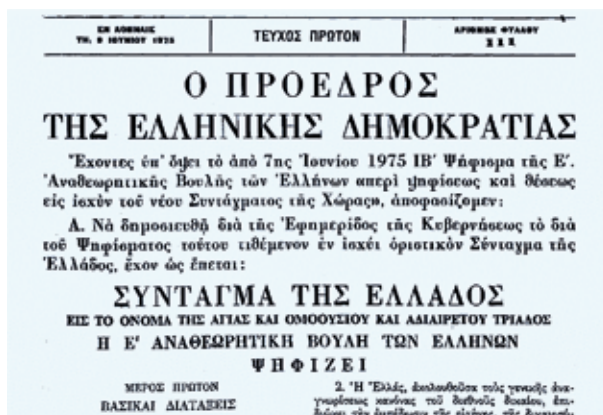

Κάθε νόμος ονομάζεται στην επιστήμη του Δικαίου, *κανόνας δικαίου*. Το ότι το Σύνταγμα θεωρείται ο ανώτερος από όλους τους νόμους του κράτους ή της πολιτείας, σημαίνει ότι κανένας άλλος νόμος του κράτους δεν μπορεί να έρχεται σε αντίθεση με όσα αναφέρει το Σύνταγμα. Ειδικότερα, η ιεράρχηση των κανόνων δικαίου βασίζεται σε

έναν χάρτη που καθορίζει ποιος νομικός κανόνας έχει προτεραιότητα, όταν υπάρχει αντίφαση μεταξύ τους. Όταν υπάρχει αντίφαση μεταξύ των κανόνων, οι ανώτεροι κανόνες έχουν προτεραιότητα και ισχύουν πάνω από τους χαμηλότερους. Όταν, μάλιστα, ένας νόμος είναι αντίθετος με όσα αναφέρει το Σύνταγμα, λέγεται **αντισυνταγματικός** και δεν επιτρέπεται να τεθεί σε ισχύ.

Με βάση την ιεράρχηση αυτή, προτεραιότητα έχει το Σύνταγμα, ακολουθεί το Διεθνές Δίκαιο (το σύνολο των διεθνών κανόνων, Συμβάσεων ή Συνθηκών που υπογράφουν μεταξύ τους τα κράτη), ο νόμος, οι υπουργικές αποφάσεις και τα Προεδρικά Διατάγματα, και, τέλος, η **νομολογία**, δηλαδή οι αποφάσεις των δικαστηρίων.

Το Ευρωπαϊκό Δίκαιο κατέχει ιδιαίτερη θέση στην ιεραρχία των κανόνων δικαίου, αφού υπερισχύει έναντι του εθνικού Δικαίου, δηλαδή των κοινών νόμων, και επι-

Το Σύνταγμα της Ελλάδας του 1975,

Πηγή: Ιστότοπος Opencourses

βάλλει στα κράτη-μέλη να προσαρμόζουν το εσωτερικό τους Δίκαιο. Όμως, η σχέση του με το Σύνταγμα είναι πιο σύνθετη: το Ευρωπαϊκό Δίκαιο γενικά δεν υπερέχει του εθνικού Συντάγματος, το οποίο παραμένει ο ανώτατος κανόνας δικαίου σε κάθε κράτος.

6.2.1. ΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑΣ ΜΙΑΣ ΑΞΙΟΠΟΙΝΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ. ΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗΣ ΜΙΑΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Η διατήρηση της νομικής τάξης και η προστασία των πολιτών από αξιόποινες πράξεις αποτελούν θεμέλια αρχή κάθε δημοκρατικού κράτους. Στο πλαίσιο αυτό, οι τρόποι καταγγελίας αξιόποινων πράξεων και η παρέμβαση των αρχών αποτελούν σημαντικά μέσα για τη διασφάλιση της δικαιοσύνης και την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας.

Τα εγκλήματα διακρίνονται σε **κακουργήματα** και **πλημμελήματα**, με βάση την ποινή που προβλέπεται για αυτά. Οι πράξεις που τιμωρούνται με κάθειρξη, δηλαδή από 5-15 χρόνια ή και ισόβια, αποτελούν τα κακουργήματα. Ενώ, οι πράξεις που τιμωρούνται με φυλάκιση, στερητική της ελευθερίας ποινή από 10 ημέρες έως 5 έτη, αποτελούν τα πλημμελήματα.

Τα ποινικά αδικήματα όμως διακρίνονται σε αυτά που διώκονται σε **αυτεπαγγέλτως** και **κατ' έγκληση αδικήματα**.

- **Αυτεπάγγελτη δίωξη** σημαίνει ότι, μόλις ο Εισαγγελέας λάβει γνώση με οποιονδήποτε τρόπο για την τέλεση κάποιας παράνομης αξιόποινης πράξης, ασκεί ποινική δίωξη κατά οποιουδήποτε προσώπου. Στην περίπτωση αυτή δεν απαιτείται η ενημέρωση του Εισαγγελέα να γίνει από το πρόσωπο που αδικήθηκε.
- **Κατ' έγκληση δίωξη** σημαίνει ότι για να ασκήσει ο Εισαγγελέας ποινική δίωξη κατά συγκεκριμένου προσώπου ή προσώπων, θα πρέπει αυτός που έπαθε τη βλάβη (ο παθών) να υποβάλει έγκληση.
- **Έγκληση** είναι η καταγγελία που υποβάλλεται από τον παθόντα (π.χ. θύμα κλοπής) ή από το πρόσωπο που αδικήθηκε (π.χ. το άτομο του οποίου η υπογραφή πλαστογραφήθηκε) προς τις αρμόδιες αρχές για ένα αδίκημα που έγινε εις βάρος του.

Μήνυση είναι η καταγγελία που μπορεί να καταθέσει οποιοσδήποτε προς τις αρμόδιες αρχές με σκοπό να ενημερωθεί ο Εισαγγελέας για την τέλεση ενός αδικήματος. Βασική προϋπόθεση είναι το συγκεκριμένο έγκλημα να ανήκει στα αυτεπάγγελα διωκόμενα εγκλήματα.

Με την **αγωγή** το θύμα μιας άδικης πράξης ή συμπεριφοράς στρέφεται στα Πολιτικά Δικαστήρια και ζητάει την οικονομική αποκατάστασή του για τη βλάβη που υπέστη. Η βλάβη αυτή μπορεί να είναι είτε οικονομική, επομένως θα ζητήσει αποζημίωση για την οικονομική ζημία, είτε ηθική, οπότε ζητείται χρηματική ικανοποίηση λόγω της ηθικής βλάβης, είτε και τα δύο.

Οι όροι «**αυτόφωρο**» και «**επ' αυτοφώρω**» είναι από τους πιο γνωστούς νομικούς όρους, κυρίως λόγω της συχνότατης αναφοράς τους στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Σύμφωνα με το άρθρο 242 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, **αυτόφωρο είναι το έγκλημα το οποίο γίνεται αντιληπτό την ώρα που έγινε ή το έγκλημα που έγινε μόλις πρόσφατα**. Η πρώτη περίπτωση αφορά το κοινώς λεγόμενο «πιάστηκε στα πράσα». Στη δεύτερη και πιο περίπλοκη νομικά και πραγματικά περίπτωση, το «μόλις πρόσφατα» ερμηνεύεται στην εκάστοτε περίπτωση από τον ανακριτικό υπάλληλο (αστυνομικό).

Νέος Ποινικός Κώδικας

Ποινική δίωξη: Η ενέργεια του Εισαγγελέα με την οποία η τέλεση μιας αξιόποινης πράξης τίθεται στην κρίση του ποινικού δικαστή.

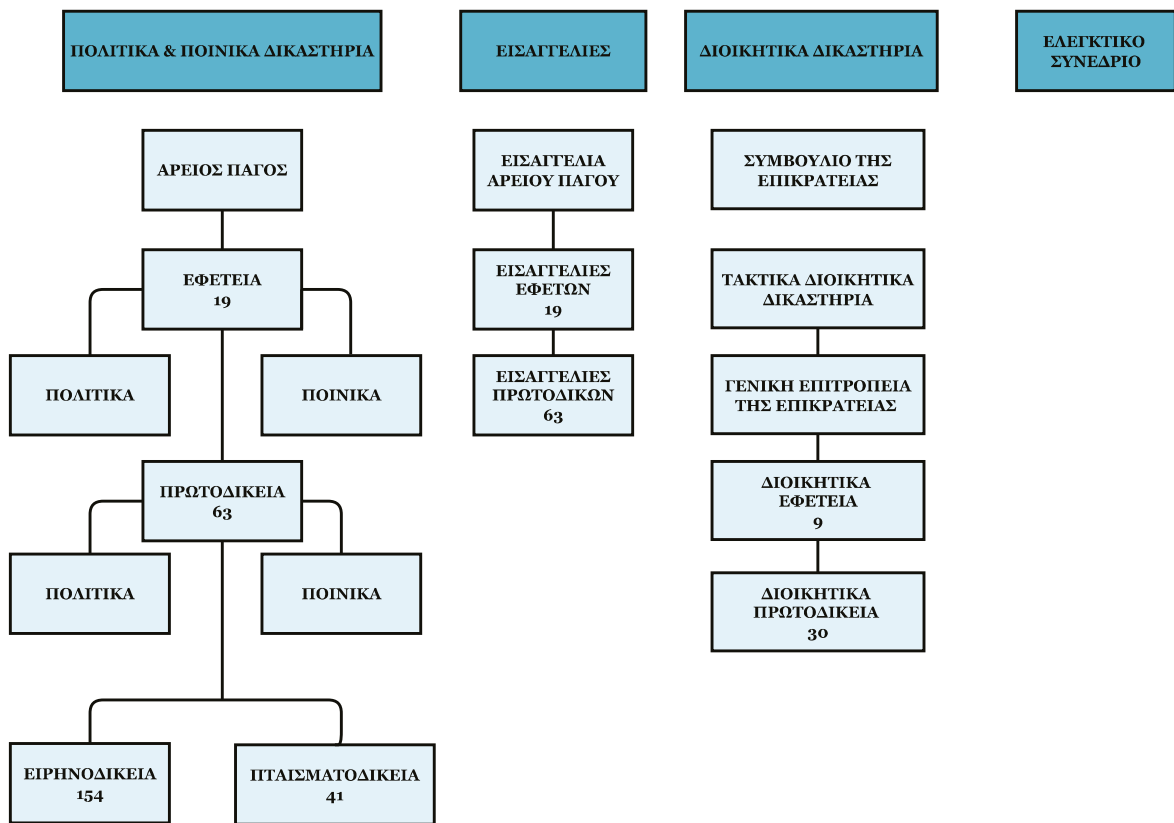
Όσα εγκλήματα διώκονται κατ' έγκληση αναφέρονται ρητά στον Ποινικό Κώδικα. Επομένως, για όσα εγκλήματα ο Ποινικός Κώδικας δεν τα ορίζει ως κατ' έγκληση, τότε διώκονται αυτεπαγγέλτως, δηλαδή μετά από απαίτηση-απόφαση του αρμόδιου δικαστηρίου, χωρίς να έχει γίνει καταγγελία της αξιόποινης πράξης από κάποιον πολίτη.

Κάθε πολίτης έχει τη δυνατότητα να καταγγείλει μια αξιόποινη πράξη στο αστυνομικό τμήμα, στον εισαγγελέα ή σε οποιοδήποτε υπάλληλο εκτελεί χρέη ανακριτικού υπαλλήλου. Έτσι, σε περίπτωση κατ' έγκληση αδικήματος, η προθεσμία για την κατάθεσή της καταγγελίας είναι 3 μήνες από την ημέρα που αυτός που υποβάλλει την έγκληση έμαθε για την άδικη πράξη και το πρόσωπο που την τέλεσε ή έναν από τους συμμετόχους της. Η έγκληση υποβάλλεται εγγράφως ή και προφορικά ενώπιον κάθε ανακριτικού υπαλλήλου (π.χ. αστυνομικού υπαλλήλου, πταισματοδίκη κ.λπ.) ή απευθείας ενώπιον του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών. Αν η μήνυση κατατεθεί σε ανακριτικό υπάλληλο, αυτός τη στέλνει χωρίς χρονοτριβή στον αρμόδιο για την ποινική δίωξη εισαγγελέα.

Ανακριτικοί υπάλληλοι: Προανάκριση ή κύρια ανάκριση, μετά από παραγγελία του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών μπορεί να διενεργήσει Πταισματοδίκης. Επίσης οι βαθμοφόροι της Ελληνικής Αστυνομίας, του Λιμενικού αλλά και δημόσιοι υπάλληλοι, όταν προβλέπεται από συγκεκριμένους νόμους.

Τα δικαστήρια στην Ελλάδα διακρίνονται σε πολιτικά και ποινικά δικαστήρια. Επίσης, με βάση τη δικαιοδοσία τους σε δικαστήρια α' και β' βαθμού.

ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οργανόγραμμα ελληνικών δικαστηρίων, Πηγή: Υπουργείο Δικαιοσύνης

Τα **πολιτικά δικαστήρια** διακρίνονται στα εξής:

- **Ειρηνοδικείο.** Με τον νόμο 5108/2024 καταργήθηκαν. Ήταν τα κατώτατα πολιτικά δικαστήρια και δικάζαν σε πρώτο βαθμό τις ιδιωτικές διαφορές που αφορούσαν ποσά μέχρι 20.000€.
- **Μονομελές και Πολυμελές Πρωτοδικείο.** Πρωτοδικείο είναι το πρωτοβάθμιο πολιτικό δικαστήριο. Σε αυτό δικάζονται σε πρώτο βαθμό οι ιδιωτικές διαφορές που αφορούν ποσά άνω των 20.000€. Το Πρωτοδικείο διακρίνεται σε Μονομελές Πρωτοδικείο, όταν δικάζει ένας δικαστής και σε Πολυμελές Πρω-

τοδικείο, όταν δικάζουν 3 δικαστές. Όλες οι αποφάσεις των Πρωτοδικείων υπόκεινται σε έφεση που εκδικάζεται από το Εφετείο.

- **Εφετείο.** Πολιτικό δικαστήριο που εκδικάζει τις εφέσεις κατά των αποφάσεων των Πρωτοδικείων.
- **Άρειος Πάγος.** Ο Άρειος Πάγος είναι το ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο της πολιτικής και ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα.

Τα **ποινικά δικαστήρια** διακρίνονται:

- **Μονομελή πλημμελειοδικεία:** Δικάζουν τα ελαφριά πλημμελήματα, με σκοπό να επιτυγχάνεται η γρήγορη απονομή της δικαιοσύνης.
- **Πολυμελή πλημμελειοδικεία:** Δικάζουν βαρύτερα πλημμελήματα και κακουργήματα.

Τα δύο αυτά δικαστήρια συγκροτούνται μόνο από δικαστές.

- **Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια:** Δικάζουν μόνο κακουργήματα, πολύ σοβαρών αξιόποινων πράξεων. Δεν συγκροτούνται μόνο από δικαστές αλλά και από απλούς πολίτες, τους ενόρκους.
- **Εφετείο.** Εκδικάζει τις εφέσεις κατά των αποφάσεων των ανωτέρω των ποινικών δικαστηρίων.
- **Άρειος Πάγος.** Εξετάζει αν τα δικαστήρια εφάρμοσαν σωστά τον νόμο.

Τα δικαστήρια Α΄ βαθμού δικαιοδοσίας (πολιτικά και ποινικά) εξετάζουν μια υπόθεση πρώτη φορά και εκδίδουν απόφαση. Τα δικαστήρια Β΄ βαθμού δικαιοδοσίας εξετάζουν μια υπόθεση εκ νέου για δεύτερη φορά μετά από έφεση. Γι' αυτό και λέγονται **Εφετεία**.

Μια από τις κυριότερες διαδικασίες αμφισβήτησης μιας δικαστικής απόφασης είναι η αίτηση εφέσεως. Με αυτόν τον τρόπο, οι δικαστικές αποφάσεις μπορούν να αμφισβητηθούν ενώπιον του εφετείου, το οποίο εξετάζει την υπόθεση εκ νέου και λαμβάνει υπόψη νέα στοιχεία ή παραλείψεις στη δικαστική διαδικασία.

Με την αίτηση αναίρεσης δεν ζητείται η επανεκδίκασή της από τον Άρειο Πάγο, καθότι αυτός δεν συνιστά τρίτο βαθμό δικαιοδοσίας. Πρόκειται για ακυρωτικό δικαστήριο ενώπιον του οποίου με την αίτηση αναίρεσης φέρεται προς έλεγχο η «νομική ορθότητα» της εκάστοτε υπόθεσης.

Δραστηριότητες

1. Να διαβάσετε προσεκτικά τα 6 πρώτα άρθρα του Συντάγματος. Κατόπιν, να δημιουργήσετε ομάδες των 4 και να ετοιμάσετε μια παρουσίαση στην τάξη, που προτείνεται να υλοποιηθεί στο Εργαστήριο Πληροφορικής του σχολείου.
2. Χωρισμένοι σε ομάδες των τριών, συμμετέχετε σε ιστοεξερεύνηση (πραγματοποιείται στο εργαστήριο Πληροφορικής του σχολείου). Στην ιστοεξερεύνηση αναζητείτε αναφορές σε ποινικά αδικήματα και, στη συνέχεια, τα άρθρα του Ποινικού Κώδικα που αφορούν την τέλεσή τους. Τα αποτελέσματα της ιστοεξερεύνησης τα παρουσιάζετε στην τάξη ως ομαδική εργασία.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Να περιγράψετε τα είδη των δικαστηρίων με κριτήριο το είδος των υποθέσεων που εκδικάζουν.
2. Η νομοθετική εξουσία αποτελεί έναν σημαντικό θεσμό, ο οποίος εκπροσωπεί την «ικανότητα της κοινωνίας» να παίρνει αποφάσεις που διέπουν τη ζωή των πολιτών και να εξασφαλίζει τη δικαιοσύνη και την ισότητα. Συμφωνείτε με αυτή την άποψη; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.

6.3. Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.)

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να:

- περιγράψετε τις λειτουργίες των θεσμών και της Βουλής της Ε.Ε.,
- εξηγήσετε τη σχέση Ελλάδας - Ε.Ε.

Λέξεις-κλειδιά: Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) - θεσμικά όργανα Ε.Ε. - πολιτικές Ε.Ε.

Καινοτομία
στην Ευρώπη

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δημιουργήθηκε αρχικά για να τεθεί τέλος στους συχνούς και αιματηρούς πολέμους μεταξύ των γειτονικών χωρών που κατέληξαν στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ήδη από το 1950, με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (Ε.Κ.Α.Χ.) αρχίζει η ένωση των ευρωπαϊκών χωρών σε οικονομικό επίπεδο με

- **λειτουργική οικονομία της αγοράς και ικανότητα αντιμετώπισης του ανταγωνισμού και των δυνάμεων της αγοράς στην Ε.Ε.,**
- **την ικανότητα να αναλαμβάνουν και να εφαρμόζουν αποτελεσματικά τις υποχρεώσεις των μελών, συμπεριλαμβανομένης της τήρησης των στόχων της Πολιτικής και Οικονομικής Ένωσης.**

Η διεύρυνση είναι ένας τρόπος για την προώθηση της ειρήνης και της σταθερότητας στην Ευρώπη, για την ενίσχυση της ευημερίας για τους Ευρωπαίους και για τη δημιουργία επιχειρηματικών ευκαιριών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναπτύχθηκε σε έναν σημαντικό Οργανισμό που συνδυάζει τις οικονομικές, κοινωνικές, και πολιτικές διαστάσεις σε μια ισχυρή ομοσπονδία.

Μια από τις βασικές αρχές που διαμορφώνουν την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η αρχή της ενοποίησης. Η Ένωση επιδιώκει τη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς, ενός κοινού νομικού πλαισίου για την οικονομία (δημοσιονομική ενοποίηση) και μιας κοινής νομισματικής πολιτικής. Αυτή η ενοποίηση έχει ως στόχο την ενίσχυση της οικονομικής συνεργασίας, την ελευθερία κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, υπηρεσιών και κεφαλαίων και των προσώπων, καθώς και την ενίσχυση της ευρωπαϊκής ιθαγένειας. Με τη θέσπιση του ευρώ, η Ε.Ε. πραγματοποίησε ένα ακόμη σημαντικό βήμα προς την οικονομική ενοποίηση, ενισχύοντας τη συνοχή και τη σταθερότητα της ευρωζώνης.

Ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν αποτελεί μόνο οικονομική οντότητα. Η κοινωνική διάσταση της Ένωσης εκδηλώνεται μέσω της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας των φύλων και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Η Ε.Ε. προωθεί την πολυπολιτισμικότητα και την πολιτιστική ποικιλομορφία, ενθαρρύνοντας την αμοιβαία κατανόηση και τον σεβασμό μεταξύ των λαών της.

Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί παγκόσμιο παράγοντα στην πολιτική σκηνή. Η εξωτερική πολιτική της περιλαμβάνει πτυχές, όπως η διατήρηση της ειρήνης, η ανθρωπιστική βοήθεια και η προώθηση της δημοκρατίας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση συνεργάζεται με άλλους διεθνείς οργανισμούς με σκοπό την αντιμετώπιση κοινών προκλήσεων, όπως η αλλαγή του κλίματος, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και η προώθηση της παγκόσμιας δικαιοσύνης.

Παρά τις επιτυχίες της, η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζει και προκλήσεις. Οι αντιφάσεις μεταξύ των εθνικών συμφερόντων και των κοινοτικών στόχων, καθώς και η ανάγκη για μεταρρυθμίσεις σε ορισμένους τομείς, αποτελούν προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπιστούν με σωστές κινήσεις.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα μοναδικό παράδειγμα παγκόσμιας συνεργασίας. Από την οικονομία μέχρι την πολιτική και την κοινωνία, η Ε.Ε. προσφέρει ένα υπόδειγμα για την ενίσχυση της ειρήνης, της σταθερότητας και της ευημερίας. Ενώ αντιμετωπίζει προκλήσεις, η δέσμευσή της στις κοινές αξίες και στον σεβασμό των διαφορών αποτελεί τον θεμέλιο λίθο της επιτυχίας της.

6.3.1. ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Το θεσμικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι μοναδικό και το σύστημα λήψης αποφάσεων της εξελίσσεται συνεχώς. Τα 7 ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, τα 7 λοιπά όργανα της Ε.Ε. και περισσότεροι από 30 αποκεντρωμένοι οργανισμοί είναι διασκορπισμένα σε ολόκληρη την Ε.Ε. Συνεργάζονται για την αντιμετώπιση των κοινών συμφερόντων της ΕΕ και των ευρωπαίων πολιτών. Όσον αφορά τη διοίκηση, υπάρχουν άλλοι 20 οργανισμοί και φορείς της Ε.Ε., που εκτελούν ειδικά νομικά καθήκοντα και 4 διοργανικές υπηρεσίες που υποστηρίζουν τα θεσμικά όργανα. Όλες αυτές οι οντότητες έχουν συγκεκριμένους ρόλους, από την ανάπτυξη της νομοθεσίας και τη χάραξη πολιτικής της Ε.Ε., έως την εφαρμογή πολιτικών και την εκτέλεση εργασιών σε εξειδικευμένους τομείς, όπως η υγεία, η ιατρική, οι μεταφορές και το περιβάλλον.

Υπάρχουν 4 κύρια θεσμικά όργανα λήψης αποφάσεων που ηγούνται της διοίκησης της Ε.Ε. Τα θεσμικά αυτά όργανα παρέχουν από κοινού στην Ε.Ε. κατευθύνσεις πολιτικής και διαδραματίζουν διαφορετικούς ρόλους στη νομοθετική διαδικασία:

- το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Βρυξέλλες/Στρασβούργο/Λουξεμβούργο),
- το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (Βρυξέλλες),
- το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Βρυξέλλες/Λουξεμβούργο),
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Βρυξέλλες/Λουξεμβούργο/Αντιπροσωπείες σε ολόκληρη την Ε.Ε.).

Το έργο τους συμπληρώνεται από άλλα θεσμικά όργανα και οργανισμούς, τα οποία περιλαμβάνουν:

- το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Λουξεμβούργο),

Συνοπτική παρουσίαση των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ε.Ε.

- την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Φρανκφούρτη),
- το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο (Λουξεμβούργο).

Τα θεσμικά όργανα και οι οργανισμοί της Ε.Ε. συνεργάζονται εκτενώς με το δίκτυο των οργάνων και οργανισμών της Ε.Ε. σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η πρωταρχική λειτουργία των εν λόγω οργάνων και οργανισμών είναι να υλοποιούν τις πολιτικές. Τα 4 κύρια θεσμικά όργανα της Ε.Ε., με τα διακριτά τους καθήκοντα, συνεργάζονται στενά για τον καθορισμό του θεματολογίου της Ε.Ε., καθώς και τη δρομολόγηση και τον συντονισμό της νομοθετικής διαδικασίας της Ε.Ε.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Αποτελεί το νομοθετικό σώμα της Ε.Ε. Τα μέλη του εκλέγονται άμεσα από τους πολίτες των κρατών-μελών μέσω της διαδικασίας των ευρωεκλογών και έχουν πενταετή θητεία. Οι αρμοδιότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου είναι κυρίως νομοθετικές και εποπτικές. Περιλαμβάνουν την λήψη αποφάσεων για σύναψη συμφωνιών, την έγκριση των νομοθετικών πράξεων της Ε.Ε. με τη συγκρότηση συνόδων ολομέλειας, την εκλογή του Προέδρου της Επιτροπής, αλλά και το συντονισμό του προγράμματος εργασίας της. Επιπλέον, ασκεί εποπτεία σε όλα τα υπόλοιπα όργανα, με σκοπό τη σωστή λειτουργία του θεσμού. Βασικό στοιχείο δράσης του είναι ο διάλογος με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα για θέματα νομισματικής πολιτικής, ο διάλογος με το Συμβούλιο και την Επιτροπή για διάφορα θέματα και η εξέταση ενδεχόμενων αναφορών από πολίτες.

Σε γενικές γραμμές, είναι επιφορτισμένο με τον έλεγχο της ομαλής λειτουργίας όλων των οργάνων της Ε.Ε., μέσω των εξεταστικών επιτροπών που συγκροτεί. Οι πολίτες των κρατών-μελών της Ε.Ε. μπορούν να έρθουν άμεσα σε επαφή με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, είτε υποβάλλοντας αναφορές, είτε επικοινωνώντας με Γραφεία Συνδέσμου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, που υπάρχουν σε κάθε κράτος (Αθήνα).

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο

- καθορίζει τις γενικές **κατευθύνσεις** και τις πολιτικές **προτεραιότητες** της Ε.Ε. – *δεν θεσπίζει όμως νομοθεσία*,
- ασχολείται με **σύνθετα ή ευαίσθητα θέματα που δεν μπορούν να επιλυθούν** σε χαμηλότερο επίπεδο διακυβερνητικής συνεργασίας,

Τα θεσμικά όργανα της Ένωσης

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Το μόνο θεσμικό όργανο που εκλέγεται απ' ευθείας από το λαό για να εκπροσωπήσει 500 εκατομμύρια πολίτες της Ένωσης. Διαδραματίζει ρόλο-κλειδί στην εκλογή του προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, έχει συναρμοδιότητα με το Συμβούλιο Υπουργών για τον προϋπολογισμό της Ένωσης και την ευρωπαϊκή νομοθεσία.

751
ευρωβουλευτές

Έδρες ανά χώρα το 2014

21	17	13	96	6	11	21	54	74	11	73	6	8	11	6	21	6	26	18	51	21	32	8	13	13	20	73	
ΒΕΛΓΙΟ	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	ΤΣΕΚΙΑ	ΔΑΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΕΣΘΟΝΙΑ	ΙΡΑΝΔΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ	ΙΣΠΑΝΙΑ	ΓΑΛΛΙΑ	ΚΡΟΑΤΙΑ	ΙΤΑΛΙΑ	ΚΥΠΡΟΣ	ΛΕΤΟΝΙΑ	ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	ΜΑΛΤΑ	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	ΑΥΣΤΡΙΑ	ΠΟΛΩΝΙΑ	ΠΟΡΤΟΥΓΑΛΙΑ	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	ΣΟΥΗΔΙΑ	ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η εκτελεστική εξουσία της Ένωσης: η Επιτροπή προτείνει τη νομοθεσία και, εφ' όσον η πρόταση εγκριθεί από το ΕΚ και τις κυβερνήσεις, επιτηρεί την εφαρμογή της. Επιτηρεί επίσης την ορθή εφαρμογή των Συνθηκών της Ένωσης και γενικά την εύρυθμη λειτουργία της ΕΕ.

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι υπουργοί των κρατών μελών, ασκούν μαζί με το ΕΚ τη νομοθετική εξουσία της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένου του προϋπολογισμού.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο

Οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων της ΕΕ. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ορίζει τη γενική στρατηγική και πολιτική κατεύθυνση της Ένωσης.

Πηγή
Ευρωπαϊκή Επιτροπή

europa.eu

Τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
Πηγή: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

- καθορίζει την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας της Ε.Ε., λαμβάνοντας υπόψη τα στρατηγικά συμφέροντα της Ε.Ε. καθώς και θέματα άμυνας,
- επιλέγει και ορίζει τους υποψηφίους για ορισμένα υψηλά αξιώματα της Ε.Ε., όπως του/της Προέδρου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Για κάθε ζήτημα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο μπορεί:

- να ζητήσει από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να υποβάλει **πρόταση** για την αντιμετώπισή του,
- να παραπέμψει το ζήτημα στο Συμβούλιο της Ε.Ε.

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- διαπραγματεύεται και θεσπίζει τη νομοθεσία της Ε.Ε., από κοινού με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με βάση τις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,
- συντονίζει τις πολιτικές των χωρών της Ε.Ε.,
- χαράσσει την εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας της Ε.Ε., με βάση τις κατευθυντήριες γραμμές του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου,
- συνάπτει συμφωνίες μεταξύ της Ε.Ε. και άλλων χωρών ή διεθνών Οργανισμών,
- εγκρίνει τον ετήσιο προϋπολογισμό της Ε.Ε. - από κοινού με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η Επιτροπή είναι το μόνο όργανο της Ε.Ε. το οποίο υποβάλλει νομοθετικές προτάσεις για έγκριση από το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, και το οποίο:

- προστατεύει τα συμφέροντα της Ε.Ε. και των πολιτών της σε ζητήματα που δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά σε εθνικό επίπεδο,
- αποσαφηνίζει τεχνικές λεπτομέρειες, αφού συμβουλευτεί εμπειρογνώμονες και το κοινό,
- καθορίζει τις προτεραιότητες δαπανών της Ε.Ε. από κοινού με το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο,
- καταρτίζει τους ετήσιους προϋπολογισμούς και τους υποβάλλει προς έγκριση στο Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο.
- εποπτεύει το πώς δαπανώνται τα χρήματα της Ε.Ε. μέσω εξονυχιστικού ελέγχου που πραγματοποιεί το Ελεγκτικό Συνέδριο,
- μαζί με το Δικαστήριο, διασφαλίζει ότι το Δίκαιο της Ε.Ε. εφαρμόζεται ορθά σε όλα τα κράτη μέλη,
- ομιλεί εξ ονόματος όλων των χωρών της Ε.Ε. σε διεθνείς Οργανισμούς, ειδικότερα στους τομείς της εμπορικής πολιτικής και της ανθρωπιστικής βοήθειας,
- διαπραγματεύεται διεθνείς συμφωνίες εξ ονόματος της Ε.Ε.

Το Δικαστήριο της Ε.Ε. (ΔΕΕ)

Εξασφαλίζει την ομαλή συνεργασία των κρατών-μελών και την τήρηση των κανόνων δικαίου της Ε.Ε. Είναι το αρμόδιο σώμα για την έκδοση προδικαστικών αποφάσεων, την επιβολή του νόμου και την ακύρωση νομικών πράξεων που παραβιάζουν τις συνθήκες της Ε.Ε. Σε αυτό μπορούν να προσφύγουν κράτη-μέλη, αλλά και ιδιώτες, όταν θεωρούν πως κάποια πράξη της Ε.Ε. πλήττει τα δικαιώματά τους.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ)

Η Οικονομική και Νομισματική Πολιτική της Ε.Ε. καθορίζεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Βασική αρμοδιότητά της είναι η συνεργασία με όλες τις κεντρικές τράπεζες των μελών της Ε.Ε., με σκοπό την κοινή οικονομική ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας στις χώρες της ΕΕ. Η συνεργασία αυτή αποκαλείται Ευρωσύστημα. Η ΕΚΤ είναι επιφορτισμένη με την ευθύνη διατήρησης σταθερών τιμών, αξιολογώντας τους κινδύνους και ενημερώνοντας εγκαίρως τα κράτη για τη λήψη συγκεκριμένης δράσης. Η ΕΚΤ εξουσιοδοτεί τις χώρες της Ευρωζώνης (τα κράτη-μέλη που έχουν ως νόμισμα το ευρώ) να εκδίδουν χαρτονομίσματα και ρυθμίζει τα επιτόκια, ελέγχοντας τα επίπεδα του πληθωρισμού. Μέλη της είναι ο πρόεδρος και ο αντιπρόεδρος της ΕΚΤ και οι διοικητές των κεντρικών τραπεζών όλων των κρατών μελών της Ε.Ε.

Το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο

Είναι ένα ανεξάρτητο όργανο ελέγχου με προσανατολισμό στη διασφάλιση των συμφερόντων των Ευρωπαίων φορολογούμενων. Έχει ως αποστολή τον έλεγχο της ορθής διάθεσης των κονδυλίων της Ε.Ε. και της δημοσιο-

μικής της διαχείρισης. Ο έλεγχος πραγματοποιείται μέσω ομάδων ελέγχου, που ονομάζονται «τμήματα». Τα τμήματα αφορούν σε τρεις τομείς, τον δημοσιονομικό έλεγχο, τον έλεγχο συμμόρφωσης και τον έλεγχο απόδοσης. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αναλαμβάνει τον διορισμό των μελών του, μετά από συμφωνία με τα μέλη του κοινοβουλίου. Η θητεία τους είναι εξαετής. Από αυτά επιλέγεται ένα μέλος ως πρόεδρος με τριετή ανανεώσιμη θητεία.

Άλλα σημαντικά θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής ένωσης είναι:

- η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ),
- η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ),
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών (ΕΤΠ),
- η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ),
- ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής,
- ο Ευρωπαϊός Επόπτης Προστασίας Δεδομένων (ΕΕΠΔ),
- το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων (ΕΣΠΔ).

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ασχολείται με σύνθετα ή ευαίσθητα θέματα (καθορίζει την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Κύριος ρόλος του είναι να καθορίζει την πολιτική κατεύθυνση της Ε.Ε. Στις περισσότερες περιπτώσεις, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχεδιάζουν τις πολιτικές και τη νομοθεσία που εφαρμόζονται σε ολόκληρη την Ε.Ε. Η διαδικασία που ακολουθούν ονομάζεται συνήθως νομοθετική διαδικασία. Η Επιτροπή προτείνει νέες νομοθετικές πράξεις, ενώ το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης τις εκδίδει. Στη συνέχεια, τα κράτη-μέλη τις εφαρμόζουν και η Επιτροπή διασφαλίζει την ορθή εφαρμογή τους.

Η γραφειοκρατία στα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης συχνά προκαλεί καθυστερήσεις στη λήψη αποφάσεων και δυσκολεύει την άμεση ανταπόκριση στις ανάγκες των πολιτών. Η πολυπλοκότητα των διαδικασιών, η ύπαρξη πολλών επιπέδων έγκρισης και η ανάγκη για συμβιβασμούς μεταξύ των κρατών-μελών οδηγούν σε αργές και δύσκαμπτες λειτουργίες. Παρ' όλα αυτά, η γραφειοκρατική δομή εξασφαλίζει θεσμική νομιμότητα και διαφάνεια, αν και συχνά τίθεται το ζήτημα της αποτελεσματικότητας και της εγγύτητας προς τον πολίτη.

6.3.2. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Πόσο κυκλική είναι η Ελληνική Οικονομία;

Η ελληνική κοινωνία και η οικονομία βρίσκονται σε μια σημαντική διαδικασία μετασχηματισμού, η οποία διαμορφώνεται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ελλάδα, ως μέλος της Ε.Ε. από το 1981 (τότε ονομαζόταν ΕΟΚ - ονομάστηκε «Ευρωπαϊκή Ένωση» το 1993), έχει υποστεί εκ βάθρων αλλαγές, τόσο στον κοινωνικό, όσο και στον οικονομικό τομέα. Αντιμετωπίζοντας προκλήσεις και ευκαιρίες, η χώρα προσαρμόζεται στον δυναμικά εξελισσόμενο ρόλο της μέσα στην Ευρωπαϊκή οικογένεια.

Μια από τις κύριες πτυχές που η Ε.Ε. επηρεάζει την ελληνική κοινωνία είναι η κοινωνική συνοχή. Η Ε.Ε. παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην προώθηση της ισότητας και της δικαιοσύνης, προωθώντας προγράμματα και πολιτικές που στοχεύουν στη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων. Παρά ταύτα, η ελληνική κοινωνία αντιμετωπίζει ακόμα προκλήσεις όπως η ανεργία, η φτώχεια, και η ανισότητα των ευκαιριών. Η παρέμβαση της Ε.Ε είναι ουσιαστική για τη μείωση αυτών των προβλημάτων με την ενίσχυση προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας και χρηματοδοτική στήριξη.

Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση «Employment and Social Developments in Europe» (ESDE) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι κοινωνικές ανισότητες παραμένουν έντονες, επηρεάζοντας αρνητικά την κοινωνική συνοχή και την εμπιστοσύνη στους θεσμούς. Επιπλέον, η Eurostat καταγράφει σημαντικές αποκλίσεις στο ποσοστό φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού μεταξύ των κρατών-μελών. Έρευνες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) επιβεβαιώνουν ότι η αυξημένη εισοδηματική ανισότητα συνδέεται με χαμηλότερη εμπιστοσύνη και μειωμένη κοινωνική κινητικότητα. Αυτά τα στοιχεία αναδεικνύουν την ανάγκη ενισχυμένων κοινωνικών πολιτικών σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στον τομέα της οικονομίας, η Ελλάδα έχει βιώσει τόσο θετικές όσο και αρνητικές επιπτώσεις από τη συμμετοχή της στην Ε.Ε. Η χρηματοδοτική ενίσχυση από τα διαρθρωτικά ευρωπαϊκά ταμεία έχει συμβάλει στην υλοποίηση σημαντικών έργων υποδομής και στην προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας. Αντιθέτως, η

οικονομική κρίση των τελευταίων ετών έθεσε προκλήσεις, αναγκάζοντας τη χώρα να υιοθετήσει μέτρα λιτότητας υπό την εποπτεία της Ε.Ε. και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ).

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται τώρα σε μια φάση ανάκαμψης, με προοπτικές ανάπτυξης και ευημερίας. Η Ε.Ε., μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης, στηρίζει την Ελλάδα στον τομέα της ανάπτυξης, της πράσινης μετάβασης, και της ψηφιακής μετασχηματιστικής διαδικασίας.

Παρά τις προκλήσεις, η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ε.Ε. έχει φέρει επίσης πολλαπλά οφέλη. Η χώρα απολαμβάνει τα οφέλη της ενιαίας αγοράς, ενισχύοντας το εξωτερικό της εμπόριο και προσελκύοντας ξένες επενδύσεις. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση επιτρέπει τη συνεργασία με άλλα κράτη-μέλη, ενθαρρύνοντας την ανταλλαγή ιδεών και πρακτικών σε διάφορους τομείς. Η ελληνική κοινωνία και οικονομία βρίσκονται σε μια διαδικασία συνεχούς προσαρμογής και ανανέωσης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ενώ αντιμετωπίζουν προκλήσεις, εκμεταλλεύονται επίσης τις ευκαιρίες που προσφέρει η συνεργασία σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η δυναμική αυτή σχέση συνεχίζει να διαμορφώνει την πορεία της χώρας, ενισχύοντας την θέση της στον ευρωπαϊκό χώρο και προωθώντας την αειφόρο ανάπτυξη.

Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση - Πηγή: Business Daily

Δραστηριότητες

1. Να αξιοποιήσετε τους ιστότοπους των ευρωπαϊκών θεσμών για να εκπονήσετε μια ομαδική εργασία (ομάδες των τεσσάρων που αφορά την ευρωπαϊκή διάσταση κάποιων σημαντικών ζητημάτων των τελευταίων ετών ή/και τον τρόπο με τον οποίο τοποθετείται και επιχειρεί να τα ρυθμίσει η Ε.Ε. (π.χ. έννομη τάξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η θεσμική εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, ευρωπαίος πολίτης).
2. Να χωριστείτε σε ομάδες και να αναζητήσετε στατιστικά στοιχεία τα οποία στη συνέχεια θα συζητήσετε στην τάξη, σχετικά με την ανεργία, το μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων ή την απασχόληση στα κράτη-μέλη της Ε.Ε.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Τα τέσσερα (4) κύρια θεσμικά όργανα λήψης αποφάσεων που ηγούνται της διοίκησης της Ε.Ε. είναι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (Σωστό/Λάθος)
2. Η πλήρης ένταξη της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες έγινε:
 - A. το 1971
 - B. το 1981
 - Γ. το 1991
 - Δ. το 2001
3. Για ποιους λόγους το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θεωρείται το σημαντικότερο όργανο που θεσπίζει νόμους στην Ευρωπαϊκή Ένωση;
4. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα μοναδικό παράδειγμα παγκόσμιας συνεργασίας. Συμφωνείτε με αυτή την άποψη; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
5. Να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους η Ελλάδα στον τομέα της οικονομίας έχει βιώσει τόσο θετικές, όσο και αρνητικές επιπτώσεις από τη συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σύνοψη/Ανακεφαλαίωση

Η οργάνωση της πολιτείας και η έννομη τάξη αποτελούν τους πυλώνες πάνω στους οποίους στηρίζεται η σταθερότητα και η ευημερία μιας κοινωνίας. Η πολιτεία αντιπροσωπεύει τον οργανωμένο χώρο, όπου οι πολίτες ζουν και

αλληλεπιδρούν, ενώ η έννομη τάξη εξασφαλίζει τον σεβασμό των κοινών αξιών και των νόμων που διέπουν την κοινωνία. Η οργάνωση της πολιτείας περιλαμβάνει τα θεσμικά όργανα, τις διοικητικές δομές και τους μηχανισμούς που διασφαλίζουν τη λειτουργία της κοινωνίας. Η έννομη τάξη αναφέρεται στην τήρηση των νόμων και των ηθικών αρχών που διέπουν τη συμπεριφορά των πολιτών. Οι νόμοι είναι οι κανόνες που καθορίζουν τις σχέσεις μεταξύ των ατόμων και των θεσμικών οργάνων, ενώ η ηθική τάξη προωθεί τις αξίες της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ισότητας.

Η έννομη τάξη και η ιεράρχηση των κανόνων δικαίου αποτελούν τα «θεμέλια» του νομικού μας συστήματος. Οι κανόνες αυτοί δημιουργούν μια συστηματική και οργανωμένη δομή και έχουν ως στόχο την προαγωγή της δικαιοσύνης, της ισότητας και της ειρήνης. Σημαντικό στοιχείο είναι η έννοια της δικαιοσύνης, η οποία επιδιώκεται μέσω της αποτελεσματικής εφαρμογής της έννομης τάξης. Η συνεχής αξιολόγηση και επικαιροποίηση των νόμων αποτελεί βασική προϋπόθεση για την προσαρμογή τους στις εξελισσόμενες ανάγκες της κοινωνίας. Η έννομη τάξη και η ιεραρχημένη δομή των κανόνων δικαίου δημιουργούν το οικοδόμημα για τη διατήρηση της τάξης και της δικαιοσύνης εντός μιας κοινωνίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) αντιπροσωπεύει μια οργανωμένη και θεσμοθετημένη προσπάθεια συνεργασίας μεταξύ ευρωπαϊκών χωρών, βασισμένη σε κοινές αξίες και στόχους. Η ιδέα της δημιουργίας μιας ένωσης που θα προάγει την ειρήνη, τη σταθερότητα και την οικονομική ανάπτυξη έχει φέρει τόσο θετικά όσο και αρνητικά αποτελέσματα.

Ένα από τα θετικά στοιχεία της Ε.Ε. είναι η προώθηση της ειρήνης και της σταθερότητας. Η συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών έχει δημιουργήσει ένα κλίμα ειρηνικής συνύπαρξης, μειώνοντας τις πιθανότητες εμφάνισης συγκρούσεων. Ωστόσο, η Ε.Ε. αντιμετωπίζει και ορισμένες προκλήσεις. Ένα από τα αρνητικά στοιχεία είναι η γραφειοκρατία που συχνά συνοδεύει τη λειτουργία της. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιπροσωπεύει μια φιλόδοξη προσπάθεια για συνεργασία και ενοποίηση. Τα θετικά αποτελέσματα, όπως η ειρήνη και η οικονομική ανάπτυξη, δεν πρέπει να παραβλέπονται. Ωστόσο, οι προκλήσεις στους τομείς της γραφειοκρατίας και της δημοκρατίας απαιτούν διαρκή εξέλιξη και βελτίωση. Η διατήρηση της ισορροπίας ανάμεσα στην ενοποίηση και τον σεβασμό της εθνικής κυριαρχίας αποτελεί «κλειδί» για το μέλλον της Ε.Ε.

Η αειφορία ως μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής οργάνωσης

7.1. Φυσικό περιβάλλον και άνθρωπος

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- εξηγείτε και να συγκρίνετε μεταξύ τους τα διάφορα μοντέλα οικονομικής ανάπτυξης,
- αναγνωρίζετε την ανάγκη δημιουργίας νέων και αειφόρων μοντέλων ανάπτυξης,
- διακρίνετε νέες εναλλακτικές λύσεις για τις σύγχρονες κοινωνίες και τα εμπόδια που συνεπάγεται η αναζήτηση αυτών των εναλλακτικών λύσεων,
- εκτιμάτε και να εφαρμόζετε τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης στις σύγχρονες κοινωνίες.

Λέξεις-κλειδιά: οικονομική ανάπτυξη - αειφόρα μοντέλα ανάπτυξης - ανανεώσιμες πηγές ενέργειας - διαχείριση αποβλήτων - κοινωνική ευθύνη επιχειρήσεων

Άνθρωποι και
Κλιματική
αλλαγή

Το φυσικό περιβάλλον και ο άνθρωπος αποτελούν δύο στοιχεία που αλληλεπιδρούν στενά. Η σχέση ανάμεσα στο φυσικό περιβάλλον και τον άνθρωπο είναι πολύπλοκη και πολυδιάστατη, καθώς πολλοί παράγοντες επηρεάζουν αυτήν την αλληλεπίδραση.

Ο άνθρωπος επηρεάζει το φυσικό περιβάλλον με πολλούς τρόπους. Η ανθρώπινη δραστηριότητα έχει οδηγήσει στη ρύπανση του αέρα, του νερού και του εδάφους. Οι βιομηχανικές εκπομπές αερίου, ο αυξανόμενος όγκος των απορριμμάτων και η υπερβολική κατανάλωση πόρων έχουν προκαλέσει σημαντικές αλλαγές στο περιβάλλον. Επιπλέον, η αποψίλωση των δασών, η αυξημένη καλλιέργεια γεωργικών εκτάσεων και η αστικοποίηση των περιοχών επηρεάζουν τη βιοποικιλότητα και το οικοσύστημα γενικά. Επίσης, επηρεάζουν ολοένα και περισσότερο το κλίμα και τη θερμοκρασία της γης. Οι συγκεκριμένες δραστηριότητες απελευθερώνουν τεράστιες ποσότητες αερίων και επιδεινώνουν το φαινόμενο του θερμοκηπίου και την υπερθέρμανση του πλανήτη.

Βιοποικιλότητα: η ποικιλία των οικοσυστημάτων των ειδών και των γονιδίων που υπάρχουν στον κόσμο ή σε έναν συγκεκριμένο οικότοπο.

Η υπερθέρμανση του πλανήτη, που σχετίζεται κυρίως με τις εκπομπές αερίων από την ανθρώπινη δραστηριότητα, έχει οδηγήσει σε ακραία καιρικά φαινόμενα, καθώς και σε αύξηση της στάθμης της θάλασσας, προκαλώντας προβλήματα σε πολλές παράκτιες περιοχές. Η κλιματική αλλαγή επηρεάζει όλες τις περιοχές του κόσμου. Οι πάγοι στους πόλους λιώνουν και η στάθμη της θάλασσας ανεβαίνει. Σε ορισμένες περιοχές ακραία καιρικά φαινόμενα και έντονες βροχοπτώσεις εμφανίζονται όλο και συχνότερα, ενώ άλλες περιοχές δοκιμάζονται από καύσωνες και ξηρασίες μεγάλης έντασης.

Πρέπει να αναληφθούν δράσεις για το κλίμα τώρα, διαφορετικά οι επιπτώσεις αυτές θα ενταθούν. Η κλιματική αλλαγή αποτελεί πολύ σοβαρή απειλή και οι συνέπειές της επηρεάζουν πολλές διαφορετικές πτυχές της ζωής μας.

Συνολικά οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής στη φύση αναφέρονται στα παρακάτω: υψηλές θερμοκρασίες, ξηρασία και δασικές πυρκαγιές, διαθεσιμότητα γλυκού νερού, πλημμύρες, άνοδος της στάθμης του νερού σε παράκτιες περιοχές, βιοποικιλότητα, εδάφη, εσωτερικά ύδατα, θαλάσσιο περιβάλλον. Υπάρχουν επίσης κοινωνικές απειλές από την κλιματική αλλαγή που αναφέρονται στα παρακάτω: υγεία, ευάλωτες ομάδες πληθυσμού, απασχόληση και εκπαίδευση. Η κλιματική αλλαγή αποτελεί απειλή και για τις επιχειρήσεις σε θέματα που αφορούν τις υποδομές και τα κτήρια, την ενέργεια, την ασφάλιση, τις μεταφορές, τον τουρισμό, τις μεσαίες και μικρές επιχειρήσεις, τις γεωργικές, δασοκομικές, κτηνοτροφικές επιχειρήσεις κ.ά.

Το φυσικό περιβάλλον έχει επίσης σημαντική επίδραση στην ανθρώπινη ύπαρξη. Η καθαρή ατμόσφαιρα, το καθαρό νερό και οι καθαροί φυσικοί χώροι παρέχουν στον άνθρωπο τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την υγεία και την ευημερία του. Οι άνθρωποι απολαμβάνουν το φυσικό περιβάλλον για αναψυχή, ψυχαγωγία και άσκηση, ενώ τους παρέχει τρόφιμα, πρώτες

Οικοσύστημα: κοινότητα ζώντων οργανισμών σε συνδυασμό με μη ζώντα συστατικά του περιβάλλοντός τους (π.χ. νερό, αέρας), που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους.

Επισιτιστική ασφάλεια: αναφέρεται στην εξασφάλιση πρόσβασης όλων των ανθρώπων σε ασφαλή, υγιεινά και θρεπτικά τρόφιμα, που καλύπτουν τις διατροφικές τους ανάγκες. Αποτελεί θεμελιώδη πτυχή της παγκόσμιας υγείας και ευημερίας, καθώς η έλλειψη επισιτιστικής ασφάλειας επηρεάζει αρνητικά την υγεία, την ανάπτυξη και την κοινωνική σταθερότητα.

ύλες και πόρους αναγκαίους για την επιβίωση. Επιπλέον, η βιοποικιλότητα είναι σημαντική για την παροχή ποικίλων υπηρεσιών του οικοσυστήματος, όπως η επισιτιστική ασφάλεια και η προστασία από φυσικές καταστροφές.

Οι σχέσεις μεταξύ του φυσικού περιβάλλοντος και του ανθρώπου είναι αλληλένδετες. Για τον λόγο αυτό είναι απαραίτητο να διατηρηθεί μια ισορροπία, προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα και η ευημερία των μελλοντικών γενεών. Για να επιτευχθεί αυτό, απαιτούνται πολλά μέτρα και προσπάθειες από την κοινότητα, τις κυβερνήσεις και τον ίδιο τον άνθρωπο.

Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος απαιτεί «αειφόρο ανάπτυξη», που συμπεριλαμβάνει τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, τη διαχείριση των φυσικών πόρων με υπευθυνότητα και την προστασία της βιοποικιλότητας. Οι πολιτικές αποφάσεις και οι νομοθετικές ρυθμίσεις είναι σημαντικές για την εφαρμογή αυτών των αρχών.

Άνθρωποι και θαλάσσια απορρίμματα

ΔΕΝ ΜΠΟΡΟΥΜΕ
ΝΑ ΔΙΑΓΡΑΨΟΥΜΕ
ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ
...

ΜΠΟΡΟΥΜΕ
ΟΜΩΣ ΝΑ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΟΥΜΕ
ΈΝΑ ΚΑΛΥΤΕΡΟ
ΜΕΛΛΟΝ!

Επιπλέον, η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση των πολιτών – δημοτών – μελών μιας κοινωνίας είναι κρίσιμες για τη «διατήρηση» του φυσικού περιβάλλοντος. Οι άνθρωποι πρέπει να κατανοήσουν την αξία του φυσικού περιβάλλοντος και την επίδραση των δράσεών τους σε αυτό. Η προώθηση της αειφορίας στην καθημερινή ζωή, όπως η μείωση των αποβλήτων, η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και η προστασία της φύσης πρέπει να γίνουν προτεραιότητα.

Ο άνθρωπος επηρεάζει το φυσικό περιβάλλον με την καθημερινή δραστηριότητά του, αλλά και με τις παραλείψεις του, ενώ το φυσικό περιβάλλον επηρεάζει την υγεία και την ευημερία του ανθρώπου. Είναι απαραίτητο να ληφθούν όλα εκείνα τα μέτρα, ανεξάρτητα από το κόστος τους, για την προστασία και τη διατήρηση αυτής της σχέσης, προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα του πλανήτη και η ανθρώπινη ευημερία. Η σχέση ανάμεσα στο φυσικό περιβάλλον και

Άνθρωποι και παράκτια απορρίμματα

Βασικοί όροι υδάτων (ΕΕ): Επιφανειακά ύδατα: Όλα τα εσωτερικά ύδατα εκτός των υπόγειων υδάτων, τα μεταβατικά και τα παράκτια ύδατα. Υπόγεια ύδατα: Το σύνολο των υδάτων που βρίσκονται κάτω από την επιφάνεια του εδάφους. Εσωτερικά ύδατα: Το σύνολο των στάσιμων ή των ρεόντων επιφανειακών υδάτων. Μεταβατικά ύδατα: συστήματα επιφανειακών υδάτων πλησίον του στομίου ποταμών, τα οποία είναι εν μέρει αλμυρά, αλλά επηρεάζονται ουσιαστικά από ρεύματα γλυκού νερού.

Η κλιματική αλλαγή προβλέπεται να οδηγήσει σε σημαντικές αλλαγές στη διαθεσιμότητα νερού σε ολόκληρη την Ευρώπη, λόγω των λιγότερο προβλέψιμων βροχοπτώσεων και των εντονότερων καταιγίδων.

Οι αλλαγές στο κλίμα έχουν αυξήσει τις θερμοκρασίες των υδάτων στους ποταμούς και τις λίμνες, έχουν μειώσει την παγοκάλυψη, επηρεάζοντας έτσι την ποιότητα των υδάτων και τα οικοσυστήματα γλυκών υδάτων.

τον άνθρωπο απαιτεί συνεργασία, συλλογικές δράσεις, εθνικά, ευρωπαϊκά και διεθνή μέτρα. Τα περιβαλλοντικά ζητήματα δεν γνωρίζουν σύνορα και η παγκόσμια κοινότητα πρέπει να συνεργαστεί για την αντιμετώπισή τους.

7.1.1. ΓΡΑΜΜΙΚΟ ΚΑΙ ΚΥΚΛΙΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ

Για να συνεχίσει να αναπτύσσεται η «κοινωνία» μας και να εξασφαλίζεται επάρκεια, σταθερότητα και διάρκεια των φυσικών πόρων, απαραίτητη προϋπόθεση είναι να ακολουθήσουν οι σύγχρονες οικονομίες και κοινωνίες ένα νέο μοντέλο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Το μοντέλο αυτό θα περιορίζει τα απόβλητα, αλλά και θα μειώνει την ανάγκη για νέους πόρους, οι οποίοι πρέπει να αντληθούν με μεγάλο περιβαλλοντικό και οικονομικό κόστος. Βιώσιμη ανάπτυξη σημαίνει ότι αναβαθμίζεται το βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων, μέσω ευφυέστερης χρήσης των πόρων, και βελτιώνεται η ευημερία των πολιτών. Η βιώσιμη ανάπτυξη βασίζεται στο τρίπτυχο περιβάλλον-κοινωνία-οικονομία.

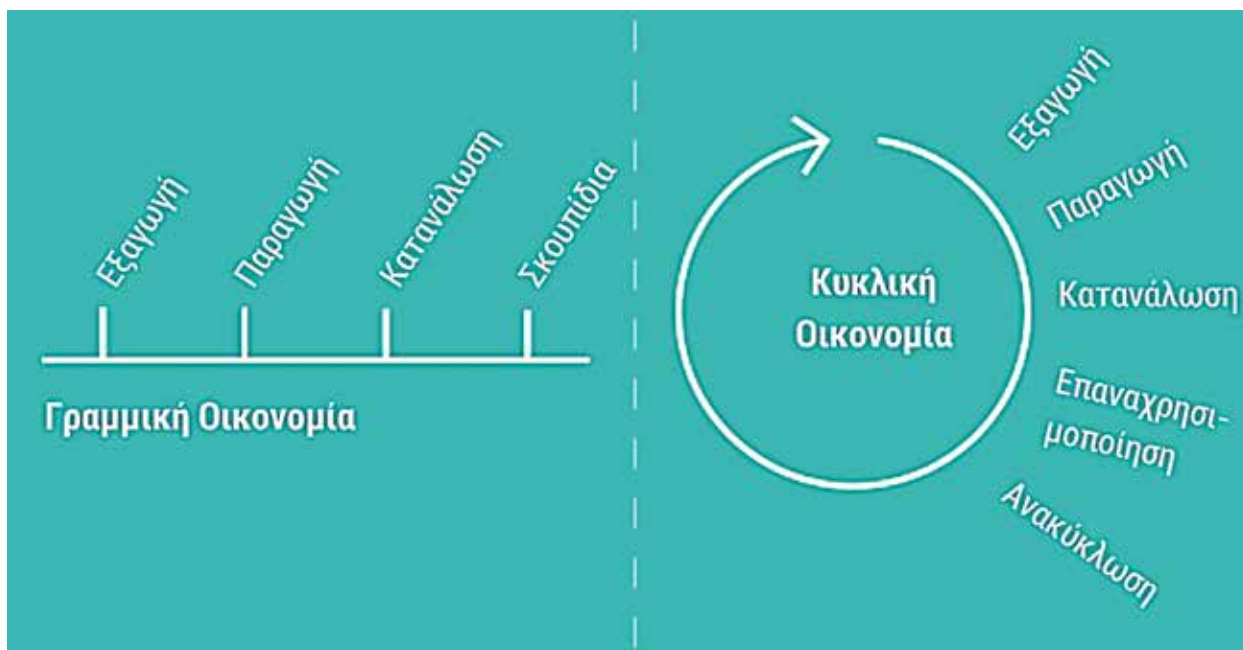
Η οικονομική θεωρία χρησιμοποιεί διάφορα μοντέλα για την κατανόηση και πρόβλεψη της οικονομικής συμπεριφοράς. Δύο από τα πιο σημαντικά μοντέλα που υπάρχουν σήμερα ως οικονομικά εργαλεία πρόβλεψης είναι το γραμμικό και το κυκλικό οικονομικό μοντέλο. Τα μοντέλα αυτά προσεγγίζουν την ανάλυση της οικονομίας από διαφορετικές σκοπιές.

Το γραμμικό οικονομικό μοντέλο
Πηγή: Ιστότοπος Noth!ngToWaste

Παραδοσιακό ή γραμμικό μοντέλο παραγωγής και κατανάλωσης: Το παραδοσιακό ή γραμμικό μοντέλο παραγωγής και κατανάλωσης βασίζεται στη λογική «παραγωγή – κατανάλωση – απόρριψη» και χαρακτηρίζεται από τα εξής βασικά στοιχεία:

- 1. εξάντληση φυσικών πόρων:** χρησιμοποιεί μεγάλες ποσότητες πρώτων υλών χωρίς πρόβλεψη για την ανανέωσή τους.
- 2. περιορισμένη διάρκεια ζωής προϊόντων:** τα προϊόντα σχεδιάζονται συχνά ώστε να αντικαθίστανται γρήγορα.
- 3. αύξηση αποβλήτων:** το τέλος του κύκλου ζωής ενός προϊόντος οδηγεί σε απόρριψη αντί για επαναχρησιμοποίηση.
- 4. έλλειψη βιωσιμότητας:** δεν προβλέπει τη μακροπρόθεσμη περιβαλλοντική και κοινωνική επίπτωση.
- 5. εστίαση στο βραχυπρόθεσμο κέρδος:** προτεραιότητα έχει η άμεση οικονομική απόδοση, όχι η ανθεκτικότητα του συστήματος.

Από τη Γραμμική στην Κυκλική Οικονομία.
Πηγή: Ιστότοπος Cloudinary

Επιπρόσθετα, ένα από τα μειονεκτήματα του γραμμικού μοντέλου είναι ότι δεν λαμβάνει υπόψη τις πιθανές αστάθειες και τις αλλαγές στην οικονομία. Η πραγματικότητα συχνά χαρακτηρίζεται από αντιφάσεις και αναστροφές, που δεν αντικατοπτρίζονται εύκολα με ένα απλό γραμμικό μοντέλο.

Κυκλικό μοντέλο παραγωγής και κατανάλωσης: Σε αντίθεση, το κυκλικό οικονομικό μοντέλο αναγνωρίζει ότι η οικονομία εξελίσσεται και ότι οι πολιτικές, οι εκτιμήσεις και άλλοι παράγοντες μπορούν να προκαλέσουν αλλαγές στον οικονομικό κύκλο. Η κυκλική οικονομία είναι ένα νέο μοντέλο παραγωγής και κατανάλωσης που εξασφαλίζει βιώσιμη ανάπτυξη σε βάθος χρόνου.

Με την κυκλική οικονομία, προωθείται η βελτιστοποίηση των πόρων, η μείωση της κατανάλωσης πρώτων υλών, η ανάκτηση αποβλήτων μέσω της ανακύκλωσης ή της ανακατασκευής ως νέου προϊόντος. Ο στόχος της κυκλικής οικονομίας είναι, επομένως, η αξιοποίηση στο έπακρο των υλικών πόρων που έχουμε στη διάθεσή μας εφαρμόζοντας τρεις βασικές αρχές: μείωση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση. Με τον τρόπο αυτό, ο κύκλος ζωής των προϊόντων παρατείνεται, τα απόβλητα αξιοποιούνται και με την πάροδο του χρόνου δημιουργείται ένα πιο αποδοτικό και βιώσιμο μοντέλο παραγωγής. Η ιδέα προκύπτει από τη μίμηση της φύσης, όπου όλα έχουν αξία και όλα χρησιμοποιούνται.

Η κυκλική οικονομία καθιερώνει ένα πιο βιώσιμο μοντέλο παραγωγής και κατανάλωσης, στο οποίο οι πρώτες ύλες διατηρούνται περισσότερο στους κύκλους παραγωγής και μπορούν να χρησιμοποιηθούν επανειλημμένα, δημιουργώντας έτσι πολύ λιγότερα απόβλητα. Η ουσία αυτού του μοντέλου είναι ότι οι πόροι διατηρούνται

Το κυκλικό οικονομικό μοντέλο.

Πηγή: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου

στην οικονομία για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, καθιστώντας δυνατή τη χρήση ακόμη και των αποβλήτων που παράγονται, ως πρώτη ύλη για άλλες βιομηχανίες.

Τα οφέλη της κυκλικής οικονομίας είναι:

- προστατεύει το περιβάλλον,
- μειώνει τις εκπομπές ρύπων, ελαχιστοποιεί την κατανάλωση φυσικών πόρων και μειώνει τη δημιουργία αποβλήτων,
- ωφελεί την τοπική οικονομία με την ενθάρρυνση μοντέλων παραγωγής που βασίζονται στην επαναχρησιμοποίηση των κοντινών αποβλήτων ως πρώτης ύλης,
- οδηγεί στην αύξηση της απασχόλησης.

Γραμμική και Κυκλική Οικονομία στην αγροτική παραγωγή
Πηγή: Ιστότοπος Ύπαιθρος Χώρα

- ενθαρρύνει την ανάπτυξη ενός νέου, πιο καινοτόμου και ανταγωνιστικού βιομηχανικού μοντέλου, την υψηλότερη οικονομική ανάπτυξη και την αύξηση της απασχόλησης.
- προωθεί την ανεξαρτησία πόρων, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε μικρότερη εξάρτηση από εισαγόμενες πρώτες ύλες.

Συνοψίζοντας, **το γραμμικό και το κυκλικό οικονομικό μοντέλο αποτελούν διαφορετικές προσεγγίσεις για την κατανόηση της οικονομικής συμπεριφοράς**. Κάθε μοντέλο έχει τα πλεονεκτημάτα του και χρησιμοποιείται ανάλογα με τον σκοπό της ανάλυσης και τα χαρακτηριστικά της κατάστασης. Συχνά, οι ερευνητές χρησιμοποιούν συνδυασμούς αυτών των μοντέλων για μια ολοκληρωμένη κατανόηση της οικονομικής πραγματικότητας. Τα δύο μοντέλα δεν σχετίζονται μόνο με την κατανόηση της οικονομικής συμπεριφοράς, αλλά τη συμπεριφορά καθαυτή.

Δραστηριότητες

1. Να καταγράψετε τις διάφορες πηγές ενέργειας που χρησιμοποιούνται στη χώρα μας, π.χ. ανανεώσιμες πηγές ενέργειας ή μη, και να τις συγκρίνετε μεταξύ τους.
2. Να αναζητήσετε πρακτικές αειφόρου ανάπτυξης στις τοπικές κοινωνίες στην Ελλάδα και στην Ευρώπη ευρύτερα και να καταγράψετε τα εμπόδια που αναδεικνύονται στην αναζήτηση των εναλλακτικών λύσεων.
3. Να χωριστείτε σε ομάδες εργασίας των τριών και να αναζητήσετε την εφαρμογή των αρχών της κυκλικής οικονομίας σε διάφορους τομείς και βιομηχανίες και να ανταλλάξετε απόψεις σε ομάδες σχετικά με τα οφέλη της κυκλικής οικονομίας.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Η σχέση ανάμεσα στο φυσικό περιβάλλον και τον άνθρωπο είναι πολύπλοκη και πολυδιάστατη, καθώς πολλοί παράγοντες επηρεάζουν αυτήν την αλληλεπίδραση. (Σωστό/Λάθος)
2. Με την κυκλική οικονομία, προωθείται η βελτιστοποίηση των πόρων, η μείωση της κατανάλωσης πρώτων υλών, η ανάκτηση αποβλήτων μέσω της ανακύκλωσης ή της ανακατασκευής ως νέου προϊόντος. (Σωστό/Λάθος)
3. Να αναφέρετε τα οφέλη της κυκλικής οικονομίας.
4. Η κυκλική οικονομία καθιερώνει ένα περισσότερο βιώσιμο μοντέλο παραγωγής και κατανάλωσης, στο οποίο οι πρώτες ύλες διατηρούνται περισσότερο στους κύκλους παραγωγής και μπορούν να χρησιμοποιηθούν επανειλημμένα, με αποτέλεσμα τη δημιουργία πολύ λιγότερων αποβλήτων. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτή τη διαπίστωση; Αιτιολογήστε την απάντησή σας δίνοντας και κάποια παραδείγματα.
5. Με ποιους τρόπους ο άνθρωπος επηρεάζει το φυσικό περιβάλλον με την καθημερινή δραστηριότητά του, αλλά και με τις παραλείψεις του, ενώ το φυσικό περιβάλλον επηρεάζει την υγεία και την ευημερία του ανθρώπου;

7.2. Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας – πράσινη ανάπτυξη – διαχείριση αποβλήτων

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- εξηγείτε τα οφέλη από τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας,
- εφαρμόζετε την ανακύκλωση στο σχολικό περιβάλλον.

Λέξεις-κλειδιά: ανανεώσιμες πηγές ενέργειας - ανακύκλωση - πράσινη ανάπτυξη - διαχείριση αποβλήτων

Ενέργεια
και βιώσιμη
ανάπτυξη

7.2.1. ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΕΣ ΠΗΓΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας είναι αυτές που ανανεώνονται φυσικά και συνεχώς, χωρίς να εξαντλούνται με τη χρήση τους. Αυτές οι πηγές αποτελούν μια βιώσιμη εναλλακτική πηγή ενέργειας απέναντι στις παραδοσιακές μεθόδους παραγωγής ενέργειας, που συχνά χρησιμοποιούν πεπερασμένους φυσικούς πόρους, όπως τα ορυκτά καύσιμα.

Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (αιολική ενέργεια, ηλιακή ενέργεια, υδροηλεκτρική ενέργεια, ενέργεια από τους ωκεανούς, γεωθερμική ενέργεια, βιομάζα και βιοκαύσιμα) αποτελούν εναλλακτικές λύσεις, αντί των ορυκτών καυσίμων και συμβάλλουν στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, στη διαφοροποίηση του ενεργειακού εφοδιασμού και στη μείωση της εξάρτησης από αναξιόπιστες και ασταθείς αγορές ορυκτών καυσίμων, ειδικότερα πετρελαίου και φυσικού αερίου.

Ως Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε.) έχουν οριστεί οι ενεργειακές πηγές, οι οποίες υπάρχουν σε αφθονία στο φυσικό περιβάλλον. Είναι η πρώτη μορφή ενέργειας που χρησιμοποίησε ο άνθρωπος πριν στραφεί έντονα στη χρήση των ορυκτών καυσίμων. Οι Α.Π.Ε. πρακτικά είναι ανεξάντλητες, η χρήση τους δεν ρυπαίνει το περιβάλλον, ενώ η αξιοποίησή τους περιορίζεται μόνον από την ανάπτυξη αξιόπιστων και οικονομικά αποδεκτών τεχνολογιών που θα έχουν ως σκοπό τη δέσμευση του δυναμικού τους. Το ενδιαφέρον για την ανάπτυξη των τεχνολογιών αυτών εμφανίσθηκε αρχικά μετά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση του 1974 και παγιώθηκε μετά τη συνειδητοποίηση των παγκόσμιων σοβαρών περιβαλλοντικών προβλημάτων τις τελευταίες δεκαετίες.

Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας
Πηγή: Όμιλος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Θεμάτων

Οι πηγές των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας είναι:

- ο ήλιος,
- ο άνεμος,
- οι υδατοπτώσεις,
- η γεωθερμία,
- η βιομάζα,
- οι θάλασσες.

Τα κύρια πλεονεκτήματα των Α.Π.Ε. είναι ότι ανανεώνονται φυσικά. Αποτελούν γεωγραφικά διεσπαρμένες πηγές ενέργειας, δίνουν τη δυνατότητα επιλογής της κατάλληλης μορφής ενέργειας που είναι προσαρμοσμένη στις ανάγκες του χρήστη και έχουν συνήθως χαμηλό λειτουργικό κόστος. Δημιουργούν πολλές θέσεις εργασίας ιδιαίτερα σε τοπικό επίπεδο και μπορούν να αποτελέσουν σε πολλές περιπτώσεις πυρήνα για την αναζωογόνηση υποβαθμισμένων, οικονομικά και κοινωνικά, περιοχών με την προώθηση επενδύσεων που στηρίζονται στη συμβολή των Α.Π.Ε. Γενικότερα είναι φιλικές προς το περιβάλλον και τον άνθρωπο και η αξιοποίησή τους είναι αποδεκτή από το κοινό.

Μερικές από τις κύριες ανανεώσιμες πηγές ενέργειας περιλαμβάνουν:

ηλιακή ενέργεια: Η ενέργεια που προέρχεται από τον ήλιο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή ηλεκτρικής και θερμικής ενέργειας. Οι ηλιακοί συλλέκτες και οι φωτοβολταϊκοί σταθμοί αποτελούν μέρος των τεχνολογιών που χρησιμοποιούνται για την αξιοποίηση της ηλιακής ενέργειας.

Φωτοβολταϊκό σε κατοικία
Πηγή: Ιστότοπος EcoPress

αιολική ενέργεια: Οι ανεμογεννήτριες μετατρέπουν την κινητική ενέργεια του αέρα σε ηλεκτρική ενέργεια. Η αιολική ενέργεια θεωρείται καθαρή ενέργεια επειδή η παραγωγή της δεν συνεπάγεται εκπομπές ρύπων ή αερίων του θερμοκηπίου, όπως συμβαίνει με τα ορυκτά καύσιμα (π.χ. άνθρακας, πετρέλαιο, φυσικό αέριο). Η αιολική ενέργεια παράγεται με τη βοήθεια του ανέμου. Η διαδικασία αυτή δεν δημιουργεί απορρίμματα ή επιβλαβείς ουσίες που να επιβαρύνουν το περιβάλλον ή την ατμόσφαιρα.

υδροηλεκτρική ενέργεια: Η χρήση της κινητικής ενέργειας του νερού για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας είναι γνωστή ως υδροηλεκτρική ενέργεια. Αυτή η τεχνολογία συχνά χρησιμοποιείται σε φράγματα και ποταμούς.

βιομάζα: Η ενέργεια που παράγεται από οργανικά υλικά, όπως ξύλο, απόβλητα φυτικής και ζωικής προέλευσης, αποκαλείται βιομάζα. Η καύση ή η μετατροπή αυτών των υλικών μπορεί να παράγει θερμότητα ή ηλεκτρική ενέργεια.

γεωθερμική ενέργεια: Η γεωθερμική ενέργεια αντλείται από τη θερμότητα που υπάρχει στο εσωτερικό της Γης. Αυτή η ενέργεια μπορεί να χρησιμοποιηθεί για θέρμανση, ψύξη ή παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας.

ενέργεια κυμάτων: Οι ωκεανοί και οι θάλασσες μπορούν να μας προσφέρουν τεράστια ποσά ενέργειας. Υπάρχουν τρεις βασικοί τρόποι για να εκμεταλλευτούμε την ενέργεια της θάλασσας: από τα κύματα, από τις παλίρροιας (μικρές και μεγάλες), από τις θερμοκρασιακές διαφορές του νερού. Τα πλεονεκτήματα από τη χρήση της ενέργειας των ωκεανών, εκτός από «καθαρή» και ανανεώσιμη πηγή ενέργειας, με τα γνωστά ευεργετήματα, είναι το σχετικά μικρό κόστος κατασκευής των απαιτούμενων εγκαταστάσεων και η δυνατότητα παραγωγής υδρογόνου με ηλεκτρόλυση από το άφθονο θαλασσινό νερό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως καύσιμο. Στα μειονεκτήματα αναφέρεται το κόστος μεταφοράς της ενέργειας στη στεριά.

Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας παίζουν σημαντικό ρόλο στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που σχετίζονται με την αλλαγή του κλίματος. Επιπλέον, η ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας συμβάλλει στη διασφάλιση μιας βιώσιμης ενεργειακής παραγωγής για το μέλλον.

7.2.2. ΠΡΑΣΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η πράσινη ανάπτυξη αναφέρεται σε έναν προσανατολισμό της οικονομικής ανάπτυξης που έχει ως στόχο τη μείωση των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων και την προαγωγή της βιώσιμης χρήσης των φυσικών πόρων. Οι αρχές της πράσινης ανάπτυξης συνδυάζουν τις ανάγκες της οικονομίας με την ανάγκη για προστασία του περιβάλλοντος και τη διατήρηση της κοινωνικής ισορροπίας.

Η πράσινη ανάπτυξη προωθεί τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, την αειφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων και την ανάπτυξη τεχνολογιών που σέβονται το περιβάλλον. Στον τομέα της οικονομίας, η πράσινη ανάπτυξη υπογραμμίζει τη σημασία της δημιουργίας «πράσινων» θέσεων εργασίας και της υποστήριξης επιχειρήσεων που ενσωματώνουν περιβαλλοντικά βιώσιμες πρακτικές.

Πέρα από τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, η περιβαλλοντική προστασία σχετίζεται και με τη μείωση της κατανάλωσης πρώτων υλών, τη διαφύλαξη των οικοσυστημάτων και της βιοποικιλότητας, τη βελτίωση της υγείας και της ποιότητας ζωής.

Ως εκ τούτου, παράλληλα με τις πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν η Ελλάδα και η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) για την πρόληψη της κλιματικής αλλαγής, προχωρά και ο σχεδιασμός που αφορά την κυκλική οικονομία, ένα τεράστιο πεδίο δράσεων με ποικίλες ευκαιρίες και προκλήσεις σε κρατικό, επιχειρηματικό και εν τέλει προσωπικό επίπεδο.

Η κυκλική οικονομία στηρίζεται σε έννοιες, όπως η επαναχρησιμοποίηση των υλικών, η ανακύκλωση και αποφυγή της σπατάλης τους, η ορθή διαχείριση των αποβλήτων, η χρήση έξυπνων τεχνολογιών στις πόλεις και στις μεταφορές και εν γένει η αλλαγή νοοτροπίας σε πολλά θέματα της καθημερινής ζωής.

Κατ' επέκταση, έχει ένα κοινό στοιχείο με έναν άλλο πυλώνα της πράσινης ανάπτυξης, την εξοικονόμηση ενέργειας, αφού και στις δύο περιπτώσεις ισχύει το αξίωμα «το λιγότερο είναι και καλύτερο», καθώς επιχειρούμε να μειώσουμε το συνολικό αποτύπωμά μας στον πλανήτη.

Πέρα απ' όλα όσα συμβαίνουν, οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι τόσο στην εξοικονόμηση ενέργειας όσο και στην κυκλική οικονομία σημαντικό είναι να έχει ο πολίτης άμεση επαφή με τις τεχνολογίες και τις νοοτροπίες που συνοδεύουν την πράσινη ανάπτυξη, ώστε να είναι εξοικειωμένος και να μπορεί να λάβει τις κατάλληλες αποφάσεις.

Ένα κεντρικό χαρακτηριστικό της πράσινης ανάπτυξης είναι η έννοια της κυκλικής οικονομίας, όπου ο σχεδιασμός, η παραγωγή και η κατανάλωση σχεδιάζονται, έτσι ώστε να ελαχιστοποιείται η παραγωγή αποβλήτων. Η ανακύκλωση και η επαναχρησιμοποίηση υλικών αποτελούν σημαντικούς πυλώνες αυτής της προσέγγισης.

Η πράσινη ανάπτυξη ως υποσύνολο της αειφόρου ανάπτυξης δεν περιορίζεται μόνο στην περιβαλλοντική διάσταση, αλλά περιλαμβάνει επίσης κοινωνικές και οικονομικές πτυχές. Στόχος είναι η δημιουργία μιας ισορροπίας μεταξύ της οικονομικής ευημερίας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της περιβαλλοντικής διατήρησης.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, πολλές χώρες έχουν υιοθετήσει πολιτικές πράσινης ανάπτυξης και έχουν συμμετάσχει σε διεθνείς πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και τη διατήρηση του περιβάλλοντος.

Ο προσανατολισμός προς την πράσινη ανάπτυξη αναδεικνύεται ως κρίσιμος παράγοντας για τη δημιουργία μιας βιώσιμης και υγιούς κοινωνίας, που θα προστατεύει το περιβάλλον και θα εξασφαλίζει την ευημερία των μελλοντικών γενεών.

Πράσινη ανάπτυξη. Εικόνα δημιουργημένη από εφαρμογή AI.

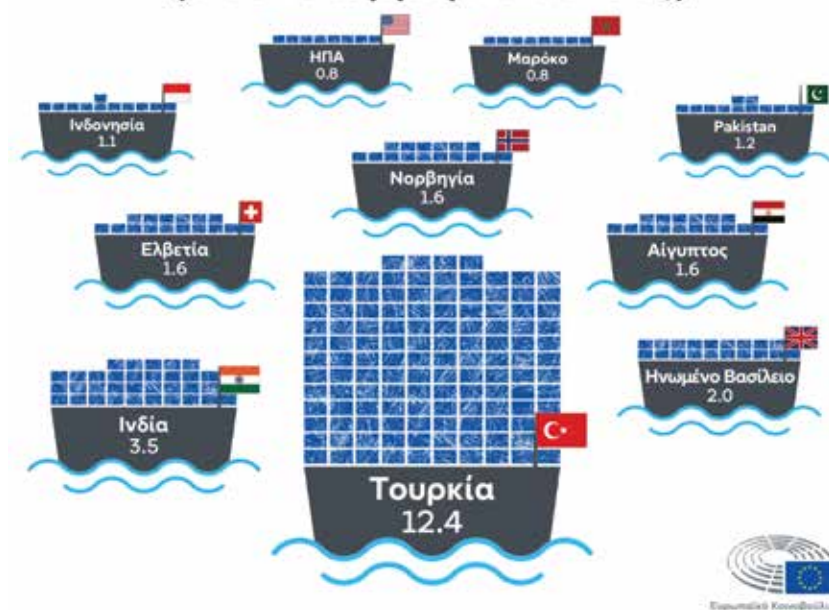
7.2.3. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ

Η διαχείριση αποβλήτων αποτελεί κρίσιμο τομέα της περιβαλλοντικής και κοινωνικής πραγματικότητας, καθώς η παραγωγή αποβλήτων αποτελεί μία από τις πρωταρχικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η σύγχρονη κοινωνία. Η αποτελεσματική διαχείριση αποβλήτων είναι κρίσιμη για τη διατήρηση του περιβάλλοντος, την προστασία της δημόσιας υγείας και την ανακύκλωση των πόρων.

Ο όρος “απόβλητα” αναφέρεται σε οποιαδήποτε ουσία, αντικείμενο ή υλικό που παράγεται κατά τη διάρκεια της ανθρώπινης δραστηριότητας και δεν χρειάζεται πλέον. Η αύξηση του όγκου των αποβλήτων, ιδίως των πλαστικών, των ηλεκτρονικών αποβλήτων και άλλων ανθρώπινων δραστηριοτήτων, αποτελεί μία παγκόσμια πρόκληση.

Η διαχείριση αποβλήτων περιλαμβάνει διάφορες διαδικασίες, όπως η συλλογή, η μεταφορά, η ανακύκλωση, η απόθεση και η επεξεργασία. Η σωστή διαχείριση αποβλήτων απαιτεί την ενθάρρυνση της ανακύκλωσης και τη μείωση της παραγωγής απορριμμάτων με τη μείωση, την επαναχρησιμοποίηση και την ανακύκλωση υλικών.

Κύριοι προορισμοί απορριμμάτων από την Ε.Ε (σε εκατομμύρια τόνους)

Πηγή: Eurostat [en_wastrdma] - πιο πρόσφατα διαθέσιμα δεδομένα (2022)

Που πάνε τα απορρίμματα των χωρών της Ε.Ε.

Πηγή: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

ναχρησιμοποίηση των υλικών και τη μείωση της ανάγκης για φυσικούς πόρους. Επίσης, η ανακύκλωση βοηθά στη μείωση της περιβαλλοντικής επίπτωσης, καθώς η παραγωγή υλικών από ανακυκλωμένα υλικά συνήθως απαιτεί λιγότερη ενέργεια σε σχέση με την παραγωγή από πρώτες ύλες.

Επιπλέον, η ανάπτυξη τεχνολογιών για την αντιμετώπιση επικίνδυνων αποβλήτων και η προώθηση της βιώσιμης διαχείρισης των αποβλήτων αποτελούν σημαντικά βήματα προς την επίτευξη περιβαλλοντικών και κοινωνικών στόχων.

Η αυξητική τάση των αποβλήτων είναι μία παγκόσμια απειλή για το ήδη βεβαρημένο περιβάλλον και τη δημόσια υγεία. Η ορθή διαχείρισή τους αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα για την ουσιαστική αντιμετώπιση του μείζονος προβλήματος της ρύπανσης, με την πλειονότητα των κρατών εντός και εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης να αναπτύσσουν ολοένα και περισσότερα προγράμματα στο πλαίσιο μιας περιβαλλοντικής πολιτικής για την ολοκληρωμένη και αποτελεσματική διαχείριση των αποβλήτων. Βασικός στόχος των πολιτικών διαχείρισης είναι ο περιορισμός αποθήκευσης σε χώρους υγειονομικής ταφής, η ανακύκλωση των απορριμμάτων και η ανάκτηση βιοαποδομησίμων αποβλήτων, μέσα από οικολογικά και οικονομικά βιώσιμες λύσεις. Οι επενδύσεις πάνω στον τομέα της διαχείρισης απορριμμάτων αποτελούν μία κίνηση υπέρ της αειφόρου ανάπτυξης, με ιδιαίτερα προσοδοφόρα αποτελέσματα για την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον.

Από το 2005 μέχρι το 2018 η μέση ποσότητα αστικών αποβλήτων (κατά κεφαλή) μειώθηκε στην Ε.Ε., ωστόσο παρατηρούνται διαφορετικές τάσεις ανά χώρα. Για παράδειγμα ενώ παρατηρήθηκε αύξηση των αστικών αποβλήτων (κατά κεφαλή) σε Δανία, Γερμανία, Μάλτα, Ελλάδα και Τσεχία, παρατηρήθηκε μείωση σε Βουλγαρία, Ισπανία, Ουγγαρία, Ρουμανία και Ολλανδία. Σε απόλυτες τιμές, τα υψηλότερα ποσοστά αστικών αποβλήτων (κατά κεφαλή) σημειώθηκαν σε Δανία, Μάλτα, Κύπρο και Γερμανία, ενώ τα χαμηλότερα σε Ουγγαρία, Τσεχία, Πολωνία και Ρουμανία. Οι πλουσιότερες χώρες τείνουν να παράγουν περισσότερα απόβλητα (κατά κεφαλή), ενώ ο τουρισμός συμβάλλει σε υψηλότερα ποσοστά αστικών αποβλήτων σε Κύπρο και Μάλτα.

Η ανακύκλωση αποτελεί σημαντικό μέρος της διαχείρισης αποβλήτων, καθώς επιτρέπει την επα-

Βιοαποδομησίμα απόβλητα: αυτά που σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα μπορούν να αποδομούνται από μικροοργανισμούς και άλλα έμβια όντα. Είναι τα πράσινα απόβλητα κήπων και πάρκων, τα υπολείμματα τροφών και τα βιοαποδομησίμα πλαστικά. Ανήκουν στα αστικά στερεά απόβλητα.

Η διαχείριση αποβλήτων αποτελεί αναπόσπαστο μέρος μιας στρατηγικής βιωσιμότητας, που απαιτεί συνειδητές πρακτικές και συνεργασία σε επίπεδο κοινωνίας, επιχειρήσεων και κυβερνήσεων.

Δραστηριότητες

1. Να αναζητήσετε κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), που αφορούν το θέμα της αειφορίας, από το τέλος του 20ού αιώνα μέχρι σήμερα, με απώτερο σκοπό να αξιολογήσετε το «ενδιαφέρον» των οργάνων της Ε.Ε. για το θέμα αυτό, αλλά και να διαπιστώσετε ποιον τομέα κυρίως της οικονομίας ή των φορέων ρύπανσης αφορά το περιεχόμενό τους.
2. Να καταγράψετε, μετά από έρευνα στο διαδίκτυο, επιχειρήσεις που υλοποιούν δράσεις και ενέργειες, οι οποίες βελτιώνουν την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών τους και την αξιοπιστία τους, καθώς και την ανταγωνιστικότητα και την εξυπηρέτηση των πελατών τους. Στη συνέχεια, να συζητήσετε τα οφέλη που αποκομίζει η τοπική ή/και ευρύτερη κοινωνία από επιχειρήσεις που ενεργούν με κοινωνική ευθύνη και υλοποιούν δράσεις εταιρικής κοινωνικής ευθύνης.
3. Να γράψετε ένα κείμενο 100-150 λέξεων στο οποίο να αναλύετε τη διαφορά και τη σχέση μεταξύ των εννοιών: οικολογία, πράσινη ανάπτυξη και αειφορία.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Ως Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε.) έχουν οριστεί οι ενεργειακές πηγές, οι οποίες υπάρχουν σε αφθονία στο φυσικό περιβάλλον. (Σωστό/Λάθος)
2. Η πράσινη ανάπτυξη έχει ως στόχο την αύξηση των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων και τη μείωση της βιώσιμης χρήσης των φυσικών πόρων. (Σωστό/Λάθος)
3. Να αναφέρετε τις κύριες ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.
4. Για ποιους λόγους η σωστή διαχείριση αποβλήτων απαιτεί την ενθάρρυνση της ανακύκλωσης και τη μείωση της παραγωγής απορριμμάτων με τη μείωση, την επαναχρησιμοποίηση και την ανακύκλωση υλικών;

7.3. Καινοτομία και κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- συνειδητοποιήσετε ότι η αειφορία απασχολεί τη παγκόσμια κοινότητα και αρκετούς διεθνείς Οργανισμούς και Μ.Κ.Ο. και συνδέεται και με την παγκοσμιοποίηση,
- συνειδητοποιήσετε ότι η εφαρμογή του αειφορικού μοντέλου ανάπτυξης προϋποθέτει παιδεία και ανάλογη καθημερινή ατομική και κοινωνική συμπεριφορά, αλλά και πολιτική βούληση, πολιτικές αποφάσεις και εφαρμογή ποικίλων φιλοπεριβαλλοντικών πολιτικών.

Λέξεις-κλειδιά: αειφόρος ανάπτυξη - κοινωνική συμπεριφορά - κοινωνική ευθύνη επιχειρήσεων - παιδεία

Καινοτόμα
επιχειρηματι-
κότητα

7.3.1. ΣΧΕΣΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Η σχέση μεταξύ της καινοτομίας και της κοινωνικής ευθύνης των επιχειρήσεων αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κεφάλαιο στη σύγχρονη επιχειρηματική πρακτική. Η καινοτομία αναφέρεται στην εισαγωγή νέων ιδεών, προϊόντων ή διαδικασιών που συμβάλλουν στη βελτίωση της απόδοσης και της ανταγωνιστικότητας. Από την άλλη πλευρά, η κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο μια επιχείρηση λαμβάνει υπόψη της τις επιπτώσεις των δραστηριοτήτων της στο περιβάλλον και την κοινωνία, προωθώντας τη βιώσιμη ανάπτυξη και συμβάλλοντας στην επίλυση κοινωνικών προβλημάτων.

Η καινοτομία αντιπροσωπεύει τη δύναμη που οδηγεί στην αλλαγή και την εξέλιξη των επιχειρήσεων. Καθώς οι αγορές και οι καταναλωτές εξελίσσονται, οι εταιρείες πρέπει να είναι έτοιμες να υιοθετήσουν καινοτόμες πρακτικές. Η διαρκής έρευνα και η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, προϊόντων και υπηρεσιών αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για τη διατήρηση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μιας επιχείρησης. Επιπλέον, η καινοτομία συχνά συνδέεται με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την ανάπτυξη οικονομικών ευκαιριών.

Ωστόσο, η καινοτομία δεν πρέπει να εξετάζεται μόνο από οικονομική άποψη. Είναι εξίσου σημαντικό να εξετάζεται η επίδρασή της στην κοινωνία και το περιβάλλον. Αυτή είναι η στιγμή που η κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων έρχεται στο προσκήνιο. Οι επιχειρήσεις πρέπει να αναλαμβάνουν την ευθύνη να μειώνουν τα αρνητικά τους αποτελέσματα στο περιβάλλον, να συμβάλλουν στην κοινωνία και να ενισχύουν την κοινωνική δικαιοσύνη.

Ο όρος «εταιρική κοινωνική ευθύνη» αναφέρεται σε επιχειρήσεις που αναλαμβάνουν την ευθύνη της συμπεριφοράς τους, καθώς και των επιπτώσεών της στην κοινωνία. Η εταιρική κοινωνική ευθύνη συμπεριλαμβάνει τις συνθήκες απασχόλησης και τα πρότυπα εργασίας, την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, την ευεξία στην εργασία, την απαγόρευση διακρίσεων και την ισόρροπη εκπροσώπηση ανδρών και γυναικών, την ανάμιξη των ενδιαφερόμενων μερών, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την πρόληψη των βλαβών στο περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένης της μείωσης των εκπομπών και της ρύπανσης και την εξάλειψη της δωροδοκίας και της διαφθοράς.

Η εταιρική κοινωνική ευθύνη θεωρείται σημαντική για την ανταγωνιστικότητα και αποφέρει οφέλη όσον αφορά τη διαχείριση κινδύνου, την εξοικονόμηση κόστους, την πρόσβαση σε κεφάλαια, τις σχέσεις με τους πελάτες, τη διαχείριση των ανθρώπινων πόρων και την ικανότητα καινοτομίας.

Η κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων δεν περιορίζεται μόνο στη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Περιλαμβάνει επίσης την ενεργό προσπάθεια να συμβάλλουν θετικά στην κοινωνία. Αυτό σημαίνει τη στήριξη τοπικών κοινοτήτων, τη δημιουργία προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, καθώς και την προώθηση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας.

Συγκεκριμένα, πολλές επιχειρήσεις υιοθετούν πρωτοβουλίες που προωθούν τη βιωσιμότητα και την προστασία του περιβάλλοντος. Αυτές περιλαμβάνουν τη μείωση των εκπομπών αερίων, τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την ανακύκλωση. Επιπλέον, πολλές εταιρείες δρομολογούν προγράμματα που στοχεύουν στην ενίσχυση των τοπικών κοινοτήτων, προσφέροντας υποστήριξη σε τοπικά προγράμματα υγείας, εκπαίδευσης και κοινωνικής ανάπτυξης.

Τέλος, η καινοτομία και η κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων μπορούν να συμβάλλουν στην επίλυση κοινωνικών προβλημάτων. Η ανάπτυξη καινοτόμων λύσεων για προβλήματα όπως η φτώχεια, η ανισότητα και η έλλειψη πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες υγείας μπορεί να έχει ευρείες κοινωνικές επιπτώσεις.

Η καινοτομία και η κοινωνική ευθύνη είναι δύο έννοιες που σήμερα συνδέονται στενά μεταξύ τους. Η καινοτομία, δηλαδή η δημιουργία νέων ιδεών, προϊόντων ή υπηρεσιών, δεν έχει μόνο στόχο την πρόοδο ή το κέρδος, αλλά πρέπει να λαμβάνει υπόψη και τις ανάγκες της κοινωνίας. Μια υπεύθυνη καινοτομία σέβεται το περιβάλλον, προάγει την ανθρώπινη ευημερία και μειώνει τις ανισότητες. Όταν οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί καινοτομούν με κοινωνική ευθύνη, συμβάλλουν σε ένα καλύτερο μέλλον προσφέροντας λύσεις που ωφελούν όχι μόνο τους ίδιους/ες, αλλά και το σύνολο της κοινωνίας.

Καινοτομία και κοινωνική ευθύνη επιχειρήσεων
Πηγή: Ιστότοπος Thrive Global

7.3.2. ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (Ε.Κ.Ε.) και η αειφόρος ανάπτυξη αναδεικνύονται ως κεντρικές έννοιες στον σύγχρονο επιχειρηματικό κόσμο, σηματοδοτώντας τη μετάβαση από την παραδοσιακή επιχειρηματικότητα προς μια πιο βιώσιμη και συνειδητή προσέγγιση. Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη αναφέρεται στη δέσμευση των επιχειρήσεων να λαμβάνουν υπόψη τους τις επιπτώσεις των δραστηριοτήτων τους στην κοινωνία και το περιβάλλον, ενώ η αειφόρος ανάπτυξη επιδιώκει την επίτευξη της ανάπτυξης που ικανοποιεί τις σημερινές ανάγκες, χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τις δυνατότητες των μελλοντικών γενεών να καλύπτουν τις δικές τους ανάγκες.

Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη αναδύθηκε ως απάντηση στις αυξημένες προσδοκίες της κοινωνίας έναντι των επιχειρήσεων. Οι εταιρείες δεν αξιολογούνται, πλέον, μόνο βάσει των οικονομικών τους επιδόσεων, αλλά και βάσει του κοινωνικού και περιβαλλοντικού τους αποτυπώματος. Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη καλεί τις επιχειρήσεις να αναγνωρίσουν τον ρόλο τους ως πολύπλοκα συστήματα που δρουν επί του κοινωνικού ιστού και να

ενσωματώσουν στρατηγικές που προάγουν την κοινωνική δικαιοσύνη, τη διαφάνεια και την αειφορία. Σε αυτό το πλαίσιο, πολλές εταιρείες υιοθετούν πολιτικές που αφορούν την εκπαίδευση και την υγεία των εργαζομένων τους και των μελών της τοπικής ή ευρύτερης κοινωνίας, ενώ προωθούν πρωτοβουλίες για την κοινότητα, τη διαφορετικότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Η αειφόρος ανάπτυξη, από την άλλη πλευρά, εστιάζεται στην ισορροπημένη ανάπτυξη που συνδυάζει τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις. Στηρίζεται στην αντίληψη ότι η επιχειρηματική δραστηριότητα δεν μπορεί να επικεντρώνεται αποκλειστικά στην κερδοφορία, αλλά πρέπει να συμβάλλει ενεργά στην ευημερία της κοινωνίας και να διασφαλίζει τη διατήρηση του περιβάλλοντος. Οι αειφόροι επιχειρηματικές πρακτικές περιλαμβάνουν τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, τη βελτίωση της αποδοτικότητας των πόρων και την προώθηση της κυκλικής οικονομίας.

Οι περιβαλλοντικές διαστάσεις της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης. Εικόνα δημιουργημένη από εφαρμογή AI.

Σημαντικό σημείο σύγκλισης ανάμεσα στην Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και την αειφόρο ανάπτυξη είναι η ιδέα της διαφάνειας και της ενημέρωσης του κοινού. Οι εταιρείες που ανταποκρίνονται σε αυτές τις αρχές αναγνωρίζουν τη σημασία της επικοινωνίας με τους ενδιαφερόμενους και της διαφάνειας όσον αφορά τις πρακτικές τους, καθιστώντας δυνατή την αποτελεσματική αξιολόγηση της επίδρασής τους στον κοινωνικό και περιβαλλοντικό τομέα.

Ένα σημαντικό κοινό στοιχείο μεταξύ της Ε.Κ.Ε. και της αειφόρου ανάπτυξης είναι η συνειδητοποίηση των επιπτώσεων που έχουν οι επιχειρηματικές δραστηριότητες στον πλανήτη και την κοινωνία. Και οι δύο αρχές αναγνωρίζουν ότι οι επιχειρήσεις έχουν ρόλο ως κοινωνικοί παράγοντες και πρέπει να αναλαμβάνουν ευθύνες πέρα από τον οικονομικό τομέα. Η αποτελεσματική ένταξη της Ε.Κ.Ε. και της αειφόρου ανάπτυξης στις επιχειρηματικές στρατηγικές μπορεί να οδηγήσει σε ένα καλύτερο μέλλον, όπου η οικονομική επιτυχία συνυπάρχει με την κοινωνική δικαιοσύνη και τη διατήρηση του περιβάλλοντος.

Ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις, ανεξάρτητα από το μέγεθός τους, αναγνωρίζουν τη σημασία και τα οφέλη από την υιοθέτηση υπεύθυνων επιχειρηματικών πρακτικών σε σχέση με το περιβάλλον, τους εργαζόμενους και την κοινότητα στην οποία λειτουργούν. Τα τελευταία χρόνια έχουν ενισχύσει την ανάγκη για συλλογική ευθύνη και αλληλεγγύη και αποδεικνύει ότι οι καταναλωτές έχουν περισσότερο ευνοϊκή στάση και τελικά υποστηρίζουν και επιβραβεύουν εκείνες τις εταιρείες που υλοποιούν συστηματικά προγράμματα Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης. Στην «ατζέντα» πολλών εταιρειών από διαφορετικούς κλάδους, όπως φαίνεται και από τις ετήσιες Εκθέσεις Κοινωνικής Υπευθυνότητας, υπάρχουν συστηματικές δράσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη, οι οποίες περιλαμβάνουν ενέργειες για:

- την προστασία του περιβάλλοντος, την ανακύκλωση, τον περιορισμό του πλαστικού, τη διαχείριση αποβλήτων, τις σύγχρονες πηγές ενέργειας, τη μείωση εκπομπής ρύπων, την εξοικονόμηση υδάτινων πόρων, τις δράσεις καθαρισμού διάφορων περιοχών, την προστασία της δημόσιας υγείας και τη δασοπροστασία,
- τους ανθρώπους της εταιρείας και την οργανωσιακή δέσμευση των εργαζομένων, τη δίκαιη αντιμετώπιση, την ισότητα των δύο φύλων, τη δημιουργία ίσων ευκαιριών για εξέλιξη, την πρόσβαση σε ποιοτική διά βίου μάθηση, τη βελτίωση των δεξιοτήτων, τη δημιουργικότητα, την ανάπτυξη και τη στήριξη για την αντιμετώπιση των συνεπειών του Covid-19,

- τη στήριξη της κοινότητας, την πρόσβαση στην τεχνολογία και την εκπαίδευση, την εξοικείωση με τις νέες τεχνολογίες, την αναβάθμιση υποδομών, την υποστήριξη πολιτιστικών και αθλητικών διοργανώσεων, τον εθελοντισμό, τη στήριξη ευπαθών κοινωνικών ομάδων και την ευημερία των πολιτών.

Στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας Sustainable Greece 2020, διαμορφώθηκε ο Ελληνικός Κώδικας Βιωσιμότητας μέσα από τη συνεργασία της QualityNet με το Γερμανικό Συμβούλιο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (RNE), το Παγκόσμιο Επιχειρηματικό Συμβούλιο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (WBCSD) και τον ερευνητικό Οργανισμό EIRIS. Ο Ελληνικός Κώδικας Βιωσιμότητας (ή Ελληνικός Κώδικας Αειφορίας) είναι μια πρωτοβουλία που αποσκοπεί στην προώθηση βιώσιμων πρακτικών στην επιχειρηματικότητα και την κοινωνία, ενσωματώνοντας τις αρχές της αειφορίας σε όλους τους τομείς δραστηριότητας. Οι στόχοι του επικεντρώνονται κυρίως στην προώθηση της αειφορίας, στη μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος, στην ενίσχυση της κοινωνικής ευθύνης και στην οικονομική βιωσιμότητα (δημιουργία οικονομικών πρακτικών που είναι κερδοφόρες αλλά και κοινωνικά υπεύθυνες, ενισχύοντας τη μακροχρόνια ανάπτυξη χωρίς να εξαντλούνται οι πόροι). Η πρωτοβουλία Sustainable Greece 2020 φιλοδοξεί «να συμβάλει στη διαμόρφωση των προϋποθέσεων για τη δημιουργία ενός μοντέλου ανάπτυξης που να εξασφαλίζει μια Βιώσιμη Οικονομία – Κοινωνία». (<https://www.sustainablegreece2020.com/?lang=gr>) Η χάραξη εθνικής στρατηγικής, για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (Ε.Κ.Ε.) και την υπεύθυνη επιχειρηματικότητα μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση πολλών περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων.

Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι η ενσωμάτωση της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και της αειφόρου ανάπτυξης στις επιχειρηματικές στρατηγικές αντιπροσωπεύει τη μετάβαση σε ένα νέο επίπεδο υπεύθυνης δράσης για τις επιχειρήσεις, που αναγνωρίζουν την υπεύθυνη συμβολή τους στη διαμόρφωση ενός βιώσιμου μέλλοντος.

Δραστηριότητες

1. Να αναζητήσετε σε ποικίλες πηγές στοιχεία για την εμφάνιση και τις βασικές ιδέες της ιδεολογίας ή της θεωρίας της λεγόμενης *πολιτικής οικολογίας*.
2. Να χωριστείτε σε ομάδες των δύο ή τριών και να αναζητήσετε στο διαδίκτυο στοιχεία για το πότε, πού και με ποια μορφή πρωτοεμφανίστηκε το οικολογικό κίνημα, σε επίπεδο ιδεών και ακτιβισμού.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Ο όρος «εταιρική κοινωνική ευθύνη» αναφέρεται σε επιχειρήσεις που αναλαμβάνουν την ευθύνη της συμπεριφοράς τους, καθώς και των επιπτώσεων της στην κοινωνία. (Σωστό/Λάθος)
2. Σημαντικό σημείο σύγκλισης ανάμεσα στην Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και την αειφόρο ανάπτυξη είναι η ιδέα της διαφάνειας και της ενεργού ενημέρωσης του κοινού. (Σωστό/Λάθος)
3. Για ποιους λόγους ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις, ανεξάρτητα από το μέγεθός τους, αναγνωρίζουν τη σημασία και τα οφέλη από την υιοθέτηση υπεύθυνων επιχειρηματικά πρακτικών σε σχέση με το περιβάλλον, τους εργαζόμενους και την κοινότητα στην οποία λειτουργούν;
4. Να εξηγήσετε τους λόγους, για τους οποίους η χάραξη εθνικής στρατηγικής για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και την υπεύθυνη επιχειρηματικότητα μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση πολλών περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων.

Σύνοψη/Ανακεφαλαίωση

Η σύνδεση μεταξύ του ανθρώπου και του φυσικού περιβάλλοντος είναι συνώνυμη με τη ζωή και την ευημερία. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας και η αυξανόμενη ανθρώπινη δραστηριότητα έχουν αρχίσει να έχουν σοβαρές επιπτώσεις, οι οποίες απειλούν την ισορροπία του φυσικού οικοσυστήματος. Ο άνθρωπος έχει ευθύνη να διατηρεί την ισορροπία και τη βιωσιμότητα του περιβάλλοντος, προκειμένου να εξασφαλίσει ένα υγιές και αειφόρο μέλλον. Είναι αναγκαίο να επιδιώκουμε μια συνεκτική προσέγγιση στη διαχείριση των φυσικών πόρων. Η αειφόρος ανάπτυξη, που συνδυάζει την οικονομική ανάπτυξη με την προστασία του περιβάλλοντος, αποτελεί τη βάση για μια ισορροπημένη σχέση με τη φύση. Το τρίπτυχο της αειφορίας αποτελείται από τρεις βασικές διαστάσεις: το περιβαλλοντικό, το κοινωνικό και το οικονομικό. Στην παραδοσιακή αντίληψη της αειφορίας, συχνά το επίκεντρο βρίσκεται στο περιβάλλον, όμως είναι εξίσου σημαντικό να κατανοηθεί ότι η βιωσιμότητα δεν περιορίζεται μόνο σε αυτό.

Στη σύγχρονη εποχή, ο άνθρωπος αντιμετωπίζει πολλές προκλήσεις όσον αφορά την ενέργεια, την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και τη διαχείριση των αποβλήτων. Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας προσφέρουν μια βιώσιμη

εναλλακτική λύση στις παραδοσιακές μεθόδους παραγωγής ενέργειας που βασίζονται σε μη ανανεώσιμους πόρους. Η εκμετάλλευση αυτών των πηγών μπορεί να μειώσει το ρυπαντικό αποτύπωμα και να συμβάλει στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Ωστόσο, η επιτυχημένη υιοθέτηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας απαιτεί επίσης την ανάπτυξη αποτελεσματικών συστημάτων διαχείρισης αποβλήτων. Η ανακύκλωση είναι ζωτικής σημασίας για τη μείωση των αποβλήτων και την προστασία των φυσικών πόρων. Η ανάπτυξη καινοτόμων τεχνολογιών στον τομέα αυτόν συμβάλλει στη δημιουργία θέσεων εργασίας και ενισχύει την οικονομία.

Η εποχή που ζούμε χαρακτηρίζεται από την ταχεία εξέλιξη της τεχνολογίας και τις συνεχείς αλλαγές στον κόσμο των επιχειρήσεων. Η καινοτομία δεν περιορίζεται πλέον στη δημιουργία νέων προϊόντων και υπηρεσιών, αλλά επεκτείνεται και στον τρόπο λειτουργίας των επιχειρήσεων. Ενθαρρύνεται η δημιουργία καινοτόμων διαδικασιών, η χρήση νέων τεχνολογιών και η υιοθέτηση ευέλικτων μοντέλων εργασίας. Ωστόσο, η καινοτομία πρέπει να συνδυάζεται με την κοινωνική ευθύνη, προκειμένου να δημιουργηθεί μια βιώσιμη και ηθική επιχειρηματική κουλτούρα. Οι επιχειρήσεις πρέπει να αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στην κοινωνία, λαμβάνοντας υπόψη τους τοπικούς πολιτισμούς και τις κοινωνικές ανάγκες. Η καινοτομία και η κοινωνική ευθύνη αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία για τη σύγχρονη επιχείρηση που επιδιώκει τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η διαρκής προσπάθεια για την εξέλιξη και η δέσμευση στην κοινωνική ευθύνη μπορούν να διαμορφώσουν μια νέα γενιά επιχειρήσεων που δρουν με ηθικό και κοινωνικό «σκεπτικό», προσφέροντας όχι μόνο πρωτοποριακά προϊόντα, αλλά και ενισχύοντας τον κοινωνικό ιστό.

Μετανάστευση και προσφυγικό ζήτημα

8.1. Η μετανάστευση ως διαχρονικό φαινόμενο

Η μετανά-
στευση

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- εξηγήσετε τα αίτια της μετανάστευσης και να προσδιορίζετε τα θετικά ή τα αρνητικά αποτελέσματα που προκύπτουν για το άτομο, τη χώρα προέλευσης και τη χώρα προορισμού,
- περιγράψετε τις διαχρονικές μεταναστευτικές ροές των Ελλήνων.

Λέξεις-κλειδιά: μετανάστευση - επιπτώσεις μετανάστευσης - μεταναστευτικές ροές

Η μετανάστευση αποτελεί ένα σύνθετο και πολυδιάστατο κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο απασχολεί διαχρονικά τις ανθρώπινες κοινωνίες. **Αφορά τη μετακίνηση μεμονωμένων ατόμων ή μεγαλύτερων ομάδων πληθυσμού από μια περιοχή, σε μια άλλη.** Οι λόγοι που γεννούν το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι ποικίλοι και εξαρτώνται από τις εκάστοτε κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούν στις κοινωνίες σε τοπικό, αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Ιστορικά στοιχεία για τη μετανάστευση

Η μετανάστευση πληθυσμών παρατηρείται από τα **προϊστορικά** ακόμα χρόνια. Τότε, οι διάφορες **νομαδικές ανθρώπινες φυλές** ήταν αναγκασμένες να μεταναστεύουν από τον έναν τόπο στον άλλο, προσπαθώντας να επιβιώσουν.

Αναζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, μετακινούνταν από τα ψυχρά σε θερμότερα κλίματα, από τα φτωχά σε πόρους (νερό, καρπούς, κυνήγι κ.λπ.) προς τα περισσότερο πλούσια.

Συνήθως η μετανάστευση θεωρείται μία λύση «ανάγκης», αν όχι απελπισίας και απόγνωσης γι' αυτούς που μεταναστεύουν. Όταν μάλιστα η αιτία είναι ένας πόλεμος ή πολιτικές διώξεις που ξέσπασαν στη χώρα όσων αποφασίζουν να μεταναστεύσουν, έχουμε συχνά το **φαινόμενο της προσφυγιάς που είναι η αναγκαστική απομάκρυνση των ανθρώπων από τον τόπο τους και το αίτημα ασύλου στον τόπο υποδοχής.** Σε αυτές, λοιπόν, τις περιπτώσεις η «μετακίνηση» -που είναι μετεγκατάσταση σε άλλο τόπο- γίνεται για λόγους επιβίωσης και όχι για λόγους αναζήτησης καλύτερων συνθηκών ζωής, δηλαδή καλύτερων αμοιβών απασχόλησης, όπως συμβαίνει σε άλλες περιπτώσεις μετανάστευσης. Οπότε, συνδυάζεται με τραυματικές εμπειρίες που έχουν ζήσει οι πρόσφυγες. Με εμπειρίες, μ' άλλα λόγια, που τους έχουν πληγώσει με ακραίο τρόπο. Γι' αυτό

και πρέπει να φερόμαστε σε κάθε πρόσφυγα με ανθρωπισμό, ευαισθησία, αλληλεγγύη και ενσυναίσθηση. Άλλω-

στε, αυτό είναι πολλές φορές δυστυχώς το λιγότερο που μπορούμε να κάνουμε γι' αυτούς τους συνανθρώπους μας. Άλλωστε, αυτήν τη συμπεριφορά επιδεικνύει κάθε πολιτισμένος άνθρωπος.

Ο 20^{ος} αιώνας στιγματίστηκε από δύο παγκόσμιους πολέμους, οι οποίοι είχαν ως αποτέλεσμα την αναγκαστική μετακίνηση των πληθυσμών. Κατά την περίοδο του μεσοπολέμου (δηλαδή στο διάστημα από το Α΄ Παγκόσμιο στον Β΄), η Ελλάδα υποδέχθηκε πάνω από ένα εκατομμύριο Έλληνες **πρόσφυγες που ήρθαν από τη Μικρά Ασία και Ανατολική Θράκη από το 1922 και μετά**. Στις μετακινήσεις πληθυσμών από και προς την Ελλάδα συνέβαλε και η **υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών** μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, την οποία όριζε η Συνθήκη της Λωζάνης (1923).

Μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, η Ευρώπη άρχισε να δέχεται νέα μεταναστευτικά κύματα. Στο πλαίσιο του σχεδιασμού για την οικονομική ανασυγκρότησή της, χιλιάδες άνθρωποι ήρθαν σε αυτή με σκοπό την αναζήτηση εργασίας. Την περίοδο αυτή, **χιλιάδες Έλληνες μετανάστευσαν στη Γερμανία, στις Η.Π.Α., στην Αυστραλία και σε άλλες χώρες**, αναζητώντας εργασία και καλύτερες συνθήκες ζωής. Μεγάλος ήταν και ο αριθμός των πολιτικών προσφύγων που διέφυγαν προς τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης κατά τη διάρκεια και μετά τον εμφύλιο πόλεμο (1946-49). Μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου το 1989 και την κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων της Ευρώπης, η **Ελλάδα μεταβάλλεται σταδιακά σε χώρα υποδοχής** μεταναστών, κυρίως από τη βαλκανική χερσόνησο και την ανατολική Ευρώπη.

Κατά την πρώτη εικοσαετία του 21^{ου} αιώνα, η υφήλιος συνεχίζει να μαστίζεται από πολέμους, εμφύλιες συρράξεις και διωγμούς. Τα γεγονότα αυτά, σε συνδυασμό με την **άνιση κατανομή του πλούτου** μεταξύ των κρατών, τις **οικονομικές κρίσεις**, αλλά και την **ανάδυση νέων ευκαιριών** στους τομείς της έρευνας και της τεχνολογίας, έχουν οδηγήσει πολλούς ανθρώπους στον δρόμο της προσφυγιάς και της μετανάστευσης. Η Ελλάδα, όπως και άλλες χώρες της Μεσογείου, **αποτελεί κομβικό σημείο στο μονοπάτι των μεταναστευτικών ροών** προς την κεντρική και βόρεια Ευρώπη. Έχει καταστεί **χώρα υποδοχής** για χιλιάδες μετανάστες και πρόσφυγες που ζητούν προστασία και αιτούνται άσυλο. Αυτοί, προέρχονται από χώρες της Μέσης Ανατολής (π.χ. Συρία), της Υποσαχάριας Αφρικής (π.χ. Νιγηρία, Αιθιοπία κ.ά.) και της Ασίας (π.χ. Πακιστάν, Αφγανιστάν κ.ά.). Παράλληλα, παρατηρείται το φαινόμενο της φυγής χιλιάδων νέων υψηλών ακαδημαϊκών προσόντων και δεξιοτήτων προς το εξωτερικό (**brain drain**) για αναζήτηση εργασίας σε νέους και ανερχόμενους τομείς της παραγωγής και της τεχνολογίας.

8.1.1. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Το φαινόμενο της μετανάστευσης μπορεί να ταξινομηθεί σε διαφορετικές κατηγορίες με βάση μια σειρά από κριτήρια, που αφορούν τους λόγους, τη διάρκειά της, τα χαρακτηριστικά των μεταναστών κ.ά. Έτσι, σε ό,τι αφορά:

- α) τη διάρκεια παραμονής των ατόμων ή των ομάδων στην χώρα προορισμού, η μετανάστευση μπορεί να είναι **μόνιμη ή προσωρινή**.
- γ) το μέγεθος του πληθυσμού που μετακινείται, η μετανάστευση μπορεί να είναι **ατομική ή ομαδική**.
- δ) τον νομικό χαρακτήρα της, ο οποίος σχετίζεται με το αν αυτή πραγματοποιείται σύμφωνα με την αντίστοιχη μεταναστευτική νομοθεσία του κράτους υποδοχής και ως αποτέλεσμα μπορεί να είναι **νόμιμη ή παράνομη**, και
- ε) το γεωγραφικό εύρος της, δηλαδή αν η μετακίνηση συντελείται εντός ή εκτός των ορίων ενός κράτους. Αντίστοιχα, η μετανάστευση μπορεί να είναι **εσωτερική** (π.χ. από αγροτικές σε αστικές περιοχές) ή **εξωτερική/διεθνής**.

Πέραν των παραπάνω τύπων, από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα κυρίως προέκυψαν νέες κατηγορίες μετανάστευσης. Αυτό οφείλεται κυρίως στην πτώση των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού και την περαιτέρω παγκοσμιοποίηση της οικονομίας (άνοιγμα των αγορών, ελεύθερη διακίνηση υπηρεσιών, αγαθών, εργαζομένων κ.ά.). Τέτοια είδη αποτελούν:

- η **παλιννόστηση**, δηλαδή ο **επαναπατρισμός** των πληθυσμών που για διάφορους λόγους παρέμειναν εκτός της χώρας προέλευσής τους για μεγάλο χρονικό διάστημα (π.χ. κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970 πολλοί Έλληνες, μετά την πολύχρονη παραμονή τους σε χώρες όπως η Γερμανία, οι ΗΠΑ, η Αυστραλία και ο Καναδάς, πήραν τη μεγάλη απόφαση για επιστροφή πίσω στην πατρίδα),
- η **κυκλική μετανάστευση**, για μετανάστες που επιθυμούν να βρουν εποχική ή προσωρινή απασχόληση στη χώρα υποδοχής ή να σπουδάσουν, πριν από την επιστροφή στην πατρίδα τους ή να αναπτύξουν διασυνοριακή εμπορική δραστηριότητα,

- η **κοινωνική μετανάστευση**, η οποία αφορά κυρίως εξαρτώμενα μέλη που ακολουθούν τους νόμιμους μετανάστες και πρόσφυγες στις νέες χώρες στις οποίες εγκαθίστανται (**οικογενειακή επανένωση**),
- η **περιβαλλοντική μετανάστευση**, η οποία οφείλεται σε εκτεταμένες περιβαλλοντικές καταστροφές ή φαινόμενα μεγάλης έκτασης, όπως η ερημοποίηση καλλιεργήσιμων εδαφών, η ξηρασία, η βιομηχανική ρύπανση, οι κλιματικές και φυσικές καταστροφές κ.ά.
- η **μετανάστευση υψηλής εξειδίκευσης** (π.χ. εργαζόμενοι υψηλών προσόντων, εξειδικευμένα στελέχη και επιστήμονες) που μετακινούνται στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης της αγοράς εργασίας.

Υπάρχουν πολλοί λόγοι που μπορούν να ωθήσουν κάποιον να φύγει από ένα μέρος (χώρα προέλευσης), όπως επίσης αντίστοιχοι λόγοι που θα προσελκύσουν τους εν δυνάμει μετανάστες σε μια άλλη συγκεκριμένη περιοχή (χώρα προορισμού). Οι λόγοι αυτοί αναφέρονται, αντίστοιχα, ως **παράγοντες απώθησης και έλξης** και παρουσιάζονται παρακάτω.

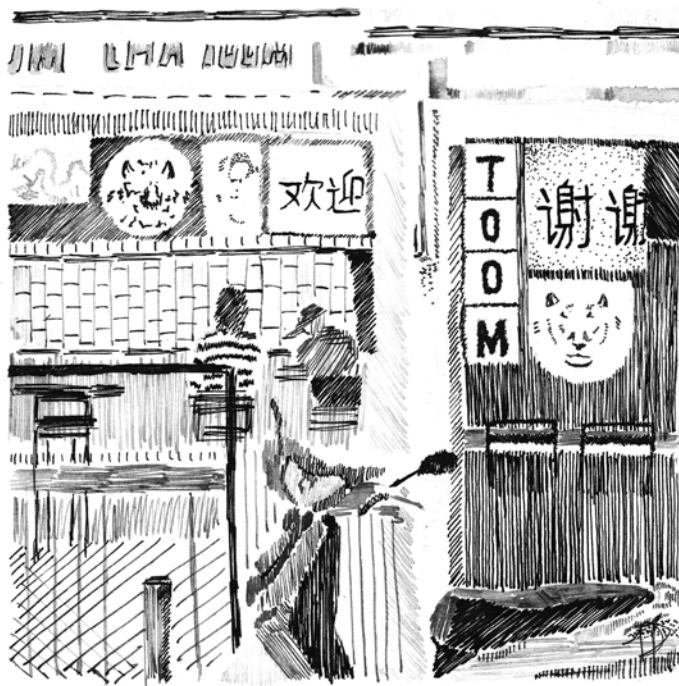
Κοινωνικοπολιτικοί παράγοντες

Μερικοί από τους λόγους που εξαναγκάζουν τους ανθρώπους να φύγουν από τη χώρα τους, παρά τη θέλησή τους, αποτελούν οι **εθνικές, θρησκευτικές, φυλετικές, πολιτικές και πολιτιστικές διώξεις** που υφίστανται. Σήμερα, μια σειρά από **πολέμους, εμφύλιες συγκρούσεις** και **ένοπλες εξεγέρσεις** αποτέλεσαν αιτίες δημιουργίας ροών προσφύγων προς τις γειτονικές τους και άλλες χώρες. Μεγάλες ομάδες ανθρώπων, αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις εστίες τους αφού αντιμετωπίζουν άμεσο κίνδυνο για την ζωή τους και τη σωματική τους ακεραιότητα και προσπαθούν να μεταβούν σε ασφαλή χώρα που δέχεται τους αιτούντες άσυλο. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, το 2022 υποβλήθηκαν στις χώρες της Ε.Ε. σχεδόν ένα εκατομμύριο αιτήματα ασύλου, αριθμός αυξημένος σε σχέση με τα προηγούμενα έτη. Πάνω από το ένα τέταρτο των αιτούντων άσυλο προέρχονταν από την κατεστραμμένη από τον πόλεμο Συρία, με το Αφγανιστάν και τη Βενεζουέλα στη δεύτερη και τρίτη θέση αντίστοιχα.

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας την καθιστά πόλο έλξης μεταναστών, οι οποίοι συνήθως τη χρησιμοποιούν ως ενδιάμεσο σταθμό για την μετάβασή τους σε κάποια χώρα της βόρειας Ευρώπης. Παράλληλα, η τεράστια ακτογραμμή της, ο μεγάλος αριθμός των νησιών και των βραχονησίδων που βρίσκονται κοντά στα παράλια της Τουρκίας, κάνουν δύσκολη την επιτήρηση και τον έλεγχο των συνόρων. Ως αποτέλεσμα, αποτελούν χώρο δράσης του οργανωμένου εγκλήματος για την παράνομη διακίνηση μεταναστών, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την αθρόα παράνομη μετανάστευση κατά τη διάρκεια της προσφυγικής κρίσης του 2015.

Δημογραφικοί και οικονομικοί παράγοντες

Οι **οικονομίες των Ευρωπαϊκών χωρών είναι ανεπτυγμένες** ή αναπτυσσόμενες. Οι κοινωνίες τους χαρακτηρίζονται από τη **γήρανση του πληθυσμού** και την **υπογεννητικότητα**, γεγονός που έχει επιπτώσεις στην απασχόληση. Ο αριθμός του εργατικού δυναμικού μειώνεται, ενώ παράλληλα **δεν επιθυμεί να εργαστεί σε χειρωνακτικές εργασίες**. Έτσι, αποτελούν πόλο έλξης για άλλες χώρες με νεανικούς πληθυσμούς, αλλά με υπανάπτυκτες ή στάσιμες οικονομίες. Αυτές, παρουσιάζουν συνήθως **υψηλά ποσοστά γεννήσεων, κακές συνθήκες εργασίας, υψηλά ποσοστά ανεργίας** (ιδιαίτερα μεταξύ των νέων) και γενικότερα **κακή κατάσταση της οικονομίας**. Οι εργαζόμενοι των χωρών αυτών μεταναστεύουν προς τις πιο ανεπτυγμένες χώρες **αναζητώντας υψηλότερους μισθούς, καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης** και υψηλότερο **βιοτικό επίπεδο (οικονομικοί μετανάστες)**.

Οικονομική μετανάστευση και πολυπολιτισμικότητα.

Έργο Δανάης Τσαλδάρη.

Ως κύριοι παράγοντες που ώθησαν στην αρχική **μαζική μετανάστευση των Ελλήνων μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο** θεωρούνται η **εκτεταμένη ανεργία, η υποαπασχόληση, καθώς και η άνιση κατανομή του εισοδήματος**. Η σημαντική φυγή του πληθυσμού από τις φτωχότερες αγροτικές περιοχές, ειδικά στα μικρά νησιά και στις ορεινές περιοχές, προκάλεσε την ερήμωσή τους και οδήγησε σε ένα μεγαλύτερο μεταναστευτικό κύμα προς το εξωτερικό. **Ο αριθμός των Ελλήνων μεταναστών από το 1946 έως και το 1977 έφθασε περίπου τους 1.300.000**. Από τους 638.000 μετανάστες που εγκαταστάθηκαν σε χώρες της Ευρώπης, το μεγαλύτερο ποσοστό (83%) μετακινήθηκε στη Δυτική Γερμανία.

Σύμφωνα με τον **Διεθνή Οργανισμό Εργασίας του ΟΗΕ** (www.ilo.org), παγκοσμίως το 2019, οι μετανάστες εργαζόμενοι ανήλθαν σε περίπου **169 εκατομμύρια**. Πάνω από τα δύο τρίτα του συνόλου των μεταναστών εργαζομένων ήταν συγκεντρωμένοι σε χώρες υψηλού εισοδήματος, ενώ ανά κλάδο δραστηριότητας, το 7% απασχολήθηκε στον πρωτογενή τομέα, 27% στον δευτερογενή και το 66% στον τριτογενή τομέα των υπηρεσιών.

Ο όρος **διαρροή εγκεφάλων (brain drain)** χαρακτηρίζει τη μετανάστευση στο εξωτερικό μεγάλου αριθμού **μορφωμένων και με υψηλή επαγγελματική εξειδίκευση**, ατόμων. Η Ελλάδα κατέστη χώρα εξαγωγής ανθρωπίνου κεφαλαίου προς τις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδιαίτερα μετά την οικονομική κρίση που επικράτησε στα τέλη της δεκαετίας του 2000. Παράγοντες που μπορούν να καταστήσουν μια χώρα ελκυστική ως προορισμό για το εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, αποτελούν:

- οι μεγαλύτερες **ευκαιρίες απασχόλησης** και η δυνατότητα ανάληψης **ερευνητικών και επιχειρηματικών πρωτοβουλιών**,
- οι υψηλότεροι **μισθοί** και το καλύτερο **βιοτικό επίπεδο**,
- οι καλύτερες **συνθήκες εργασίας** (π.χ. ωράριο εργασίας, ασφάλιση, εργατική νομοθεσία κ.λπ.) και το **σταθερό πολιτικό και οικονομικό περιβάλλον**,
- οι ευνοϊκότερες **προοπτικές** για επαγγελματική **εξέλιξη** και **σταδιοδρομία**,
- η **αναγνώριση των προσόντων**, η **αξιοκρατία** και η **έλλειψη διακρίσεων**,
- τα περαιτέρω ευνοϊκά **κίνητρα** και οι **απλουστευμένες διαδικασίες μετανάστευσης** που δίνουν οι αρχές των χωρών για να προσελκύσουν εξειδικευμένους εργαζόμενους ή επιστήμονες και τις οικογένειές τους.

Αντίστοιχα, η έλλειψη των παραπάνω παραγόντων αποτελούν λόγους φυγής νέων ανθρώπων με υψηλά προσόντα, από την χώρα τους. Από το 2008 μέχρι το 2013, σχεδόν 223.000 νέοι, κάτοικοι Ελλάδος, ηλικίας 25-39 ετών εξήλθαν μόνιμα από τη χώρα με κατεύθυνση τις περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες, αναζητώντας εργασία με καλύτερη αμοιβή και καλύτερες προοπτικές κοινωνικής και οικονομικής πρόοδου.

Περιβαλλοντικοί παράγοντες

Σύμφωνα με τον **Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης** (www.iom.int), οι περιβαλλοντικοί μετανάστες είναι τα άτομα που, **εξαιτίας ξαφνικών ή σταδιακών αλλαγών στο περιβάλλον** (οι οποίες επηρεάζουν δυσμενώς τις ζωές ή τις συνθήκες διαβίωσής τους), **α) είναι υποχρεωμένα ή επιλέγουν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους** (είτε προσωρινά, είτε μόνιμα) και **β) μετακινούνται μέσα στα όρια της χώρας τους ή διασυνοριακά**.

Η περιβαλλοντική αλλαγή υπήρξε πάντα αιτία πληθυσμιακών μετακινήσεων. Οι προβλέψεις για την κλιματική αλλαγή στον 21^ο αιώνα, δείχνουν ότι όλο και περισσότεροι άνθρωποι θα αναγκαστούν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους, καθώς τα ακραία καιρικά φαινόμενα (π.χ. οι πλημμύρες, οι ξηρασίες, οι καταιγίδες κ.ά.), θα είναι πιο συχνά και πιο έντονα.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, το φαινόμενο της μετανάστευσης οφείλεται κυρίως: **α) στην αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, οικογενειακής και οικονομικής ευημερίας και β) στη φυγή από συνθήκες που απειλούν τη ζωή και την ασφάλεια του ατόμου ή της ομάδας που μετακινείται**, κυρίως από εμπόλεμες περιοχές και αυταρχικά καθεστώτα που παραβιάζουν βασικά ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες.

8.1.2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.

Τα κράτη τα οποία υποδέχονται μετανάστες σχεδιάζουν **στρατηγικές και δράσεις ένταξης** στο πλαίσιο της **μεταναστευτικής πολιτικής** τους. Αυτές στοχεύουν στην προσαρμογή των μεταναστών στη νέα κοινωνική πραγματικότητα που καλούνται να αντιμετωπίσουν. Συνήθως, περιλαμβάνουν την παροχή **βασικών αγαθών και υπη-**

ρρειών (π.χ. υποδοχή, στέγαση, πρόσβαση στην υγεία, την εκπαίδευση, τις κοινωνικές υπηρεσίες και την ασφάλιση) και **επαγγελματικής εκπαίδευσης ή κατάρτισης**, επαγγελματικού επαναπροσανατολισμού κ.λπ.

Επίσης, επιχειρούνται η **επανακοινωνικοποίηση** και δράσεις ένταξης των μεταναστών, προκειμένου να εξοικειωθούν με τον διαφορετικό τρόπο ζωής (π.χ. τις αξίες, το καταναλωτικό πρότυπο, τις κοινωνικές σχέσεις, τον τρόπο συμμετοχής στα κοινά κ.ά.), της κοινωνίας που τους υποδέχεται.

Μοντέλα μεταναστευτικής πολιτικής

Καθώς το μεταναστευτικό φαινόμενο είναι πολύπλοκο και μεταβάλλεται ανάλογα με τις ιστορικές συγκυρίες, οι πολιτικές ένταξης που εφαρμόζει το κάθε κράτος διαφοροποιούνται από εποχή σε εποχή. Κάποια από τα μοντέλα ένταξης που έχουν εφαρμοστεί κατά καιρούς είναι τα ακόλουθα:

α) το **αφομοιωτικό μοντέλο** στοχεύει στην **πολιτισμική ομογενοποίηση**. Σύμφωνα με αυτή, οι μετανάστες/-στριες ακολουθούν τον τρόπο ζωής (τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο βίο) του γηγενούς πληθυσμού. Έτσι, σταδιακά εγκαταλείπουν τη μητρική τους γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμα (π.χ. τελετουργίες, διατροφικές συνήθειες κ.ά.) της χώρας προέλευσής τους. Η διαδικασία αφομοίωσης ολοκληρώνεται, όταν δημιουργηθεί το συναίσθημα του «ανήκειν» στην κοινωνία υποδοχής και πάψουν να υπάρχουν τα τυχόν στερεότυπα, οι διακρίσεις και οι συγκρούσεις που βασιζόνταν στη «διαφορετικότητα».

β) το **πολυπολιτισμικό μοντέλο** αναγνωρίζει ότι στην κοινωνία υπάρχουν ομάδες με διαφορετική πολιτισμική προέλευση και άρα ο μόνος τρόπος συνύπαρξής τους είναι η **αποδοχή της διαφορετικότητας**. Στόχος του είναι η **συνύπαρξη** των διαφορετικών φυλών, εθνοτήτων και πολιτισμών σε μία κοινωνία, με **σεβασμό και ανάδειξη των γλωσσικών, θρησκευτικών και πολιτιστικών διαφορών** τους. Στο πλαίσιο αυτό, το κράτος εξασφαλίζει ότι κάθε ομάδα διαθέτει το δικαίωμα και τη δυνατότητα να αναπτύξει τον δικό της πολιτισμικό χαρακτήρα.

γ) το μοντέλο των **«φιλοξενούμενων εργατών»** εφαρμόστηκε κυρίως στη Δυτική Γερμανία από τη δεκαετία του 1950. Οι μετανάστες αντιμετωπίζονται ως εργατική δύναμη η οποία καλείται να συμβάλει στην ανοικοδόμηση της, κατεστραμμένης από τον πόλεμο, χώρας. Με διακρατικές συμφωνίες διασφαλίζεται η νόμιμη είσοδος των μεταναστών, οι οποίοι καλούνται να καλύψουν τις αναγκαίες κενές θέσεις εργασίας. Έτσι, η διαμονή τους είναι **προσωρινή** και πείθονται ή αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη χώρα, όταν πάψουν να υφίστανται οι θέσεις εργασίας. Το 1960, το Ελληνικό κράτος υπέγραψε την **συμφωνία «περί απασχόλησως Ελλήνων εργατών στη Γερμανία»** ανοίγοντας τον δρόμο σε πάνω από μισό εκατομμύριο Έλληνες εργαζόμενους για να μεταναστεύσουν.

δ) το μοντέλο της **κοινωνικής ένταξης** υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση στο τέλος της δεκαετίας του 1990. Στο πλαίσιο αυτό διαμορφώθηκε η **Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη**, το 2019. Με βάση αυτή, το ελληνικό μοντέλο ένταξης (<https://migration.gov.gr/migration-policy/>):

- δημιουργεί και διατηρεί μια **ανοιχτή κοινωνία** η οποία **σέβεται τη διαφορετικότητα**,
- **διασφαλίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις** των ατόμων που διαμένουν σε αυτή με όρους σεβασμού, τηρώντας τις προϋποθέσεις και τους περιορισμούς που ισχύουν και για τους γηγενείς πολίτες της χώρας υποδοχής,
- καλλιεργεί την **αλληλεπίδραση**, τη **συνεργασία**, τον **διάλογο** και την **επικοινωνιακή κριτική** μεταξύ διαφορετικών κοινοτήτων (εθνικών, πολιτισμικών, κτλ.) με όρους δημοκρατίας και ισότητας,
- ενισχύει την **αμοιβαία κατανόηση και αποδοχή** καθώς και την **κοινωνική συνοχή**,
- προωθεί την **ανάπτυξη της χώρας υποδοχής σε όλα τα επίπεδα**, με τη συμμετοχή όλων των κατοίκων της.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης έχει θετικές και αρνητικές συνέπειες στα **άτομα** που μεταναστεύουν, στις **χώρες προέλευσης** και στις **χώρες υποδοχής**.

Συνέπειες μετανάστευσης για τη χώρα υποδοχής

Μεταξύ των κυριότερων **θετικών επιδράσεων** που μπορεί να επιφέρει η μετανάστευση είναι:

- η **αύξηση της προσφοράς εργασίας**. Οι μετανάστες έρχονται να καλύψουν τα κενά που δημιουργεί η έλλειψη εργατικού δυναμικού σε ορισμένους τομείς της παραγωγικής δραστηριότητας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την **αύξηση της παραγωγικής δυνατότητας** της οικονομίας, καθώς οι επιχειρήσεις έχουν στη διάθεσή τους περισσότερους παραγωγικούς συντελεστές. Επιπλέον, **ενισχύεται το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης** από τις εισφορές των μεταναστών,

- η **αύξηση του πληθυσμού της χώρας υποδοχής** και η **μείωση της υπογεννητικότητας**,
- η **αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ)** της χώρας, η οποία είναι συνέπεια της αύξησης της παραγωγής,
- η **τόνωση της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας**. Ένας αριθμός μεταναστών είναι εν δυνάμει επιχειρηματίες. Στην περίπτωση που προσελκύνονται άτομα με υψηλή μόρφωση και κατάρτιση (brain gain) ευνοείται το πεδίο της **έρευνας και της καινοτομίας**. Επιπλέον δημιουργούνται δίκτυα που ενισχύουν το διεθνές εμπόριο και τις επενδύσεις μεταξύ των χωρών προέλευσης και υποδοχής,
- η **αύξηση στη συνολική ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών**, καθώς οι μετανάστες καταναλώνουν τμήμα των εσόδων τους στη χώρα υποδοχής. Αυτό έχει επίσης θετικό αντίκτυπο στα **φορολογικά έσοδα** του κράτους,
- ο **πολιτισμικός πλουραλισμός** συμβάλλει στον εμπλουτισμό της κοινωνίας υποδοχής με τη γλώσσα, τα ήθη, τα έθιμα, τον τρόπο ζωής κ.ά. των μεταναστών. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στην καλλιέργεια του σεβασμού, της ανοχής και αποδοχής του «διαφορετικού άλλου».

Η μετανάστευση όμως μπορεί να έχει και **αρνητικές επιδράσεις** για τη χώρα υποδοχής:

- Μπορεί να οδηγήσει στη **συμπίεση των μισθών των εγχώριων εργαζομένων**, καθώς οι μετανάστες αυξάνουν την προσφορά εργασίας. Βέβαια, πρέπει να τονιστεί ότι οι θέσεις εργασίες που καταλαμβάνουν οι μετανάστες (ιδιαίτερα οι ανειδίκευτοι ή χαμηλών προσόντων) είναι **χειρωνακτικές, αγροτικές και στον τομέα των υπηρεσιών**. Πρόκειται για θέσεις που δεν προτιμώνται από το μεγαλύτερο ποσοστό των εγχώριων εργαζομένων καθώς θεωρούνται χαμηλού κοινωνικού γοήτρου και αμοιβής.
- Ασκείται **πίεση σε υπηρεσίες όπως η υγεία, η εκπαίδευση, η στέγαση** κ.ά. Οι μετανάστες αυξάνουν τη ζήτηση ορισμένων πόρων (π.χ. της διαμονής) που μπορεί να είναι σε ανεπάρκεια, οδηγώντας στην αύξηση του κόστους τους.
- Η αθρόα και χωρίς έλεγχο μετανάστευση, μπορεί να **εγείρει τον φόβο και την ανασφάλεια** στο γηγενή πληθυσμό. Επιπλέον, τα προβλήματα στην υποδοχή και την ένταξη των μεταναστών (π.χ. ανεπαρκείς δομές, δυσκολία προσαρμογής, πολιτισμικό χάσμα κ.ά.) μπορούν να οδηγήσουν σε **συγκρούσεις**, στην **ανάδυση ακραίων πολιτικών ιδεολογιών, στην καλλιέργεια της ξενοφοβίας** και την **υπονόμευση της κοινωνικής συνοχής**.

Επιδράσεις στη χώρα προέλευσης

Οι σημαντικότερες **αρνητικές** επιπτώσεις για τις χώρες προέλευσης λόγω της μετανάστευσης (κυρίως μέσω της διαρροής εγκεφάλων), είναι:

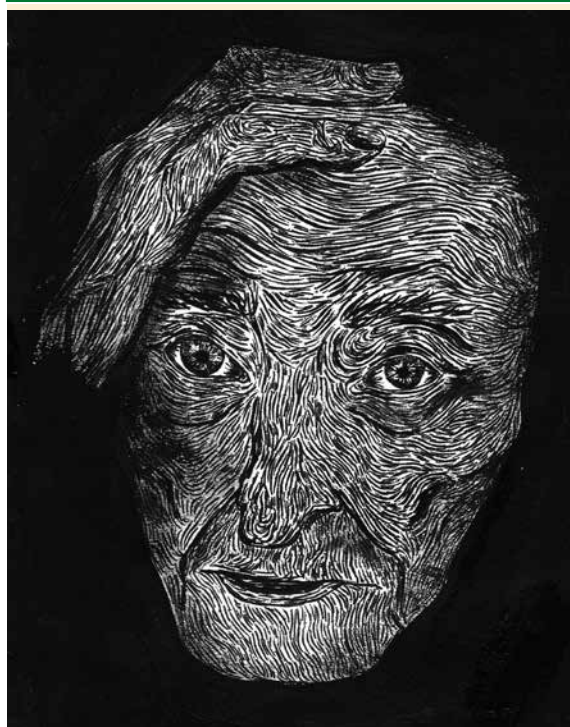
- η **μείωση του πληθυσμού της χώρας**, καθώς μεταναστεύουν συνήθως νέοι άνδρες και γυναίκες. Το γεγονός αυτό δημιουργεί δημογραφικό πρόβλημα συμβάλλοντας περαιτέρω στην επιδείνωση της υπογεννητικότητας.
- η **επιβάρυνση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης**, αφού η φυγή μέρους του εργατικού δυναμικού της χώρας συνεπάγεται λιγότερες εισφορές. Ανάλογη είναι και η **μείωση των εσόδων του κράτους** από τους άμεσους και έμμεσους φόρους.
- η **απώλεια της εθνικής δαπάνης** η οποία αφορά την εκπαίδευση (ιδιαίτερα σε ανώτατο επίπεδο) των ατόμων που μεταναστεύουν. Η δαπάνη αυτή βασίζεται σε φόρους που εισπράττει το κράτος από τους πολίτες του.
- η **μείωση του ειδικευμένου εργατικού δυναμικού**, με αποτέλεσμα τη δυσκολία κάλυψης θέσεων εργασίας που απαιτούν υψηλή ειδικευση. Αυτό δυσχεραίνει την ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας σε σύγχρονους κλάδους των επιχειρήσεων.
- η δημιουργία ενός **αρνητικού κλίματος απαισιοδοξίας και παραίτησης** σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού. Η διαφαινόμενη οικονομική δυσπραγία καθιστά το μέλλον των νέων στη χώρα αβέβαιο.
- στα **θετικά** της μετανάστευσης για τη χώρα προέλευσης συγκαταλέγονται:
- η **εισροή εμβασμάτων** από τις χώρες προορισμού, των χρημάτων δηλαδή που κερδίζουν οι μετανάστες από την εργασία και στέλνουν πίσω στις οικογένειές τους.
- η **μεταφορά γνώσεων, δεξιοτήτων και εμπειριών**, που απέκτησαν από την εργασία τους, πίσω στη χώρα προέλευσης. Η επιστροφή των μεταναστών στη χώρα τους μπορεί να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη και την επέκταση σε νέους και σύγχρονους τομείς παραγωγής. Επίσης, σημαντικά είναι τα δίκτυα και οι συνεργασίες που δημιούργησαν στις χώρες προορισμού.

Συνέπειες για τα άτομα-μετανάστες

Η μετανάστευση μπορεί να βοηθήσει τα άτομα να βρουν **νέες ευκαιρίες απασχόλησης**, να διεκδικήσουν **υψηλότερα εισοδήματα** και να **βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσής τους**. Επιπλέον, μπορούν να επωφεληθούν από το σύστημα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης της χώρας υποδοχής, προκειμένου να αποκτήσουν νέες ή να βελτιώσουν τις υπάρχουσες **γνώσεις και δεξιότητές τους**.

Η αναζήτηση μιας καλύτερης ζωής μπορεί όμως να αποβεί μοιραία για τα άτομα που επιχειρούν να εισέλθουν στις χώρες προορισμού χωρίς νόμιμα ταξιδιωτικά έγγραφα, από μη νόμιμες εισόδους. Ως τραγικά παραδείγματα μπορούν να αναφερθούν τα πολλά ναυάγια των σκαφών που μετέφεραν μεγάλο αριθμό μεταναστών με προορισμό ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Ελλάδα ή η Ιταλία. Οι άνθρωποι αυτοί, ιδιαίτερα οι γυναίκες, τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι αποτελούν ευάλωτες ομάδες και διατρέχουν τον κίνδυνο να πέσουν **θύματα διακινητών** (trafficking) ή **εργασιακής εκμετάλλευσης** (π.χ. παράνομη ή αδήλωτη εργασία, άσχημες συνθήκες απασχόλησης, άρνηση πληρωμής κ.λπ.). Αρκετοί δεν γνωρίζουν τη γλώσσα της χώρας προορισμού με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν προβλήματα με την προσαρμογή τους και να απομονώνονται. Τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν, οι κακές συνθήκες στέγασης και η δυσκολία πρόσβασής στους σε υπηρεσίες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, συμβάλλουν στην **υποβάθμιση του βιοτικού τους επιπέδου**. Αντίστοιχα προβλήματα μπορεί να αντιμετωπίσουν και οι νόμιμοι μετανάστες. Μερικά από αυτά αποτελούν η δυσκολία προσαρμογής των παιδιών τους στο σχολικό περιβάλλον λόγω της ελλιπούς γνώσης της γλώσσας, η ξενοφοβία, ο ρατσισμός και η απομόνωσή τους εξαιτίας των θρησκευτικών και πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων τους.

Δραστηριότητες

Η γριά. Έργο Δανάης Τσαλδάρη.

1. Παρατηρώντας την έκφραση του προσώπου της ηλικιωμένης γυναίκας στο έργο της Δανάης Τσαλδάρη, τι πιστεύετε; Πρόκειται για ταλαιπωρημένη από τη ζωή πρόσφυγα ή για μετανάστρια και γιατί; Ποια ιστορία θα μπορούσε να τη «βαραίνει»;
2. Περιγράψτε τα μεταναστευτικά ρεύματα του ελληνικού πληθυσμού, διαχρονικά.
3. Αναφέρετε τους λόγους που οδηγούν τους ανθρώπους στη μετανάστευση.
4. Εξηγήστε τα είδη της μετανάστευσης.

8.2. Οι πρόσφυγες και η Συνθήκη του Σένγκεν

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- διακρίνετε τις έννοιες του μετανάστη και του πρόσφυγα,
- διακρίνετε το νομικό καθεστώς που διέπει την ιδιότητα του μετανάστη και την ιδιότητα του πρόσφυγα.

Πρόσφυγες και Συνθήκη Σένγκεν

Λέξεις-κλειδιά: μετανάστης - πρόσφυγας - Συνθήκη του Σένγκεν - δικαιώματα-ελευθερίες προσφύγων

Πρόσφυγες είναι τα άτομα που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους εξαιτίας του φόβου διώξεων, διαμαχών, γενικευμένης βίας, ή άλλων καταστάσεων που έχουν διαταράξει σοβαρά την έννομη τάξη (τους κανόνες δικαίου δηλαδή) και, ως αποτέλεσμα, δικαιούνται διεθνή προστασία. Ο ορισμός του πρόσφυγα δίνεται στο άρθρο 1 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το καθεστώς των προσφύγων, γνωστή και ως Σύμβαση της Γενεύης του 1951.

Έννομη τάξη: κανόνες δικαίου που ισχύουν σε ένα κράτος.

Τα δικαιώματα - ελευθερίες των προσφύγων προστατεύονται από τη χώρα που τους υποδέχεται.

Στη Σύμβαση αυτή περιλαμβάνονται επίσης οι ελευθερίες της θρησκείας, της μετακίνησης, της εκπαίδευσης και πολλές άλλες. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να τονιστεί ότι γίνεται ειδική μνεία στη μη επιστροφή του πρόσφυγα (μη επαναπροώθηση) σε χώρα στην οποία υπάρχει φόβος για τη δίωξή του. Οι πρόσφυγες προστατεύονται από τη χώρα υποδοχής. Έτσι, οι χώρες που έχουν υπογράψει τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 είναι υποχρεωμένες να εφαρμόσουν τις διατάξεις της.

Συχνά, χρησιμοποιούνται αδιακρίτως από το ευρύ κοινό οι όροι «πρόσφυγας» και «μετανάστης», σα να είναι περίπου συνώνυμοι. Υπάρχουν όμως ουσιώδεις διαφορές ανάμεσά τους. Αν και δεν υπάρχει επίσημος νομικός ορισμός για τον διεθνή μετανάστη, η πλειονότητα των ειδικών συμφωνεί ότι διεθνής μετανάστης είναι όποιος/-α αλλάζει τον τόπο συνήθους κατοικίας του/της, ανεξαρτήτως του λόγου μετανάστευσης ή του νομικού καθεστώτος.

Γενικά, υπάρχει διάκριση μεταξύ μικρής διάρκειας ή προσωρινής μετανάστευσης, που περιλαμβάνει μετακινήσεις διάρκειας μεταξύ 3 και 12 μηνών, και μακράς διάρκειας ή μόνιμης μετανάστευσης, που έχει να κάνει με την αλλαγή της χώρας κατοικίας για

διάρκεια ενός χρόνου και άνω. Η διάκριση ανάμεσα σε πρόσφυγα και μετανάστη είναι πολύ σημαντική για τα κράτη, καθώς αντιμετωπίζουν με βάση διαφορετικούς νόμους τους μετανάστες από τους πρόσφυγες.

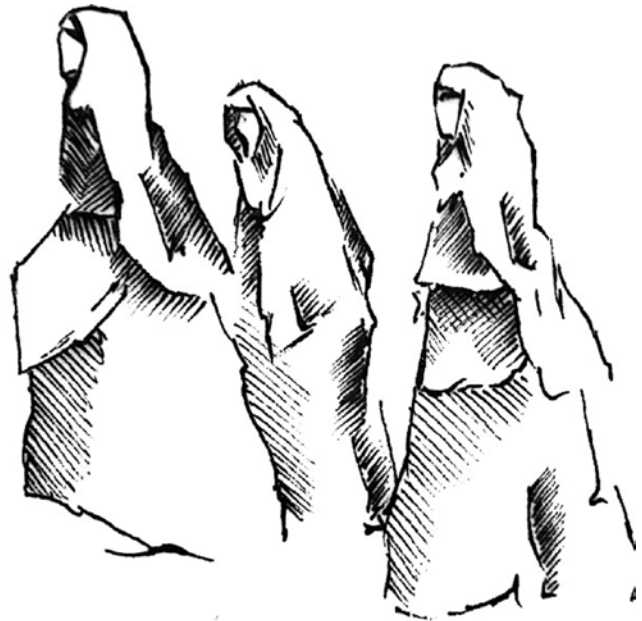
Η διαχείριση των συνόρων δημιουργεί έντονο προβληματισμό σε όλα τα κράτη. Η κυριαρχία των κρατών εφαρμόζεται εντός των συνόρων τους. Το 1985 πέντε χώρες, το Βέλγιο, η Γερμανία, η Γαλλία, το Λουξεμβούργο και η Ολλανδία υπέγραψαν μια συμφωνία που είχε ως στόχο:

1. την κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα κατά την κυκλοφορία των προσώπων και
2. τη διευκόλυνση της μεταφοράς και της κυκλοφορίας των εμπορευμάτων.

Η συμφωνία αυτή υπογράφηκε στο Σένγκεν, μια μικρή πόλη του Λουξεμβούργου, και ονομάζεται Συνθήκη Σένγκεν. Άρχισε να ισχύει το 1995 και προσχώρησαν σε αυτή και άλλα κράτη. Η συμφωνία αυτή δίνει τη δυνατότητα στους ανθρώπους να ταξιδεύουν ελεύθερα μεταξύ των χωρών που είναι μέλη της. Τα άτομα αυτά δεν υποβάλλονται σε συνοριακούς ελέγχους. Έτσι, διασχίζουν καθημερινά τα σύνορα εκατομμύρια άνθρωποι είτε για σπουδές, για ψυχαγωγία, είτε για εργασία. Η Συνθήκη Σένγκεν συνδέεται άμεσα με τη βασική αρχή που διέπει τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων. Ειδικότερα, η Συνθήκη Σένγκεν επέτρεψε την κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα μεταξύ των χωρών που την υπέγραψαν. Παράλληλα, δημιουργήθηκαν ενιαία εξωτερικά σύνορα και πραγματοποιούνται έλεγχοι εισόδου στον ενιαίο χώρο Σένγκεν.

Έτσι, προκειμένου να συνδυαστεί η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων με την ασφάλειά τους, η ελευθερία αυτή συνοδεύεται από τα «αντισταθμιστικά» μέτρα. Πρόκειται για τη βελτίωση της συνεργασίας και του συντονισμού μεταξύ των αστυνομικών και δικαστικών υπηρεσιών. Για την αποτελεσματική καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, δημιουργήθηκε το Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν (Σ.Π.Σ.). Το Σ.Π.Σ. είναι μια βάση δεδομένων, η οποία επιτρέπει στις αρμόδιες αρχές των κρατών την ανταλλαγή δεδομένων σχετικά με ορισμένες κατηγορίες προσώπων και αγαθών. Στον χάρτη που ακολουθεί φαίνονται οι χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) που έχουν υιοθετήσει τη Συνθήκη του Σένγκεν.

Ο χώρος Σένγκεν επεκτάθηκε σιγά σιγά σε όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε.. Η Ελλάδα υπέγραψε τη Συνθήκη Σένγκεν το 1992 και έτσι έγινε κράτος μέλος αυτής. Σήμερα τα 23 από τα 27 κράτη της Ε.Ε. έχουν προσχωρήσει στον χώρο Σένγκεν. Το πιο πρόσφατο κράτος μέλος που προσχώρησε σε αυτή, την 1^η Ιανουαρίου 2023, είναι η Κροατία, η οποία και έγινε το 27^ο κράτος-μέλος αυτής.

Γυναίκες πρόσφυγες. Έργο Δανάης Τσαλδάρη.

Βασική αρχή της Ε.Ε.: η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων.

Οργανωμένο έγκλημα: κάθε επιχείρηση ή ομάδα ατόμων που εμπλέκεται σε διαρκή παράνομη δραστηριότητα, η οποία έχει ως πρωταρχικό σκοπό την απόκτηση κερδών ανεξάρτητα από τα εθνικά σύνορα (INTERPOL).

Αντισταθμιστικά μέτρα: μέτρα που αποσκοπούν σε ελαχιστοποίηση, μέχρι και άρση, των αρνητικών επιπτώσεων που μπορεί να έχει η υλοποίηση ενός σχεδίου ή έργου για τον τόπο.

«ΣΕΝΓΚΚΕΝ: Η πύλη σου προς την ελεύθερη κυκλοφορία στην Ευρώπη».
 Πηγή: Ιστότοπος ΕΡΤ

Η ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στον χώρο Σένγκεν την 1/1/2025 έχει ενισχύσει περαιτέρω την ελεύθερη κυκλοφορία εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς οι πολίτες των χωρών αυτών μπορούν πλέον να ταξιδεύουν χωρίς ελέγχους διαβατηρίων στα εσωτερικά σύνορα των κρατών-μελών. Η ένταξη αυτή σηματοδοτεί την πρόοδο των δύο χωρών ως προς την εναρμόνισή τους με τα ευρωπαϊκά πρότυπα ασφαλείας, ελέγχου των εξωτερικών συνόρων και συνεργασίας στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων. Παράλληλα, διευκολύνει το εμπόριο, τον τουρισμό και την οικονομική διασύνδεση με την υπόλοιπη Ευρώπη, ενισχύοντας τη συνοχή της Ε.Ε. τόσο σε πολιτικό όσο και σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο.

Δραστηριότητες

1. Κάθε μαθητής/-τρια να παρουσιάσει στην τάξη μια μικρή ιστορία για έναν πρόσφυγα ή μετανάστη.
2. Συνεργαζόμενοι/-ες με τον/τη διπλανό/-ή σας να μελετήσετε το άρθρο 1 της Συνθήκης Σένγκεν και να συλλογιστείτε ποια είναι τα οφέλη και τα πιθανά προβλήματα από αυτήν. Κατόπιν, να παρουσιάσετε τις σκέψεις σας στην τάξη.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Πρόσφυγες είναι τα άτομα που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους εξαιτίας του φόβου διώξεων, διαμαχών, γενικευμένης βίας, ή άλλων καταστάσεων που έχουν διαταράξει σοβαρά την έννομη τάξη (δηλαδή τους κανόνες Δικαίου). (Σωστό/Λάθος)
2. Η Ελλάδα υπέγραψε τη Συνθήκη Σένγκεν το 1992. (Σωστό/Λάθος)
3. Για ποιους λόγους η Συνθήκη Σένγκεν συνδέεται άμεσα με τη βασική αρχή που χαρακτηρίζει τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων;
4. Να εξηγήσετε γιατί ο συνδυασμός της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων με την ασφάλειά τους πρέπει να συνοδεύεται από τα «αντισταθμιστικά» μέτρα.

8.3. Δημοκρατικές αρχές για την κοινωνική συμβίωση

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- αναστοχάζεστε τις κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις των προσλήψεων της «αλληλεγγύης» και της «δικαιοσύνης»,
- διερωτάστε για τις στάσεις σας έναντι των εκάστοτε «άλλων»,
- συνειδητοποιήσετε ότι ο διάλογος, η εμπιστοσύνη και η συνεργασία οδηγούν στην καλλιέργεια της αλληλεγγύης και βελτιώνουν τους όρους της κοινωνικής συμβίωσης,
- διακρίνετε τις νομικές έννοιες του ημεδαπού και του αλλοδαπού.

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνική συμβίωση - αλληλεγγύη - δικαιοσύνη - ημεδαπός - αλλοδαπός

Η δημοκρατία είναι ένα σύστημα διακυβέρνησης, όπου οι πολίτες έχουν τη δύναμη να αποφασίζουν για το πώς θα λειτουργεί η κοινωνία τους. Οι δημοκρατικές αρχές είναι οι βασικές αξίες που καθοδηγούν αυτό το σύστημα και βοηθούν τους ανθρώπους να ζουν μαζί αρμονικά.

Μία από τις πιο σημαντικές δημοκρατικές αρχές είναι η ελευθερία. Σε μια δημοκρατική κοινωνία, οι άνθρωποι έχουν την ελευθερία να εκφράζουν τις απόψεις τους, να πιστεύουν σε όποια θρησκεία επιλέγουν και να κάνουν τις επιλογές που θεωρούν σωστές για τη ζωή τους. Αυτή η ελευθερία είναι θεμελιώδης, γιατί επιτρέπει στους ανθρώπους να ζουν όπως θέλουν, χωρίς να φοβούνται καταπίεση ή τιμωρία.

Η ισότητα είναι άλλη μια βασική δημοκρατική αρχή. Σε μια δημοκρατία, όλοι οι άνθρωποι πρέπει να αντιμετωπίζονται με ισότητα, ανεξάρτητα από το φύλο τους, την καταγωγή τους, τη θρησκεία τους ή την οικονομική τους κατάσταση. Η ισότητα εξασφαλίζει το να έχουν όλοι οι άνθρωποι ίσες ευκαιρίες να προοδεύσουν στη ζωή απολαμβάνοντας τα ίδια θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες.

Η δικαιοσύνη είναι επίσης μια κρίσιμη δημοκρατική αρχή. Σε μια δημοκρατική κοινωνία, οι νόμοι πρέπει να εφαρμόζονται δίκαια και όλοι πρέπει να έχουν ίση πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Αυτό σημαίνει ότι οι κανόνες και οι νόμοι ισχύουν για όλους, ανεξάρτητα από το ποιοι είναι ή πόσο ισχυροί μπορεί να είναι. Η δικαιοσύνη διασφαλίζει ότι οι άνθρωποι νιώθουν ασφαλείς και προστατευμένοι στην κοινωνία τους.

Η αρχή της συμμετοχής είναι εξίσου σημαντική. Σε μια δημοκρατία, οι πολίτες έχουν το δικαίωμα και την υποχρέωση να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων που επηρεάζουν τη ζωή τους. Αυτό γίνεται κυρίως μέσω της ψήφου στις εκλογές, αλλά και μέσα από άλλους τρόπους, όπως ο δημόσιος διάλογος και η συμμετοχή σε κοινότητες και οργανώσεις. Η συμμετοχή βοηθά να διασφαλιστεί ότι οι φωνές όλων ακούγονται και ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονται αντικατοπτρίζουν τη θέληση του λαού.

Ο σεβασμός στη διαφορετικότητα είναι επίσης μια βασική αρχή της δημοκρατικής κοινωνίας. Σε μια δημοκρατία, οι άνθρωποι πρέπει να σέβονται και να αποδέχονται τις διαφορές μεταξύ τους, ό,τι και αν αυτές αφορούν: τη θρησκεία, την κουλτούρα, τον τρόπο ζωής ή τις απόψεις τους. Ο σεβασμός στη διαφορετικότητα βοηθά να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον, όπου όλοι μπορούν να συνυπάρχουν ειρηνικά και να συνεργάζονται, παρά τις διαφορές τους.

8.3.1. ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΟΥΣ

Η αλληλεγγύη και η δικαιοσύνη είναι δύο πολύ σημαντικές αξίες που βοηθούν τους ανθρώπους να ζουν μαζί αρμονικά σε μια κοινωνία. Αυτές οι αξίες κάνουν την κοινωνία πιο δίκαιη και ανθρώπινη και είναι απαραίτητες για να νιώθουν όλοι οι άνθρωποι ασφαλείς και προστατευμένοι.

Αλληλεγγύη σημαίνει να νοιάζεσαι και να βοηθάς τους άλλους ανθρώπους, ειδικά όταν περνούν δύσκολες στιγμές. Για παράδειγμα, αν ένας φίλος σου έχει κάποιο πρόβλημα, δείχνεις αλληλεγγύη όταν τον υποστηρίζεις και προσπαθείς να τον βοηθήσεις με όποιον τρόπο μπορείς. Η αλληλεγγύη είναι σημαντική, γιατί μας ενώνει ως κοινωνία και μας βοηθά να ξεπερνάμε τα προβλήματα μαζί. Όταν οι άνθρωποι είναι αλληλέγγυοι μεταξύ τους, νιώθουν ότι δεν είναι μόνοι και ότι μπορούν να βασιστούν ο ένας στον άλλον.

Δικαιοσύνη είναι η αξία που εξασφαλίζει ότι όλοι οι άνθρωποι αντιμετωπίζονται ίσα και δίκαια. Σε μια δίκαιη κοινωνία, οι κανόνες και οι νόμοι ισχύουν για όλους, ανεξάρτητα από το ποιοι είναι ή από πού προέρχονται. Για παράδειγμα, αν δύο μαθητές κάνουν το ίδιο λάθος, η δίκαιη αντιμετώπιση είναι να έχουν τις ίδιες συνέπειες,

Αλληλεγγύη,
αθλητικό
πνεύμα

χωρίς κανέναν να έχει προνομιακή μεταχείριση. Η δικαιοσύνη βοηθά να διατηρείται η τάξη και η ειρήνη στην κοινωνία, γιατί οι άνθρωποι νιώθουν ότι είναι ίσοι και ότι έχουν ίσες ευκαιρίες στη ζωή.

Η αλληλεγγύη και η δικαιοσύνη είναι στενά συνδεδεμένες. Όταν βοηθάμε τους άλλους και νοιαζόμαστε για το δίκαιο, τότε χτίζουμε μια κοινωνία όπου όλοι νιώθουν ότι ανήκουν και ότι αξίζουν σεβασμό. Για παράδειγμα, όταν βλέπουμε κάποιον που αδικείται ή δυσκολεύεται, η αλληλεγγύη μάς ωθεί να τον υποστηρίξουμε και να προσπαθήσουμε να αποκαταστήσουμε τη δικαιοσύνη.

Ωστόσο, η πρόσληψη αυτών των αξιών, δηλαδή το πώς τις αντιλαμβανόμαστε και τις εφαρμόζουμε στην καθημερινή μας ζωή, μπορεί να διαφέρει από άτομο σε άτομο. Κάποιοι άνθρωποι μπορεί να θεωρούν την αλληλεγγύη πιο σημαντική και να είναι πάντα πρόθυμοι να βοηθήσουν τους άλλους. Άλλοι μπορεί να δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στη δικαιοσύνη, προσπαθώντας να διασφαλίσουν ότι όλα γίνονται με δίκαιο τρόπο.

8.3.2. ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ «ΑΛΛΟΥ»

Ανθρώπινα
δικαιώματα

Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι πολύ σημαντικός για να ζούμε όλοι μαζί ειρηνικά και δίκαια. Ανθρώπινα δικαιώματα είναι τα βασικά δικαιώματα που έχουν όλοι οι άνθρωποι, ανεξάρτητα από το ποιοι είναι, πού ζουν ή τι πιστεύουν. Αυτά τα δικαιώματα περιλαμβάνουν την ελευθερία, την ισότητα, την προστασία από την κακοποίηση και το δικαίωμα στη ζωή.

Όταν μιλάμε για «άλλους», αναφερόμαστε σε ανθρώπους που μπορεί να είναι διαφορετικοί από εμάς. Μπορεί να έχουν διαφορετική εθνικότητα, θρησκεία, φύλο ή να έχουν διαφορετική γνώμη από εμάς. Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του «άλλου» σημαίνει ότι αναγνωρίζουμε και δεχόμαστε ότι όλοι έχουν τα ίδια δικαιώματα με εμάς, ακόμα και αν είναι διαφορετικοί. Για παράδειγμα, κάποιος από διαφορετική εθνικότητα έχει την ίδια ελευθερία να εκφράσει τις απόψεις του και να ζήσει τη ζωή του όπως επιθυμεί. Δεν πρέπει να κάνουμε διακρίσεις ή να συμπεριφερόμαστε άσχημα σε κάποιον επειδή είναι διαφορετικός από εμάς. Όλοι οι άνθρωποι πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες, ανεξάρτητα από τις διαφορές τους.

Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σημαίνει επίσης ότι προστατεύουμε τους άλλους από κακοποίηση και αδικία. Κανένας δεν πρέπει να υποφέρει λόγω της φυλής, του φύλου, της θρησκείας ή της κοινωνικής του θέσης. Όλοι πρέπει να ζουν με ασφάλεια και αξιοπρέπεια. Για να δείξουμε σεβασμό στα δικαιώματα των άλλων, μπορούμε να κάνουμε απλές πράξεις καθημερινά. Αυτό περιλαμβάνει το να ακούμε τους άλλους με ενδιαφέρον, να είμαστε ευγενικοί και να μην κρίνουμε τους ανθρώπους μόνο από την εμφάνιση ή τις πεποιθήσεις τους. Επίσης, αν δούμε κάποιον να αδικείται, μπορούμε να προσπαθήσουμε να βοηθήσουμε ή να αναφέρουμε την κατάσταση σε κάποιον που μπορεί να προσφέρει βοήθεια.

Στην καθημερινή ζωή μπορεί να ακούσουμε τους όρους *ημεδαπός* και *αλλοδαπός*. Ο όρος *ημεδαπός* χρησιμοποιείται για να περιγράψουμε κάποιον που μοιάζει με εμάς. Δηλαδή, αν εσύ ζεις στην Ελλάδα και έχεις ελληνική υπηκοότητα, είσαι *ημεδαπός*. Οι *ημεδαποί* έχουν όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που προβλέπουν οι νόμοι της χώρας τους. Για παράδειγμα, έχουν το δικαίωμα να ψηφίζουν στις εκλογές και να λαμβάνουν δημόσια αγαθά και παροχές, όπως η ανώτατη εκπαίδευση και η υγειονομική φροντίδα, σύμφωνα με τους νόμους της χώρας τους.

Η διάκριση μεταξύ *ημεδαπού* και *αλλοδαπού* έχει σημασία σε πολλούς τομείς, όπως είναι οι νόμοι για τη μεταναστευση, η εργασία και η εκπαίδευση. Για παράδειγμα, οι *αλλοδαποί* από χώρες εκτός Ε.Ε. μπορεί να χρειάζονται ειδική άδεια για να εργαστούν ή να σπουδάσουν στη νέα χώρα. Επίσης, οι *ημεδαποί* και οι *αλλοδαποί* έχουν διαφορετικές υποχρεώσεις προς το κράτος τους, όπως η πληρωμή φόρων ή η συμμόρφωση με τους νόμους της χώρας.

Δραστηριότητες

1. Να χωριστείτε σε ομάδες των τεσσάρων και να ερευνήσετε το νομικό πλαίσιο απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας. Να χρησιμοποιήσετε στην έρευνά σας ως πηγές τον Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, και τους νόμους 3284/2004, 4604/2019 και 4735/2020. Στη συνέχεια, να παρουσιάσετε στην τάξη τα αποτελέσματα της έρευνάς σας.
2. Σκεφτείτε έναν/μια νέο/-α μαθητή/-τρια που έχει έρθει στο σχολείο σας από άλλη χώρα και μιλάει διαφορετική γλώσσα. Σε συνεργασία με τον/τη διπλανό/-ή σας να σκεφτείτε πώς μπορείτε να τον/τη βοηθήσετε να νιώσει άνετα και να γίνει μέλος της ομάδας σας.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Ο όρος ημεδαπός χρησιμοποιείται για να περιγράψουμε κάποιον που είναι πολίτης της χώρας στην οποία ζει. (Σωστό/Λάθος)
2. Αλληλεγγύη σημαίνει να νοιάζεσαι και να βοηθάς τους άλλους ανθρώπους, ειδικά όταν περνούν δύσκολες στιγμές. (Σωστό/Λάθος)
3. Να περιγράψετε δύο δημοκρατικές αρχές, που είναι σημαντικές για την κοινωνική συμβίωση.

Σύνοψη/Ανακεφαλαίωση

Η μετανάστευση σχετίζεται άμεσα με τη μετακίνηση μεμονωμένων ατόμων ή/και μεγάλων ομάδων πληθυσμού τόσο στο εσωτερικό όσο και μεταξύ κρατών. Τα αίτια της σχετίζονται με μια σειρά από παράγοντες και εξαρτώνται από τις εκάστοτε ιστορικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούν στις κοινωνίες. Μερικά από αυτά σχετίζονται με τις κοινωνικές μεταβολές, τις οικονομικές και πολιτικές κρίσεις, τις επαναστάσεις και πολέμους, την ασύμμετρη κατανομή του παγκόσμιου πλούτου μεταξύ αναπτυσσόμενων και αναπτυγμένων χωρών, την παγκόσμια απορρύθμιση της αγοράς εργασίας και των καταστροφών που προκαλεί ο άνθρωπος στο περιβάλλον (π.χ. κλιματική αλλαγή, περιβαλλοντική υποβάθμιση κ.λπ.). Οι επιδράσεις της μετανάστευσης στα άτομα και τις κοινωνίες μπορεί να είναι θετικές ή αρνητικές. Οι μεταναστευτικές πολιτικές των κρατών στοχεύουν στην ένταξη των μεταναστών και τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και ευημερίας.

Η προσφυγική κρίση αντιπροσωπεύει ένα από τα πιο σημαντικά και προβληματικά ζητήματα που αντιμετωπίζει η Ευρώπη στη σύγχρονη εποχή. Οι πρόσφυγες, άνθρωποι που εγκαταλείπουν τις χώρες τους λόγω συγκρούσεων, διώξεων ή φυσικών καταστροφών, αναζητούν ασφάλεια και ευκαιρίες σε άλλες χώρες διασχίζοντας συχνά πολλά κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Συνθήκη Σένγκεν επέτρεψε την ελεύθερη κυκλοφορία ανθρώπων μεταξύ των χωρών που την υπογράφουν, ενισχύοντας τη συνεργασία και τη συνοχή στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Ωστόσο, η προσφυγική κρίση έθεσε σε δοκιμασία τις αρχές της Σένγκεν και την εφαρμογή τους. Ο αριθμός των προσφύγων που έφτασαν στην Ευρώπη οδήγησε σε αντιφάσεις και προκλήσεις για τις χώρες της Σένγκεν. Παρά τις δυσκολίες, η Συνθήκη Σένγκεν αποτελεί κορυφαία ευρωπαϊκή επιτυχία και πρέπει να προστατευτεί.

Οι δημοκρατικές αρχές, όπως η ελευθερία, η ισότητα, η δικαιοσύνη, η συμμετοχή και ο σεβασμός στη διαφορετικότητα είναι απαραίτητες για την κοινωνική συμβίωση. Αυτές οι αρχές βοηθούν να δημιουργηθεί μια κοινωνία, όπου οι άνθρωποι μπορούν να ζουν μαζί ειρηνικά, να συνεργάζονται και να προοδεύουν, διατηρώντας τα δικαιώματά τους και σεβόμενοι ο ένας τον άλλον. Η αλληλεγγύη και η δικαιοσύνη είναι δύο θεμελιώδεις αξίες που βοηθούν να δημιουργηθεί μια «καλύτερη» κοινωνία. Είναι σημαντικό να κατανοούμε αυτές τις αξίες και να τις εφαρμόζουμε στην καθημερινότητά μας, για να συμβάλλουμε σε μια δίκαιη και ανθρώπινη κοινωνία. Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του «άλλου» είναι πολύ σημαντικός για να δημιουργηθεί μια κοινωνία, όπου όλοι/όλες οι άνθρωποι μπορούν να ζουν με ασφάλεια, ελευθερία και αξιοπρέπεια. Όταν όλοι μας δείχνουμε σεβασμό και αποδοχή για τις διαφορές μας, κάνουμε τον κόσμο μας καλύτερο και πιο δίκαιο για όλους.

Κοινωνικά προβλήματα

9.1. Τι ορίζουμε ως κοινωνικό πρόβλημα

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- αναγνωρίζετε τα κοινωνικά προβλήματα και να διερευνάτε τα αίτιά τους,
- αναγνωρίζετε τον στόχο του κοινωνικού κράτους και τη σχέση του με τα κοινωνικά δικαιώματα.

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνικό πρόβλημα - κοινωνικό κράτος - κοινωνική πολιτική

Βία κατά των γυναικών

Το κοινωνικό πρόβλημα είναι ένα ζήτημα που επηρεάζει μεγάλο αριθμό ανθρώπων μέσα σε μια κοινωνία και έχει αρνητικές συνέπειες για τη ζωή τους. Τα κοινωνικά προβλήματα δεν αφορούν μόνο ένα άτομο ή μια μικρή ομάδα ατόμων, αλλά επηρεάζουν ολόκληρη την κοινωνία.

Για παράδειγμα, ένα από τα πιο γνωστά κοινωνικά προβλήματα είναι η φτώχεια. Όταν πολλοί άνθρωποι δεν έχουν αρκετά χρήματα για να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες, όπως η τροφή, το νερό και η στέγη, αυτό δεν είναι πρόβλημα μόνο για αυτούς τους ανθρώπους. Επηρεάζει και την υπόλοιπη κοινωνία, καθώς μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση της εγκληματικότητας, της ανεργίας και της κοινωνικής ανισότητας.

Άλλο παράδειγμα κοινωνικού προβλήματος είναι η ρύπανση του περιβάλλοντος. Όταν το περιβάλλον καταστρέφεται από τα σκουπίδια, τα καυσαέρια και τα χημικά απόβλητα, η υγεία όλων των ανθρώπων κινδυνεύει. Οι επιπτώσεις της ρύπανσης δεν περιορίζονται σε ένα μέρος ή σε μερικούς ανθρώπους, αλλά μπορούν να επηρεάσουν ολόκληρη την κοινωνία και τις επόμενες γενιές.

Τα κοινωνικά προβλήματα δεν έχουν πάντα εύκολες λύσεις. Συνήθως, χρειάζεται η συνεργασία όλων των ανθρώπων για να αντιμετωπιστούν. Για παράδειγμα, για να μειώσουμε τη φτώχεια, πρέπει να δημιουργηθούν περισσότερες θέσεις εργασίας και να υποστηριχθούν οι άνθρωποι που έχουν ανάγκη. Για να προστατέψουμε το περιβάλλον, πρέπει να αλλάξουμε τον τρόπο ζωής μας, να προσπαθήσουμε να χρησιμοποιούμε λιγότερη ενέργεια και να παράγουμε λιγότερα σκουπίδια.

Ένα κοινωνικό πρόβλημα μπορεί επίσης να είναι οι ανισότητες μεταξύ ανδρών και γυναικών. Σε πολλές κοινωνίες οι γυναίκες αντιμετωπίζουν δυσκο-

Θάνατοι και αιτίες θανάτων

Ανεργία ανά περιοχή

Ποσοστό επί του εργατικού δυναμικού

Γράφημα: GreeceInFigures.com • Πηγή: Eurostat(LFST_R_LFU3RT) • Δημιουργήθηκε με το Datawrapper

Ανεργία ανά περιοχή (ποσοστά επί του εργατικού δυναμικού)

Πηγή: Greece in Figures

λίες να βρουν δουλειά ή πληρώνονται λιγότερο από τους άνδρες. Αυτό το πρόβλημα επηρεάζει όχι μόνο τις γυναίκες, αλλά και ολόκληρη την κοινωνία, γιατί δεν αξιοποιείται πλήρως το δυναμικό που θα μπορούσε να προσφέρει.

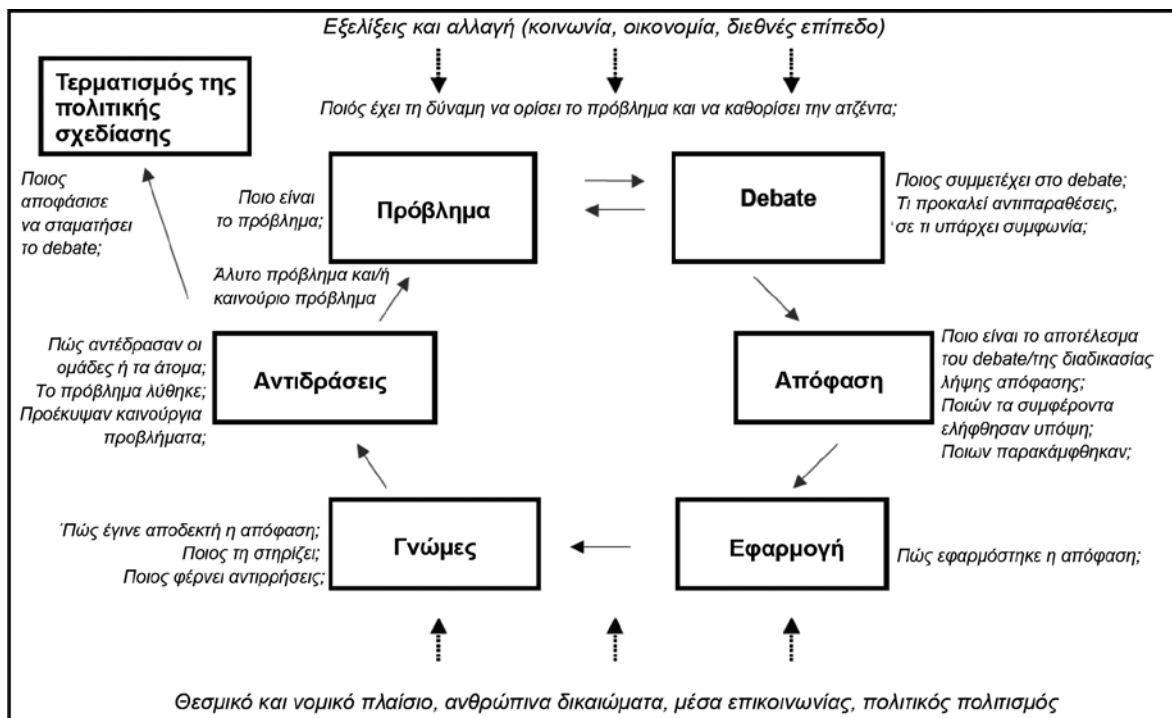
9.1.1. ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

Τα κοινωνικά προβλήματα είναι ζητήματα που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή πολλών ανθρώπων σε μια κοινωνία. Αυτά τα προβλήματα μπορεί να είναι η φτώχεια, η ανεργία, η ανισότητα, η έλλειψη στέγης, η έλλειψη πρόσβασης στην υγεία και την εκπαίδευση και πολλά άλλα. Για να αντιμετωπιστούν αυτά τα προβλήματα, το κράτος εφαρμόζει συγκεκριμένες πολιτικές που εντάσσονται στην *κοινωνική πολιτική*.

Η κοινωνική πολιτική είναι ένα σύνολο μέτρων και προγραμμάτων που σκοπό έχουν να βοηθήσουν τους πολίτες που βρίσκονται σε ανάγκη και να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής τους. Αυτή η πολιτική αφορά όλους τους πολίτες, αλλά επικεντρώνεται περισσότερο σε εκείνους που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα, όπως οι άνεργοι, οι ηλικιωμένοι, οι άνθρωποι με αναπηρία και οι οικογένειες με χαμηλό εισόδημα.

Ένα από τα βασικά μέσα με τα οποία το κράτος εφαρμόζει την κοινωνική πολιτική είναι το *κοινωνικό κράτος*. Το κοινωνικό κράτος είναι μια ιδέα που σημαίνει ότι το κράτος έχει την ευθύνη να προστατεύει και να φροντίζει τους πολίτες του. Για παράδειγμα, το κράτος μπορεί να παρέχει οικονομική βοήθεια σε άτομα που δεν έχουν αρκετά χρήματα για να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες, όπως το φαγητό και τη στέγη. Αυτή η βοήθεια μπορεί να είναι σε μορφή επιδομάτων, που είναι χρήματα τα οποία δίνονται σε αυτούς που έχουν ανάγκη.

Ένα άλλο σημαντικό μέρος της κοινωνικής πολιτικής είναι η υγεία. Το κράτος φροντίζει να παρέχει δωρεάν ή προσιτή ιατρική περίθαλψη σε όλους τους πολίτες του. Αυτό σημαίνει ότι όλοι έχουν πρόσβαση σε γιατρούς, νοσοκομεία και φάρμακα, ανεξάρτητα από το πόσα χρήματα έχουν. Αυτή η πολιτική βοηθά να προστατεύονται οι πολίτες από ασθένειες και να έχουν μια καλύτερη ποιότητα ζωής.

Το μοντέλο του κύκλου του Weber

Πηγή: Ιστότοπος Living Democracy

Η εκπαίδευση είναι επίσης ένα σημαντικό μέρος της κοινωνικής πολιτικής. Το κράτος διασφαλίζει τη δυνατότητα δωρεάν φοίτησης σε σχολεία και πανεπιστήμια, για να μπορούν όλοι/-ες οι νέοι/-ες να μορφώνονται και να αποκτούν τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες για το μέλλον τους. Αυτό βοηθά να μειωθεί η ανισότητα, γιατί όλοι έχουν τις ίδιες ευκαιρίες για μάθηση, ανεξάρτητα από το κοινωνικό ή οικονομικό τους υπόβαθρο.

Ένα άλλο παράδειγμα κοινωνικής πολιτικής είναι η προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων. Το κράτος θεσπίζει νόμους που εξασφαλίζουν ότι όλοι οι εργαζόμενοι έχουν δίκαιες αμοιβές, ασφάλιση, και προστασία από την απόλυση χωρίς λόγο. Αυτοί οι νόμοι είναι σημαντικοί για να εξασφαλίζεται ότι οι άνθρωποι δεν γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης στη δουλειά τους και έχουν μια ασφαλή και σταθερή εργασία.

Το κοινωνικό κράτος παίζει επίσης σημαντικό ρόλο στην προστασία των ευάλωτων ομάδων, όπως οι ηλικιωμένοι και οι άστεγοι. Το κράτος μπορεί να προσφέρει στέγαση σε αυτούς που δεν έχουν σπίτι και να παρέχει φροντίδα σε ηλικιωμένους που δεν μπορούν να φροντίσουν τον εαυτό τους. Με αυτόν τον τρόπο, κανένας πολίτης δεν αφήνεται μόνος του σε δύσκολες καταστάσεις.

Τέλος, η κοινωνική πολιτική και το κοινωνικό κράτος συμβάλλουν στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής. Όταν το κράτος βοηθά τους πολίτες του να ξεπεράσουν τα προβλήματά τους, δημιουργείται ένα αίσθημα ασφάλειας και εμπιστοσύνης στην κοινωνία. Οι άνθρωποι αισθάνονται ότι το κράτος τους προστατεύει και νοιάζεται για αυτούς και αυτό τους κάνει να αισθάνονται πιο συνδεδεμένοι με την κοινωνία τους.

9.1.2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ

Τα κοινωνικά προβλήματα, όπως η φτώχεια, η ανεργία, η βία και οι ανισότητες, είναι ζητήματα που επηρεάζουν πολλούς ανθρώπους σε μια κοινωνία. Αυτά τα προβλήματα δεν εμφανίζονται τυχαία, αλλά προκαλούνται από διάφορους παράγοντες, που μπορούν να είναι κοινωνικοί και πολιτισμικοί. Αντίστοιχα, αυτοί οι παράγοντες μπορούν επίσης να παίξουν σημαντικό ρόλο στην επίλυση των προβλημάτων αυτών.

Κοινωνικοί παράγοντες πρόκλησης κοινωνικών προβλημάτων

Οι κοινωνικοί παράγοντες είναι συνθήκες που επικρατούν στην κοινωνία και επηρεάζουν τη ζωή των ανθρώπων. Ένας από τους σημαντικότερους κοινωνικούς παράγοντες που μπορεί να προκαλέσει κοινωνικά προβλήματα είναι η οικονομική ανισότητα. Όταν κάποιοι άνθρωποι έχουν πολλά χρήματα και άλλοι ζουν σε φτώχεια, αυτό μπορεί να οδηγήσει σε συγκρούσεις και κοινωνική αστάθεια. Οι φτωχοί άνθρωποι μπορεί να μην έχουν πρόσβαση σε καλή εκπαίδευση ή υγειονομική περίθαλψη, κάτι που δυσκολεύει τη ζωή τους και τους κρατάει σε μειονεκτική θέση.

Άλλος κοινωνικός παράγοντας που μπορεί να προκαλέσει προβλήματα είναι η μη δυνατότητα εύρεσης εργασίας. Όταν οι άνθρωποι δεν μπορούν να βρουν δουλειά, δεν έχουν εισόδημα για να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες και αυτό μπορεί να οδηγήσει σε φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό. Η ανεργία μπορεί επίσης να δημιουργήσει συναισθήματα απογοήτευσης και θυμού, που μπορεί να οδηγήσουν σε βία ή άλλες αρνητικές συμπεριφορές.

Οι κοινωνικές ανισότητες με βάση το φύλο, τη φυλή ή την κοινωνική τάξη είναι επίσης σημαντικοί παράγοντες που προκαλούν κοινωνικά προβλήματα. Για παράδειγμα, σε ορισμένες κοινωνίες οι γυναίκες μπορεί να έχουν λιγότερες ευκαιρίες από τους άνδρες, γεγονός που οδηγεί σε διακρίσεις. Ο ρατσισμός και οι διακρίσεις, βάσει φυλής, μπορούν επίσης να προκαλέσουν κοινωνικά προβλήματα, όπως η βία και ο κοινωνικός αποκλεισμός.

Πολιτισμικοί παράγοντες πρόκλησης κοινωνικών προβλημάτων

Οι πολιτισμικοί παράγοντες σχετίζονται με τις αξίες, τις πεποιθήσεις και τις συνήθειες μιας κοινωνίας. Μερικές φορές, οι πολιτισμικές αντιλήψεις μπορεί να ενισχύουν τα κοινωνικά προβλήματα. Για παράδειγμα, σε ορισμένες κοινωνίες μπορεί να υπάρχει προκατάληψη ή στερεότυπα απέναντι σε άτομα από διαφορετικές ομάδες, όπως μετανάστες ή άτομα διαφορετικής θρησκείας. Αυτές οι αντιλήψεις μπορεί να προκαλέσουν κοινωνική απομόνωση και διακρίσεις, που επιδεινώνουν τα κοινωνικά προβλήματα.

Ένα άλλο παράδειγμα είναι οι πολιτισμικές αντιλήψεις σχετικά με το φύλο. Σε πολλές κοινωνίες οι γυναίκες μπορεί να αντιμετωπίζονται ως κατώτερες από τους άνδρες και αυτό οδηγεί σε άνισες ευκαιρίες και δικαιώματα. Αυτές οι αντιλήψεις δεν επιτρέπουν στις γυναίκες να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνική και οικονομική ζωή, γεγονός που συμβάλλει στη δημιουργία κοινωνικών προβλημάτων.

Παράγοντες επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων

Παρόλο που οι κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες μπορούν να προκαλέσουν προβλήματα, μπορούν επίσης να βοηθήσουν στην επίλυσή τους. Η αλλαγή στις κοινωνικές αντιλήψεις και η βελτίωση των συνθηκών ζωής μπορεί να συμβάλει στον περιορισμό των κοινωνικών προβλημάτων.

Για παράδειγμα, η εκπαίδευση είναι ένας από τους πιο σημαντικούς κοινωνικούς παράγοντες που μπορούν να βοηθήσουν στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων. Όταν οι άνθρωποι έχουν πρόσβαση σε «καλή» εκπαίδευση, έχουν περισσότερες ευκαιρίες για δουλειά και μπορούν να βελτιώσουν τη ζωή τους. Η εκπαίδευση μπορεί επίσης να βοηθήσει στην αλλαγή των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων, διδάσκοντας στους νέους την αξία της ισότητας και της δικαιοσύνης.

Οι πολιτισμικές αλλαγές μπορούν επίσης να βοηθήσουν στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων. Όταν μια κοινωνία αρχίζει να αποδέχεται την πολυμορφία και να σέβεται τα δικαιώματα όλων των ανθρώπων, ανεξάρτητα από τη φυλή, το φύλο ή τη θρησκεία τους, τα κοινωνικά προβλήματα όπως ο ρατσισμός και οι διακρίσεις μπορούν να περιοριστούν. Οι τέχνες, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και οι δημόσιες συζητήσεις μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην προώθηση αυτών των αλλαγών.

Επίσης, οι κοινωνικές πρωτοβουλίες, όπως οι οργανώσεις που βοηθούν τους άστεγους ή οι ομάδες που προωθούν την ισότητα των φύλων, μπορούν να συμβάλουν στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων. Αυτές οι πρωτοβουλίες δείχνουν πώς οι άνθρωποι μπορούν να συνεργαστούν για να δημιουργήσουν μια καλύτερη κοινωνία για όλους.

Δραστηριότητες

1. Να χωριστείτε σε ομάδες των τεσσάρων και να καταγράψετε, να αναλύσετε και να παρουσιάσετε στην τάξη ένα κοινωνικό πρόβλημα της περιοχής σας. Κατόπιν, να προτείνετε 2 τρόπους για την άμβλυνσή του.
2. Σκεφτείτε ένα κοινωνικό πρόβλημα, όπως η φτώχεια ή η ανεργία. Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών ατόμων και να σκεφτείτε συνεργαζόμενοι/-ες πώς η κοινωνική πολιτική και το κοινωνικό κράτος μπορούν να βελτιώσουν τη ζωή όσων πλήττονται από αυτό το πρόβλημα.
3. Επιλέξτε ένα κοινωνικό πρόβλημα, όπως η φτώχεια ή οι διακρίσεις. Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών και να εντοπίσετε συνεργαζόμενοι/-ες τους κοινωνικούς ή πολιτισμικούς παράγοντες που μπορεί να το προκαλούν; Να γράψετε δύο τρόπους με τους οποίους αυτοί οι παράγοντες θα μπορούσαν να αλλάξουν, για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Τα κοινωνικά προβλήματα είναι ζητήματα που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή πολλών ανθρώπων σε μια κοινωνία. (Σωστό/Λάθος)
2. Το κοινωνικό κράτος είναι μια ιδέα που σημαίνει ότι το κράτος έχει την ευθύνη να προστατεύει και να φροντίζει τους πολίτες του. (Σωστό/Λάθος)
3. Να περιγράψετε δύο κοινωνικούς παράγοντες πρόκλησης κοινωνικών προβλημάτων.
4. Οι κοινωνικές πρωτοβουλίες, όπως οι οργανώσεις που βοηθούν τους άστεγους ή οι ομάδες που προωθούν την ισότητα των φύλων, μπορούν να συμβάλουν στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων. Συμφωνείτε με αυτή την άποψη; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
5. Για ποιους λόγους η εκπαίδευση θεωρείται ένας από τους βασικότερους κοινωνικούς παράγοντες για την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων;

9.2. Φτώχεια, ανεργία, αποκλεισμός: προσδιορισμός, αίτια και πολιτικές αντιμετώπισης

Προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- αναλύετε τις κοινωνικές διαστάσεις του προβλήματος της φτώχειας και της ανεργίας και να διερευνάτε τη σχέση αυτών των διαστάσεων με ατομοκεντρικές αιτιάσεις (ατομική ευθύνη).

Λέξεις-κλειδιά: φτώχεια - ανεργία - αποκλεισμός - κοινωνικές ανισότητες

Η φτώχεια, η ανεργία και ο αποκλεισμός αποτελούν πολύπλοκα κοινωνικά και όχι μόνο προβλήματα, που διπλόκονται με τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων παγκοσμίως. Καθώς αναδεικνύονται ως κεντρικές προκλήσεις

στον σύγχρονο κόσμο, η κατανοήση του προσδιορισμού τους, των αιτιών που τα προκαλούν, και των αποτελεσματικών πολιτικών αντιμετώπισης καθίσταται ουσιώδης για τη δημιουργία ενδεδειγμένων και διαρκών λύσεων.

Προσδιορισμός της φτώχειας

Η φτώχεια δεν είναι απλώς έλλειψη χρηματικών πόρων, αλλά μια κατάσταση που περιλαμβάνει την έλλειψη βασικών πόρων για την επιβίωση και την ανάπτυξη. Σε παγκόσμια κλίμακα, η φτώχεια συχνά σχετίζεται με την έλλειψη πρόσβασης σε εκπαίδευση, υγειονομική περίθαλψη, στέγη, και εργασία. Οι παράγοντες, όπως οι εθνικές πολιτικές, οι κοινωνικές διακρίσεις και οι ανισότητες επηρεάζουν, την εμφάνιση και την συντήρηση της φτώχειας.

Αναπτυξιακές πολιτικές: αποσκοπούν στη μείωση του κινδύνου της φτώχειας και στους στόχους αυτών των πολιτικών περιλαμβάνονται η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, η πρόσπιση των ανθρωπινων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας, η προαγωγή της ισότητας των φύλων, η προώθηση της ειρήνης και των κοινωνιών χωρίς αποκλεισμούς και η αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών και κλιματικών προκλήσεων.

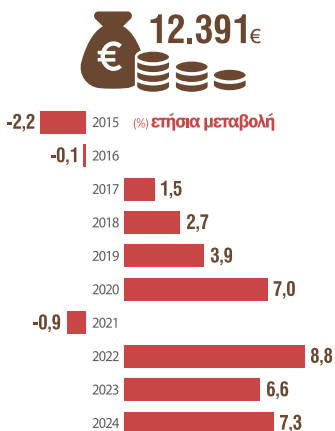
Αίτια της ανεργίας

Η ανεργία αποτελεί μείζονα παράγοντα που συνδέεται με τη φτώχεια. Οικονομικές κρίσεις κυρίως και διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας μπορούν να οδηγήσουν σε υψηλά ποσοστά ανεργίας. Η έλλειψη εκπαίδευσης και δεξιοτήτων, που ανταποκρίνονται στις ανάγκες της αγοράς εργασίας, επιδεινώνει την κατάσταση. Οι απαντήσεις σε αυτό το ζήτημα περιλαμβάνουν προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και αναπτυξιακές πολιτικές που στοχεύουν στην ενίσχυση των δεξιοτήτων και των ευκαιριών απασχόλησης.

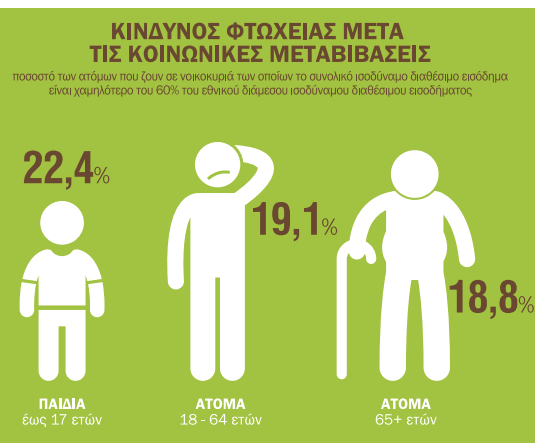
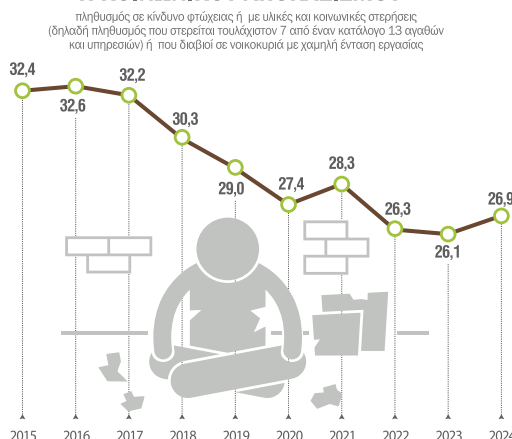
ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ Ή ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ, 2024

(έτος αναφοράς εισοδήματος 2023)

ΜΕΣΟ ΙΣΟΔΥΝΑΜΟ ΑΤΟΜΙΚΟ ΔΙΑΘΕΣΙΜΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΣΕ ΚΙΝΔΥΝΟ ΦΤΩΧΕΙΑΣ Ή ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ (%)

Αποκλεισμός και κοινωνική ανισότητα

Ο κοινωνικός αποκλεισμός αφορά την αποτροπή ατόμων από την πλήρη συμμετοχή τους στην κοινωνία. Συννά, αυτός ο αποκλεισμός συνδέεται με διακρίσεις και ανισότητες σε πολλαπλά επίπεδα. Παράγοντες, όπως η φυλετική και εθνοτική (εθνική) καταγωγή, το φύλο, η ηλικία, και οι σωματικές ή ψυχικές διαφορές μπορούν, να οδηγήσουν στον αποκλεισμό. Οι πολιτικές που στοχεύουν στην εξάλειψη των διακρίσεων και της κοινωνικής ανισότητας διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στην καταπολέμηση του αποκλεισμού.

Πολιτικές αντιμετώπισης

Η αντιμετώπιση των προκλήσεων της φτώχειας, της ανεργίας και του αποκλεισμού απαιτεί ολοκληρωμένες και συντονισμένες πολιτικές. Οι κυβερνήσεις, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και οι επιχειρήσεις πρέπει να συνεργαστούν για τη δημιουργία προγραμμάτων, που προάγουν την ανάπτυξη, την εκπαίδευση και την ισότητα. Οι κοινωνικές πολιτικές πρέπει να επικεντρώνονται στη δημιουργία ευκαιριών για όλους, στην προστασία των ευάλωτων ομάδων και στην εξάλειψη των διακρίσεων.

Με λίγα λόγια, η καταπολέμηση της φτώχειας, της ανεργίας και του αποκλεισμού απαιτεί ολιστικές και διαρθρωτικές προσεγγίσεις. Μόνο μέσω της οργανωμένης και στοχοθετημένης παρέμβασης μπορεί να επιτευχθεί η δημιουργία μιας δικαιότερης κοινωνίας. Οι πολιτικές αντιμετώπισης πρέπει να είναι βασισμένες στην αειφόρο ανάπτυξη, τη δικαιοσύνη και την κοινωνική συνοχή, ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες για την επίτευξη μιας πιο δίκαιης και «ισότιμης» κοινωνίας. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η συνεργασία μεταξύ κυβερνήσεων, Μ.Κ.Ο., επιχειρήσεων και πολιτών αποτελεί το «κλειδί» για τη δημιουργία βιώσιμων λύσεων. Μόνο με συλλογική προσπάθεια και δράση μπορούμε να καταπολέμησουμε τη φτώχεια, την ανεργία και τον αποκλεισμό και να δημιουργήσουμε μια πιο δίκαιη και ισότιμη κοινωνία.

Ολιστικές προσεγγίσεις: αφορούν στην περιγραφή ή αντιμετώπιση ενός ζητήματος από όλες τις πλευρές». Σε επίπεδο ατόμου, η ολιστική προσέγγιση περιλαμβάνει όχι μόνο το σώμα, αλλά και τον ψυχισμό/συναισθήματα, τις νοητικές μας διαδικασίες και το πνεύμα μας ή τις πνευματικές μας αναζητήσεις.

Δραστηριότητες

1. Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών και να αναζητήσετε τα αίτια του κοινωνικού αποκλεισμού διάφορων ομάδων (άποροι, τοξικομανείς, ανύπαντρες μητέρες, άστεγοι, μετανάστες, πρόσφυγες κ.ά.). Στη συνέχεια, να προτείνετε τρόπους άρσης του κοινωνικού αποκλεισμού αυτών των ομάδων.
2. Να μελετήσετε προσεκτικά την εικόνα της προηγούμενης σελίδας και να παρακολουθήσετε την εξέλιξη του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή σε κοινωνικό αποκλεισμό από το 2015 έως το 2024. Στη συνέχεια, να εξηγήσετε για ποιους λόγους υπάρχει αυτή η μεταβολή στο πέρασμα του χρόνου.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Η φτώχεια δεν είναι απλώς έλλειψη χρηματικών πόρων, αλλά μια κατάσταση που περιλαμβάνει την έλλειψη βασικών πόρων για την επιβίωση και την ανάπτυξη. (Σωστό/Λάθος)
2. Η ανεργία αποτελεί μείζονα παράγοντα που επιδρά στη φτώχεια. (Σωστό/Λάθος)
3. Για ποιους λόγους η αντιμετώπιση των προκλήσεων της φτώχειας, της ανεργίας και του αποκλεισμού απαιτεί ολοκληρωμένες και συντονισμένες πολιτικές;

9.3. Το πρόβλημα της βίας

Προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- αγνωρίζετε ότι η βία είναι εχθρός της κοινωνίας των πολιτών,
- διερευνάτε τις ποικίλες επιπτώσεις της, αλλά και τους τρόπους αντιμετώπισής της,
- μάθετε γιατί πρέπει να αντιδράτε σε κάθε μορφή βίας.

Λέξεις-κλειδιά: σχολικός εκφοβισμός - οικογενειακή και έμφυλη βία - οπαδική βία - διαμεσολάβηση

Βία

Ένα από τα πιο κρίσιμα κοινωνικά προβλήματα της εποχής μας είναι η έξαρση της βίας σε όλες τις μορφές της. Οι κύριες εκδηλώσεις του όρου «βία» περιλαμβάνουν: τη σωματική, τη λεκτική, την

Βία - έμφυλη βία στην Ε.Ε.

ψυχολογική, τη σεξουαλική, τη συναισθηματική, την πολιτισμική, την οικονομική βία, την κυβερνοβία (cyber violence) κ.ά. Η βία εμφανίζεται με διάφορες μορφές ανάλογα με την κοινωνία, την εποχή και τις εκάστοτε συνθήκες που επικρατούν. Στην παρούσα ενότητα, θα εστιάσουμε περισσότερο σε κάποια είδη βίας που έχουν εμφανιστεί στις κοινωνίες της Δύσης, με μεγαλύτερη ένταση και συχνότητα.

9.3.1. ΕΙΔΗ ΒΙΑΣ: ΕΝΔΟΣΧΟΛΙΚΗ, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ, ΟΠΑΔΙΚΗ Κ.Α.

Η ενδοσχολική βία

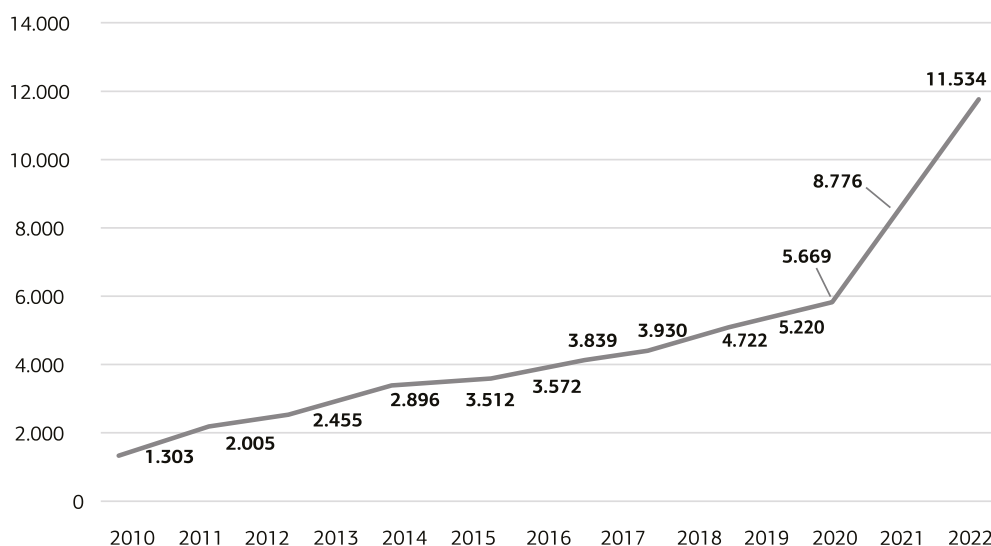
Η **ενδοσχολική βία** αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο, το οποίο έχει απασχολήσει τον ευρωπαϊκό χώρο ιδιαίτερα τα τελευταία είκοσι χρόνια. Εκδηλώνεται κυρίως με διάφορες μορφές κακοποίησης (π.χ. τη σωματική, ψυχολογική, λεκτική, σεξουαλική κ.ά.) καθώς και με βανδαλισμούς. Η βίαιη συμπεριφορά μπορεί να απευθύνεται είτε σε μαθητές, είτε σε εκπαιδευτικούς ή στην σχολική περιουσία. Μια μορφή ενδοσχολικής βίας είναι ο **σχολικός εκφοβισμός** (bullying) ή η **θυματοποίηση**. Πρόκειται για μια **επαναλαμβανόμενη** και **συστηματική** πρακτική η οποία έχει ως συνειδητό σκοπό να πληγώσει, να προσβάλλει, να διαπομπεύσει ή να αποκλείσει από παρέες και δραστηριότητες κάποιους/ες μαθητές/τριες. Βασικό χαρακτηριστικό του αποτελεί η **ανισορροπία ισχύος** μεταξύ «θύτη» και «θύματος». Το χαρακτηριστικό αυτό διαφοροποιεί τη θυματοποίηση από τις κοινές σχολικές διενέξεις. Μορφές εκδήλωσης του σχολικού εκφοβισμού αποτελούν: η σωματική επίθεση, ο λεκτικός εκφοβισμός, η σεξουαλική θυματοποίηση, η φθορά προσωπικών αντικειμένων, η ρατσιστική επίθεση, η κοινωνική απομόνωση, η διάδοση φημών και η ηλεκτρονική θυματοποίηση (cyber bullying).

Κακοποιήσεις παιδιών

Οικογενειακή βία

Σύμφωνα με τον νόμο 3500/2006, ως **οικογενειακή βία** νοούνται πράξεις όπως η πρόκληση σωματικής βλάβης σε βάρος οποιουδήποτε μέλους της οικογένειας, η χρήση βίας και απειλών, ο βιασμός, η κατάχρηση σε ασέλγεια και

Γράφημα 1 – Καταγγελίες ενδοοικογενειακής βίας ανά έτος

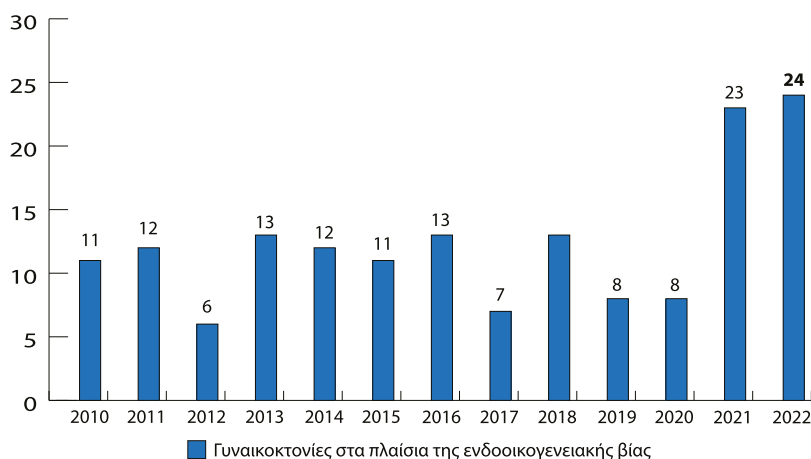
η προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειάς του. Η μορφή αυτής της βίας παρουσιάζει αυξητική τάση στις αρχές τις δεκαετίας του 2020, με αρκετούς κοινωνικούς επιστήμονες να την συνδέουν με την εμφάνιση της πανδημίας COVID-19. Τα περισσότερα καταγεγραμμένα περιστατικά αφορούν σε περιστατικά **σωματικής** και **ψυχολογικής** βίας, με δράστες στο μεγαλύτερο ποσοστό τους άνδρες.

Η δολοφονία μιας γυναίκας από έναν άντρα ως αποτέλεσμα συντροφικής βίας (**γυναικοκτονία**) αποτελεί ένα ειδικότερο είδος ανθρωποκτονίας από πρόθεση, καθώς στην Ελλάδα *δεν υφίσταται ξεχωριστή διάταξη νόμου για την ποινική δίωξη του συγκεκριμένου εγκλήματος*. Τα στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας δείχνουν και εδώ μια αυξητική τάση στις περιπτώσεις των γυναικών στην Ελλάδα

Γυναικοκτονίες στην Ελλάδα

που έχασαν τη ζωή τους από το χέρι κάποιου συντρόφου, συζύγου ή πρώην συζύγου τους. (*Γράφημα 2 – Γυναικοκτονίες ανά έτος).

Πηγή: Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων δικαιωμάτων, 4η Ετήσια έκθεση για τη βία κατά των γυναικών, 2023 (σελ. 126)

Η **έμφυλη βία**, αποτελεί μια όψη της οικογενειακής βίας. Αφορά κάθε επιβλαβή πράξη κατά της ακεραιότητας και της αξιοπρέπειας ενός ατόμου **εξαιτίας του φύλου του ή του έμφυλου αυτοπροσδιορισμού του**. Βασίζεται στον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία αντιλαμβάνεται τις διαφορές των φύλων, όσον αφορά τα **χαρακτηριστικά** τους (αρρενωπότητα, θηλυκότητα) και τους **κοινωνικά αποδεκτούς ρόλους** του καθενός. Μπορεί να εκδηλωθεί στο πλαίσιο της οικογένειας, στους χώρους εργασίας, στο σχολείο ή σε άλλους δημόσιους χώρους. Θύματά της αποτελούν όχι μόνο οι γυναίκες, αλλά και άτομα που ανήκουν ή ταυτίζονται με τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα.

Οπαδική βία

Ιδιαίτερη μορφή βίας είναι η **οπαδική βία** που αναπτύσσεται στο πλαίσιο των αγώνων αθλημάτων με μαζική προσέλευση οπαδών, συνήθως των ποδοσφαιρικών αναμετρήσεων. Σε μια διαστρέβλωση του αθλητικού πνεύματος και του «ευ αγωνίζεσθαι», οι φίλαθλοι των ομάδων μετατρέπονται σε φανατισμένους χούλιγκαν, που εμπλέκονται σε βίαια μεταξύ τους επεισόδια, φτάνοντας συχνά σε ακρότητες οι οποίες οδηγούν σε **βαρύτατους τραυματισμούς ή και θανάτους**. Τα επεισόδια αυτά μπορεί να ξεσπούν κατά τη διάρκεια ή στο περιθώριο αθλητικών συναντήσεων ή μακριά από γήπεδα (π.χ. επιθέσεις σε γραφεία οργανωμένων οπαδών ή προσυνηνομημένες συμπλοκές σε διάφορους δημόσιους χώρους).

Τα τραγικά γεγονότα του 1985 στο στάδιο Χέιζελ των Βρυξελλών, που είχαν ως αποτέλεσμα τον θάνατο 38 φιλάθλων και τον τραυματισμό εκατοντάδων άλλων, σηματοδότησαν την υιοθέτηση, από όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, νέων μέτρων για την πρόληψη και την καταστολή της παραβατικής συμπεριφοράς των χούλιγκανς. Στην Ελλάδα, οι δολοφονίες του 19χρονου Άλκη Καμπανού και του 31χρονου Μιχάλη Κουτσούρη από χούλιγκανς αντίπαλων ομάδων έφεραν για μια ακόμη φορά στο προσκήνιο την ανεπάρκεια των υφιστάμενων μέτρων κατά της οπαδικής βίας.

Τέλος, άλλα είδη βίας που παρατηρούνται στις κοινωνίες αποτελούν α) η **νεανική βία** (π.χ. η δημιουργία συμμοριών ανηλίκων που επιδίδονται σε παραβατικές συμπεριφορές) και β) η **κρατική βία** (π.χ. αιματηρή καταστολή διαδηλώσεων των πολιτών, η κατάχρηση εξουσίας εκ μέρους κάποιων οργάνων του κρατικού μηχανισμού, παλαιότερα η επιβολή της θανατικής ποινής σε αντιφρονούντες, κτλ.).

9.3.2. ΑΙΤΙΕΣ, ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

Το φαινόμενο της βίας είναι πολύπλοκο και εμπλέκονται πολλοί παράγοντες στη διαμόρφωσή του. Οι σημαντικότεροι μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

- **πολιτισμικοί παράγοντες και κοινωνικά στερεότυπα:** Τα φαινόμενα βίας παρατηρούνται στις κοινωνίες όπου τα Μ.Μ.Ε. αναπαράγουν **πρότυπα συμπεριφοράς** που σχετίζονται με την **επιθετικότητα** και την **επιβολή της κυριαρχίας**. Όταν τα πρότυπα αυτά ταυτίζονται με την έννοια της αρρενωπότητας λανθασμένα

η άσκηση βίας θεωρείται ως φυσιολογική, επιθυμητή και αποτελεί **μέσο επιβράβευσης και αποδοχής**, ιδιαίτερα από το ανδρικό φύλο. Με αυτό τον τρόπο επικρατούν και αναπαράγονται τα **έμφυλα στερεότυπα**. Η μίμηση και η ταύτιση με τέτοιου είδους πρότυπα είναι πιο έντονη στα παιδιά και τους έφηβους.

- **δυσλειτουργία κοινωνικών θεσμών:** Τα φαινόμενα βίας εμφανίζονται σε έξαρση όταν υπολειτουργούν ή απουσιάζουν οι θεσμοί που μπορούν να διαμορφώσουν μια **υπεύθυνη προσωπικότητα με ενσυναίσθηση, σεβασμό και ανεκτικότητα** προς τον συνάνθρωπο. Η **οικογένεια** και το **σχολείο**, ως φορείς κοινωνικοποίησης (βλ. ενότητα 3.2) παίζουν σημαντικό ρόλο στην καλλιέργεια αξιών, στάσεων και πεποιθήσεων και, κατά συνέπεια, στην υιοθέτηση ανάλογων συμπεριφορών.
- **κοινωνικές ανισότητες:** Οι **οικονομικές ανισότητες**, η άνιση πρόσβαση στην **εκπαίδευση** και στις **υπηρεσίες υγείας**, η **έλλειψη ευκαιριών** και η γενικότερη **υποβαθμισμένη ποιότητα ζωής** μπορούν να προκαλέσουν αισθήματα ματαίωσης και οργής στους ανθρώπους. Αυτό μπορεί να πυροδοτήσει τη βία ως μέσο έκφρασης της **διαμαρτυρίας** και της **απόγνωσης τους**.

Τέλος, παράγοντας που συμβάλλει στην εμφάνιση της οπαδικής βίας είναι η **εμπορευματοποίηση του αθλητισμού**. Η επιδίωξη της νίκης με κάθε μέσο, οξύνει τον ανταγωνισμό μεταξύ των ομάδων. Αυτό έχει αρνητικό αντίκτυπο στους οπαδούς τους οι οποίοι διαμορφώνουν την αίσθηση του «εμείς» ως μέλη μιας ομάδας και θεωρούν τους «άλλους» οπαδούς ως αντιπάλους και εχθρούς. Έτσι, η ανάγκη για κυριαρχία μετατρέπεται σε φανατισμό και βίαιη συμπεριφορά.

Μέτρα αντιμετώπισης της βίας

Οι διάφορες μορφές της βίας μπορούν να αντιμετωπιστούν με μια σειρά από μέτρα που αφορούν την **πρόληψη** της και εφόσον εκδηλωθεί, την **αντιμετώπιση-καταστολή** της και την **υποστήριξη** των θυμάτων της.

Έτσι, στο επίπεδο της **πρόληψης**, η πολιτεία θα πρέπει καταρχάς να λαμβάνει μέτρα που θα **ενισχύουν το βιοτικό επίπεδο** των πολιτών, την **ισότητα των ευκαιριών** τους στην **εκπαίδευση** και την **απασχόληση** και την πρόσβαση τους σε υπηρεσίες **υγείας**. Άλλα μέτρα πρόληψης περιλαμβάνουν την:

- **προώθηση της εκπαίδευσης, της ενημέρωσης και της ευαισθητοποίησης.** Η στήριξη και ενίσχυση, από την πολιτεία, ενός εκπαιδευτικού συστήματος που θα προάγει τις **κοινωνικές αξίες** του **σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων**, της **ισότητας** και της **αλληλεγγύης** θα μπορεί να διασφαλίσει ότι τα μέλη της κοινωνίας θα συμβιώνουν αρμονικά. Επίσης, η υλοποίηση **προγραμμάτων επιμόρφωσης** των εκπαιδευτικών πάνω στην **πρόληψη του σχολικού εκφοβισμού** και των μαθητών/-τριών στις **τεχνικές επίλυσης συγκρούσεων** θα είχαν θετικό αντίκτυπο στις σχέσεις μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας. Τέλος, η παιδεία και η προσωπική καλλιέργεια μπορούν να βοηθήσουν στην **καταπολέμηση στερεοτύπων και προκαταλήψεων** που σχετίζονται, με το **φύλο**, την **καταγωγή**, την **κοινωνική θέση** κ.λπ. Αυτό μπορεί να προωθήσει τον σεβασμό, την αποδοχή της διαφορετικότητας, τη συνεργασία και την αποφυγή συγκρούσεων μεταξύ των μελών της κοινωνίας.
- **αυστηροποίηση κανόνων και αποτελεσματικότερη εφαρμογή τους.** Στο επίπεδο της καταστολής, η εφαρμογή μιας γενικής **πολιτικής «μηδενικής ανοχής»** των σχολικών αρχών απέναντι στον σχολικό εκφοβισμό, φαίνεται πως έχει αποδώσει αποτελέσματα σε πολλές χώρες. Όσον αφορά τα μέτρα της πολιτείας για την αντιμετώπιση της οπαδικής βίας, απαιτείται μια τολμηρή νομοθετική παρέμβαση από την πολιτεία. Αυτή μπορεί να βασίζεται στην **αυστηροποίηση των κανόνων** και των ποινών **σε όσους υιοθετούν ή υποκινούν** τη βία (π.χ. οικονομικοί και οργανωτικοί παράγοντες των ομάδων, οπαδοί, αθλητές, Μ.Μ.Ε. κ.λπ.). Επιπλέον, επιβάλλεται η **αυστηρή τήρησή τους** για την άμεση διερεύνηση και απόδοση ευθυνών από την αθλητική δικαιοσύνη. Αντίστοιχα, για τα φαινόμενα της έμφυλης και οικογενειακής βίας, θα πρέπει να παρουσιαστούν νέες νομοθετικές πρωτοβουλίες σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και σε εθνικό επίπεδο. Αυτές πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις νέες συνθήκες άσκησης βίας που έχει δημιουργήσει η επικράτηση του διαδικτύου.
- **ανάπτυξη δομών και δικτύων υποστήριξης.** Ο θεσμός της **σχολικής διαμεσολάβησης** είναι μια διαδικασία, κατά την οποία μαθητές/-τριες των μεγαλύτερων τάξεων, διαμεσολαβούν (μετά από κατάλληλη εκπαίδευση) για την επίλυση συγκρούσεων και διαφορών ανάμεσα σε συμμαθητές/-τριές τους. Καθώς βασίζεται στον διάλογο, στην ενσυναίσθηση και στην ενεργητική ακρόαση, συμβάλλει στην ενδυνάμωση των μαθητών/-τριών στη διαχείριση συγκρούσεων, στη βελτίωση των σχέσεων και στη δημιουργία ενός υγιούς, ασφαλούς και πιο δημοκρατικού σχολικού περιβάλλοντος. Η Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων λειτουργεί σε ολόκληρη τη χώρα ένα ολοκληρωμένο **δίκτυο**

δομών για την πρόληψη και αντιμετώπιση όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών. Το δίκτυο αυτό περιλαμβάνει **42 συμβουλευτικά κέντρα** καθώς και την 24ωρη γραμμή βοήθειας **SOS 15900**.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Η βία εμφανίζεται με διάφορες μορφές ανάλογα με την κοινωνία, την εποχή και τις εκάστοτε συνθήκες που επικρατούν. (Σωστό/Λάθος)
2. Ο σχολικός εκφοβισμός (bullying) ή θυματοποίηση είναι μια επαναλαμβανόμενη και συστηματική πρακτική, η οποία έχει ως συνειδητό σκοπό να πληγώσει, να προσβάλει, να διαπομπεύσει ή να αποκλείσει από παρέες και δραστηριότητες κάποιους/-ες μαθητές/-τριες. (Σωστό/Λάθος)
3. Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι αυξήθηκαν τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19; Ποιες συνθήκες, σύμφωνα με κοινωνικούς επιστήμονες, συνέβαλαν σε αυτήν την αύξηση;

Οδικά
Τροχαία
Ατυχήματα
2023

Δραστηριότητα:

Δημιουργήστε μια αφίσα που θα περιλαμβάνει ένα μήνυμα κατά της έμφυλης ή ενδοοικογενειακής βίας και προσθέστε σε αυτή τρόπους επικοινωνίας (τηλέφωνα, ηλεκτρονικές ή φυσικές διευθύνσεις κ.λπ.) με τις υπάρχουσες δομές υποστήριξης για τα πιθανά θύματα.

Οι ρόλοι στον σχολικό εκφοβισμό

Εκτός από τον «θύτη» και το «θύμα», σε ένα επεισόδιο εκφοβισμού υπάρχουν και οι παρακάτω ρόλοι των μαθητών/-τριων:

οι ακόλουθοι του θύτη: Άλλα άτομα που συμμετέχουν στον εκφοβισμό, επειδή υποκύπτουν ή φοβούνται τον υποκινητή. Συχνά στρατολογούνται από την ανάγκη τους να ανήκουν σε μία ομάδα ή από φόβο μήπως στοχοποιηθούν αντίστοιχα κι εκείνοι.

οι φανεροί υποστηρικτές: Τα άτομα που υποστηρίζουν την πράξη ανοιχτά, αλλά δεν λαμβάνουν ενεργό μέρος.

οι σιωπηλοί υποστηρικτές: Είναι άτομα που γνωρίζουν ότι ο εκφοβισμός λαμβάνει χώρα, αλλά δεν υποστηρίζουν φανερά την πράξη. Παράλληλα, δεν κάνουν τίποτα για να τον αποτρέψουν, ενώ μπορεί να διασκεδάζουν με την κατάσταση.

οι προστάτες: Τα άτομα που αποδοκιμάζουν τον εκφοβισμό και προσπαθούν να τον εμποδίσουν ή να τον σταματήσουν.

οι παθητικοί προστάτες: Τα άτομα που αναγνωρίζουν πως ο εκφοβισμός δεν είναι σωστός, αλλά δυστυχώς δεν αντιδρούν για να βοηθήσουν το θύμα.

οι απλοί παρατηρητές: Τα άτομα που αδιαφορούν και για το περιστατικό της βίας και για το θύμα.

Δραστηριότητα:

Συζητήστε τους λόγους που οδηγούν κάποιους/-ες μαθητές/-τριες να υιοθετούν τους παραπάνω ρόλους. Προτείνετε τρόπους με τους οποίους ένας παρατηρητής του φαινομένου του εκφοβισμού θα μπορούσε να ενεργήσει για την εξάλειψή του.

Ψηφιακή βία - Κυβερνοβία

«Στις μέρες μας, η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και η ταχύτατη μετάδοση της πληροφορίας έχουν οδηγήσει σε νέες μεθόδους άσκησης βίας κατά των γυναικών. Η λήψη και δημοσιοποίηση φωτογραφικού ή μαγνητοσκοπημένου υλικού χωρίς συναίνεση, ο σεξουαλικός εκφοβισμός και η ψηφιακή καταδίωξη είναι μερικά παραδείγματα έκφρασης ψηφιακής βίας. Τον τελευταίο καιρό, μεγάλος αριθμός γυναικών, αλλά και ανηλίκων κοριτσιών έρχεται αντιμέτωπη με περιστατικά άσκησης σε βάρος τους ψηφιακής βίας, με σοβαρές επιπτώσεις στη σωματική και ψυχική τους υγεία, αλλά και στην επαγγελματική και κοινωνική ζωή τους.» Πηγή: 4^η Ετήσια έκθεση της βίας κατά των γυναικών, Αθήνα, 2023 (isotita.gr)

Δραστηριότητα:

Προτείνετε καθημερινές πρακτικές, οι οποίες θα μπορούσαν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση των κινδύνων της ψηφιακής μορφής της βίας.

Ψηφιακές εφαρμογές για την αντιμετώπιση της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας

«Ο Οδηγός Τσέπης για την Έμφυλη Βία - GBV POCKETGUIDE αποτελεί μια ψηφιακή εφαρμογή που υλοποιήθηκε με τη συνεργασία της ΓΓΙΑΔ και του γραφείου της UNICEF στην Ελλάδα, η οποία παρέχει χρήσιμες συμβουλές για τη σωστή αντιμετώπιση και καθοδήγηση περιστατικών έμφυλης βίας. Έχει αναπτυχθεί στη βάση διεθνών προτύπων, είναι διαθέσιμος σε περισσότερες από 12 γλώσσες και διατίθεται δωρεάν. Πρόκειται για ένα πολύτιμο εργαλείο που παρέχει πληροφορίες και συμβουλές για το «τι να κάνει», «τι να πει» και «τι να αποφύγει» όποιος και όποια έρχεται σε επαφή με άτομα που έχουν βιώσει έμφυλη βία. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης ή οποιαδήποτε στιγμή κριθεί αναγκαίο. Η εφαρμογή είναι διαθέσιμη με την ονομασία GBV Pocket Guide.

Εφαρμογή Panic Button: Πρόκειται για μια ψηφιακή εφαρμογή που χορηγείται σε γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας, οι οποίες αφού την εγκαταστήσουν σε κινητό τηλέφωνο έξυπνης τεχνολογίας (smartphone) έχουν τη δυνατότητα άμεσης και ασφαλούς ειδοποίησης της Ελληνικής Αστυνομίας σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, που συνδέονται με απειλή ή κίνδυνο της ζωής ή σωματικής ακεραιότητας.» Πηγή: 4η Ετήσια έκθεση της βίας κατά των γυναικών, Αθήνα, 2023 (isotita.gr)

9.4. Υπογεννητικότητα και γήρανση του πληθυσμού

Προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- εξηγήτε με στοιχεία το πρόβλημα της υπογεννητικότητας και της γήρανσης του πληθυσμού και να διερευνάτε τις αιτίες και τις οικονομικές και άλλες συνέπειες που έχει για τη χώρα.

Λέξεις-κλειδιά: υπογεννητικότητα - γήρανση πληθυσμού - κατά κεφαλήν εισόδημα - ευημερία

Υπογεννητικότητα

Η υπογεννητικότητα και η γήρανση του πληθυσμού είναι δύο κοινωνικά προβλήματα που αφορούν πολλούς ανθρώπους και κοινωνίες σε όλο τον κόσμο.

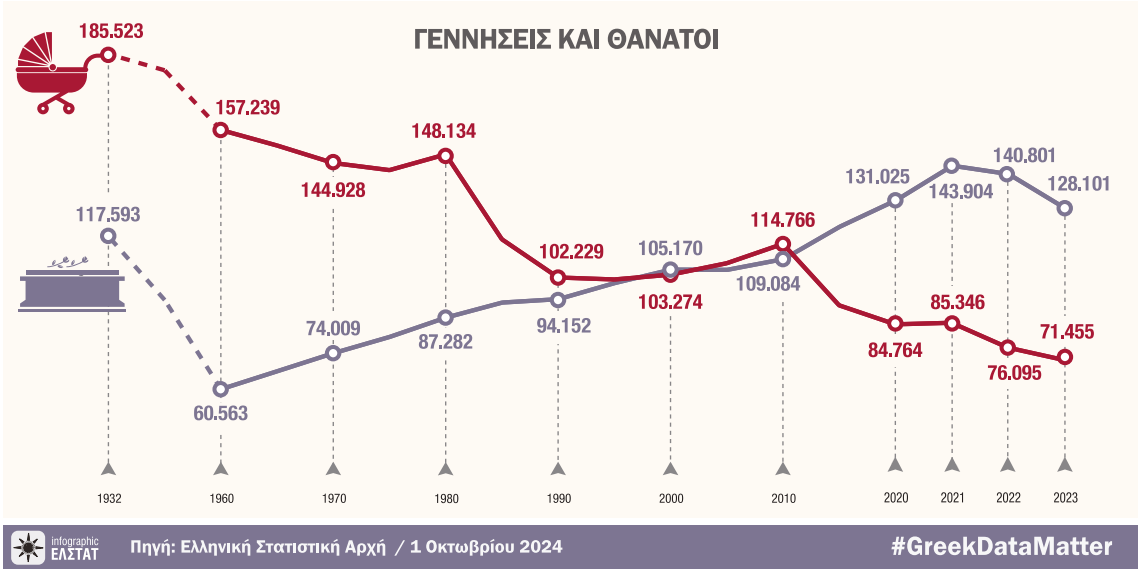
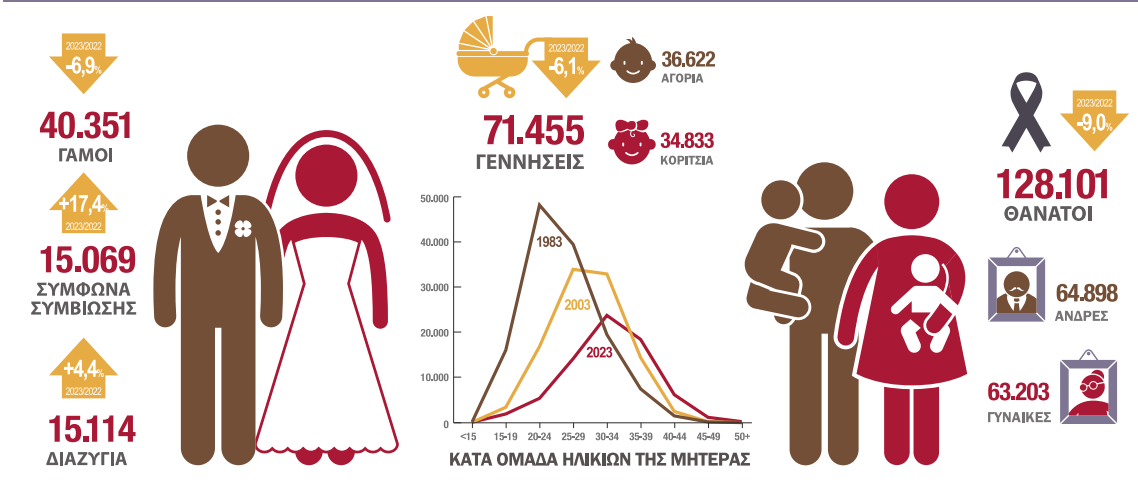
Υπογεννητικότητα σημαίνει ότι σε μια χώρα γεννιούνται λιγότερα παιδιά από αυτά που χρειάζονται για να διατηρηθεί σταθερός ο πληθυσμός της. Με απλά λόγια, όταν παρατηρείται χαμηλή γεννητικότητα, ο πληθυσμός της χώρας αρχίζει να μειώνεται. Οι αιτίες της υπογεννητικότητας είναι πολλές και ποικίλες. Μια βασική αιτία είναι οι αλλαγές στον τρόπο ζωής και στις προτεραιότητες των ανθρώπων. Σήμερα, πολλοί νέοι άνθρωποι προτιμούν να εστιάσουν στις σπουδές και την καριέρα τους, αναβάλλοντας τη δημιουργία οικογένειας. Επίσης, η οικονομική κρίση που αντιμετωπίζουν πολλές χώρες, όπως η Ελλάδα, κάνει τους νέους να είναι σκεπτικοί/-ές πριν κάνουν παιδιά, καθώς ανησυχούν για το αν θα μπορούν να τα μεγαλώσουν και να τα υποστηρίξουν οικονομικά.

Η γήρανση του πληθυσμού, από την άλλη, σημαίνει ότι σε μια χώρα υπάρχουν όλο και περισσότεροι ηλικιωμένοι άνθρωποι. Αυτό συμβαίνει γιατί η διάρκεια ζωής έχει αυξηθεί, δηλαδή οι άνθρωποι ζουν περισσότερα χρόνια, ενώ γεννιούνται λιγότερα παιδιά. Με το πέρασμα του χρόνου, η αναλογία νέων και ηλικιωμένων ανθρώπων αλλάζει, με τους ηλικιωμένους να γίνονται περισσότεροι.

Οι Ευρωπαίοι γερνούν και το γεγονός αυτό θα επιφέρει σημαντική αλλαγή σε ό,τι αφορά τη σύνθεση και τις αντίστοιχες ανάγκες των κοινωνιών τους, καθώς και σοβαρές επιπτώσεις στις ευρωπαϊκές οικονομίες. Έως το 2100 σχεδόν το 10% του συνολικού πληθυσμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα είναι πάνω από 85 ετών, σύμφωνα με έρευνα του Ινστιτούτου Bruegel, στις Βρυξέλλες.

Με βάση έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α) με θέμα το «Συνταξιοδοτικό για το 2023», τα στοιχεία για την υπογεννητικότητα στην Ελλάδα δείχνουν ότι το 1962 σε κάθε γυναίκα αντιστοιχούσαν κατά μέσο όρο 2,30 γεννήσεις, το 1982 η αναλογία είχε πέσει στις 2,10, ενώ την περίοδο ένταξης στην Ευρωζώνη το ποσοστό των γεννήσεων «βυθίστηκε» στο 1,32. Πρόκειται για το χαμηλότερο ποσοστό στην Ευρώπη, μετά την Ιταλία και την Ισπανία. Τα στοιχεία για το προσδόκιμο ζωής στην Ελλάδα δείχνουν ότι η αύξηση θα είναι οριακά υψηλότερη του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Στις αρχές της δεκαετίας του 1950, αναλογούσαν μόλις 12,9 άτομα άνω των 65 ετών σε 100 εργαζόμενους. Η πλήρης αντιστροφή της ηλικιακής πυραμίδας είχε αρχίσει να γίνεται αισθητή από τη δεκαετία του 1990, όταν η αναλογία αυξήθηκε στο 23,3. Πόσοι είναι σήμερα οι άνω των 65 ετών ανά 100 εργαζόμενους; 39,3. Το 2052 η αναλογία εκτιμάται ότι θα έχει φτάσει στο 70,7 και το 2082 στο 79,4.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ, 2023

Έρευνα Φυσικής Κίνησης Πληθυσμού 2023.
 Πηγή: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία

Η γήρανση του πληθυσμού συνδέεται επίσης με την πρόοδο της ιατρικής. Οι άνθρωποι ζουν περισσότερα χρόνια, κάτι που είναι σίγουρα καλό, αλλά αν δεν υπάρχουν αρκετοί νέοι για να υποστηρίξουν τον γηράσκοντα πληθυσμό, αυτό μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρά προβλήματα.

Αυτές οι δύο τάσεις, η υπογεννητικότητα και η γήρανση του πληθυσμού, έχουν σημαντικές συνέπειες για την κοινωνία. Για παράδειγμα, όταν υπάρχουν περισσότεροι ηλικιωμένοι και λιγότεροι νέοι, οι εργαζόμενοι πρέπει να υποστηρίξουν με τις εισφορές τους περισσότερους συνταξιούχους. Αυτό μπορεί να προκαλέσει οικονομικά προβλήματα στο ασφαλιστικό σύστημα και το σύστημα υγείας μιας χώρας.

Για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της υπογεννητικότητας και της γήρανσης του πληθυσμού, πολλές χώρες προσπαθούν να ενθαρρύνουν τις οικογένειες να κάνουν περισσότερα παιδιά. Αυτό μπορεί να γίνει με οικονομικά κίνητρα, όπως επιδόματα για τα παιδιά ή καλύτερες συνθήκες εργασίας για τους γονείς, όπως ευέλικτα ωράρια και άδειες μητρότητας και πατρότητας.

Επιπλέον, καθώς οι ηλικιωμένοι γίνονται περισσότεροι, αυξάνονται οι ανάγκες για συντάξεις και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Αν δεν υπάρχουν αρκετοί νέοι εργαζόμενοι για να καλύψουν αυτές τις ανάγκες με τις ασφαλιστικές τους εισφορές, τότε το κράτος μπορεί να βρεθεί σε πολύ δύσκολη θέση, καθώς δεν θα έχει αρκετά χρήματα για να υποστηρίξει επαρκώς τους συνταξιούχους.

Η γονιμότητα στην Ελλάδα

Εκτός από τις οικονομικές συνέπειες, υπάρχουν και κοινωνικές συνέπειες. Η κοινωνία μπορεί να χάσει την ισορροπία της, καθώς οι ηλικιωμένοι θα είναι περισσότεροι και οι νέοι λιγότεροι. Αυτό μπορεί να σημαίνει λιγότερη δραστηριότητα, λιγότερη δημιουργικότητα και καινοτομία, αλλά και μεγαλύτερη πίεση στους νέους που πρέπει να υποστηρίξουν τους μεγαλύτερους.

Δραστηριότητες

1. Να χωριστείτε σε ομάδες των τεσσάρων και να αναζητήσετε από ποικίλες διαδικτυακές πηγές στατιστικά στοιχεία για τη γήρανση του πληθυσμού της Ευρώπης, των ΗΠΑ, της Ιαπωνίας, της Κίνας και της Ελλάδας, όπως αυτή εξελίσσεται από το 1950 έως σήμερα. Στη συνέχεια να παρουσιάσετε τα αποτελέσματα της έρευνάς σας στην τάξη.
2. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες των τριών ή τεσσάρων σκεφτείτε τρεις λόγους για τους οποίους μπορεί σε μια χώρα να γεννιούνται λιγότερα παιδιά (υπογεννητικότητα) και πώς αυτό επηρεάζει την αύξηση των ηλικιωμένων ανθρώπων (γήρανση του πληθυσμού). Να παρουσιάσετε στην τάξη την άποψή σας για το θέμα αυτό.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Υπογεννητικότητα υπάρχει όταν σε μια χώρα γεννιούνται λιγότερα παιδιά από αυτά που χρειάζονται για να διατηρηθεί σταθερός ο πληθυσμός της (Σωστό/Λάθος)
2. Η γήρανση του πληθυσμού σημαίνει ότι σε μια χώρα υπάρχουν όλο και περισσότεροι ηλικιωμένοι άνθρωποι. (Σωστό/Λάθος)
3. Να περιγράψετε δύο αιτίες της υπογεννητικότητας.
4. Να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους η γήρανση του πληθυσμού θα επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις στις ευρωπαϊκές οικονομίες.

9.5. Προβλήματα του αστακού χώρου — Χωροταξική διάρθρωση των κοινωνικών ανισοτήτων: εγκληματικότητα και παραβατικότητα, κοινωνικός αποκλεισμός

Προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- περιγράψετε τα προβλήματα της εγκληματικότητας και της παραβατικότητας που διατρέχουν τον αστακό χώρο και να εντοπίζετε τα αίτιά τους.

Λέξεις-κλειδιά: αστακός χώρος - κοινωνικές ανισότητες - χωροταξική διάταξη

Η καμπάνια της ΕΛΑΣ για την Παγκόσμια Ημέρα Παιδιού

Έργο Δανάης Τσαλδάρη

Αστακός χώρος είναι οι πόλεις και οι μεγάλες περιοχές, όπου ζουν πολλοί άνθρωποι. Αν και οι πόλεις προσφέρουν πολλές ευκαιρίες για εργασία, εκπαίδευση και ψυχαγωγία, συχνά αντιμετωπίζουν διάφορα προβλήματα που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή των κατοίκων τους.

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα στις πόλεις είναι η κυκλοφοριακή συμφόρηση. Επειδή πολλοί άνθρωποι χρησιμοποιούν τα αυτοκίνητά τους για να μετακινηθούν για τις καθημερινές τους εργασίες, οι δρόμοι γεμίζουν με

αυτοκίνητα, προκαλώντας κυκλοφοριακή συμφόρηση και καθυστερήσεις. Αυτό κάνει τις μετακινήσεις δύσκολες και χρονοβόρες, ενώ ταυτόχρονα αυξάνει τη ρύπανση του αέρα.

Η ρύπανση είναι άλλο ένα σοβαρό πρόβλημα του αστακού χώρου. Στις πόλεις υπάρχουν πολλά αυτοκίνητα, εργοστάσια και κτήρια που συμβάλλουν στην παραγωγή καυσαερίων και άλλων ρυπογόνων ουσιών. Η ατμοσφαιρική ρύπανση μπορεί να προκαλέσει προβλήματα υγείας, όπως αναπνευστικά προβλήματα και αλλεργίες. Επιπλέον, η ηχορρύπανση, δηλαδή ο θόρυβος από την κίνηση, τα εργοτάξια και τις μηχανές, μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την ποιότητα ζωής των ανθρώπων.

Η έλλειψη πράσινων χώρων είναι επίσης ένα ζήτημα στις πόλεις. Οι χώροι με δέντρα, πάρκα και κήπους είναι σημαντικοί, γιατί βελτιώνουν την ποιότητα του αέρα, παρέχουν σκιά και χώρο για χαλάρωση και άσκηση. Όμως, πολλές πόλεις δεν έχουν αρκετούς τέτοιους χώρους, κάτι που κάνει τη ζωή πιο δύσκολη και λιγότερο ευχάριστη για τους κατοίκους.

Η ανεργία και η φτώχεια είναι επίσης σοβαρά προβλήματα στις πόλεις. Ενώ οι πόλεις προσφέρουν πολλές θέσεις εργασίας, δεν είναι όλοι οι άνθρωποι σε θέση να βρουν δουλειά ή να κερδίζουν αρκετά χρήματα για να ζήσουν. Αυτό οδηγεί σε φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό πολλούς κατοίκους των πόλεων.

Οι κοινωνικές ανισότητες είναι οι διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα σε διάφορες ομάδες ανθρώπων σε μια κοινωνία. Αυτές οι διαφορές μπορεί να αφορούν το εισόδημα, την πρόσβαση στην εκπαίδευση, την υγεία, τις ευκαιρίες εργασίας και γενικά την ποιότητα ζωής. Η χωροταξική διάρθρωση των κοινωνικών ανισοτήτων αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο αυτές οι ανισότητες κατανέμονται σε διάφορες περιοχές μιας πόλης ή χώρας.

Σε πολλές πόλεις, υπάρχουν γειτονιές που είναι πιο πλούσιες και ανεπτυγμένες, ενώ άλλες γειτονιές είναι φτωχές και υποβαθμισμένες. Οι υποβαθμισμένες περιοχές συχνά έχουν χαμηλής ποιότητας υποδομές, παλιά κτήρια και περιορισμένη πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, όπως υγεία και εκπαίδευση. Αυτές οι περιοχές μπορεί να γίνουν εστίες κοινωνικού αποκλεισμού, δηλαδή οι κάτοικοί τους να αισθάνονται απομονωμένοι από την υπόλοιπη κοινωνία και να έχουν λιγότερες ευκαιρίες να βελτιώσουν τη ζωή τους. Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι σοβαρό πρόβλημα, γιατί όσοι ζουν σε αυτές τις συνθήκες συχνά νιώθουν ότι δεν ανήκουν στην κοινωνία και δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες με άλλους ανθρώπους. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε παραβατικότητα και εγκληματικότητα. Παραβατικότητα υπάρχει όταν κάποιος παραβιάζει νόμους ή κανόνες, ενώ η εγκληματικότητα είναι η διάπραξη σοβαρών παρανομιών, όπως κλοπές, βανδαλισμοί και βία. Οι άνθρωποι που ζουν σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού μπορεί να καταφύγουν σε τέτοιες πράξεις είτε από ανάγκη, είτε επειδή νιώθουν ότι δεν έχουν άλλη επιλογή.

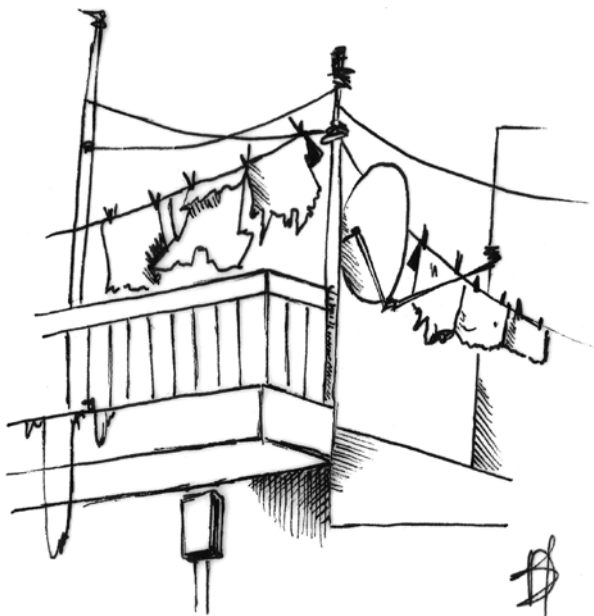
Η χωροταξική διάρθρωση των κοινωνικών ανισοτήτων παίζει σημαντικό ρόλο στην εξάπλωση της εγκληματικότητας. Η μεγάλη πυκνότητα πληθυσμού και οι κοινωνικές ανισότητες μπορεί να οδηγήσουν σε αυξημένη εγκληματικότητα, όπως κλοπές, και βία. Η ασφάλεια είναι ένα βασικό ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί για να βελτιωθεί η ζωή στις πόλεις.

Για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα, είναι σημαντικό να γίνονται προσπάθειες για τον περιορισμό των κοινωνικών ανισοτήτων και την αναβάθμιση των υποβαθμισμένων περιοχών. Το κράτος μπορεί να επενδύσει σε καλύτερες υποδομές, να δημιουργήσει ευκαιρίες εργασίας και εκπαίδευσης και να προσφέρει στήριξη στις οικογένειες που έχουν ανάγκη. Με αυτόν τον τρόπο, οι άνθρωποι σε όλες τις περιοχές θα έχουν ίσες ευκαιρίες και οι κοινωνικές ανισότητες θα περιοριστούν.

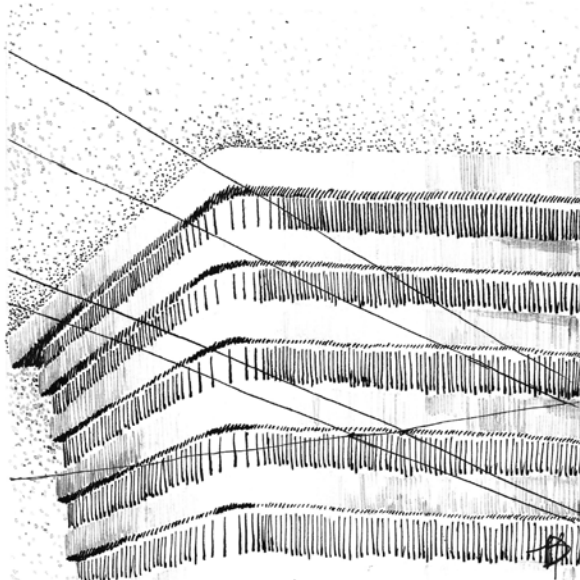
Δραστηριότητες

1. Να χωριστείτε σε ομάδες των τεσσάρων και να αναζητήσετε τα αίτια του κοινωνικού αποκλεισμού διαφόρων ομάδων (φτωχοί, τοξικομανείς, μονογονεϊκές οικογένειες, άστεγοι, μετανάστες, πρόσφυγες κ.ά.) και να προτείνετε τρόπους άρσης του κοινωνικού αποκλεισμού αυτών των ομάδων. Στη συνέχεια, σε ένα σύντομο γραπτό κείμενο να παρουσιάσετε τα αποτελέσματα της μελέτης και έρευνάς σας στην τάξη.
2. Σκεφτείτε μια μεγάλη πόλη στην οποία έχετε βρεθεί ή στην οποία ζείτε. Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών και να παρουσιάσετε στην τάξη σε ένα γραπτό κείμενο τα προβλήματα που πιστεύετε ότι αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι που ζουν εκεί, όπως η κίνηση, η ατμοσφαιρική ρύπανση ή η έλλειψη πάρκων. Να γράψετε επίσης δύο προβλήματα που υπάρχουν στις πόλεις και μία ιδέα για το πώς θα μπορούσε να λυθεί κάθε πρόβλημα.
3. Σκεφτείτε μια περιοχή στην πόλη σας ή σε μια πόλη που έχετε επισκεφθεί που θεωρείται υποβαθμισμένη ή φτωχή. Να χωριστείτε σε ομάδες των τριών και να παρουσιάσετε στην τάξη σε ένα γραπτό κείμενο το πώς

πιστεύετε ότι οι κοινωνικές ανισότητες σε αυτή την περιοχή μπορεί να οδηγούν σε εγκληματικότητα ή κοινωνικό αποκλεισμό. Να γράψετε επίσης δύο παραδείγματα για το πώς η φτώχεια και οι ανισότητες μπορεί να επηρεάσουν την παραβατικότητα και την αίσθηση του αποκλεισμού σε αυτήν την περιοχή.

Πολυκατοικία λαϊκής -όπως λέγεται- συνοικίας

Κτήριο γραφείων

Έργα Δανάης Τσαλδάρη

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Αστεακός χώρος είναι οι πόλεις και οι μεγάλες περιοχές όπου ζουν πολλοί άνθρωποι. (Σωστό/Λάθος)
2. Οι κοινωνικές ανισότητες είναι οι διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα σε διάφορες ομάδες ανθρώπων σε μια κοινωνία. (Σωστό/Λάθος)
3. Να περιγράψετε δύο μεγάλα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι στις μεγάλες πόλεις.
4. Για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του αστεακού χώρου, είναι σημαντικό να γίνονται προσπάθειες για την αναβάθμιση των υποβαθμισμένων περιοχών. Συμφωνείτε με αυτή την άποψη; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
5. Συνεργαζόμενοι/-ες με τον/τη διπλανό/-ή σας να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους η χωροταξική διάρθρωση των κοινωνικών ανισοτήτων παίζει σημαντικό ρόλο στην εξάπλωση της εγκληματικότητας.

9.6. Παγκόσμιες ανισότητες και ανισορροπίες: εκσυγχρονισμός, εξάρτηση, παγκοσμιοποίηση

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα: Με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας θα είστε ικανοί/-ές να

- προσδιορίζετε τις έννοιες ανάπτυξη, υπανάπτυξη, Τρίτος Κόσμος, παγκοσμιοποίηση,
- περιγράφετε τις έννοιες του εκσυγχρονισμού και της εξάρτησης, της «μητρόπολης» και της «περιφέρειας», της «αυταρκικής ανάπτυξης» και των διαφορών Βορρά-Νότου στη σύγχρονη εκδοχή τους,
- αναλύετε τις κοινωνικές διαστάσεις του προβλήματος της φτώχειας και της ανεργίας,
- διερευνάτε τη σχέση αυτών των διαστάσεων με ατομοκεντρικές αιτιάσεις (ατομική ευθύνη).

Λέξεις-κλειδιά: ανάπτυξη - υπανάπτυξη - Τρίτος Κόσμος - παγκοσμιοποίηση

Η οικονομία της ευημερίας

Έννοιες ανάπτυξη, υπανάπτυξη, Τρίτος Κόσμος, παγκοσμιοποίηση

Οι έννοιες της ανάπτυξης και της υπανάπτυξης αφορούν την εξέλιξη και τις διαφορές στα επίπεδα ευημερίας μεταξύ των χωρών. Η ανάπτυξη συνήθως συνδέεται με την αύξηση του εισοδήματος, τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και γενικά την κοινωνική και οικονομική ευημερία των χωρών, ενώ η υπανάπτυξη αντιπροσωπεύει την αντίθετη κατάσταση, δηλαδή τη μείωση του επιπέδου ευημερίας σε μία χώρα και, κυρίως, την απουσία (κοινωνικής και οικονομικής) ευημερίας. Παλαιότερα, πάντως, θεωρούνταν αναπτυγμένες οι χώρες που είχαν ισχυρή βιομηχανία, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία.

Σε αντίθεση με την ανάπτυξη, η έννοια «Τρίτος Κόσμος» προέκυψε πριν αρκετές δεκαετίες για να περιγράψει τις φτωχές χώρες, που βρίσκονταν/-αι σε χαμηλά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης. Αυτός ο όρος, παρότι περιέχει μια απλοποίηση της παγκόσμιας πραγματικότητας, εξακολουθεί να χρησιμοποιείται, αν και όχι σε επιστημονικά κείμενα, για να περιγράψει τις χώρες που αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα. Τέτοιες χώρες ήταν και θεωρούνταν κυρίως κάποιες χώρες της Νότιας και της Κεντρικής Αφρικής.

Η **παγκοσμιοποίηση** αναφέρεται στην αυξανόμενη οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική διασύνδεση των χωρών. Αν και έχει πολλές θετικές πτυχές, όπως τη διευκόλυνση των εμπορικών συναλλαγών και τη διακίνηση των ιδεών, έχει επίσης και αρνητικές διαστάσεις, καθώς η ανισότητα μεταξύ των χωρών μπορεί να ενταθεί. Οι χώρες, π.χ., που δεν έχουν υψηλή τεχνολογία και αναπτυγμένη πληροφορική, ή δεν έχουν εμπόριο που να συνδέεται στενά με τα μεγάλα οικονομικά και εμπορικά κέντρα του κόσμου, βρίσκονται, πολύ συχνά, σε δυσμενή θέση στις συνθήκες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας της εποχής μας.

Η παγκοσμιοποίηση, συνεπώς, επηρεάζει την ανάπτυξη ή τον *ρυθμό ανάπτυξης*, όπως λέμε συχνά, αρκετών χωρών, ενώ παράλληλα καθηλώνει κάποιες άλλες στην υπανάπτυξή τους (π.χ. όσες δεν μπορούν να διασυνδεθούν, με επωφελείς για τις ίδιες όρους, με τις οικονομικά ισχυρές χώρες ή με τα ισχυρά κέντρα του παγκόσμιου εμπορίου και της παγκόσμιας παραγωγής).

Η «μέτρηση» της ανάπτυξης

Η ανάπτυξη μετριέται με δείκτες, όπως το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.) και το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. Επίσης χρησιμοποιείται για την κατάταξη των χωρών σε επίπεδο ανάπτυξης στον πλανήτη ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (Δ.Α.Α.) – Human Development Index (H.D.I.). Αποτελεί ένα σύνθετο μέτρο που κατασκευάζεται με βάση τρεις επιμέρους δείκτες, οι οποίοι σχετίζονται με το προσδόκιμο ζωής στη γέννηση, τον αριθμό των ετών που αναμένεται να ζήσει ένα άτομο με καλή υγεία, τον βαθμό εκπαίδευσης και την ποιότητα ζωής.

Οι έξι διαφορετικές φυλές της Ευρώπης

Οι 10 χώρες με τον υψηλότερο και χαμηλότερο Δ.Α.Α. για το έτος 2023

Οι 10 χώρες με τον υψηλότερο Δ.Α.Α.		Οι 10 χώρες με το χαμηλότερο Δ.Α.Α.	
Ελβετία	0.962	Νότιο Σουδάν	0.385
Νορβηγία	0.961	Τσαντ	0.394
Ισλανδία	0.959	Νιγηρία	0.400
Χόνγκ – Κόνγκ	0.952	Κεντροαφρικανική Δημοκρατία	0.404
Αυστραλία	0.951	Μπουρούντι	0.426
Δανία	0.948	Μαλί	0.428
Σουηδία	0.947	Μοζαμβίκη	0.446
Ιρλανδία	0.945	Μπουρκίνα Φάσο	0.449
Γερμανία	0.942	Υεμένη	0.455
Ολλανδία	0.941	Γουινέα	0.465

Ο ΔΑΑ χρησιμοποιεί το συνολικό προσδόκιμο ζωής στη γέννηση, και όχι μόνο το προσδόκιμο με καλή υγεία. Το προσδόκιμο ζωής με καλή υγεία αποτελεί ξεχωριστό δείκτη (Healthy Life Expectancy) που δεν χρησιμοποιείται απευθείας στον ΔΑΑ. Με βάση τον Δ.Α.Α. γίνεται χαρακτηρισμός μιας χώρας σε πολύ υψηλή, υψηλή, μεσαία και χαμηλή ανθρώπινη ανάπτυξη. Χρησιμοποιείται επίσης για να μετρήσει την επίδραση των οικονομικών πολιτικών στην ποιότητα ζωής. Ο Δ.Α.Α. μετράει τα επιτεύγματα μιας χώρας στις τρεις βασικές συνιστώσες της ανθρώπινης ανάπτυξης:

- μια μεγάλης διάρκειας και υγιής ζωή, όπως χαρακτηρίζεται από το προσδόκιμο ζωής στη γέννηση.
- γνώση και εκπαίδευση, όπως χαρακτηρίζεται από το ποσοστό αναλφαβητισμού και το ποσοστό εγγραμμάτωντων.
- μια αξιοπρεπή ποιότητα ζωής, όπως χαρακτηρίζεται από το από το κατά κεφαλήν εισόδημα, το οποίο μετράται ως Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα (ΑΕΕ) κατά κεφαλήν (Gross National Income, GNI).

Έννοιες του εκσυγχρονισμού και της εξάρτησης, της «μητρόπολης» και της «περιφέρειας», της «αυταρκικής ανάπτυξης» και των διαφορών Βορρά-Νότου στη σύγχρονη εκδοχή τους

Ο **εκσυγχρονισμός** αντιστοιχεί στη δυνατότητα μιας χώρας να παρακολουθεί την εξέλιξη της οικονομίας, της βιομηχανικής παραγωγής και γενικότερα των τρόπων παραγωγής των προϊόντων και των υπηρεσιών, αλλά και των εφαρμογών της πληροφορικής, έτσι ώστε να μην «μένει πίσω» στην ανάπτυξή της με το πέρασμα του χρόνου.

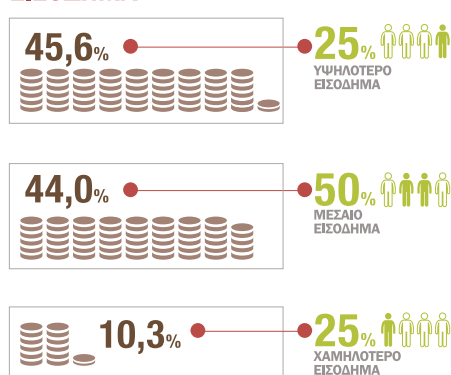
Όσον αφορά την **παγκοσμιοποίηση**, η οποία **μπορεί να θεωρηθεί ως μία μορφή εκσυγχρονισμού**, επισημαίνουμε ότι έχει εντείνει την αλληλεξάρτηση μεταξύ των χωρών, αλλά και την αλληλεξάρτηση των οικονομιών τους. Έτσι, δεδομένου ότι εδώ και χρόνια κάποιες χώρες ήταν εξαρτημένες οικονομικά (και όχι μόνο) από κάποιες άλλες πιο ισχυρές, η παγκοσμιοποίηση, σε κάποιες περιπτώσεις, ενίσχυσε αυτήν ακριβώς την εξάρτησή τους.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ, 2024

(έτος αναφοράς εισοδήματος 2023)

ΜΕΡΙΔΙΟ ΙΣΟΔΥΝΑΜΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΕ ΤΕΤΑΡΤΗΜΟΡΙΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

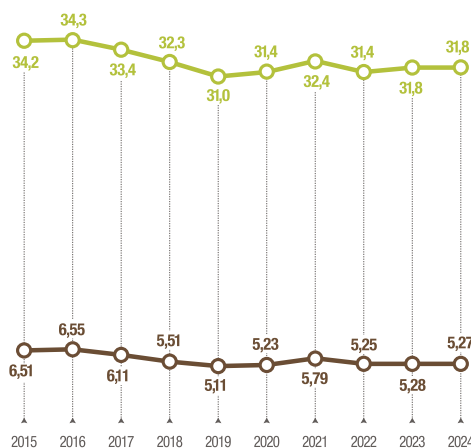
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

25% ΥΨΗΛΟΤΕΡΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

50% ΜΕΣΑΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

25% ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

ΔΕΙΚΤΕΣ

GINI

Συντελεστής Gini: ο λόγος των αθροιστικών μεριδίων του πληθυσμού, καταμετρημένου ανάλογα με το ύψος του εισοδήματος, προς το αθροιστικό μερίδιο του συνολικού ποσού που λαμβάνουν. Για το 2024, εάν επιλέξουμε 2 τυχαία άτομα του πληθυσμού, αναμένουμε ότι το εισόδημά τους θα διαφέρει κατά 31,8% του μέσου ισοδυναμίου διαθέσιμου εισοδήματος.

S80/S20

Δείκτης ανισότητας κατανομής εισοδήματος S80/S20: ο λόγος του συνολικού ισοδυναμίου διαθέσιμου εισοδήματος του πλουσιότερου 20% του πληθυσμού προς το συνολικό ποσό του διαθέσιμου εισοδήματος του φτωχότερου 20% του πληθυσμού. Για το 2024, το μερίδιο του εισοδήματος του πλουσιότερου 20% του πληθυσμού είναι 5,27 φορές μεγαλύτερο από το μερίδιο του εισοδήματος του φτωχότερου 20% του πληθυσμού.

Παράλληλα, έχει διαπιστωθεί εδώ και πολλά χρόνια ότι οι περισσότερες οικονομικά ισχυρές χώρες βρίσκονται, γεωγραφικά, στον Βορρά. Για παράδειγμα, στη Βόρεια Ευρώπη, στη Βόρεια Αμερική κ.ο.κ Έτσι, οι σχέσεις μεταξύ των χωρών του Βορρά και του Νότου, μπορεί, σε κάποιες περιπτώσεις να θεωρηθεί πως αντανακλούν μία οικονομική εξάρτηση των κρατών του Νότου από τις οικονομίες των κρατών του Βορρά. Για παράδειγμα, ενώ τα βιομηχανικά προϊόντα ήταν πάντα απαραίτητα για την κοινωνία και την οικονομία όλων των χωρών, οι χώρες του ευρωπαϊκού νότου δεν είχαν αναπτυγμένη βιομηχανία. Οπότε, όσα τέτοια χρειαζόνταν, όπως αυτοκίνητα, πλοία, Η/Υ, τα αγόραζαν από χώρες του ευρωπαϊκού Βορρά που τα παρήγαν.

Μια μεγαλούπολη, το Τόκιο, Πηγή WikimediaCommons

Τα τελευταία χρόνια χώρες του «παγκόσμιου» Νότου έχουν σημειώσει σημαντική βιομηχανική ανάπτυξη. Παραδείγματα τέτοιων χωρών είναι:

- η Ινδία: Έχει γνωρίσει ταχεία ανάπτυξη στους τομείς της τεχνολογίας, της φαρμακοβιομηχανίας και της αυτοκινητοβιομηχανίας, αποτελώντας πλέον έναν από τους μεγαλύτερους βιομηχανικούς κόμβους της Ασίας.
- η Βραζιλία: Με ισχυρό μεταποιητικό τομέα, κυρίως σε γεωργικά προϊόντα, ενέργεια και την αυτοκινητοβιομηχανία, η χώρα έχει ενισχύσει τη βιομηχανική της βάση τις τελευταίες δεκαετίες.
- η Ινδονησία: Γνωρίζει διαρκή βιομηχανική πρόοδο στους τομείς της ένδυσης, της ηλεκτρονικής και της μεταλλουργίας, προσελκύοντας επενδύσεις και πολυεθνικές επιχειρήσεις.
- το Βιετνάμ: Έχει εξελιχθεί σε βασικό κέντρο παραγωγής ηλεκτρονικών, ενδυμάτων και υποδημάτων, κυρίως λόγω του χαμηλού εργατικού κόστους και της εξαγωγικής του στρατηγικής.

Τέλος, επειδή ο ρόλος των πόλεων ήταν πάντα πολύ σημαντικός στην ανάπτυξη του εμπορίου και της οικονομίας και των συναλλαγών γενικότερα, ονομάζουμε **μητροπόλεις** τα μεγάλα αστικά κέντρα της παγκόσμιας οικονομίας και του διεθνούς εμπορίου, στην περιοχή των οποίων έχουν την έδρα τους μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις, μεγάλες τράπεζες και ασφαλιστικές επιχειρήσεις, αλλά και σημαντικά κέντρα λήψης αποφάσεων για θέματα συναλλαγών και οικονομικής ανάπτυξης.

Και αν ο όρος «μητρόπολη» αντιστοιχεί στις οικονομικά ισχυρές πόλεις της παγκόσμιας οικονομίας, η οποία βασίζεται στην οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών, ο όρος «**περιφέρεια**» αντιστοιχεί στον γεωγραφικό χώρο όλων εκείνων των χωρών που η οικονομία τους εξαρτάται από τη λειτουργία αυτών ακριβώς των μητροπόλεων της οικονομίας (που ελέγχουν την οικονομική ανάπτυξη, αν όχι όλου του κόσμου, τουλάχιστον ενός πολύ μεγάλου τμήματός του).

Η έννοια της «αυταρχικής ανάπτυξης» είναι σημαντική στο πλαίσιο της «αυτοδιάθεσης» και της αυτονομίας, καθώς «αυταρχική ανάπτυξη» μπορεί να θεωρηθεί η οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας που της την επιβάλλει, κατά έναν τρόπο, μία χώρα β ισχυρότερη από την α, η οποία την ελέγχει, έως έναν βαθμό, οικονομικά. Αυτό σημαίνει ότι οι κοινωνίες αναζητούν τρόπους να αναπτύξουν τους πόρους και τις δυνατότητές τους, χωρίς να εξαρτώνται υπερβολικά από εξωτερικούς παράγοντες, τους οποίους διαμορφώνουν με βάση την οικονομική τους δύναμη κάποιες οικονομικά ισχυρές χώρες από τις οποίες είναι εξαρτημένες.

Οι διαφορές Βορρά-Νότου συχνά αναδεικνύονται στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και της οικονομικής ανάπτυξης. Οι πιο ανεπτυγμένες μητροπόλεις στον Βορρά συχνά ασκούν μεγαλύτερη επιρροή, ενώ οι περιφέρειες στον Νότο μπορεί να βρίσκονται σε μειονεκτική θέση. Ο εκσυγχρονισμός, η εξάρτηση, η μητρόπολη, η περιφέρεια, η αυταρχική ανάπτυξη και οι διαφορές Βορρά-Νότου αποτελούν σύνθετες έννοιες που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη κοινωνία. Καθένα από αυτά τα θέματα επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο εξελίσσεται η κοινωνία, διαμορφώνοντας πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές δομές. Η κατανόηση αυτών των εννοιών είναι καθοριστική για τη δημιουργία βιώσιμων και δίκαιων κοινωνικών συστημάτων.

Ανάλυση των κοινωνικών διαστάσεων του προβλήματος της φτώχειας και της ανεργίας

Η φτώχεια και η ανεργία αποτελούν δύο σημαντικά κοινωνικά προβλήματα, που επηρεάζουν εκατομμύρια ανθρώπους παγκοσμίως, αναδεικνύοντας τις πολυπλοκότητες και τις πολλές διαστάσεις τους. Η ανάλυση των κοινωνικών διαστάσεων αυτών των προβλημάτων είναι αναγκαία για την αναζήτηση αποτελεσματικών λύσεων και τη δημιουργία δίκαιων κοινωνικών συστημάτων.

Φτώχεια και
Οικονομική
ανισότητα

Στην πρώτη διάσταση, η φτώχεια και η ανεργία είναι συχνά συνδεδεμένες με τις οικονομικές συνθήκες. Οι ανισότητες στην κατανομή του πλούτου, οι χαμηλοί μισθοί και η έλλειψη πρόσβασης σε οικονομικούς πόρους συνεισφέρουν στη δημιουργία φτωχότερων κοινωνικών ομάδων. Συγχρόνως, η ανεργία επηρεάζει την οικονομική σταθερότητα των ατόμων και των οικογενειών, προκαλώντας ανασφάλεια και απώλεια της κοινωνικής θέσης.

Σε μια δεύτερη διάσταση, η φτώχεια και η ανεργία συνδέονται στενά με τις κοινωνικές δομές και τον πολιτισμό. Οι περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες, είναι συχνά περισσότερο ευάλωτες στη φτώχεια και την ανεργία. Οι κοινωνικές προκαταλήψεις, ο ρατσισμός και η ανισότητα των φύλων συμβάλλουν στη διαιώνιση αυτών των προβλημάτων.

Τρίτον, η φτώχεια και η ανεργία έχουν ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις. Η χαμηλή αυτοεκτίμηση, η κατάθλιψη και η αποκλεισμένη συμμετοχή στην κοινωνία είναι μερικά από τα αποτελέσματα της ανεργίας και της φτώχειας. Η απουσία ευκαιριών για εκπαίδευση και καλή υγεία επίσης ενισχύει τον «φαύλο κύκλο» αυτών των κοινωνικών προβλημάτων.

Συνολικά, η ανάλυση των κοινωνικών διαστάσεων της φτώχειας και της ανεργίας απαιτεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη τις οικονομικές, κοινωνικές και ψυχοκοινωνικές πτυχές. Η δημιουργία δίκαιων οικονομικών συστημάτων, η εξάλειψη των διακρίσεων και η προώθηση της εκπαίδευσης και της υγείας αποτελούν βασικά βήματα προς μια πιο ισότιμη και δίκαιη κοινωνία.

Διερεύνηση της σχέσης των κοινωνικών διαστάσεων του προβλήματος της φτώχειας και της ανεργίας με ατομοκεντρικές αιτιάσεις (ατομική ευθύνη)

Η φτώχεια και η ανεργία αποτελούν δύο σημαντικά κοινωνικά προβλήματα που απασχολούν τον σύγχρονο κόσμο. Σύμφωνα με την ατομοκεντρική προσέγγιση, η φτώχεια και η ανεργία συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με τις ατομικές επιλογές και ευθύνες. Αυτό σημαίνει ότι η κοινωνική κατάσταση ενός ατόμου μπορεί να οφείλεται σε παράγοντες, που σχετίζονται με τις προσωπικές του επιλογές και συμπεριφορές.

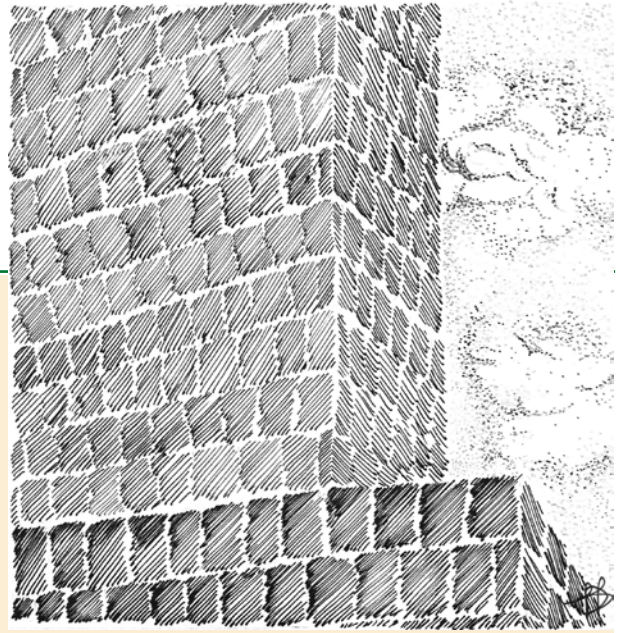
Είναι πιθανό, για παράδειγμα, η έλλειψη εκπαίδευσης ή η έλλειψη επαγγελματικής κατάρτισης να οδηγήσει σε δυσκολίες στην εύρεση εργασίας, επηρεάζοντας άμεσα το οικονομικό επίπεδο του ατόμου. Επίσης, η έλλειψη προσωπικών δεξιοτήτων, όπως η οργάνωση και η διαχείριση του χρόνου, μπορεί να επηρεάσει την ικανότητα ενός ατόμου να διαχειρίζεται αποτελεσματικά τους οικονομικούς του πόρους.

Παράλληλα, οι ατομοκεντρικές αιτίες μπορεί να συνδέονται και με παράγοντες, όπως η ψυχολογική κατάσταση και η αυτοεκτίμηση. Άτομα που αντιμετωπίζουν προσωπικά προβλήματα ψυχικής υγείας ή έχουν χαμηλή αυτοπεποίθηση μπορεί να δυσκολεύονται να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις προκλήσεις της ανεργίας και της φτώχειας.

Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η ατομο-κεντρική προσέγγιση δεν αποκλείει τους «δομικούς» παράγοντες της κοινωνίας. Η αλληλεπίδραση μεταξύ των ατομικών επιλογών και των κοινωνικών δομών μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στον τρόπο που επηρεάζονται η φτώχεια και η ανεργία.

Δραστηριότητες

1. Ποια κριτήρια θα θέτατε για να δημιουργήσετε έναν δικό σας «δείκτη ανάπτυξης» που να αφορά το κάθε μεμονωμένο άτομο και έναν άλλον που θα αφορά την κοινωνία μιας ολόκληρης χώρας;
2. Να αξιοποιήσετε τα δεδομένα του πίνακα και της εικόνας στη σελίδα 137 για την κατάταξη των χωρών βάσει του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης και να συζητήσετε στην τάξη για τη γεωγραφική προέλευση των πλουσιότερων και φτωχότερων με βάση τον Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης.
3. Συμμετέχετε σε ιστοεξερεύνηση (πραγματοποιείται στο εργαστήριο Πληροφορικής του σχολείου). Στην ιστοεξερεύνηση αναζητείτε στοιχεία για τον 1^ο (μηδενική φτώχεια) και 10^ο (λιγότερες ανισότητες) Στόχο Βιώσιμης Ανάπτυξης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.), τα οποία και παρουσιάζετε στην τάξη ως ομαδική εργασία.

Μητρόπολη: κέντρο λήψης καίριων επιχειρηματικών αποφάσεων. Έργο Δανάης Τσαλδάρη.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης

1. Η έννοια «Τρίτος Κόσμος» αναφέρεται στις πλούσιες χώρες, που βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης. (Σωστό/Λάθος)
2. Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης αποτελεί ένα σύνθετο μέτρο, που κατασκευάζεται με βάση τρεις επιμέρους δείκτες, οι οποίοι σχετίζονται με το προσδόκιμο ζωής, τον βαθμό εκπαίδευσης και την ποιότητα ζωής. (Σωστό/Λάθος)
3. Για ποιους λόγους οι περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες είναι συχνά περισσότερο ευάλωτες στη φτώχεια και την ανεργία;
4. Οι ανισότητες στην κατανομή του πλούτου, οι χαμηλοί μισθοί και η έλλειψη πρόσβασης σε οικονομικούς πόρους συνεισφέρουν στη δημιουργία φτωχότερων κοινωνικών ομάδων. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτή τη διαπίστωση; Αιτιολογήστε την απάντησή σας δίνοντας και κάποια παραδείγματα.

Σύνοψη/Ανακεφαλαίωση

Τα κοινωνικά προβλήματα, όπως η φτώχεια, η ανεργία και οι ανισότητες, επηρεάζουν τη ζωή πολλών ανθρώπων σε μια κοινωνία. Για να αντιμετωπιστούν αυτά τα προβλήματα, το κράτος εφαρμόζει κοινωνικές πολιτικές. Αυτές οι πολιτικές περιλαμβάνουν μέτρα και προγράμματα που στοχεύουν στη στήριξη των πολιτών που έχουν ανάγκη και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους. Η συνύπαρξη φτώχειας, ανεργίας και αποκλεισμού αποτελεί ένα πολυσύνθετο πρόβλημα, που επηρεάζει εκατομμύρια ανθρώπους παγκοσμίως. Ο προσδιορισμός των αιτιών είναι κρίσιμος για την ανάπτυξη αποτελεσματικών πολιτικών αντιμετώπισης, που θα στοχεύουν στη μείωση του χάσματος μεταξύ των πλουσίων και των φτωχών, καθώς και στην προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Η φτώχεια, ως κατάσταση έλλειψης των απαραίτητων υλικών αγαθών για την επιβίωση και την αξιοπρεπή ζωή αποτελεί πολύπλευρο κοινωνικό και οικονομικό πρόβλημα. Η ανεργία αποτελεί κλειδί για την κατανόηση της φτώχειας, καθώς η αδυναμία εύρεσης εργασίας επηρεάζει την οικονομική ασφάλεια και την κοινωνική ένταξη. Ο αποκλεισμός, ως έλλειψη συμμετοχής στις κοινωνικές δραστηριότητες και στους πόρους, επιδεινώνει την κατάσταση. Οι πολιτικές πρέπει να επιδιώκουν την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, τη διεύρυνση της πρόσβασης σε εκπαίδευση και υγειονομική περίθαλψη, καθώς και την προώθηση της ισότητας ευκαιριών.

Η βία αποτελεί ένα φαινόμενο που απασχολεί έντονα τις σύγχρονες κοινωνίες. Βασίζεται σε μια σειρά από κοινωνικούς, πολιτισμικούς παράγοντες, όπως είναι οι εκάστοτε κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, το επίπεδο μόρφωσης των ατόμων, τα πρότυπα και τα στερεότυπα που επικρατούν και αναπαράγονται από τα Μ.Μ.Ε. Για την αντιμετώπισή του πρέπει να λαμβάνεται ένας συνδυασμός μέτρων που αφορούν την πρόληψη, την αντιμετώπιση της βίας, καθώς και της υποστήριξης των θυμάτων της.

Η υπογεννητικότητα είναι το φαινόμενο κατά το οποίο γεννιούνται λιγότερα παιδιά από όσα χρειάζονται για να διατηρηθεί σταθερός ο πληθυσμός μιας χώρας. Αυτό μπορεί να συμβαίνει για διάφορους λόγους, όπως το υψηλό κόστος ζωής, η αβεβαιότητα για το μέλλον, ή οι αλλαγές στον τρόπο ζωής των ανθρώπων, όπως η επιλογή να κάνουν παιδιά σε μεγαλύτερη ηλικία ή να μην κάνουν καθόλου. Όταν η υπογεννητικότητα συνεχίζεται για πολλά χρόνια, οδηγεί στη γήρανση του πληθυσμού. Αυτό μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα, όπως η έλλειψη εργατικού δυναμικού και η μεγαλύτερη ανάγκη για φροντίδα των ηλικιωμένων.

Ο αστακός χώρος αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα, όπως κυκλοφοριακή συμφόρηση, ρύπανση, έλλειψη πράσινων χώρων, ανισότητα, φτώχεια και εγκληματικότητα. Η χωροταξική διάρθρωση των κοινωνικών ανισοτήτων επηρεάζει την εγκληματικότητα, την παραβατικότητα και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε αυτά τα προβλήματα και να προσπαθήσουμε να τα αντιμετωπίσουμε για να δημιουργήσουμε μια πιο δίκαιη και ασφαλή κοινωνία για όλους.

Οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές διακυμάνσεις του 21ου αιώνα έχουν εντείνει τις ανισότητες, ενώ οι πολυπλοκότητες των παγκόσμιων προκλήσεων απαιτούν νέες προσεγγίσεις για την αντιμετώπισή τους. Για να αντιμετωπιστούν αυτές οι προκλήσεις, είναι απαραίτητο να αναπτυχθούν διεθνείς πολιτικές, οι οποίες θα προωθούν την ισότητα, την εκπαίδευση και τη δικαιοσύνη. Οι χώρες πρέπει να συνεργαστούν για την αντιμετώπιση των κοινών προκλήσεων, ενισχύοντας τη διακυβέρνηση και προωθώντας την αειφορία. Σε έναν κόσμο όπου οι προκλήσεις δεν γνωρίζουν σύνορα, η αντιμετώπιση των παγκόσμιων ανισοτήτων και ανισορροπιών απαιτεί συνεκτική δράση και διεθνή συνεργασία. Μόνο με κοινές προσπάθειες μπορούμε να καταργήσουμε τις ανισότητες και να δημιουργήσουμε έναν πιο ισότιμο και δίκαιο κόσμο για όλους.

ΨΗΦΙΑΚΟ ΓΛΩΣΣΑΡΙ
Κοινωνικά Προβλήματα

Βιβλιογραφία

- Ανδρούσου, Α., Ασκούνη, Ν. (επιμ.) (2011), *Πολιτισμική ετερότητα και ανθρώπινα δικαιώματα*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Beck, U. (1999), *Τι είναι παγκοσμιοποίηση; Λανθασμένες αντιλήψεις και απαντήσεις* (μτφρ. Γ. Παυλόπουλος), Αθήνα: Καστανιώτης.
- Bernays, E.L. (2015), *Προπαγάνδα* (μτφρ. Δ. Ταννής), Αθήνα: Νεφέλη.
- Βλάχος, Γ. (1999), *Η δημοκρατική κοινωνία και ο πολίτης στο κατώφλι του εικοστού πρώτου αιώνα*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Graycar, A. (2023), *Διαφθορά, Ηθική και Ακεραιότητα στη Δημόσια Διοίκηση* (μτφρ. Ι.Θ. Σιμέλη), Αθήνα: Broken Hill Publishers Ltd.
- Γιανναράς, Χ. (1997), *Πολιτισμός, το κεντρικό πρόβλημα της πολιτικής*, Αθήνα: Ίνδικτος.
- Γιώτη-Παπαδάκη, Ό. (2010), *Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και πολιτικές αλληλεγγύης*, Αθήνα: Κριτική.
- Dreyfus, H. L. (2003), *Το διαδίκτυο* (μτφρ. Π. Μπουρλάκης), Αθήνα: Κριτική.
- Έκο, Ου. (2021), *Χρονικά μιας ρευστής κοινωνίας – 5η έκδοση* (Ε. Καλλιφατίδη), Αθήνα: Ψυχογιός.
- Θεμπριάν, Χ.-Λ. (2000), *Το δίκτυο: το ίντερνετ και τα νέα μέσα επικοινωνίας* (μτφρ.Χ. Παπαγεωργίου), Αθήνα: στάχυ.
- Καϊτατζή-Γουίτλοκ, Σ. (2014), *Μορφές και μέσα πολιτικής επικοινωνίας*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Καλτσώνης, Δ. (2016), *Τι είναι το κράτος; Τι δημοκρατία χρειαζόμαστε;* Αθήνα: Τόπος.
- Κοντογιώργης, Γ. (2003), *Πολίτης και πολιτική*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Λαδή, Στ. Νταλάκου, Β. (2016), *Ανάλυση Δημόσιας Πολιτικής*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Λέσσηνιχ, Στ. (2021), *Τα όρια της Δημοκρατίας: Η συμμετοχή ως διανεμητικό πρόβλημα* (μτφρ. Σ. Ζαχαροπούλου), Αθήνα: Έναστρον.
- Λιαργκόβας, Π., Παπαγεωργίου, Χ. (2021), *Το Ευρωπαϊκό Φαινόμενο, Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές, Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές, 3η Έκδοση*, Θεσσαλονίκη: Τζιόλας.
- Μαραβέγιας, Ν. (επιμ.) (2016), *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δημιουργία, εξέλιξη, προοπτικές*, Αθήνα: Κριτική.
- Μισαλόπουλος, Ν. (2022) *Δημόσια πολιτική και δημόσια προβλήματα: διοίκηση αδάμαστων προβλημάτων*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Μπίκος, Γ. (2009), *Πολιτική και Δίκαιο – Β΄ λυκείου*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Παπαδόπουλος, Γ. (2018), *Οι δημοκρατίες σε κρίση; Πολιτική και διακυβέρνηση*, Αθήνα: Επίκεντρο.
- Ritzer, G. (2012), *Σύγχρονη κοινωνιολογική θεωρία* (μτφρ. Γ. Χρηστίδης), Αθήνα: Κριτική.
- Σαβατέρ, Φ. (2012), *Μιλώντας στον γιο μου για την πολιτική και τη δημοκρατία – γ΄ έκδοση* (μτφρ. Α Δημητρούκα), Αθήνα: Πατάκης.
- Τριαντάρη, Σ. (2021), *Ηθική στη Λήψη Αποφάσεων*, Αθήνα: Σταμούλης.
- Τσάτσος, Δ. Θ. (1982), *Συνταγματικό Δίκαιο – Επιτομή Ια*, Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Τσαούση, Α. (2018), *Θεσμοί, δίκαιο και κοινωνία: Κρίσιμες διατομές υπό το φως μιας βιωματικής θεώρησης*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Τσαούσης, Δ. (2006), *Η κοινωνία του ανθρώπου – Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία*, Αθήνα: Gutenberg.
- Τσουτσός, Θ. (2023), *Αειφόρος Ανάπτυξη και Οικονομικά της Κλιματικής Αλλαγής*, Αθήνα: Παπασωτηρίου.
- Χελντ, Ντ. (1995), *Μοντέλα δημοκρατίας* (μτφρ. Μ. Τζιαντζή), Αθήνα: στάχυ.
- Ψύλλα, Μ. (2003), *Η πολιτική ως δράση και λόγος*, Αθήνα: τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός.

